GÜNEY 100

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR : SANAT : EDEBİYAT DERGİSİ

nisan · mayıs · haziran '22
nisan · gulan · hezîran '22
april · mai · juni '22
20 tl · 5 euro

İŞÇİ SINIFININ
KÜLTÜR, SANAT, EDEBİYAT
CEPHESİNDEKİ KAVGASINDA

100.
SAYIMIZ

GÜNEY Kitaplığı'ndan Yılmaz Güney Kitapları...

YILMAZ GÜNEY VE ARKADAŞLARI DEVRİMİN SORUNLARI —BİR TARTIŞMA TUTANAĞI—

"1983 yılının 6-7 Şubat tarihlerinde, Yılmaz Güney ve çevresindeki bir grup devrimci, Paris'te iki gün boyunca Kürdistan-Türkiye devriminin temel sorunlarını demokratik bir ortamda tartışırlar. Elinizdeki kitap o toplantının tutanağıdır.

Toplantıya katılan devrimciler, daha önce Yılmaz Güney öncülüğünde yayınlanmış Güney, Yurtsever Devrimci Demokrat ve Demokrasi Bayrağı adlı dergilerdeki ve Ekim Birlik Yayınları'nın yayınladığı broşürlerdeki siyasi görüşleri esas alarak ve onları derinleştirerek bir örgüt platformunun hazırlanması görüşünde birleşirler.

Bu görevin üstesinden gelmek üzere bir Hazırlık Komitesi oluşturulur. Komite daha sonra kendini ve işleyişini tanımlayan "Hazırlık Komitesinin Görev, Sorumluluk ve Yetkileri Üzerine Bir Taslak Çalışması" başlıklı, dar çevrede dağıtılan bir metin yayınlar. Bildiğimiz kadarıyla bu belge otuz dört yıl aradan sonra ilk defa bu kitapta günışığına çıkmaktadır."

— ***Sunu'dan***

YILMAZ GÜNEY İLE PARİS'TE İKİ YIL
Muzaffer Doyum

"Herkesin bir Yılmaz'ı vardır ve bu Yılmaz, dokunulmazdır; bu anlamda Yılmaz, sınırları kaldırmış biridir; çünkü o, kalbi olan herkesindir." ***— Sırrı Süreyya Önder***

Güney Kitaplığı dizisinde Muzaffer Doyum'un **Yılmaz Güney İle Paris'te İki Yıl** kitabını okuyucuya sunmaktan büyük mutluluk duyuyoruz. Yılmaz Güney'in bütün yönleri ile tanınması açısından, onun yakınında bulunan insanların onunla yaşadıklarını anlatmasını, bu anlatıların okuyucunun bilgisine, değerlendirmesine, eleştirisine sunulmasını önemli buluyoruz. Ne yazık ki en verimli döneminde yitirdiğimiz halkın bu değerli savaşçısı ve sanatçısının bugün de yaşatılmasının yollarından biri bu. Dizimizin bu yeni kitabında, Yılmaz Güney'in Paris'teki son iki yılında O'nun hem sanatsal, hem de siyasi faaliyetlerinde en yakınında bulunmuş bir insanın gözünden tanıyacaksınız. Kitapta aynı zamanda Yılmaz Güney'in yaptığı kimi konuşmaları ve kimi yazılarını ve O'nun hakkında yapılmış kimi konuşmaları, değerlendirmeleri de belge olarak bulacaksınız. — ***Güney Kitaplığı***

İSTEME ADRESLERİ

GÜNEY Kültür · Sanat · Edebiyat Dergisi

Sultaniye Mah., 625. Sokak, No:7/1,
Esenyurt/İstanbul
Tel.: 0212 - 251 11 91

İnternet: www.guneykultursanat.org
E-Posta: guneykultur@gmail.com

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Asmalımescit Mah., Terkos Çıkmazı,
Terkos Han No: 1/42,
Beyoğlu/İstanbul
Tel.: 0530 - 973 73 95
İnternet www.interyayinlari.com
E-Posta: donusumyayinlari@gmail.com

Kitabı aşağıda yer alan kitabevleri sitelerinden de sipariş edebilirsiniz.

www.dr.com.tr
www.kirmizikedi.com
www.babil.com
www.emekkitap.com

GÜNEY'DEN SİZLERE

Merhaba Değerli Güney Okurları...

Ülkelerimizde bir kültür, sanat ve edebiyat dergisi için uzun sayılabilecek bir süredir yayın hayatımıza 100. sayımızla devam ediyoruz. Uzun soluklu bir yayın organı olmanın gururunu yaşıyoruz.

Dergimizin nereden nereye geldiğini, tarihimizi, yayın amaçlarımızı, ilkelerimizi, hedeflerimizi, yaptıklarımızı ya da yapamadıklarımızı... 100. sayımız dolayısıyla özel olarak ayırdığımız bir blokta yayınlanan yazılarda bulacak, dergimiz yazarlarının Güney ile ilgili kısa değerlendirmelerini okuyacaksınız...

Yazı Kurulu olarak değerlendirme gönderen tüm yazar dostlarımıza gönülden teşekkür ediyoruz.

●●●●

Her sayıda olduğu gibi bu sayımızda da yine ağırlıklı olarak sizlerin ürünlerine yer verdik. Yer nedeniyle bu sayıda yer alamayan ve ama sonraki sayılarda yayınlanmak için bekleyen ürünler var. Ama bu, sizlerden ürün gelmesinin engeli olmamalı.

Yeni ürünlerinizi bekliyoruz.

●●●●

Biliyoruz ki, bir yayın organı ancak ve ancak okuyucusu varsa yaşayabilir. Okuru olmayan, yazınsal ürün desteği olmayan, bu anlamda okuruyla, yazarıyla, çizeriyle kolektif bir çalışma yürütmeyen bir derginin uzun süreli yaşama şansı fazla yoktur. Biz "şanslıyız", çünkü sizin gibi değerli okurlara sahibiz... Ve biliyoruz ki; okurlarımızın desteğiyle nice sayılarda daha iyi Güney'leri birlikte yaratacağız, birlikte yeni 100'lere ulaşacağız...

Desteklerinize için teşekkürler... İyi ki varsınız...

Yeni Güney'de buluşmak üzere...

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Tuncay Özkaradeniz

Yönetim Yeri ve Adresi:
Sultaniye Mah.
625 Sokak No: 7/1
Esenyurt/İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91

Yayın Türü: Yerel Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Grafik

Baskı: Mutlu Basım Yayın
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi
C Blok No: 256, Topkapı/İstanbul
Tel: 0212/ 577 72 08

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Yapı Kredi Bankası
Tuncay Özkaradeniz
IBAN No: TR880006701000000094843077

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 150 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 25 Avro
(Posta Ücreti Dâhil)

Aboneliğin başlatılması için;
yıllık abone bedelinin banka hesap numaramıza yatırılması, banka dekontunun Güney'i göndereceğimiz adresle birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

İnternet: www.guneykultursanat.org
E-Mail: guneykultur@gmail.com

Güney-Kültür-Sanat-ve-Edebiyat-Dergisi
guneykultursanatdergisi
guneydergisi

Avrupa Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32
42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401

Förderverein Güney e.V.
E-Mail: guney-verein@gmx.de

Yurtdışı (Almanya)
Banka Hesap Numarası:
Förderverein Güney e.V.
Berliner Sparkasse
IBAN: DE86 1005 0000 0190 6046 70
BIC: BELADEBEXXX

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 3.000 TL
1/2 sayfa: 1.500 TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 1000 TL
1/4 sayfa: 500 TL
(Yayınevi ve kitapçılara % 30 indirim yapılır.)

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar elektronik adresimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir. Son redaksiyon tarihi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

İÇİNDEKİLER

3 GÜNEY'DEN SİZLERE
5 SİZLERDEN GÜNEY'E

6 SİZLERLE GÜÇLÜ100!
GÜNEY Yazarlarının
100. Sayı Mesajları

20 Dalya... Yüz!
DERYA GÜMÜŞ

23 Hiçliğinde Güneşin
EROL NACAR

24 "Bizden" Biri: Fatma Girik
TEMEL DEMİRER

26 Şiirler Şairini Yitirdi
MUSTAFA DEMİR

27 Yılmaz Güney
SALİH BOLAT

29 aşkî
TAN DOĞAN

30 Sezen Aksu'nun Şarkı Sözleri Üzerinden Koparılan Fırtına
H. DEMİRCİYAN

33 Yaşanmıyor Be Üstat
İKRAM GÜNEŞ

34 Kardeş Türküler "Üçüncü Mevki" ile Berlin'deydi
GÜLFER UĞUR

36 Acının, Aşkın Ve Kavganın Şairi Adnan Yücel
MEHMET DESDE

40 Dil yaraları ve dil'siz bellekler
ŞÜKRÜ ASLAN

41 Mona Emîlla / Mona Emilla
A. KARABAX

42 Evîna Bêmirad
SELAHATTİN ÇAM

43 Şiirler Yaralı
MED REŞİYAN

44 Amed
MÜSLÜM ASLAN

44 Marjinal Düet
BİRCAN MİRZA

45 Pürüzlerim
GULAN KILIÇOĞLU

46 Hayallerim vardı,
ben de sigara böreği sardım
SATI ARSLAN ARIKPINAR

47 Annelere
YUSUF AKSOY

48 Halk Edebiyatında Kadın Şairlere Dair
HATİCE E. AKDOĞAN

51 Kadife Bir Gecenin Şavkıydın
HALİL İÇÖZ

52 Tüylerden kalemlere, "Kadın Devrimi"ne!
GANİME GÜLMEZ

53 FEMİNİST UYANIŞLAR
Ataerkil Tahakkümden Kaçış: Olympe de Gouges ve Mary Wollstonecraft
— Ingeborg Harms

58 Endüstri Mirası, Zonguldak ya da Acının Tarihi
ÜZEYİR KARAHASANOĞLU

64 "Sanat ve hayat aynı saftadır" Hasan Çapik İle Şiir ve Şiiri Üzerine Söyleşi
AYŞE KAYGUSUZ ŞİMŞEK

67 Ne Olur Sorma
ADİL BAŞOĞUL

68 Bizim Çil Tavuk
HÜSEYİN SAKLAMAZ

70 Umut
ALİ DOĞAN

71 Eylemde Genç Bir Kız
M. RAUF ARPAÇAYLI

72 Atın Çığlığı
REŞİT YAMAN

72 Buzdan Canlar
YUSUF ÖZDEMİR

73 Ölüme Karşı Deyişler (7)
RAHİME HENDEN

74 Deli İbrahim'in Bilgisayarı
AHMET ZEKİ YEŞİL

74 Hayat Denen Römork
OSMAN AKYOL

75 Hayat
CEVAT BAYRAK

76 Kaybolan Mavi
GÜLBİN SODAN

77 Emeğin İsrafı
ALİ DEMİR

79 Biz eşek kesmeyiz komutan beg, gönahtır!
AKMAN GEDİK

80 Diyemem
NADİR AYDEMİR

80 Deniz
ÖMER ÖZYURT

81 ANIYORUZ

KİTAP

82 "Eli Annemin, Dünyaya Açılan Pencere"
ADİL OKAY

83 Özgür M. Demirel'in "Serzeniş" Şiir Kitabı

84 "Dikenli Tellerle Kanayan"
NURAY ŞEN

84 Bekir Karadeniz'den Yeni Şiir Kitabı

SİNEMA

85 Bir Zamanlar Western: Kovboy Miti Üzerine
OLCAY BAĞIR

88 Pepe Mojika ve Sineması
LEVENT KAÇAR

90 Sinema Notları
ANUŞ PAZARCIYAN

98 Karikatür
K. ÖNTAŞ

SİZLERDEN GÜNEY'E

■ Karikatür: Haydar Bayar

■ Fotoğraf: Arif Kılıç

■ Karikatür: Mehmet Boğatekin

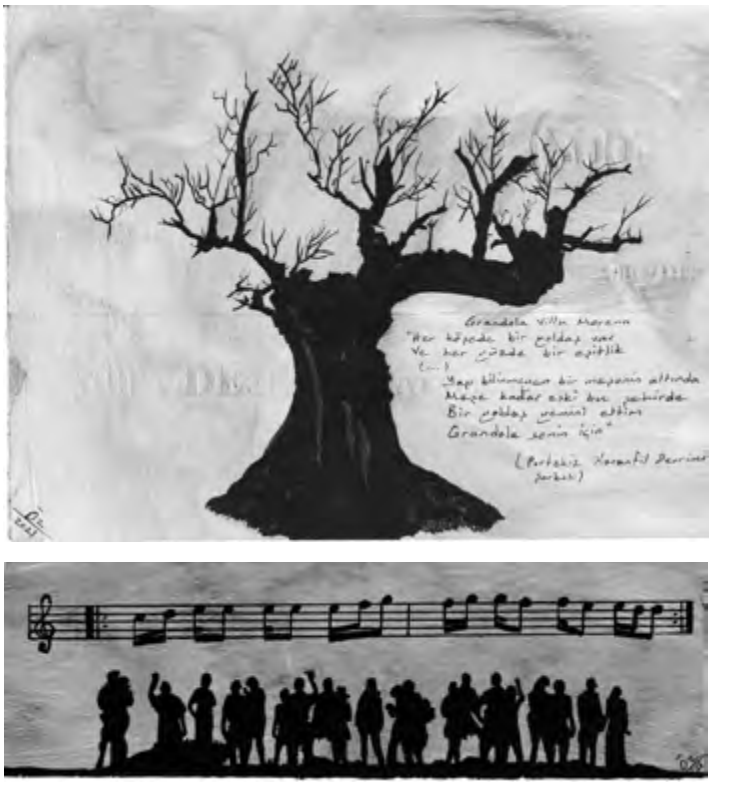

■ Desenler: Özgür Çelik

SİZLERLE GÜÇLÜ100!

100. Sayımız! 100. Sayı, üç aylık periyotla çıkan kültür, sanat, edebiyat dergisi için oldukça uzun bir dönemi kapsayan emek, mücadele demektir. 2022, Güney Dergisi'nin ülkelerimizde yayın hayatına başlamasının 25. yıldönümüdür. 100. Sayı Güney, kültür, sanat, edebiyat alanında sosyalist düşünceleri işçilere-emekçilere taşıma hedefiyle yayın hayatına başlamasının 25. yıldönümü.

Mart-Nisan 1993'de Güney Dergisi Almanya'da yayın hayatına başladı. 1993-1997 yılları arasında toplam 14 sayı yayınlandı. Güney Dergisi, Almanya'da çıkan 14 sayının mirasçısıdır.

Güney Dergisi, ismini Yılmaz Güney'in soyadından aldı. İlk sayımızın çıkarken yazısında şunlar söylendi: "Güney, yayın hayatına devrimci, kültür sanat alanında atılıyor. Güney, eski "Güney" dergisinin dolaylı bir devamı olma çabasında olacaktır. Yılmaz Güney'in artık bedenen aramızda olmayışı ve yurtdışında böyle bir yayın hayatına girmiş olmamız, en büyük şanssızlığımızdır." (Çıkarken yazısından) Güney Dergisi, Almanya'da yayınlandığı ilk sayıdan itibaren bu mirasa ve önüne koyduğu hedeflere uygun olarak yol aldı. Yılmaz Güney'e ve onun eserlerine yapılan çirkin saldırılarına yanıt verdi, onun görüşlerinin yaygınlaşması için gerekli tüm çabayı gösterdi.

Güney Dergisi, Yılmaz Güney'in siyasi kimliği ile sanatçılığının birbirinden soyutlanmasına karşı mücadele etti. Güney Dergisi, Yılmaz Güney'in büyük insanlığın yeni bir dünya kurma savaşımının bir neferi olduğunu, O'nun sanatının da bu savaşımın hizmetinde olduğunu ortaya koydu. Yılmaz Güney, kavganın en başında tarafının ezilenlerin yanında bilinçli bir biçimde saf tutmak olduğunu belirledi. Güney Dergisi, yayın hayatına başladığından bu yana Yılmaz Güney'in "Siyasal Yazılar"ını ele alıp değerlendirdi ve O'nun doğru görüşlerini temel alarak daha da geliştirdi, yaygınlaşmasına katkıda bulundu.

Güney Dergisi taraflıdır. O'nun tarafı sınıf savaşımında işçi sınıfı ve ezilenlerin yanıdır. O'nun tarafı, burjuvaziye, gericiliğe karşı mücadelede işçilerin-emekçilerin kültür, sanat, edebiyat alanında sesi, kürsüsü olmaktır. Güney Dergisi, yeni bir dünya yaratma mücadelesinde, kültür, sanat alanını bir cephe olarak kavrıyor. Kültür, sanat, edebiyat cephesinde Güney Dergisi'ne yol gösteren düşünce sosyalizmdir.

Güney Dergisi 29 yıllık yayın hayatında, kültür, sanat, edebiyat alanında burjuvazinin sınıf bakış açısını eleştirdi. Kültür, sanat alanında, hâkim sınıfların saldırılarının geri püskürtülmesinde önemli bir rol oynadı. Güney Dergisi, bir yandan

100. Sayıyı Beklerken

TUNCAY ÖZKARADENİZ

Dergimizin bu yıl 100. sayısı hazırlanırken onu ilk tanıdığım, okuduğum ve içinde Nâzım Hikmet dosyasının da yer aldığı sayı geldi aklıma. O gün okuduğum sayının satırları arasında bulmuştum yolumu. Bazen ışık, basit görülen birkaç satırla yolumuzu aydınlatabiliyor. Bunun için minnettarım. Güney Dergisi'yle bir rastlantı sonucu tanışıp ve sonrasında onun bir parçası olmak ayrıca gurur verici. Dergimizin birçoklarında olduğu gibi hayatımızda dönüm noktası olması şans değil –ki bu idealist bir beklenti oluştururdu– amaçları doğrultusunda ilerleyişinin tanıklarından biri olarak büyük bir memnuniyet duyduğumu da belirtmek isterim. Zira işçi-emekçi sınıfından gelen toplulukların, içinde bulunduğu olumsuz şartlar düşünüldüğünde, aynı karamsarlık ve yılgınlık cenderesine kapılmamak kaçınılmaz olurdu. İşte tam da bu nedenle Güney Dergisi ve daha nice devrimci-ilerici dergi ve gazetelerin yaşamasına/yaşatılmasına ihtiyaç vardır.

Toplumcu ve sosyalist eserlerin sürekli artan baskılar karşısında zayıflatıldığı günümüzde 100. sayı ile okuyucuya ulaşmak meşakkatli olduğu kadar sevindirici de bir iş. Okurları küçük ama değerli bir azınlık oluştursa da, bu değerli azınlık sayesinde geleceğin inşa edileceğini bilmek inancımı-

burjuvazinin gerici sanat, kültür anlayışını teşhir ederken, diğer yandan uğruna mücadele ettiği toplumsal sistemde, kültür ve sanatın nasıl olacağını da ortaya koydu.

Sizlerle varız!

Güney Dergisi, uzun sayılabilecek bir süreden beri yayınını sürdürüyor. Dergimizin uzun süreli yayın hayatını devam ettirmesinin en büyük nedeni, okurlarının dergiyi sahiplenmesiyle, yazar ve çizerlerin ürünleriyle dergiye sundukları destekle mümkün oldu. Güney Dergisi, en başından itibaren sayfalarını ırkçı, milliyetçi, erkek şovenisti, gerici, faşist içeriğe sahip olmama şartıyla herkese açtı. Güney Dergisi, devrimci kültür, sanat ve edebiyat alanında bir kürsü oldu.

Elbette yayın faaliyetinde her şey güllük gülistanlık değil. Faşizmin hüküm sürdüğü bir ülkede yayın faaliyeti yürütmeye çalışıyoruz. Eksikliklerimiz ve zorluklarımız var. En önemli eksikliğimiz dergimizi aylık olarak yayınlama imkânlarından yoksun olmamızdır. Kadro ve maddi imkânlarımız aylık olarak yayınlanmamızın önünde engel. Maddi imkânsızlıklar yüzünden dergimizi dağıtıma veremiyoruz. Dağıtım tekellerinin, yüksek dağıtım ücreti talepleri üzerine bayi dağıtımından çekildik. Şu anda dergimiz kimi bayi ve kitapevlerinde sınırlı olarak dağıtılma durumunda. Buna bağlı olarak birçok bölgedeki okurlarımıza (abonelik dışında) ulaşamıyor olmamız diğer en önemli eksikliğimiz. Bu durum amaçladığımız gibi "geniş kitlelerle buluşma" isteğimizi büyük oranda engelliyor.

Dergimize küçümsenmeyecek oranda ürün gönderiliyor. Ürün gönderenlerin bir bölümü dergiyi sahipleniyor, dayanışmada bulunuyor. Bir bölümü ise sadece ürünlerinin yayınlanması ile kendini sınırlıyor! Dergimizin her okuru, taraftarı, dergiyi sahiplenirse, abone bulursa, maddi katkı sunarsa, dergimiz daha güçlü olur. Okurların, yazarların, çizerlerin her türlü desteği ile Güney yayın hayatına devam edecektir. Güney'in kültür, sanat ve edebiyat cephesinde, daha güçlü bir mevzi hâline getirmek için her Güney okuruna önemli görevler düşüyor.

Güney Dergisi Kuzey Kürdistan-Türkiye'de, kültür, sanat, edebiyat alanında, işçilerin emekçilerin sesidir. Güney Dergisi, kültür, sanat, edebiyat alanında proletarya cephesini temsil etmektedir. Herkesin gözü önünde dalgalanan bayrak işçi sınıfının kültür, sanat cephesinde dalgalanan bayrağıdır. 100 Sayı Güney Dergisi'ni inceleyenler, Güney Dergisi'nin hangi mücadelelerden geçerek bugünlere geldiğini görebilirler. Bu bilinçle, okurlarımıza, yazarlarımıza, çizerlerimize ve tüm Güney emekçilerine sesleniyoruz:

Kültür, sanat cephesinin temsilcisi Güney Dergisi'ni sahiplenelim...

Daha nice 100. sayılara!

01.02.2022

GÜNEY

zı taze tutmaya yetiyor. Çevirmen ve yazar Ahmet Cemal'in yine bir çevirisinin ön sözünde dediği gibi az sayıda tüketilen değerli eserlerin "yeni insanın temelini oluşturmakta en değerli katkılar olacağına" inanması kadar gerçekçi.

Sayının yüze ulaşmasının sembolik bir anlamı olduğu da söylenebilir. Yüz yaşını kutlayan bir insanla özdeşleşen vakurluk ve bilgelik gibi veya 100 yıl anmalarında çok defa karşılaştığımız coşku ve hüznün en saf hâllerini yaşamak gibi, burada tarihsel olayların, anıların bu gerekçeyle gündeme getirilmesi ona halkçı bir popülarite de kazandırmıyor değil. Zamanın kazandırdığı bilgi birikimleri, mücadele deneyimleri unutulmasın ve yarının devrimci nesillerine ulaşabilsin diye yüzüncü yıllar/sayılar anılmaya devam edecek.

100. sayının coşkusuyla ve diğer bütün sayılarının bize kazandırdıkları sayesinde hayatı daha anlamlı yaşıyoruz kuşkusuz. Dünyayı sadece yorumlamakla yetinilmeyeceğini ve evet onu değiştirmek gerektiği bilincini kavratan, kadının insan, doğanın tek evimiz olduğunu bağıran, kapitalist-emperyalist dünya düzeninin insanlığın önündeki en büyük engel olduğunu gösteren. Tek başımıza hiç olduğumuz ama birleşirsek güç olduğumuz; tıpkı bir kitabın sayfaları gibi bir araya geldiğimizde anlam kazandığımızı öğreten dergimize ve onu 100. sayısına kadar taşıyan emekçilerine, okurlarına ve yitirdiğimiz değerli arkadaşlarımızın anısına en içten teşekkürlerimi iletiyorum.

Sevgi ve saygılarımla...

Bir Uzun Yolculuktur Güney

İLYAS EMİR

Almanya'da kurulmuş olan Yılmaz Güney Vakfı Destek Derneği'nin bir bülteni olarak başlayan Güney'in yolculuğunda 100. sayıya geldik.

Evet, dört sayfalık bir bülten olarak başladı aslında yolculuk... Birkaç bültenden sonra bir dergi çıkarma fikri oluştu. Ve adımı attık, önce 14 sayı yurtdışında yayınlandıktan sonra Güney'in ülkelerimizde çıkarılmasının olanaklarını araştırdık. Ve Almanya'nın Kuzey Ren Vestfalya eyaletinde başlayan Güney'in yolculuğu memleket topraklarında birinci sayı olarak devam etti. Ve o yolculuk bugün 100. sayıyla sürüyor...

Neler yaşanmadı ki bu yolculukta...

Her şeyden önce okurlar sahiplendi Güney'i... **'Halkın sanatçısı, halkın savaşçısı' Yılmaz Güney**'i sahiplenen, baştacı edenler O'nun eserlerini sahiplenip tutarlı bir biçimde savunan dergimize kayıtsız kalmadı; elinden geldiğince destek sundu, omuz verdi. Bu destek olmasaydı bu uzun yolculuk çok kısa bir yolculuk olurdu.

Yazarlar, edebiyat meraklıları, şairler... bu yolculukta bize yoldaş oldular. Hiçbir karşılık beklemeksizin yaptılar yoldaşlıklarını... Güney ise bu yoldaşlarımıza özgürce kendilerini ifade edebildikleri bir kürsü oldu. Kültür, sanat, edebiyat alanında söyleyecek sözü olanların; yazınsal ürünlerini okura ulaştırmak isteyen ve ama uygun yayın organı bulamayanların... karanlığın ortasındaki ülkelerimizde bir ışık arayan, çorak bir iklimde yazın üzerinden bir filiz yeşertmek isteyenlerin... dergisi oldu Güney... Ve bu karşılıklı dayanışma ve etkileşim bu uzun yolculuğumuzun temel taşlarından birisi oldu. Bu yoldaşlığımızın sürmesi en büyük dileğim(iz)dir.

Yolculuğumuz ilkeli, hedefli bir yolculuktur. Sınıf mücadelesinde işçilerin, emekçilerin yanında olan, işçi sınıfının kültürel mücadelesini esas alanların yolculuğudur bu yolculuk. Bilinçli yaşamını işçi sınıfının mücadelesine adayan, sanatıyla, düşünceleriyle bu mücadeleye önemli katkılarda bulunan komünist sanatçı Yılmaz Güney'i sahiplenip savunanların yolculuğudur bu yolculuk.

Bu uzun yolcuğumuz zorluklarla dolu da bir yolculuktu. Sevenimiz, dayanışmada bulunan yoldaşlarımız olduğu gibi sevmeyenlerimiz, bizi yolumuzdan alıkoymak isteyenler de vardı. Kimler mi? Sınıf düşmanlarımız, onların örgütlü gücü olan devlet!

O devlet ki; tüm devrimci-demokrat, ilerici, yurtsever güçlere, onların yayınlarına olduğu gibi dergimize de elindeki kanun gücünü kullanarak "hukuk" adına saldırılarda bulundu, Güney'in işçilerle, emekçilerle buluşmasını engellemeye çalıştı. Hakkımızda açtığı davalarda hapis, kapatma, ağır para cezaları vererek bizi susturmaya çalıştı devlet. Ancak bu tür saldırılar da bizi yolumuzdan alıkoyamadı. Dergimiz bu süreçleri de dayanışma ve fedakârlıklarla aşmayı bildi ve yolculuğunu sürdürdü.

Yüzüncü sayıya ulaşan Güney'ciler olarak biliyoruz ki; bugüne değin süren bu tür saldırılar bugünden sonra da sürebilir, sürecektir. Bunlara hazırlıklı olmak ve saldırılara karşı kararlılıkla durabilmek, devrimci dayanışmayı ve okur desteğini güçlendirmek zorundayız. Bu konuda sadece Güney'e yönelik saldırılara değil, diğer devrimci, demokrat, ilerici, yurtsever yayın organlarına karşı yönelen, yönelecek —başta devlet kaynaklı— türlü saldırılara karşı da aynı tepkiyi örgütleyebilmeliyiz. Sınıf mücadelesinin her alanında olduğu gibi kültür-sanat cephesinde en önemli silahlarımızdan birisidir dayanışma.

Yolculuğumuz süresince önemli işler yaptığımızı düşünüyorum. Sadece dergi çalışması değil, bunun yanında başta kültür konferansları olmak üzere, Güney adına yaptığımız kültürel etkinlikler, okuma toplantıları, film gösterimleri, anma toplantıları...vb. vd. ile hedeflerimizi ve çalışmalarımızı dışarıya taşıdık; Güney'i, Yılmaz Güney'in eserlerini yaygınlaştırma çabasında olduk.

Evet, Güney'in uzun yolculuğu 100. sayıyla sürüyor. Tüm zorluklarına rağmen bu yolculuğun içerisinde olduğum için, son dönemlerde sağlık sorunlarım nedeniyle eskisi kadar aktif olamasam da Güney'in bir parçası olduğum için çok mutluyum. Bu duygularla Güney'in yolculuğunda yoldaş olan herkese teşekkür ediyorum. Güney'e ise başarılarının devamını diliyorum. İnanıyorum ki, okuruyla, yazarıyla, çizeriyle Güney'in yolculuğu nice 100'lü sayılarda da sürecektir.

Güney Dergisi'nin 100. Sayısını Selamlıyorum

MEHMET DESDE

100. sayıya merhaba...

Sınıfsız-sömürüsüz bir toplum yaratma mücadelesinde kültür/sanat ve edebiyat alanını bir cephe olarak kavrayan Güney 29 yaşında. Bugün esasta 14+100'ü kutluyoruz. Çünkü Güney Dergisi Almanya'da çıkan 14 sayının da mirasçısıdır.

Güney, yayın hayatına başladıktan sonra, derginin bir okuru, dağıtımcısı ve destekçisi oldum. Temmuz 2002'de İzmir'de gözaltına alınarak tutuklandım. Altı ay süren tutukluluğun ardından serbest bırakıldım. Serbest bırakıldım ama yaşamımı sürdürdüğüm Almanya'ya gitmeme izin verilmedi. Yurtdışına çıkış yasağı konuldu. Dört yıl yargılamanın sonuçlanmasını bekledim. Dört yıl sonra, mahkeme 30 ay hapis cezası verdi. Geriye kalan on yedi aylık cezayı farklı hapishanelerde tamamladım. Ekim 2008'de tahliye oldum. Yaşamımı sürdürdüğüm Almanya'ya ancak 17 Ekim 2008'de dönebildim. Türkiye'de zorunlu ikametin 2,5 yılını demir parmaklıklar arkasında geçirdim.

Zorunlu ikametin bir sonucu olarak yazınsal faaliyetlerime ağırlık verdim. Günün birinde yeni çıkan Güney'in 28. sayısını alarak eve geldim. Okumaya başlarken bana hitaben yazılmış bir mektubu görünce göz yaşlarımı tutamadım. 7 Mart 2021'de yaşamını yitiren can dostum Yusuf, Zeki Kızılkaya takma ismiyle yazdığı mektubun bir bölümünde şöyle diyordu:

"Değerli Güney çalışanları,

Derginizi düzenli olarak takip etsem de şimdiye kadar yazmayı düşünmedim. Fakat sonunda bir duygumu sizinle ve derginiz üzerinden bazı dostlarla paylaşmaya karar verdim.

Sizin de bildiğiniz gibi içinde yaşadığımız sömürücü, kapitalist toplumda sömürüsüz, sınıfsız bir toplumu yaratmak için mücadele eden devrimciler, komünistler düşmanları tarafından –devlet iktidarı onların elinde olduğundan– sık sık engellenirler de... Bu, kimi zaman katletme, kimi zaman da tutsak etme vb. biçimlerde gerçekleşmektedir.

İşte böylesi durumlarda söz konusu dostların, kavga arkadaşlarının değeri çok daha bilince çıkmaktadır. Ararsınız onları yanınızda, üzülürsünüz yanınızda görmediğinizde ve üzüntünüzü sisteme karşı olan nefretinizi daha da bilemeye, nefretinizi de bilince döndürmeye çalışırsınız.

Kimi zaman birlikte, kolkola yürümüşlüğünüz, kimi zaman daha doğrusu için şiddetli tartışmışlığınız, kimi zaman da birlikte gülüşmüşlüğünüz öne çıkar, unutamazsınız dostunuzu, kavga arkadaşınızı... (...)

Gerçek dostlar coğrafik olarak birbirinden uzak da olsa, birbirlerini unutmuyor, unutmayacak! Buluşacağımız günü bekliyoruz. Yine birlikte ve kolkola yürüyeceğiz köhnemiş dünyanın üzerine!"

Yusuf, yazdığı mektupta hem özlemini dile getiriyor hem de kavga arkadaşlığının ne olduğuna vurgu yapıyordu. Yalnız değildim. Türkiye'de zorunlu olarak alıkonulduğum 6 yıl 3 ay boyunca, Güney Dergisi hep yanımda oldu. Hatta İzmir'de, 8. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yapılan bir duruşmaya Güney'in Avrupa Temsilcisi İlyas Emir de dayanışma amacı ile duruşmamıza katılmıştı. İlyas Emir, bu tutumu ile dayanışmanın bir silah olduğunu göstermişti.

Ağustos 2007'de, Manisa Hapishanesi'nde yazdığım "Baykuşlar Manisa E Tipinde" başlıklı deneme yazım Güney Dergisi'nin 42. sayısında yayınlandı. Bu, Güney'de çıkan ilk yazımdı. Sayı 69'dan itibaren de Güney'de yazmaya başladım. Güney'de esas olarak Kuzey Kürdistan-Türkiyeli aydınların, yazarların, muhaliflerin, sisteme karşı duranların yaşadıklarını yazıyorum. Cumhuriyet tarihi demokrasi ve özgürlük mücadelesi tarihidir. Cumhuriyet tarihi boyunca acılar yaşamış, bedeller ödemiş, hapishaneler ile tanışmış, ceberut devletin baskılarına maruz kalmış şairleri, yazarları, Güney okurlarına tanıtıyorum.

29 yıl, üç aylık periyodla çıkan bir kültür/sanat/edebiyat dergisi için oldukça uzun bir dönemdir. 29 yıl, kültür/sanat ve edebiyat alanını kapsayan emek, mücadele demektir. Güney'in 114. sayıya ulaşmasında emeği geçen mutfak çalışanlarına, yazarlarına, çizerlerine, şairlerine ve dağıtımcılarına teşekkürü bir borç biliyorum.

İyi ki varsın Güney! Daha nice 100. sayılara!

5.02.2022

Merhaba

MED REŞİYAN

Güney kültür, sanat dergisi ile ilk defa değerli yazar Mehmet Desde aracılığı ile 2018 yılında tanışma fırsatı buldum. Benim için çok önemli bir deneyim oldu.

Böyle bir platformda kendimi ifade edebilme, şiirlerimi ve kitaplarımı tanıtma olanağı sağladıkları için öncelikle herkese çok teşekkür ediyorum.

Sanatı evrensel, çağdaş, ideolojik boyutuyla statü, konum kısıtlaması getirmeden bir bütünsellik içinde değerlendiren ve toplumsal gerçekçi olayları, doğru bir şekilde dizelerine aktaran birçok olguya dokunan şairlere yer veren kucak açan demokratik, eşitlikçi bir yapının içinde yer almanın bana çok büyük katkı sağladığını söylemek mümkün.

Hepimizin bildiği gibi yaşadığımız coğrafyada kadın olmak, Kürt olmak önemli bir sorun. Hem sistem hem de erk zihniyet tarafından ötekileştirilen, ezilen itaat kültürü ile bastırılan, özgür iradesi rehin alınmış başkalarının himayesi altında yaşam mücadelesi veren her gün yüzlerce kadının katledildiği bir toplumda kendini ifade etmenin ne kadar meşakkatli ve zor bir olay olduğunun bilincinde olan biri olarak; özgür düşüncenin önünde engel teşkil eden bu hiyerarşik düzen içinde bireysel ve ulusal hakların çiğnenmesinin insan yaşamı üzerindeki negatif ve pozitif etkilerini sanatın, edebiyatın felsefenin daracığına damıtan dünya görüşünü, bakış açılarını var olma ve yok olma sürecini içselleştirmiş sevgiye, barışa, umuda, aşka açılan bir evrende tabu kültüründen soyutlanmış uygar ve yenilikçi bir ortamla buluşturan ve bu yolda çığır açan iyi bir yol gösterici olduğunu görmekle beraber ileriye yönelik hedeflerimin pekişmesine de yardımcı olduğunu farklı pencerelerden birçok olayı değerlendirmeme öncülük ettiğini, materyalist fikirlerden uzak insani değer yargılar üzerinden yaşamın güzelliklerini sanatın her karesinde aktarabilmenin özgüven duygusundaki özgürlüğünü gördüm ve bundan dolayı Güney dergisinin sanat yolculuğumda bende çok önemli bir yere sahip olduğunu ufku geniş bir yelpazede rol oynadığını ve değerli bir faktör olduğunu belirtmek isterim.

Güney dergisine katkılarından dolayı teşekkür ediyor, saygılarımı sunuyorum.

Güney Dergisi İçin...

AKMAN GEDİK

İnsan doğar, günü geldiğinde ölür ve bu hakikattir. Yaşam, doğum ile ölüm arasındaki mesafe midir? Elbette ki tamamı değil. Sonu belli olan bir şeyden bahsediyorsak, madem ki ölümlü varlıklarız o zaman bu araya ne koymalıyız. Belki de yaşamımız boyunca aradığımızdır. Belki de bütün mesele bu araya ne koyduğumuzla alakalıdır. Yaşam bizim için ne ifade eder sorusunun yanıtıdır belki de bizi yollara çıkaran...Ve insan daimî bir arayışçıdır. Yaşamın anlamını bilmek ister ve bunu amaç hâline getirir.

Elbette yaşamak için yemek, içmek, barınmak olmazsa olmazıdır ve zorunludur. Bunları yapmadan yaşamak mümkün değil. Bütün bunlar bedensel açlık için olması gerekenlerdir. Ya ruhsal/zihinsel açlıklarımızı nasıl gideririz?

Yaşam(ak) yani özcesi hayatta kalmak/tutunmak gibi bir disiplin taşıyor. Süreklilik ister. Yaşam için süreklilik esastır. Ve bu süreklilik hep aynı sonucu vermez. Yaşamın içinde çok kırılmalar, yıkıntılar, savrulmalar, toparlanmalar olur.

Ve soru soranlar genelde şaşırırlar, merak ederler, serüvencidirler. Bir şeyleri fark ederler. Toplum içinde farklı olurlar. Olaylara/durumlara farklı bakarlar. Farklı perspektifler sunarlar. İçinde bulundukları durumdan/şartlardan çoğu zaman memnun olmazlar, değiştirmek isterler...

Sadece yaşamak değil, o zaman daha iyi yaşamanın yolculuğuna çıkarlar...İyi yaşama sebebi elbette bir tercih sebebidir.

Yarınlarda iyi yaşamak zihinsel/ruhsal açlığın mirası içindedir. Düş yolcuları genelde herkes için daha iyi gelecek ve iyi yaşam için düşlerler ve yollara düşerler...

Güney Dergisi ile gönüldaşlığımız Almanya'ya geldikten (1988) sonra başladı desem yeridir. Sanırım derginin ismi dikkatimi çekmişti. Çünkü Yılmaz Güney'i çağrıştırmıştı...Yılmaz Güney bizim toprağımızın bir değeriydi. Filmlerinde insanlar bir özdeşlik kuruyorlardı. Yaşamlarından kesitler buluyorlardı. Dolayısıyla kendilerini buluyor ve bağ kuruyorlardı. Bağ kurdukları bu

Güney Dergisi'ne Selam!

ADİL OKAY

Binbir badireyi atlatarak Güney Dergisi'ni 100. sayıya ulaştıran Güney Dergisi emekçilerini selamlıyorum. Uzun yıllardır yazarlar ailesi içinde yer aldığım Güney Dergisi'nin benim için anlamı hakkında kısa bir açıklama yapmak istiyorum: Güney Dergisi, çoksatarlar arasına girme adına otosansüre yönelip dilini köreltmemiş, tersine bilemiş. Bu coğrafyada yaşanılan (resmi tarihin yok saydığı) katliamları, göç olgusunu, kimlik sorununu, sınıf mücadelesini sanatla edebiyatla, araştırma yazılarıyla görünür kılmış. Tarihe not düşmüş. Dünya edebiyatını okurlarına tanıtmış. Her konuda hemfikir olmadıkları –tabii ırkçı milliyetçi olmayan– yazarların da eserlerine de yer vermiş. Sosyalist Gerçekçilik akımını merkezine alsa da farklı akımlarla (örneğin eleştirel gerçekçilik, büyülü gerçekçilik, kübizm) üretilen eserleri –estetik olarak düzeyli ise– yayınlamış. Kimi zaman da yeni yeteneklerin eserlerini yayınlayarak bir okul işlevi görmüş. Hapishanelerde üretilen eserlere de sayfa ayırarak içeriye moral vermiş. Edebiyatımızdaki bir eksikliğin giderilmesine katkı sunmuş.

Bu katkıyı sunarken elbette "taraf" olmuş Güney Dergisi. Başka türlüsü de düşünülemezdi. Zira egemenlerin siyaseti, kültür politikası copuyla, hapishanesiyle, yandaş medyasıyla, Kültür Bakanlığı'yla, sansür kuruluyla, sermaye piyasasıyla, iktidar yanlısı STK'larıyla, linç sürüleriyle bir heyula gibi sanatın ve sanatçının üzerindeyken tarafsız olunamaz. Bu anlamda iyi ki "Güney" gibi "taraf" olan dergilerimiz var diyorum. Bu hengâmede başlarını kaldırıp, gerçek tarih yazılımına katkı sunuyor ve bu âlemde "Biz de varız" diyorlar. Üstelik sanattan edebiyattan uzaklaşmadan...

Bir aforizmamla bitiriyorum diyeceklerimi.

"Sanatçı güzelliğin peşinden koşarken ayağına acı taşları takılır.

Eğilip alırsa eli, almazsa vicdanı kanar..."

Nice yıllara Güney Dergisi...

oyuncuyu gerçek yaşamda da aynı kendileri gibi bilir kendi mahallesinden sayarlardı. Çünkü genelde duygulanım üzerinden bağ kurarlardı. İnsanlar filmlerde kendisinden izler gördükçe keyif alır hayatla yeniden bağ kurardı...

2 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra sol/sosyalistler ağır darbe almıştı. Solun kültürel manada bir üstünlüğü vardı ve bu da savrulmuştu. Güney Dergisi bu manada bir boşluğu dolduruyor, kendini ifade edemeyenlerin sesi oluyordu bana göre. Sesi kısıkların ya da içine kaçanların yazılarını yarına bir bellek adına yayınlıyordu. Tarihin kayıt defterine notlar düşüyordu. Ve zihinsel açlığı gidermenin bir aracıydı. Ve bu manada mü/dâhil oluyor hayata. Bizim mahallede kendimizi ifade edebilecek dergilerden biriydi. Bizim mahallede yazanlar için bir yuvaydı diyebilirim. Yazarak kendini onaranlardan biri olarak naçizane ben de bir vesile ile tanış oldum. Sanırım 2000'lerin başı olmalı çok sık olmasa da Güney Dergisine şiir ve hikâyelerimi ara ara gönderdim. Ne diyeyim son söz yerine, şimdi Güney Dergisinin 100. sayısının hazırlıkları yaplıyor(muş), ömrü uzun ve daimî olsun.

Dostlukla selamlar...

Güneyli Aylar

GÜLBİN SODAN

Giderek zenginleşen bir içerikle geliyor Güneyli aylar. Ödünsüz bir dünya görüşü, umudun inançlı savaşımı, örnek devrimlerin kahraman kadınları, birbirinden güzel şiirleriyle.

Canımı sıkan tek şey, salt insan odaklı yaklaşım. Doğa yok! Doğa sevgisi, doğamın yıkımına değgin kaygılar, uzun aralarda olsa bile, yok denecek kadar az!

Elime ilk aldığım, sayfalarını ilk karıştırdığım andan beri, seviyorum Güney Dergisi'ni.

Güney, Güney'i çıkaranların yaşamıdır, özüdür. İçine koydukları, yalnızca onları değil, yaşadıkları toplumu ve okurlarını da yansıtan bir aynadır.

Nice özgün sayılara...

Güney Dergisi'ne Emeği Geçen Arkadaşları Selamlıyorum

MUSTAFA DEMİR

Gençlik İçin Notlar kitabında Georgi Dimitrov diyor ki: *"Edebiyat, devrimci kuşağın eğitiminde büyük rol oynar. Bize yardım ediniz, işçi sınıfının partisine yardım ediniz. Ona mücadele için roman, şiir, hikâye gibi emin silahlar veriniz! Devrimci kuşakların doğmasına yapıtlarınızla yardımcı olunuz. Burjuvazi, kendi zamanında edebiyatta dahil olmak üzere her türlü imkânı kullanarak sınıf çıkarları için mücadele etmişti. Cervantes'in Don Kişot'u gibi şövalyelik kalıntılarını kim gülünç duruma düşürdü? Bu yapıt burjuvazinin elleri arasında feodalizme ve aristokrasiye karşı kullanılan en mükemmel, en korkunç silah oldu. Devrimci proletarya da kendine bunun gibi güçlü bir silah sağlayacak, küçük de olsa bir Cervantes'e ihtiyacı vardır.*

İmkân bulduğum her zaman çok okurum. Fakat şunu da eklemem gerekir ki, devrimci edebiyatımızı okumaya her zaman sabrım yetmiyor!

'Yaşasın devrim' deyip duran kimse, devrimci bir yazar değildir. Yalnız, işçi kitlelerini devrime çağırmada katkısı bulunan, onları düşmana karşı mücadelede birleştiren bir yazar devrimci sayılır." ("Gençlik İçin Notlar", Dimitrov, s.67-68, Tarihsel Yayıncılık, İkinci Baskı, Eylül 1992, İstanbul)

Georgi Dimitrov'dan yaptığım bu alıntı, Kültür Sanat Edebiyat Dergisi GÜNEY'in yayın çizgisinin özeti gibidir benim için. Kültürel faaliyetler devrimci düşüncelerden etkilenirler ve ürünleriyle devrimci mücadeleyi etkilerler. Küçük yaşta katıldığım devrimci mücadelenin her aşamasında fikirlerimizi kitlelere götürmek, onları örgütlü mücadeleye hazırlamak için tiyatro, şiir, türkü, sinema, karikatür gibi sanat dallarının yaratıcı ürünlerinden yararlandık, onlar sayesinde ufkumuzu genişlettik.

Yılmaz Güney, *"Devrimci sanat, devrimci mücadelenin ayrılmaz bir parçasıdır; ondan doğar, onu etkiler ve onun gelişim sürecinden etkilenir. Ancak, iyice vurgulamalıyız ki, sanatın kendine özgü bir dili, kişiliği ve kendine özgü bir işlevi vardır. Sanat ve sanatçı, devrimci mücadele süreci içerisinde, sekterizme, dogmacılığa, dar görüşlülüğe, kabalığa ve ısmarlamacılığa karşı kendi kişiliğini titizlikle korumalıdır,"* diyor Mayıs Bildirge'ye yazdığı yazısında.

Yılmaz Güney'in bu görüşünün yansımalarını da Kültür Sanat Edebiyat Dergisi GÜNEY'in yüz sayıya ulaşan sayfalarında bulmak mümkündür. Güney Dergisi bu kadar uzun bir yaşamı, dergiye önayak olan kolektife ve o kolektife hiçbir karşılık beklemeksizin emek veren devrimci arkadaşlara ve ürünleriyle her sayıyı daha zengin kılan yazarlarına, giderek ekonomik zorluklara rağmen dergiye sahip çıkan okurlarına borçludur. Kültür Sanat Edebiyat Dergisi GÜNEY yüzüncü sayıya erişerek rüştünü çoktan ispatlamıştır. Gücünü ününden alan yazarlarla değil, yazın emekçilerinin yaratıcılığından alan bir yayın çizgisi izleyerek bu uzun süreci bugünlere taşımıştır. Derginin başarılı kapak tasarımı, görsel sunumu ve sayfa düzenlemesini de ayrıca içeriğe katkısından dolayı kutlamak gerekir.

Ben ilk sayısından beri Güney Dergisi'nin daimî bir okuyucusuyum. Dünya sinemasını Güney'den izliyorum. Türkiye'nin ilerici edebiyatçılarının toplu değerlendirmelerini severek okuyorum. Özellikle zulmün kaleleri cezaevlerinin beton duvarlarını aşarak bizlere ulaşan tutsakların eserlerini düzenli izliyorum. Kitap tanıtmaları duymadığım arkadaşların kitaplarından haberdar ediyor beni. Kadınların bakışıyla üretilen sanat eserlerinin özgürce sayfalara yayılmalarını izliyorum. İlginç, şiir, öykü ve karikatürlerden yararlanıyorum.

Kısacası, ben Güney'in yazarı olmaktan çok, düzenli bir okuruyum.

Dergi'den beklentim de var elbette! Bütün zorluklara rağmen, gündemi yakalayan, gündem yaratan bir kültür ve sanat dergisi olabilmesi için, yukarda belirttiğim öğelerin koordineli olarak daha fazla gayret etmeleri gerektiğine inanıyorum

Derginin bu yüzüncü sayıya taşınmasına katkı sunan herkesi saygıyla selamlıyorum.

Şubat 2022 – Berlin

Daha nice nice yıllara, nice yüzlerce sayılara

ANUŞ PAZARCIYAN

Güney'in 100. sayısının yayınlanması dolayısı ile yazıları, çizileri ile katkıda bulunanlardan eğer isterlerse kısa yazı talebi bana da iletildi.

Ne diyeyim, ne yazayım?

Güney'i yayın hayatı başladıktan bu yana izledim, önemsedim, elimden geldiğince katkıda bulunmaya çalıştım.

Neden?

Çünkü, kültür alanında mücadelenin, büyük insanlığın kurtuluşu mücadelesinde çok önemli bir alan olduğunu düşünüyorum.

Çünkü Güney ilk sayısından itibaren kültür/sanat/edebiyat alanında kendini işçi sınıfının, ezilen halkların yanında konumlandıran, bunu açıkça ilan eden, proleter kültürün tanınmasına ve geliştirilmesine hizmet etme hedefini önüne koyan bir yayın. Ve gördüğüm ve yaşadığım Güney'in bu yönde çalıştığı.

Tam da bu yüzden sinemaya-filme âşık biri olarak, gördüğüm filmler hakkında kendim için tuttuğum notların yayınlanması önerisi geldiğinde bunu sevinçle karşıladım. Benim için, adını ülkelerimizin en önemli komünist sanatçı-savaşçılarından biri olan Yılmaz Güney'den alan bu dergiye sinema notları yazmak bir kıvanç ve onur. Bence sinema/film yüz yılı aşkın zamandır kültür/sanat alanında geniş kitlelere ulaşmanın en önemli araçlarından biri. Bu berbat dünyayı emekçilerin cenneti hâline getirmek için çalışanlar için büyük önemi var. Ve bu alan, anda bütün kültür alanında olduğu gibi egemenlerin, sömürücülerin denetiminde. Bu alanın işçilerin emekçilerin yararına kullanılması zor, ama imkânsız değil. Yılmaz Güney eseriyle gösterdi bunu bize.

Sinema notlarında amacım, gördüğüm filmler hakkında paylaştığım değerlendirmelerle işçi sınıfı emekçilerin yararına bir sinemanın "nasıl"ına okuyucularla birlikte cevap aramak. Eğer yazılar birazcık da olsa hizmet edebiliyorsa bu amaca, bu benim için büyük mutluluk olur.

Ne denir Güney'in 100. sayısına?

İyi ki varsın Güney! 100. sayın, senin için harcanan emekler kutlu olsun!

Selam olsun senin mutfağında çalışanlara! Selam olsun bütün katkı sunanlara!

Daha iyi Güneyler için yolun açık olsun!

Nice, nice yıllara, nice nice yüzlerce sayı Güneylere!

02 Şubat 2022

Daha Nice Çeyrek Asırlara!

H. DEMİRCİYAN

Güney Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi 100. sayısıyla 25 yaşını devirdi. Çeyrek asır yayın hayatında her dergiye nasip olmaz. Ama bize nasip oldu. Başından beri karınca kararınca gücü oranında destek veren herkese teşekkürler.

Gücüne göre kimimiz Güney dağının taşını, kimimiz Güney ormanın ağacını, karıncalardaki gibi kimimiz de küçük kum tanelerini taşıdık Güney mutfağına. Bu sayede 100. Sayımıza ulaştık gururla.

Sunduğumuz her katkıda kendimiz de öğrendik ve öğreniyoruz. Çünkü GÜNEY mutfağımızın en önemli özelliği kolektif çalışma ve yaratıcılıktır. Daha fazla destek daha iyi GÜNEY demektir.

DAHA NİCE ÇEYREK ASIRLARA! SEN ÇOK YAŞA DERGİMİZ GÜNEY!

Taksim Mephisto'dan Almanya Bahnhoflarına - Güney

GANİME GÜLMEZ

Taksim Mephisto'nun yeni açıldığı zamanlar.

Yirmili yaşlara henüz girmişiz. Ancak peynir koklayan fareler gibiyiz. Kaçağız!

Taksim Mephisto yeni açılmış ya, kapana ayak kaptırmadan dalmaya çalıştığımız deliklerden biri oluvermiş. Mümkün mü bu peynir gemisine atlamadan başka diyarlara ulaşabilmek! Asla!

Mephisto'nun kafeteryası, bu dünyadan firar edip kendi dünyamıza dalmak üzere tercih edebileceğimiz en nadide mekânlardandı. Tüm yeni çıkan kitapları, dergileri, gazeteleri koltuğumuzun altına yerleştirip bu mekânda taramaya başlardık. Orada çalışan öğrenciler buna izin verirlerdi. İlla da satın almamız gerekmezdi. Hangi siyasetin ürünü olduğuna bakıpta okumamazlık etmezdik, aksine. Hepsi de mis gibi kokardı. Şimdi, bu yazıyı yazarken dahi mekânın kokusu burnumda tütüverdi.

Fareler gibiydik, hepsini tırtıklamalıydık. Her defasında paramızın bizi daha ne kadar idare edebileceğini hesaplasak da bir simide muhtaç kalma pahasına, tam bir aç gözlülükle yüklenir çıkardık.

Hazinelerimiz bunlardı bizim ve böyle hazine avcılarıydık.

Ardından İTÜ, Yıldız hatta hatta Marmara fareleri de mekânı keşfedince, bize burada yer kalmamıştı artık...

Yıllar sonra, Frankfurt! Köprüsünü Boğaz Köprüsü'ne benzetme yanılsamalarına tav olduğumuz, Alamanya'ya ilk adım attığımız zamanlar. Şak! Bahnhof'un içerisinde bir kitapçı! Ve raflarında GÜNEY logosu!

İşte böyle Taksim Mephisto'dan Alamanya Bahnhofları'na akan yolculuklar, çakan şimşekler!

GÜNEY'in logosunun yüreğimdeki ritmi hep, işte o mekânlarda sayfalarını birlikte karıştırdığım insanlarla, şimdi aramızda olmayanlarla atar.

Şimdi, GÜNEY Kültür Sanat Edebiyat Dergisi'nin 100. sayısına, mizampajından basımına, üretiminden dağıtımına dek emeği geçen tüm yüreklere ve bu emek sürecine gözünü değdirmeye üşenmeyen tüm okurlara yürekten bir teşekkürle dokunmak istiyorum.

Yine bu vesileyle; yazın işçiliğimizi bir engelli koşu hâline getirmeyişiyle, başka ülkelerde de olsak peynir kovalayan fareler olma hevesimizin canlı kalmasına vesile olan Yazı Kurulu'na saygı ve sevgilerimi iletmek istiyorum.

İnsanlık aydınlık geleceğini örme yetisine kavuşuncaya dek, daha nice sayılara!

Umutla, dirençle ve sevgiyle kalalım.

Güney mi dediniz?

ALİ ADIGÜZEL

Dalga dalga yayılan bir kültür deryası aklıma gelir hemen. Yılmaz Güney fırtınası 1970'li yıllarda köylerden, kasabalardan şehirlerin en ücra köşelerine kadar, Bir Yılmaz Güney sevdası ile başlar.

Boyacı sandıklarından, 302 Mercedes otobüslerin arka camına, bekâr odalarından elit kesimin ofis duvarlarına kadar, kartpostallar, afişler ve yasaklanmış filmlerin övgü ile fısıldamaları... Seyithan, Umutsuzlar, Umut, Arkadaş, Sürü, Yol...

Felsefi tutarlılık ve derin bir bakışla devrimci kültürün mayalanması ve sınıf bilincine unutulmaz katkılarıyla, dün olduğu gibi bugün de aynı duyarlılıkla yol alan bir dergi.

Adına şanına yakışır bir şekilde emekçileri ve onların sınıf savaşında uğruna yazıp çizenleri ve yoksulları kucaklayan sınıf bilinci ile donatan bir devrimci dergi.

Her kademesinde emek verenlere, gönül verenlere, aydınlık gelecek günlere umutla yürüyenlere bin selam olsun.

Nice Nice 100'lerce Nüshaya

TEMEL DEMİRER

"ki bazı sözlerin anlamı
o sözlerin söylenişindedir." [1]

'Güney Dergisi', –benim için– "Tavır + Duruş + Tutum" sözcükleriyle tanımlanan düşünce ve davranış bütünlüğünün etik ve estetik hâlidir...

İlk sayısından beri hiç vaz geçmediği değerlerine bağlılık, güven, yaratıcılık, merak, empati, istek, doğruluk, hoşgörü vd'leri ile "Felsefe, neleri bilmediğini bilmektir," diyen Sokrates'in kararlığını anımsatır 'Güney'...

Lev N. Tolstoy'un, "İnsanın gerçek gücü sıçrayışlarda değil, sarsılmaz duruştadır," sözündeki hâldir.

Yaptıklarıyla söylediklerinin ardında durandır.

Her ne pahasına olursa olsun; her ne yaşanırsa yaşansın duruşunu koruyabilendir.

Eğilip bükülmeden, riyasızca cümlelerin yükünü sırtında taşıyabilme cesaretidir.

İstikrarlı hâl ve hareketleriyle mensubu olduğu sınıfın safında kendi gibi davranıp, kendi olarak kalabilmektir.

Yetkin bir duruş; kararlı bir tutumdur, tuttuğu yol harekettir.

* * * * *

Bilmeyen yoktur: Tutum, ilişkileri etkilerken; duruş da bilinçli tercihin ürünüdür.

"Nasıl" mı?

Jean-Paul Sartre'ın, "Ozanlar, dili kullanmayı reddeden kişilerdir. (...) Ozanlar konuşmaz; susmaz da: Bambaşka bir şeydir onların yaptığı. (...) Gerçekte, ozan araç-dilden bütünüyle kurtarmıştır kendini; ta başından sözcükleri birer im değil, birer nesne gibi gören tutum seçmiştir," [2] ifadesindeki gibi...

Ya da "... 'Yansız' sözcükler bile 'yansız' değildir," [3] uyarısındaki üzere Bilge Karasu'nun...

Kolay mı? Onun temsil ettiği tutum, kalıcı bir bilinç, duygu ve davranış bütünüyken; temel varsayımı da tutarlılıkta somutlanır.

* * * * *

Baruch Spinoza'nın, "Özgür insanın... felsefesi ölüm üzerine değil, yaşam üzerine bir tefekkürdür"; Halil Cibran'ın, "Başkalarının haklarını korumak, hayattaki en asil duruştur," uyarılarını "es" geçmeyen taraflılığın aktif ifadesidir; kendisidir, "büyük" sıfatını hak eden dik duruşudur.

Malum, kendin olduğun kadar varsındır.

Kendin olamadıysan başkası olmuşsundur ya da hiçbir şey...

Bu çok ama pek çok zordur, zorludur.

Yaşanılan sahteliklerin orta yerinde, yabancılaşma dünyasında belki de en zor şey tavırken; söylediğin söz + eylemin kadarsındır hep!

Kolay mı? Kendi olmak bilinç + yürek isterken; nefes almak, acıkmak, uyumak kadar elzemdir omurgalı dik duruşun vazgeçilmezliği...

* * * * *

Çoğu kimsenin uğraşıp başaramadığını yapmış olmakla müsemma 'Güney Dergisi'ne 100. nüshasına ilişkin ifadeye gayret ettiklerimin "eksiği" olsa da "fazlası" yoktur.

Çünkü o biz(ler)e –Julien Benda'nın ifadesiyle–, "Sanatçı ve aydının misyonu, dünyanın efendisi hâline gelmiş haksız ve yanlış karşısında cümle âlem diz çökerken bile ayakta kalıp ona insanlık bilinciyle karşı çıkmaktır"; Ursula K. Le Guin'in, "Her türlü insan iktidarına karşı direnebilir ve bu iktidar insanlar tarafından değiştirilebilir. Direniş ve değişim çoğu zaman sanatta başlar," uyarılarını pratiğe geçiren bir anlayışın / duruşun / tutumun / tavrın ne olduğunu öğretir.

İyi ki varsın 'Güney Dergisi', nice nice 100'lerce nüshaya...

9 Şubat 2022, İstanbul.

---

1 Edip Cansever.
2 Jean-Paul Sartre, Edebiyat Nedir? çev.: Bertan Onaran, Can Yay., 2005
3 Bilge Karasu, Öteki Metinler, Metis Yay., 2016.

Sanatta Bireyciliğe Karşı Toplumcu Sesleniş: Güney Dergisi

HALİL YENİ

Emek şehri Gebze'de her ay bir kültür sanat etkinliği gerçekleştiriyor, farklı konu ve konuklarla kentli sanatseverleri buluşturuyorduk. 2017 yılının Nisan ayıydı. O ay kavgamızın ve sinemamızın önemli isimlerinden Yılmaz Güney'i doğumunun 80. yılında düzenleyeceğimiz bir etkinlikle anmak istiyorduk.

Etkinliğin içeriğine dair araştırmalar yaparken Güney Kültür Sanat Edebiyat Dergisi ile Özen Film tarafından ortak hazırlanan "Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney" belgesel filmiyle karşılaştık. Filmin başlığı bizi derinden etkilemişti. Çünkü Yılmaz Güney hakkında yazılmış binlerce sayfa yazıyı birkaç cümle ile anlatmak istesek bu kadar doğru, estetik ve şiirsel bir başlık bulamazdık. Hemen Güney Dergisi'ne mailler atıldı, telefon konuşmaları yapıldı. Karşımızdaki o yapıcı ses etkinlikle ilgili her konuda bizlere yardımcı olabileceğini söyleyerek çalışmanın sadece katılanı değil aynı zamanda bileşeni oldu.

Etkinlik günü gelip çattığında Güney Dergisi adına söz alan Tuncay Özkaradeniz Yılmaz Güney'in çok yönlü bir sanatçı olduğunu, şiir ve roman yazan iyi bir edebiyatçı, iyi bir oyuncu, iyi bir yönetmen, iyi bir senarist olduğunu, ama sadece bu kadarıyla kalmadığını ve Yılmaz Güney'in aynı zamanda siyasi görüşleri, tahlilleri olan, siyasi görüşleri nedeniyle de yüzlerce yıl hapis cezalarıyla yargılanan bir komünist olduğunu bildirerek hazırladıkları belgeselin O'nun unutturulan yanını sanatçı kişiliği ile birlikte tanıtmayı amaçladığını bildirdi.

Verimli ve öğretici bir etkinlik düzenlemiş ayrıca Güney Dergisi'nin standını açarak tanıtımını gerçekleştirmiştik. Güney Dergisi ile tanışmam böyle oldu. Önce okuru oldum, sonra yazarı, sonra da dağıtımcısı...

●●●●

Yakın tarihe kadar sanata etkisini yoğun olarak hissettiğimiz politik bir müdahale vardı. İki kutuplu dünya çökmüş, tek kutuplu azgın blok politik ve ekonomik saldırıyla yetinmemiş, insan beynini ve ruhunu kemiren kültürel bir işgale de girişmişti. Onun için "toplumculuk" içi geçmiş bayat bir anıdan, "toplumsal kurtuluş" ise gerçekleşmesi imkânsız bir hayalden ibaretti. Artık dünya değişmişti. Değişen bu dünyanın kurallarına göre her koyun kendi bacağından asılır, ona dokunmayan yılan bin yaşardı. İnsanlıktan önce kendimizi kurtarmalı, sanatçılar siyasete "bulaşmamalı", toplumcu gerçekçi sanat üretilmemeli, üretilenler tüketilmemeliydi. Bu sanatsal üretimler artık modasını kaybetmiş ve kitli bir sandığın içinde küflenmeye terk edilmiş akımlardı onlar için. Önemli olan bireydi. Bireysel duygulardı. Bireyin kurtuluşuydu. Bu düşünceyle birlikte edebiyatta bireyci bir dalga başlatıldı. Bu yönde üretim yapan "sanatçılar" gazetelerde parlatıldı, dergilerde çarşaf çarşaf tanıtıldı, radyolar da ağırlandı. İmza günleri ve ödül törenleri düzenlendi onlar için.

Fakat toplumcu sanata her balta vurmak istediklerinde inatçı bir budak karşılarına çıktı. O budak ki tuttukları baltanın ağzını köreltti, sapını kırdı, ellerini yaraladı. Baktılar ki köklü bir damar var ve bu damarın öncüleri kalbimize kan pompalamaya devam ediyor bu sefer de onları başkalaştırmaya, içlerini boşaltmaya, dedikodu mekanizmalarıyla itibarsızlaştırılmaya çalıştılar. Bundandır ki Nâzım Hikmet'ten sevdalı olduğu komünizmi kazıyıp aşklarını veri aldılar. Sabahattin Ali'nin köylü ve kasabalı halkın yaşadıklarını kaleme aldığı öykülerini yok sayıp romantik bir gezgin ilan ettiler. Ya da Yılmaz Güney'in geçmişte kendisinin de eleştirdiği hatalarını farklı zaman ve kişilerle basına sürekli servis ettiler. Süreç böyle sürüp gitti fakat doğru, değerinden hiçbir şey kaybetmedi.

Dünümüz böyleydi. Günümüz sanatı ise bugün hem politik hem de psikolojik bir saldırı altında. Geçmişte bireyciliği öğütleyen sistem bugün bireysel tükenişi örgütlemektedir. Son dönemde bireysel tükeniş, kişisel çaresizlik, buhranlar, yanılgılar, yenilgiler üzerine yazılan şiirler, romanlar, çekilen filmler, çıkar-

Benim İçin Güney...

RAHEL SÖZ

Benim için Güney...
Kültür alanında
doğrunun kavgasının bayrağı...
Benim için Güney...
Ben'i, doğrunun kavgası içindeki biz'in
parçası olarak kavrayanların bir silahı.
Benim için Güney...
Milliyetçiliğin her türüne karşı
enternasyonalizmin sesi...
Benim için Güney...
Kültür alanında
erkek egemenliğine başkaldırının adı...
Benim için Güney...
Egemenlerin kültürüne karşı, ezilenlerin,
emekçilerin, işçilerin kültürünün bir aracı..
Benim için Güney...
Bütün sessizlerin yükselen sesi...
Onun için sevdim, seviyorum Güney dergisini...
Onu, büyük komünist sanatçı Yılmaz Güney'in
eserine doğru bir biçimde sahip çıktığı için.
Sevdim, seviyorum...
Onun için, en başından itibaren
yazılarımla, araştırmalarımla,
önerilerimle hep destekledim... Destekleyeceğim...
İyi ki varsın Güney... 100. sayın kutlu olsun...
Hep böyle kal demeyeceğim..
Daha iyi ol! Olalım... Hep birlikte!

15 Şubat 2022

Vay canına! Demek 100 sayı olmuş!

GÜLFER UĞUR

Güney Dergisinin yaşam serüvenine ben de katıldım bir noktada dergide yayınlanan çeşitli yazılarımla... Önemli değil, ne zamandı... Çünkü zaten su gibi akıp gidiyor zaman... Önemli olan şu ki, GÜNEY dergisinin kendi emellerini, bugüne kadar canlı ve gepgenç tutabilmiş olması!... Bu kahrolası sömürü dünyasında, ezilenlerin geleceğe dair umutlarını yeşertmeye ve canlı tutmaya çalışan kültür ve sanat emekçilerinin buluşabildiği, birbirinden haberdar olup, esinlenebildiği bir derginin varlığı fevkalade bir şey! Sanat, kültür ve edebiyat ki, günlük yaşamımızın griliğini bir parça deliyor ve renklendiriyor... İklim felaketleri, savaş ve krizler, patriarka vb.nin sebep verdiği yıkım haberleriyle günbegün daralan yüreğimize bir nebze olsun ilaç, "ruhumuza doktor" olabiliyor. 100. sayıyı kutlarken, dileğim odur ki, geleceğe dair umut besleyen bu yayın faaliyeti çok uzun yıllar daha yaşatılabilir ve Güney dergisi her gün daha geniş kesimlerle buluşabilir...

tılan dergiler, sahnelenen oyunlar yeni sanat akımı olarak bize sunulmakta ve sanatın artık bu şekilde icra edilebileceği söylenmektedir. Umutsuzluğu ve çaresizliği veri alan, değiştirmeyi değil kabullenmeyi öneren bu üretimler diken gibi çoğalmakta ve okur ya da izleyici tarafından da karşılık bulmaktadır.

Bugün birçok edebiyat dergisinde devrimci sanatçılarımızın fotoğrafları boy boy paylaşılıyor olsa da resmin altında ki yazıya baktığımız da içeriğinin yüzeysel ve niteliksiz kelam oynatmalardan ibaret olduğu görülebiliyoruz. O aydınları bu kıymetli konuma getiren, değerlerden, düşüncelerden, verdikleri mücadelelerden uzak bir dil çıkıyor karşımıza. Neredeyse birçoğu el ele vermiş, "İyi sanatçılardı, romantik insanlardı, dünya adına güzel şeyler istediler ama olmadı" dilinin çaresizliğini propaganda ediyor.

Her edebiyat akımını okumaya her sanat üretimini mümkün oldukça takip etmeye çalışırım. Fakat toplumcu gerçekçi sanat üretimlerini önemser, önerir, sahiplenirim. Tükenmişliği ya da yenilgiyi değil, umudu ve cesareti konu alan üretim ve etkinliklere değer veririm. Çünkü edebiyat bireysel tükenişlerden değil, toplumsal direnişlerden, buna önderlik edenlerden güç alır. Bundandır ki bireyciliği, bireysel tükenişi, çaresizliği, yenilgiyi ve kabullenişi konu alan tüm sanatsal üretimlere karşı, umudu, değiştirebileceğimize olan inancı, mücadeleyi ve direnişi veri alan, bunun için, yazılan şiirde mısraya, öyküde karaktere, filmde başrole değer veren Güney Dergisi'ni değerli buluyor, sahipleniyor ve 100. sayısına ulaşmasından dolayı emek veren tüm yol arkadaşlarımıza çok teşekkür ediyorum...

78. Sayı ve İlyas Emir...

GÜLSEN GÜLBEYAZ

100. Sayısı yayınlanan Güney Dergisi ile ilk 2013 yılında buluştum.

2013 yılı birçok sebepten dolayı hatırı sayılır bir değişimin başlangıç noktasıdır benim için. İlk romanım "İçsel Yol" da o yılın başında yayınlandı. Yazar olma yoluna yeni adım atan, kimsenin tanımadığı bir göçmendim. Ankara'da yayınlanan romanımın Hamburg'daki evime ulaşması birkaç ay sürmüştü. Postacı kargoyu doksan dokuz merdiven basamağı ile ulaşılan oturduğum dördüncü kata çıkartmamak için yan apartmanın alt katındaki gümüşçüye bırakmıştı. Gümüşçü dediysem öyle takı filan satan bir dükkan değildi. Gümüşten tirbüşon, çatal, kaşık, bıçak, tabak, tepsi gibi mutfak ve ev malzemeleri satıyordu. İçinde yirmi beş adet kitabım olan paketi gümüşçüden teslim almamla, çocuksu heyecanımın verdiği o hızla doksan dokuz basamağı nasıl çıktığımı bilememiştim.

Aynı yılın mart ayı başında Ankara ve İstanbul'da İmge Kitabevi'nde yayınevim Favori'nin organize ettiği imza günlerine katıldığımda da bu heyecanım devam ediyordu. Memleketteki bu iki imza günü dışında bu güne kadar başka imza etkinliğine de katılmadım zaten. İmza günlerinin ardından Hamburg'a döndükten birkaç gün sonra; 31 Mart günü öğleden sonra cep telefonumdan tanımadığım bir numaradan arandım. Arayan çok dostaneydi:

"Merhaba, ben İlyas Emir. Güney Dergisi adına arıyorum." dedi.

İlyas Emir o zamanlar Güney Dergisi'nin Genel Yayın Yönetmenliğini yapıyordu. 1 Nisan 1937 yılında doğan Yılmaz Güney'in 76. doğum günü nedeniyle bir gün sonra Yol TV`de yapılacak canlı yayına telefonla bağlanmam için beni davet etti.

Güney Dergisi hâlâ çıkıyor muydu bundan bile bihaberdim. Taze bir yazar olarak bana ulaşılmasına biraz şaşkındım bir de; ne yalan söyleyeyim heyecandan sanki dizlerimin bağı çözülmüştü. Kabul etmeden önce, kitabımın daha yeni yayınlandığını, beni nereden tanıdığını ve neden davet ettiğini öğrenmek istedim.

"Şair Nevin Koçoğlu vesile oldu. Facebook'ta imza günlerinizden fotoğraflar gördüm. Romanınızın konusu ilgimi çekti, Yılmaz Güney'in 'Yol' filmi ile paralellikler olduğunu düşünüyorum." dediğinde iyice şaşkındım. Nasıl bir paralellikten bahsettiğini tabii ki sordum.

"Yol filmindeki beş mahkûm ile kitabınızdaki beş kadının hastane odasında geçen hikâyesi arasındaki paralellikten bahsediyorum." dedi.

Yine çok heyecanlanmıştım. Yılmaz Güney'in doğum günü, 'Yol' filmi, Güney Dergisi ve ben... nasıl heyecanlanmayaydım ki... 1 Nisan'da telefonla bağlanarak Yol TV'deki canlı yayına katıldım. Bir kadın yazar olarak Almanya'da davet edildiğim ilk etkinlik ve canlı yayındı. Bu yayının ardından birkaç yıl İlyas Emir ile neredeyse her ay telefonlaştık, uzun sohbetler ettik. Bu sohbetlerde bana Güney Dergisi'ni, tarihçesini, kolektif çalışmanın önemini anlatıyor, yazılarımı göndermem gerektiğini de sıkça dile getiriyordu.

Roman yazarak edebiyata adım atmıştım. Daha öncesinde mesleğimden dolayı eğitim konulu yazılar yazıyordum fakat bir kültür, sanat ve edebiyat dergisine hem de Güney'e yazmak fikri benim için çok yeniydi, ne yazabileceğimi de bilmiyordum.

Ve 2016'da ilk kısa öyküm "Yeni Ülkenin Beyaz Atletlileri" Güney Dergisi'nin 78. sayısında yayınlandı. Derginin kapağında; **"Umut İnsanda"** mottosu ve aynı yıl 29 Ağustos'da 97 yaşında hayata gözlerini yuman yazar, senarist Vedat Türkali'yi ve 16 Eylül'de 67 yaşında aramızdan ayrılan Tarık Akan'ı **"Vedat Türkali ve Yol'un Seyit Ali'si aramızdan ayrıldılar"** ile **"101 yaşında Aziz Nesin Usta"** ve **"74. Jenosid Şengal üzerine filmin yönetmeni Cane İnanç'la söyleşi"** başlıkları da yer alıyordu. Dopdolu bir derginin içinde bir öykümün yayınlanması gurur vericiydi.

İlyas Emir'i yakından tanıyanlar ona İlyas Hoca derler. Buna vesile onun Köy Enstitüleri mezunu bir öğretmen olması, yanısıra yaşadığı NRW bölgesindeki TÖB'de (Türkiye Öğretmenler Birliği) içinde de aktif olmasıydı sanırım. Za-

manla ben de ona "Hoca" demeye başladım.

Yine İlyas Hoca'nın önerisi ile 30 Ekim 2016'da bir kültür ve sanat etkinliği organize ettik. Bu etkinlikle ilgili daha önceki yazılarımda da kısaca bahsetmiştim. Yeri geldi bir kez daha kısaca bu etkinliğe değiniyorum. Derginin 78. sayısının kapağındaki **"Umut İnsanda"** mottosu ile yapılacak etkinliğe Türkiye'den şairler Nevin Koçoğlu, Sema Güler, Hamburg'dan müzisyenler Haluk Demir ve Enis Arslan, bir kısa tiyatro oyunu ve okumalarla ben ve Güney Dergisi Genel Yayın Yönetmeni olarak İlyas Emir katılacaktı. Etkinlik ilk olarak Hamburg'da seyircilerle, Güney okurlarıyla buluşacaktı. Afişler çıktı, duyurular yapıldı. Etkinlik günü yaklaşırken Remscheid'de yaşayan İlyas Hoca'nın kalp krizi geçirip hastaneye kaldırıldığı haberi duyuldu. Başarıyla atlattığı açık kalp ameliyatının ardından bir süre yoğun bakımda kalan İlyas Hoca daha sonra uzun bir süre sağlık kürüne gitmek zorunda kaldı. O yoğun bakımda iken gerçekleşen etkinliğe onun yerine Güney Dergisi yazarlarından Gülfer Uğur katıldı ve etkinliği açış konuşmasında derginin tarihçesini, amaçlarını, prensiplerini anlattı. Bu etkinlik de benim için kolektif çalışmanın, üretmenin en güzel örneklerinden biriydi.

78. sayı ile başlayan Güney'li yazılarım bugüne kadar devam etti. Birkaç öykü ve şiir dışında tanışmaktan, tanıtmaktan büyük gurur duyduğum çoğunluğu göçmen olan değerli yazar, şair ve sanatçıların biyografileri, eserleri üzerine yazılar yazdım. Eserlerini, biyografilerini irdelerken özellikle göçmen yazar ve şairlerin hepsiyle yakın dost oldum. Hâlâ hepsiyle dostluğum, arkadaşlığım ve bağım sürmekte. Kimi ile birlikte ortak çalışmalarda yer aldım, birlikte üretmenin, paylaşmanın keyfini yaşadım. Bunların arasında; Aret Aleksanyan, Atilla Keskin, Ahmet Telli, Bülent Eken, Ferman Karayiğit, Halil İçöz, Halil İncesu, Nevin Koçoğlu da bulunuyordu. Aralarda İşgücü Göçü, Misafir İşçi – Gastarbeiter, Nabucco Operası, İzmir Kitap Fuarı.. başlıklı yazılar da yazdım.

Sevgili İlyas Emir'in beni motive etmesi ve bir öykü ile başlayan Güney Dergisi yolculuğum hâlâ sürmekte.

100. sayıyı kutluyor, daha nice sayılar, yıllar yayınlanmasını diliyorum.

Güney Dergisi emekçilerine saygı ve sevgilerimle...

Hayatımızdaki Güney

SÜLEYMAN BOZ

Sinema ile tanışıklığım, Ege'nin küçük bir ilçesinde, Çal'da, Ortaokul yıllarımdan itibaren başladı. 1960'ların ikinci yarısı. Uyanan gençliğimiz.

Siyah/beyaz cumartesi filmlerinin kahramanı; uzun, ince, dalgalı saçlı, çıkık elmacık kemikli, kavruk yüzlü, koyun gözlü içimizden biri. Filmleri boyunca ezilenden, haklıdan yana olan, zalimlere karşı yumruk sallayan, kurşun sıkan, güya "çirkin bir adam". Adı: Yılmaz Güney. Güzel yürekli delikanlı.

Benim kuşağım Yılmaz Güney ile birlikte büyüdü, serpildi. Onun önce filmleri, yazıları, öyküleri romanı bizlerin kılavuzu oldu. Bilhassa 1970'ler sonrası siyasi eylemleri, söylemleri, yazıları, mahkûmiyet süreçleri bizlerin siyasi düşüncelerimizi de etkiledi. Artık İstanbul'da üniversite öğrencisi idik. Takip ettiğimiz kültür, sanat, edebiyat dergileri arasında Güney dergisi de vardı. Başlarda ağırlıklı olarak siyasi kimlikli bir dergi idi. Yılmaz Güney, bu dergideki yazılarından dolayı hükümler giyiyor, 200 yılı aşan mahkûmiyet savları ile yargılanıyordu. Sonraki süreçleri herkes biliyor.

Güney belli yıllar yayınına ara vermek zorunda bırakıldı. Sonra yeniden güçlü bir solukla yayın dünyasına döndü. Bizleri de sevindirdi. Ara ara da olsa bu derginin yazarlarından olmak benim için büyük sevinç.

Dergi; resim, heykel gibi plastik sanatlardan, öykü şiir, deneme, makale gibi edebi sanatlara, sinema, tiyatro sanatından felsefe yazılarına, siyasi tartışmalardan gündemdeki konulara, bilimsel yazılara kadar geniş bir yayın politikası ile okurlarını sarmalayan bir konuma evrildi. 100. sayısına ulaştı. Diğer taraftan da 1972'de yayın hayatına girişinin 50. yılı bu yıl.

Dergimize uzun soluklu, başarılı bir yayın hayatı diliyorum. Yayında emeği geçen herkesi kutluyor, esenlikler diliyorum.

Denizli, 14.2.2022

Dalya... Yüz!

■ DERYA GÜMÜŞ

Bunu görmek, bunu yaşamak da varmış... 100. sayı Güney. 25 yıl emek demek bu. 25 yıl, onlarca, yüzlerce devrimci, demokrat, ilerici insanın kafa emeği, göz nuru... Benim de içinde olmaktan büyük onur duyduğum mutfak çalışanlarının dur durak bilmeyen kolektif emeği... Aslında gerisinde de birikmiş emek var bu 100 sayının. Dökümü yaptığımızda bu 25 yıl toplam 30 yıla yaklaşıyor. 30 yıl bilinçli yaşanmış bir insan ömrünün önemli bir bölümü...

●●●●

Örgütlü devrimci faaliyete ilk katıldığımda, yetmişli yılların o 'hızlı' son bölümlerinde, henüz "delikanlı" idim. Nasıl da yakındı devrim... Nasıl da basitti, kolaydı... Zaten hazırdı halk... Bir kıvılcım tutuşturacaktı egemenleri silip süpürecek yangını... "Yeter ki isteyelim!"di... Beş yıl, on yıl, bilemedin on beş yıl sonra cennete döndürdüğümüz emekçilerin Kuzey Kürdistan-Türkiye'sinde yaşayacaktık. "Hayat bayram olacak!"tı. Ben, yola çıkmış devrim kervanında, en iyi katkıda bulunabileceğim alanda, yazımla, çizimle katkıda bulunmaya çalışıyordum, karınca kararınca. Bu arada yola çıkmış kervanı durdurmaya çalışan faşolarla ve sosyal-faşolarla da çatışıyorduk. Mahalle mahalle... sokak sokak... Sokak çatışmaları, kontrgerilla suikastları, siyasi cinayetleri sınıfın mücadelesinin önüne geçiyor, bağırarak geliyorum diyen askeri darbenin yollarını düzlüyordu.

●●●●

12 Eylül askeri faşist darbesi bütün solun üzerinden bir buldozer gibi geçti. Yüzbinlerce insan tıkıldı zindanlara. İşkencehaneler zoraki zor mekânlar, zindan koğuşları okul oldu devrimcilere... Çok şey öğrendik. Ezmek, susturmak, "uslandırmak"tı amaçları. Zayıf olanlarda, ki bunların hiç de az olmadıklarını gördük, yaşadık, amaçlarına ulaştılar. Güçlü olanlarsa, "uslanma"dan, ama öğrenerek "akıllanarak" çıktılar 12 Eylül günlerinden ve sonrasından.

●●●●

Ben kendi adıma devrimin kısa mesafe koşucularına değil, maratonculara göre bir iş olduğunu o kâbus döneminde kavramaya başladım. Devrimin gerçek öznesinin özne adına hareket eden öncü örgüt değil, işçiler-emekçiler olduğunu, devrimin öncü tarafından "yapılmayacağını" kavramaya başladım. Okumakla, başkalarından dinlemekle vs. olmuyor. Ya da şöyle diyeyim: Bu yetmiyor. Yaşamın, pratiğin bizzat kendisi öğretiyor birçok şeyi. Kavganın doğrusunu ancak kavganın içinde öğreniyorsunuz. Ve bu öğrenmede, Sezar'ın hakkı Sezar'a, egemenler iyi öğretmen. Size onların düzeninin nasıl yıkılası bir düzen olduğunu pratikte her gün yeniden kanıtlıyorlar! Hatalarınızı ve doğrularınızı en iyi onlarla çatışma içinde görebiliyorsunuz. Ama öğrenmenin sonu yok. Maddenin hareketi sonsuz. Değişim sürekli. Değişmeyen tek şey değişimin kendisi. Hep öğreneceğiz. Öğrendiklerimize yeni şeyler ekleyeceğiz. Öğrenmeyi egemenlerin düzeni yıkıldıktan sonra da sürdüreceğiz mutlaka...

●●●●

Egemenlerin düzenini yıkmanın düşlediğimiz kadar kolay olmadığını öğretti 12 Eylül ve sonrası. Fakat herkesin hiçbir dış zorlama olmaksızın, kendi özgür iradesiyle topluma yetenekleri ölçüsünde katkıda bulunacağı bir topluma... Herkesin hiçbir dış zorlama olmaksızın kendi özgür iradesiyle toplumun bütün üyelerine sunduğu zenginlikten yalnızca kendi ihtiyacına göre alacağı bir topluma...

İşin bir zorunluluk olmaktan çıkıp bir zevk hâline geldiği; kafa kol emeği arasında, kır kent arasındaki farklılıkların silindiği, cinsiyetler arası eşitliğin gerçekten sağlanmış olduğu, kimsenin özeline karışmadığı, belirleyici kimliğin "insanlık" olduğu, devletin sönüp gittiği bir topluma...

"Yeryüzünün aşkın yüzü olduğu", "Özgür bireylerin özgür birliği toplumuna", "Büyük insanlık toplumu"na varmak için yol çok uzun.

Bu uzun yolculukta egemenlerin düzeninin yıkmak işin başlangıcı ve belki –zorluğuna rağmen– en kolay tarafı. Yıkmak yapmaktan

kolay. Eski, yeniye direnecek bütün gücüyle. Yalnızca eski düzenden kalanlar değil, yeni düzende eskilerin yeni yüzlü temsilcileri de direnecekler. O uzun yolda çok keskin dönemeçlerde duraklayacağız. Belki geri dönüp yeni yollar arayacağız. Şimdiye kadarki deneyimler bunu gösteriyor.

Bunları kavradım süreç içinde...

●●●●

Bu kavrama süreci tabii can yoldaşlarımla birlikte, kolektif bir faaliyet içinde oldu. Bu kavrama sürecinde aynı zamanda kültür alanında mücadelenin sınıf mücadelesinin en önemli alanlarından biri olduğu dank etti kafamıza. Biraz sol üstenci tavırla, küçümsemeyle baktığımız, "Bizim daha önemli işlerimiz var, bununla başkaları uğraşsın!" dediğimiz bir alana girmenin aracı oldu yurtdışında kurulan Güney Vakfı Destek Derneği ve onun adına çıkarılan Güney Dergisi. Yurtdışında Güney Vakfı Destek Derneği adına çıkarılan 14 sayı ertesinde, Güney Dergisi artık, yurtdışında Güney Vakfı Destek Derneği adına çıkarılan bir dergi olmaktan çıkarılıp üç aylık periyodlarla çıkarılan "Kültür Sanat Edebiyat" dergisine dönüştürüldü. Bu hâliyle –o günün şartlarında henüz Türkiye'de çıkarılma imkânları olmadığından– önce 14 sayı yurtdışında yayınlandı. 1997 Mayıs'ında itibaren Türkiye'ye "taşındı".

Ben bu dönüştürülme sürecinde ve sonrasında Güney Dergisi'ni çıkaran mutfak ekibinde yer aldım. Üstenci sol tavırlardan, işçi kuyrukçusu tavırlardan, esasta da yapılacak işlerin çokluğu, yapacak insanların azlığından, yani güçsüzlükten kaynaklanan dirençlerle karşılaştık Güney'i çıkarırken. Buna çok güç ayrıldığı eleştirileri geldi, getirildi. "Çıkmasa, çıkarılmasa da olur!" dendi yer yer. Bu eleştiriler aslında bu alandaki faaliyetin işçilere-emekçilere bilinç taşımanın, onlarla birleşmenin de önemli bir parçası olduğunu kavramayan eleştirilerdi. Kültür faaliyeti üzerinden de işçilere-emekçilere ulaşmanın ve onları kazanmanın görev ve mümkün olduğunu kavramayan eleştirilerdi bunlar. Reddedip yolumuza devam ettik. İyi de yaptık...

Şimdi sadece Türkiye'deki yayınlanma dönemini ele alırsak, 25 yıllık bir birikim, kültüre sınıf bakış açısı ile yaklaşan bir kültür faaliyeti ürünü var elimizde. İşçi sınıfı kültürünü tanıyıp tanıtmayı, yaygınlaştırmayı, geliştirmeyi önüne hedef olarak koymuş bir faaliyetin ürünü.

●●●●

Bu ürün, Güney Dergisi'ni yayına hazırlayan kolektifin ve onun yazar ve çizerlerinin, okuyucularının, ona şu veya bu biçimde emeği geçenlerin ortak ürünü.

"Çıkarken"'de söyle yazmıştık:

"GÜNEY yazar ve çizerlerimizin, okurlarımızın duyarlılığı; birlik ve dayanışmasıyla gelişip güçlenecek, üzerlendiği görevleri yerine getirebilecektir. Bu yüzden dergimize emeği geçen, okuyan, dağıtan herkesten özveri ve duyarlılık bekliyoruz."

Bu bağlamda 100. sayı sonrasında şunu gurla söyleyecek durumdayız: Güney, "yazar ve çizerlerinin", "okurlarının" onu "dağıtanların, emeği geçen herkesin", "özveri ve duyarlılıkları" sayesinde çıktı, çıkıyor. Güney 25 yıldır, yazdıkları çizdikleri için hiçbir telif hakkı talebinde bulunmayan "gönüllü" yazar ve çizerlerin ve onu büyük bir özveri ile yayına hazırlayan gönüllü bir ekibin kolektif ürünüdür. Onun okuyucularının önemli bir bölümü Güney'in gönüllü dağıtıcısıdır. Bu sayede vardır ve var olacaktır Güney.

●●●●

Güney, çıkarken yazısında açıklandığı gibi "*gönderilen yazılar veya eserler ırkçı, milliyetçi, erkek şovenisti, gerici, faşist içeriğe sahip olmama şartıyla herkese açık"* bir yayın. Ve tabii üç aylık bir dergi çerçevesinde yayınlanması mümkün olmayacak kadar çok yazı, çizi geliyor. Gelen yazılar içinde de tabii, şiirler –"halkımız şair"– önde geliyor. Burada dergiyi yayına hazırlayan ekip olarak tabii belli bir seçim yapma durumunda, zorunda kalıyoruz. Yayınlamada yukarıda saydığımız olumsuz kategoriler içinde ele almadığımız yazı ve çiziler için öne almada belli kriterler koyduk kendimize:

Elimizden geldiğince:

– Yazı dilinde sadeliğe ve anlaşılırlığa önem vermeye çalışıyoruz.

– Yazarları çeşitlendirmeye çalışıyor, ilk kez yazı gönderenlere öncelik veriyoruz.

– Yazıların başka yayın organlarında yayınlanmamış olmasına dikkat ediyoruz.

– Kol işçilerinin, işçi kökenlilerin yazı çizilerine öncelik veriyoruz.

– Devrimci tutsakların yazı çizilerine öncelik veriyoruz.

– Kadın ve genç yazar çizerlere öncelik veriyoruz.

Tabii bu kriterler dışında işin öznel bir yanı da var. Seçimde bunlar dışında seçmeyi yap-

mak durumunda olan bizlerin kişisel beğenileri de rol oynuyor.

Burada kimi yazar ve çizerlerimizin kendilerine haksız davranıldığı konusunda değerlendirmeleri olması normaldir. Biz bu arkadaşlardan özür diliyor ve anlayış bekliyoruz.

Gelen ve dergide yayınlanmayan bütün yazı çizileri internet sitesinde yayınlıyoruz.

●●●●

25 yıllık, aslında 30 yıla yaklaşan, büyük bir birikim, bir hazine var elimizde. Gerçekten bu alanda gücümüz ölçüsünde önemli işler yaptık. Fakat bu alanda yapılması gerekli olanlarla karşılaştırıldığında yaptıklarımız tabii ki yetersiz. Tabii ki daha iyisini, daha kalitelisini ve daha fazlasını yapma görevi duruyor önümüzde. Ve bu tabii ki yalnızca Güney'i yayına hazırlayıp yayınlayanların değil hepimizin, bütün GÜNEY yazar-çizerlerinin, okuyucularının ortak işi.

100. sayı vesilesiyle neleri daha iyi yapabiliriz konusuna bütün Güneycilerin kafa yormasını, öneriler getirmesini bekliyoruz.

●●●●

Tabii bizim de bu konuda düşüncelerimiz var:

* En önemlisi, Güney; yazar çizerlerinin ve okuyucularının, imkân olan her yerde yan yana gelip, sohbet edecekleri, Güney'i birlikte okuyup tartışacakları ve kültür, sanat, edebiyat alanında ürünleri birlikte değerlendirecekleri, yeni ürünler yaratabilecekleri alan ve ortamların yaratılmasıdır. Şimdi İstanbul'da faaliyette olan Güney Kültür Merkezi bu konuda olumlu bir örnektir. Buralarda yapılacak okuma akşamları, film gösterileri, yürütülecek tiyatro, koro vb. faaliyetler, kültür, sanat alanında paneller, tartışma toplantıları alandaki işçilerle de yan yana gelmenin aracı olabilir. Burada tabii işler birbirine karıştırılmamalı, GÜNEY Kültür Merkezlerinin, kültür merkezi olduğu bilinçte tutulmalıdır. Bu konuda bütün Güneycilerden inisiyatif, yaratıcılık bekliyoruz.

* Geçmişte yaptığımız kimi araştırmalar üzerine tartışmak için Kültür Konferansları düzenledik. Bu proleter kültür çalışması bağlamında yaptığımız en iyi işlerden biri idi. Son dönemde kendimizi yayıncılıkla sınırladık. Uzun yıllardır yeni bir Kültür Konferansı düzenlemedik. Önümüzdeki dönemde yeni Kültür Konferanslarını önümüze görev olarak koymanın doğru olacağını düşünüyoruz. Burada belirleyici olan tabii tüm Güney yazar-çizerlerinin okuyucularının isteği, katkısı, aktif katılımıdır.

* Baskı kalitesi daha yüksek ve ülke çapında dağıtım üzerinden yaygınlaştırılan bir Güney hedefimiz. Bu çok önemli ölçüde maddi desteğe bağlı. Bugünkü maddi imkânlarımız buna izin vermiyor. Bütün Güneycilere çağrımız şu: Eğer Güney'in daha kaliteli bir baskı ile yayınlanmasını ve genel dağıtım üzerinden bütün ülkede yayınlanmasını istiyorsanız, o zaman Güney'e maddi desteğinizi arttırın, Güney için bağış toplayın. Bu konuda yaratıcı olun.

* Güney Dergisi'nin kendisine gelince:

– Burada kültürel bir konuyu ele alıp derinlemesine inceleyen "Dosya"ların –her sayıda olmasa bile– hazırlanıp yayınlanmasını önemli görüyoruz. Bu konuda son dönemde eksiklik var.

Bu bağlamda Güney okurlarından hem öneriler ve hem de doğrudan katkılar bekliyoruz.

– Güncel kültür-sanat etkinlikleri hakkında, örneğin sergiler, konserler, sempozyumlar vb. hakkında yeterli bir bilgi/yazı akışı yok. Bu gibi etkinliklere katılanlar genellikle değerlendirmelerini kendilerine saklıyor. Oturup yazma, fotoğraflama, gördüklerini başkalarıyla paylaşma ihtiyacı duymuyor.

– Kültür, sanat alanında yürüyen tartışmalara müdahale konusunda da belli bir duyarsızlık var. Burada her Güney okuyucusunun kendini aynı zamanda bir Güney emekçisi olarak görmesi konusunda bir eksiklik var.

– Benzer bir şeyi söyleşi konusunda da yaşıyoruz. Yazıların çeşitliliği, dergimizin zenginliğidir. Fakat dergilerimiz izlendiğinde birçok dergimizde söyleşi olmadığı görülür. Bu bağlamda okuyucularımızdan hem doğrudan katkı hem de öneriler bekliyoruz. Her sayıda mutlaka en az bir söyleşi önümüzdeki Güney sayılarında olmalıdır.

— Sanat dalları bağlamında edebiyat ve sinema/film dergilerimizde ağırlıklı olarak var. Ama örneğin tiyatro, örneğin müzik, örneğin mimari vs. konuları sanki yok gibi. Bu konularda ve daha fazlasında hem katkı hem öneriler bekliyoruz.

●●●●

Yüzüncü sayımızı, Güney'imizi daha işçi sınıfının kültür mücadelesinde daha etkin bir silah olma yönünde geliştirmek için bir çağrı olarak kavrayalım.

"Basit, ama yapması zor olan"a varma yolunda buna ihtiyaç var.

Mart 2022 ■

Hiçliğinde Güneşin

■ **EROL NACAR**

1
Aşılmaz akşamın ötesinde
İçerindeki
Çağıldayan
Ziftin zehir karanlık
Büyüyor
Hiçliğinde güneşin....

2
Eskimiş.
Kırılmış
Misket taneleri
Her
Çift gözleri;
Çocukların ellerinde...

3
Soğuk,
Çıplak bir gece,
Keskin
Yosun kokusu kayalıklarda
Martılar
Takılmış peşine
Bir
Balıkçı teknesinin.

Düşerse payına
Bir dal balık...
Yer misin
Yemez misin!...

4
Üzerinde
Hesaplar yapılmış,
Kıvrılıp atılmış,
Şimdi
Rüzgârda,
Sonra fırtınada
Dikenli tellere takılmış
Solgun
Kâğıt parçaları...

5
Güneş sönüyor
Gözlerinin içine
Baka
Baka...
Batsa doğacak!

Sönüyor,
Sökemiyor
İçerindeki geceyi.
Seçilmiyor
Heybetli
Pelin ağacının...

6
Seçme Bulldoglar, pitbullar
Havlıyor
Çitlerin gerisinde
Besili
Gürbüz köpekler...
İnsan
Kıyamıyor bakmaya

Bir
Havlamaya görsün,
Koyarlar kapıya.
Pireli ite döner.
Kuyruğu apış arasında
Katılır karanlığa...

7
Karanlık,
Kalın karanlık!
Gözler görmüyor
Diğer gözleri!

8
Bak!
Bak!...
Ateşi yak!
Üşümüş elleri bebeğin;
Isıt,
Doyur karnını.

Ateşi yak!...

Çalı yak!
Çırpı yak!
Yok mu?!...
Beni yak!
Beni yak!
Yak!...
Hiçliğinde güneşin...

“Bizden” Biri: Fatma Girik

■ TEMEL DEMİRER

“Fatma bir bakardı,
dünya maviye boyanırdı.” [1]

Atillâ Dorsay, ‘Yeşilçam’dan 100 Portre’ başlıklı yapıtında “Çalışkan, üretken, sinemaya tutkuyla bağlı, sanki oyuncu olarak doğmuş, o kendine özgü sanatçılardan” [2] diye söz eder; 12 Aralık 1942’de İstanbul’da doğup, 24 Ocak 2022 günü aramızdan ayrılan Fatma Girik’ten…

Bir çınar daha devrildi.

Menekşe gözlü güzel dolu dolu yaşadı, sessiz sedasız ayrıldı; William Shakespeare’in, “Vazgeçtim bu dünyadan tek ölüm paklar beni, / Değmez bu yangın yeri, avuç açmaya değmez,” dizeleri ile ya da Franz Kafka’nın, “Ölümün olduğu bu dünyada, hiçbir şey çok da ciddi değildir aslında,” satırlarının altını çizercesine!

Yaşamı, duruşu, davranışları sanatçılığının kanıtıydı.

●●●●

Onu kaybetmek; sizi bilmem ama beni etkiledi, düşündürdü; Michel de Montaigne’in, “En büyük bilgelik ölümden korkmamayı öğrenmektir”; Denis Diderot’nun, “Ölüm hayat kadar doğal olduğu hâlde, neden bu kadar korkarız?”; Lucretius’un, “Madem ki ölümün önüne geçilemez, ne zaman gelirse gelsin”; Epikuros’un, “Ölümden niçin korkayım ki, ben varken o yok, o varken ben yokum,” uyarılarını anımsatarak!

Kolay mı?

Jack London’un, “Ölüm acı vermez; acı veren şey, yaşamdır,” saptamasına eklenebilecek tek şey: “Erdem, ölümlülerin bu dünyada sahip olabilecekleri en büyük ölümsüzlüktür,” diye haykıran Stefan Zweig’ın satırlarıdır…

●●●●

Erdemliydi… Güçlü ve etkileyici bir kadındı; hatta “Fatma Girik, dalda erik” diye bir tekerlemesi bile vardı…

Politik duruşuyla alçakgönüllü, samimi, dobra, şımarmamıştı; sevecendi.

57 yıllık hayat arkadaşı Memduh Ün’ün zor günlerinde yanı başından ayrılmayan; Mecnun’un (Memduh Ün’ün) sağlık durumu kritik seviyedeyken gelen dizi teklifini reddeden modern zamanların Leyla’sıydı O.

Ayrıca yaşamı –pazar alışverişini kendisi yapacak kadar– mütevazı idi. ‘Söz Fato’da programında 4. kattan atlayacak –ki felç olmanın eşiğinden dönmüştü– kadar koca yürekli, gözü karaydı.

Perihan Savaş’a, “Onda ego diye bir şey yoktu”; Cüneyt Arkın’a, “Cesur insandı,” [3] dedirten dik duruşlu, politik ve iyi bir sanatçıydı.

●●●●

“Kâh köylü bacı, kâh şımarık zengin kızıydı, sokak sürtüğü de oldu, fedakâr anne de oldu hem kanlı Nigar hem şoför Nebahat’tı. Asla biat etmedi. İktidarların değil, halkın sanatçısı oldu.” [4]

Bu özellikleriyle “Toplumsal mücadelelerde ve haksızlıklar karşısındaki tepkilerde Fatma Girik ismi hep ön plana çıktı. Madenci yürüyüşlerinde yer aldı. Sendikalaşma süreçlerinde ezilmişlerin yanında kendini ve gücünü gösterdi. Metin Göktepe cinayetinin aydınlatılması sürecinde attığı kritik ve güçlü adımlar hâlâ aklımızdadır. Onurlu, dimdik ve devrimci bir duruşu vardı. Bu duruşunu alelade bir vatandaş, dev bir sanatçı ve bir siyasetçi olarak yaşamının son anına kadar korudu.” [5]

Örneğin yapımcısı olduğu ‘Söz Fato’da Metin Göktepe’nin önceden bazı çevrelerce zaten tehdit edildiğini ve konuya ilişkin gerçeklerden söz ettiği için programı “Sen sadece kızına hâllenen adamlara tükürecektin,” diyen Kanal D yayın editörü tarafından sonlandırılmıştı…

Gücü yettiğince emeğin, insan(lık)ın yanında durdu. Kadına şiddete karşı mor çatıya katkısından, 1 Mayıs’lara kadar, Onu, hep ezilenlerin safında görürsünüz. Maden-İş Sendikası’nın 1991’de Zonguldak’tan Ankara’ya yönelen yürüyüşünde olduğu gibi…

Hatırlayın: 1 Mayıs 1978’ kortej sorumlusu Fatma Girik’ti; elinde megafonuyla kortejin en önündeydi, sancağı Kadir İnanır taşırken; slogan sorumlusu Tarık Akan; yürüyüş düzeni sorumlusu da Kemal Sunal idi.

Hasılı politik duruşu ve entelektüelliği ile dönemindekilerin fersah fersah önündeydi.

Böylelikle sadece bir Yeşilçam yıldızı değil; güçlü bir kadın olarak rol model oldu.

Toplum kurallarına göre yaşamadı; toplumsal baskılara boyun eğmedi, Memduh Ün hayat arkadaşıydı.

Güzeldi; lakin botoksa, estetiğe prim vermedi, doğal yaşlandı.

Döneminin kadını olmadı. Halktan yanındaydı, güçsüzlerin yanında oldu.

Şişli Belediye Başkanlığı yaptı. Belediye başkanlığı döneminde sinemadan kazandığı para ile satın aldığı evi, belediye işçilerinin maaşını ödemek için sattı. "Başkan olmadan önce üç evim bir arabam biraz da param vardı," demişti devir teslim töreninde; "Şimdi bir evim bir arabam ve hiç nakit param yok!" vurgusuyla gülümseyerek!

Çocukluğuna ilişkin bir anlatısında, "İlk başrol oynadığım filmden bin lira aldım ve anneme verdim. Ondan iki şey istedim. Bir mavi bluz ve bir kilo muz. 14 yaşıma kadar hiç muz yememiştim," diyen içtenliği ve hâlden anlarlığıyla emeğin, insan(lık)ın yanında durdu

Onu, "En soldaki en kemalist" diye niteleyenler olsa da O; ezilenlerin sol popülist mücadelesinin popüler simgesiydi…

●●●●

12 yaşındayken karşısına dikilip, "Ben aktris olacağım" dediği babasından "Ne olursan ol, ama adam gibi ol" yanıtını alan Ona "ne"liği atfederseniz atfedin; 'Irazca'ydı, 'Ezo Gelin'di, 'Şoför Nebahat'tı.

1971'de Yılmaz Güney ile çevirdiği 'Acı' unutulmazdı.

'Yılanların Öcü'ndeki müthiş oyunculuğu hâlâ hatırlanır.

Atıf Yılmaz'ın 'Kambur'unda canlandırdığı 'Azize' rolü müthişti.

'Boş Beşik' filminde kartal ile sahnesi hafızalara kazınmıştı.

'Kızgın Toprak'taki rolü ile beni her zaman etkilemişti.

Aliye Rona ile sinemanın "güçlü kadın" karakterlerinin zirvesiydi.

"Fatma Girik'in ortak belleğimizde yer etmesinin asıl nedeni filmlerde rol alması olmasına rağmen yaşarken de en az tartışılan yanı oyunculuğu oldu." [6]

Her role girebilen, her rolü başarıyla taşıyabilen usta oyuncuydu.

Şımarık zengin kızından, Japon işi robota ve hatta çilekeş köylü kadınına kadar her türlü rolün hakkını vererek oynamıştı.

Sinemanın en beğenilen kadın oyuncularından biriydi. Başına buyruk, inandığını söylemekten çekinmeyen yapısı rollerini de etkiledi. [7]

1960'da Memduh Ün'ün yönettiği 'Ölüm Peşimizde' adlı filmle hayatının dönüm noktasını yaşadı ve yaklaşık 180 filme imza attı... Her zaman söyleyecek sözü olan, derdi olan filmlerde rol aldı. Doğrularımdan asla vazgeçmedim diyen sanatçı, "Birilerine hoş görüneyim diye doğrumu söylemekten kaçınmadım. Daha doğrusu çekincem olmadı. 77 yıldır gerçek bir kadın oldum. Gerçeklerden çekinmeyen ben, sinemada da gerçekleri yansıtan yapımlarda rol aldım. İyi ki aldım. Ülkemin vatandaşının derdi benim de derdim olmalıydı bir sinemacı olarak. Sinema da bunu aktaracak en güçlü alanlardan. Birilerine bu derdi sinemayla anlatarak onları bu konuda dert sahibi yaptıysam, faydam olduysa ne mutlu," cümlelerini kullanmıştı.[8]

Özetle; "Kahramanlara hayat veren, kendi de bir kahraman olan Fatma Girik"in [9] "Büyüleyici bir ışığı vardı" ve "Aşkını, tutkusunu, yeteneğini, direnişini gözlerinde taşırdı"![10]

●●●●

Hani "Bir yıldız kaydı" denir ya; tam da öyle!

Masmavi bir ışıktı, asla eyyamcı ve her devrin insanı olmadı

Usta bir oyuncuydu.

Cengâver bir duruş sergiledi.

Müthiş bir oyun gücü vardı.

Onurlu bir hayat yaşadı. Güçlü ve donanımlı bir insandı.

Geride bıraktığı eserleri ile anılacaktır.

Her zaman halkın safındaydı. Bazı koç yiğitler gibi güce biat etmedi, teslim olmadı, boyun eğmedi, zulmün safında olmadı.

2019'daki bir röportajda, "Herhangi bir vasiyetiniz var mı?" sorusuna; "Öldüğümde arkamdan kötü konuşmasınlar bana yeter! Kimsenin canını yakmadım, kimseye kötülük yapmadım, kul hakkı yemedim, kimseyi hor görmedim, kimseye şımarıklık ya da güç gösterisi yapmadım. En önem verdiğim şey bu. İyi insan olmak, dünyadaki her şeyden daha zordur. Sanatımın da hakkını verdim. Halkın sanatçısı oldum," yanıtını veren Fatma Girik hakkında yazılanlar, Örneğin Hülya Koçyiğit için yazılmayacaktır.

Sinemadan döneme damga vurmuş Fatma Girik geçti; unutulmayacak, daima özlenecek!

17 Şubat 2022, İstanbul. ■

NOTLAR

[1] Fahrettin Cüreklibatur / Cüneyt Arkın.
[2] Atillâ Dorsay, Yeşilçam'dan 100 Portre, Horizon International Yayınları, 2015, s.100.
[3] "Hoşça kal Fatma Abla", Sözcü, 25 Ocak 2022, s.2.
[4] Yılmaz Özdil, "Fatma Girik", Sözcü, 26 Ocak 2022, s.20.
[5] "Muammer Keskin: Dimdik ve Halkçı Yıldıza Veda Edildi", Birgün, 28 Ocak 2022, s.15.
[6] Alin Taşçıyan, "Fatma Girik Ortak Belleğimiz", Cumhuriyet, 31 Ocak 2022, s.14.
[7] Sevin Okyay, "Menekşe Gözlü Yıldız Kaydı", Birgün, 25 Ocak 2022, s.15.
[8] Öznur Oğraş Çolak, "Halkın Fatma Ablası", Cumhuriyet, 25 Ocak 2022, s.13.
[9] Hikmet Altınkaynak, "Fatma Girik, Kahramanları Canlandıran Bir Kahramandı…", Cumhuriyet, 3 Şubat 2022, s.11.
[10] Zeynep Oral, "Ardından", Cumhuriyet, 25 Ocak 2022, s.13.

Şiirler Şairini Yitirdi

■ **MUSTAFA DEMİR**

Korona virüsünün dünyayı tehditleri devam ediyor. Virüs bahanesi ile egemen güçlerin devletleri de özgürlükleri kısıtlamaya devam ediyorlar. Üçüncü yılına girdiğimiz salgın sürecinde devletlerin halk sağlığı konusundaki politikalarının ipliği pazara çıktı. Teknolojisi en ileri, ekonomisi en güçlü ülkelerin dahi böyle bir salgın durumunda, kayda değer bir hazırlıklarının olmadığı kendileri tarafından dahi kabul edildi. Nihayet iki yıllık halkın özgürlüklerinin kısıtlanması pahasına sürdürülen tedbirlerden sonra, hemen hemen bütün ülkelerde virüse teslim olundu. Halkın kendi kendini koruması "sorumluluk taşımak" adı altında savunulur oldu.

Şubat 2022 itibarı ile resmî kurumların verilerine göre dünyada altı milyon insan Korona virüsü bağlantılı olarak can verdi. Kimi ülkelerde cenazeler topluca defnedildi.

Korona virüsü Türkiye'de de birçok can aldı. Şair Salih Bolat bu salgında hayatını yitiren sanatçılarımızdan sadece biridir. Salih Bolat eserlerinde "sevdalı, umutlu, acılı insanlarımızın yaşamından alır duyarlılığı. Bu duyarlığı inceltir, derinleştirir, yalın ve akıcı bir söyleyişle şiirleştirir."

Salih Bolat'ın şiirleri toplumsal ve bireysel gerçekliklerden besleniyor. Komşum şair Gültekin Emre Cumhuriyet Kitapta: "... Salih Bolat tüm şiirlerinde süslemesiz kalmayı başarabilmiş ender şairlerdendir. Yalın, ama o ölçüde de çarpıcı bir şiirin temelini sağlam atmış, çatısını iyi çatmıştır," değerlendirmesini yapıyor.

Salih Bolat'ı ölümsüzlüğe iki şiiri ve hemşerisi Yılmaz Güney ile ilgili bir yazısı ile uğurluyoruz.

ÖLÜMSÜZLÜK

söylediklerine göre tam iki yıl sürmüş
mimar sinan'ın heykelini oraya yerleştirmek
    ıhlamur ağaçlarının altına:
kederli duruşunu, kocaman ellerini ve düşüncelerini.
böylece ölümsüzleştirmişler onu.
ölümsüzlük, ne acı.

YALAN

yalanla çizilmiş haritasını izleyerek
buluyoruz siste kaybolmuş yolunu
devletin.

karlı vadilerin uğultusunu
yürüyoruz küskün sokaklarda
geceleyin.

bilmek istiyoruz ihanetin nedenini
hangi ateşi yaktınız yazın sınırları boyunca
söyleyin?

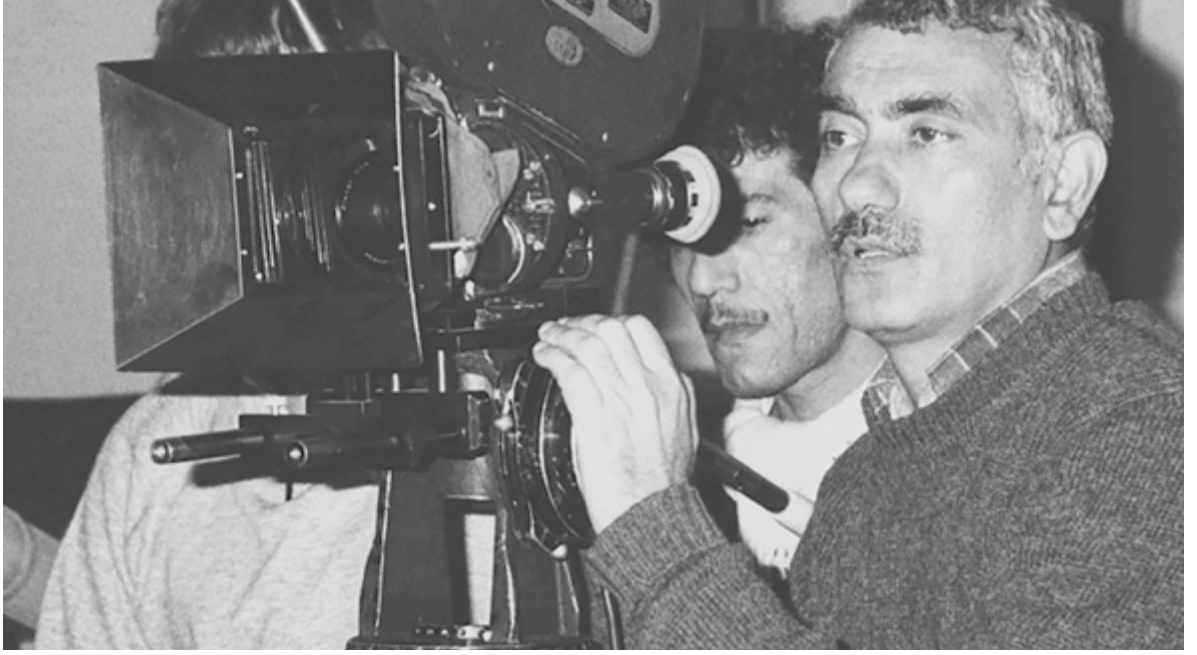

Salih Bolat

Yılmaz Güney (*)

Yılmaz Güney geleneksel Türk sinemasının "düş"ler anlatan bir ticari sihirbazlık olarak algıladığı sinemayı, "gerçek"leri anlatan bir görsel dil yapmaya çalıştı. Bunda da çok başarılı oldu. Bu başarısının bedelini fazlasıyla ödediği gibi ödülünü de aldı.

Çocukluğumun ve ilk gençlik yıllarımın geçtiği Adana'da, yazlık sinemaların haftalık film duyuruları, at arabasında taşınan büyük tahta panolar üzerindeki afişlerle ve bir adamın ilkel bir megafonla bağırmasıyla yapılırdı: "Alooo, alooo! Dikkaaat, dikkaaat! Bu akşam yazlık Sular sinemasında iki film birdeeeen!..."

1965-1975'li yıllarda sinema kültürü Adana'da bir yaşama biçimiydi. Belki yüze yakın yazlık sinema vardı. Âdeta Türkiye'de film İstanbul'da yapılır, Adana'da seyredilirdi. Elbette, sinema denilince, akla yazlık sinemalar gelirdi. O dönemde, çocukluğumun ve ilk gençlik yıllarımın kahramanlarından biri Yılmaz Güney'di. Filmlerinde, içinden çıkıp geldiği Adana'nın yoksul, ezilen insanlarının öykülerini anlatırdı. Bazı filmlerinde de kirli işlerin içinde, kanlı paralar kazanırdı ama sonunda onları götürür kenar mahallelerin yoksul insanlarına dağıtırdı. Kendine pis işler yaptıran patronlarla sonunda mutlaka hesaplaşırdı. Kötü insanları affetmez, kanunlarını kendisi koyar, onları doğduklarına pişman ederdi. Film bittikten sonra bütün delikanlılar birer Yılmaz Güney olarak, cırcır böceklerinin sesiyle dolu yaz sokaklarından evlerine dönerlerdi. Yılmaz Güney Adana'da evlerin, büroların, kebapçıların, meyhanelerin, bakkalların, torna atelyelerinin, berberlerin, terzilerin duvarını süsleyen bir ikondu.

1 Nisan'da seksen üç yaşına giren Yılmaz Güney elbette önce sinemacıdır ama aynı zamanda da iyi bir edebiyatçıdır. Yazdığı senaryoların, senaryolarına temel oluşturan öykülerin sinematografik bir dile aktarılmaya son derece uygun olmasının, karakterlerinin çok başarılı biçimde çizilmiş olmasının nedenleri, başarılı bir kurmaca yazarı olmasından da ileri gelmektedir.

Yılmaz Güney'in 1972'de Orhan Kemal Roman Ödülü'nü kazanan, *"Boynu Bükük Öldüler"* adlı romanı, köy gerçekliğinden kaynaklanan bir romandı. O yıllarda okuduğum yerli romanlar, öyküler genellikle "köy edebiyatı" olarak adlandırılan türlerdi. Bana göre bu tür bir niteleme, büyük bir haksızlıktı. Çünkü o romanların kurmaca evrenini oluşturabilecek kent yaşamı, roman için gerekli olan çok katmanlı yaşamları yeterince sunmadığı gibi, derin çelişkiler de sunmuyordu ve iç dünya zenginliğine sahip "birey" henüz oluşmamıştı. "Proleterya" anlamında bir sınıftan söz etmek zordu. Ağa ve köylü çelişkisi, hâlâ toplumdaki egemen sınıflaşmayı gösteriyordu. Orhan Kemal'in, "Murtaza" romanı ne kadar işçilerin "toplumsal mekân"ı oluşturduğu bir roman olsa da sınıf çatışmasından çok bir tabakanın kendi içindeki çelişkileri üzerine kuruluydu. İşte, Yılmaz Güney'in, *"Boynu Bükük Öldüler"* romanı da bu çelişki üzerine kurulmuş, başarılı bir romandır. Nitekim edebiyat eleştirmeni Fethi Naci, bu roman için şunları söyleyecektir: *"Yılmaz Güney, çok iyi tanıdığı köy gerçekliğini ve köylüleri olduğu gibi anlatıyor; ama elbette bir roman yapısı içinde, elbette yakından tanıdığı, yaşadığı insan ve toplum gerçeklerini seçerek, düzenleyerek…Yılmaz Güney inandırıcı olmayı biliyor."* Bu bilincin nereden kaynaklandığını, Yılmaz Güney'in yazdığı roman ve öykülerde gerçeklik izlenimi bırakma, hakikat duygusu oluşturma başarısının nasıl biçimlendiğini yine kendisi şu sözlerle ifade edecektir: *"Boynu Bükük Öldüler, Nevşehir Cezaevi'nde, siyasiler koğuşunun en dip köşesinde, rutubetli bir duvara komşu bir ranzada, geceli gün-*

düzlü on altı aylık bir çalışmanın ürünüdür. Ranzamdan hiç indirmediğim küçük bir masam vardı. Yatma zamanı gelince, ayak ucuma çeker, ayaklarımı altına sokar, uyurdum. Çoğunlukla, anlattığım insanları görürdüm düşlerimde, onlarla yaşardım."

Adana'da yaşadığım yıllarda, okula gittiğim zamanlar, genellikle babamın çalıştığı tren istasyonuna uğrar, oradan okula giderdim. Bir gün yine istasyondan çıktığım sırada, az ilerdeki refüjlerde Umut filminin bir sahnesinin çekildiğini gördüm. Film seti yoğun bir hayran ve meraklı kalabalığıyla kuşatılmıştı. Karpuz kırıp yeme sahnesi için, Tuncel Kurtiz'in bir karpuzu nasıl yumrukladığını görmüştüm. Tıpkı, sonraki aylarda, Altınkoza Film Festivali'nde ödül aldığı Umut filmindeki fayton arabayla ve Cabbar kostümüyle kentte tur attığını gördüğüm gibi.

Uzun yıllar ara verilen, verildiği yıllarda da içeriği ve anlamı değiştirilen Adana Altın Koza Film Festivali'nin yeniden gerçek anlamına kavuşturulmaya çalıştırıldığını da belirtmeliyim. Geçen yıl festival kapsamındaki bir panelde konuşmacı olarak davet edildiğim festivali, yeni yerel yönetimin içtenlikle sahiplendiğini ve geliştirmekte, derinleştirmekte kararlı olduğunu gördüğümü de bu bağlamda vurgulamalıyım.

Yılmaz Güney'in *"Umut"* adlı filmi yalnızca bizim değil, dünya sinemasının da kilometre taşlarından biridir. Bu filmin çekildiği günlerde, orta üçüncü sınıf öğrencisiydim. Yılmaz Güney'in *"Arkadaş"* adlı filminin gösterime girdiği yıllar, ülkemizdeki sıcak çatışmalı ortamın, katliamların yavaş yavaş filizlendirildiği yıllardı. 1980 faşist askeri darbesine birkaç yıl kalmıştı. *"Arkadaş"* filmi Adana'ya da gelmişti. Edebiyat öğretmenimiz olan Mevlüt Özyurt (onu buradan sevgi ve saygıyla selamlıyorum!) bizi sınıfça sinemaya götürmüştü ve bu filmi izlemiş, sınıfta tartışmıştık. Film sosyolojik anlamda önemliydi çünkü öyküsü sınıfsal hesaplaşmaya dayanıyordu. Bu bağlamda sanırım ilk Türk filmiydi. Aradan geçen uzun yıllar sonra, sinemayla akademik olarak da yakından ilgilenmeye başladığımda, Yılmaz Güney'in dünya sinemasını ve edebiyatını çok yakından izlediğini anlamıştım. Çünkü, örneğin *"Umut"* filmini yapmadan önce, "Bisiklet Hırsızları" filmini çok iyi izlediğini görmüştüm. Sonra, büyük olasılıkla Lee Van Clief'i bir film karakteri olarak ufkuna aldığı da anlaşılıyordu. Yürüyüşü, jest ve mimikleri, sertliği ve az konuşması, çirkinliğini bir özgünlük olarak kullanması... Ayrıca, Adana'daki gençlik yıllarında yazdığı öyküler, Kafka'yı bile okuduğunu gösteriyordu. *"Arkadaş"* filmi, Yılmaz Güney'in yansıttığı "lümpen devrimci" imajını yıkıp, yerine şiirler okuyan ince ruhlu bir entelektüel imajını oluşturmaya başlamışken, işlediği bir cinayetle her şey bir anda değişir. Bir gün Adana'da bir söylenti yayılır: "Yılmaz Güney Yumurtalık hâkimini vurmuş!" Bu talihsiz olay, Yılmaz Güney'in sinema anlayışını daha da geliştirmesi için, trajik de olsa, gereken sakin zamanlar sunacaktır ona. Cezaevi yıllarında yazdığı senaryolarla ve uzaktan müdahalelerle yönettiği çok başarılı filmler yaptı: *"İzin"*, *"Düşman"*, *"Sürü"*, *"Yol"* ... Her biri başyapıt olan filmler.

Yılmaz Güney, Yeşilçam sinema anlayışının sinemayı ısrarla bir eğlenme, vakit öldürme etkinliği olarak görmesine karşı, ısrarla bir *"kültür oluşturan kurum"* olarak değerlendirdi. Bu nedenle filmlerinde oluşturduğu kurmaca hayat katmanlarının ürettiği kültürel değerleri çok önemsedi. İzleyici kitlede hakikat duygusu uyandırmayı her zaman ön plana aldı. Filmlerinde anlattığı öykülerin bir peri masalı olmadığını belli etmeye çalıştı. Öteki filmlerin hayatı idealize etmelerine alışmış olan Sansür Kurulu'nun, örneğin *"Umut"* filmindeki karakterlerin giysilerinin yoksulluğu çağrıştırdığı gerekçesiyle itiraz etmesine neden oldu. Sansür Kurulu'nun bu itirazı, aslında "hakikat" e bir itirazdı. Çünkü bir sanatçı, kendini kuşatan ve içinde yaşadığı somut gerçeklikten soyutlanamazdı. Yılmaz Güney de bunun bilincindeydi.

Ankara'daki Hukuk Fakültesi öğrenciliğini, sinemaya yakın olmak için bırakıp, İstanbul'a, İktisat Fakültesinde okumaya gelir. Sinemayla ilk ilişkisini şöyle anlatacaktır: **"Sinemayla karşılaşmam 13 yaşındayken oldu. Kavgalı dövüşlü filmlerin gösterildiği fukara sinemalarına gidiyorduk. Kendimizi daha rahat hissediyorduk bu sinemalarda. Mesela bir Galatasaray Sinması vardı, çok güzeldi. Önünden geçer bakardık ama çok lükstü, gitmeye korkardık. İstesek parasını verip girebilirdik. Ama ne kıyafetimizi ne de yapımızı uygun görmezdik o sinemaya."**

Birkaç yıl önce, Yılmaz Güney'i, Paris'te, Père Lachaise'de (kaldığı mezarlık) ziyaret etmiştik. Ahmet Kaya'nın da kaldığı (onu da ziyaret etmiştik elbette) o büyük mezarlığın girişindeki görevli kadına Yılmaz Güney'in mezarını sorduğumuzda, daha "Yılmaz Güney" der demez bize yolu tarif etmişti. Demek çok sık soruluyordu. Nitekim mezarına geldiğimizde, kadın, yaşlı, çocuk, Anadolulu oldukları belli olan birçok ziyaretçi vardı. Oraya bıraktığımız birkaç karanfilde, aslında ikimizin de şehri olan Adana'yı, çocukluk düşlerimizi, kavgalarımızı, düş kırıklıklarımızı, yarım kalmış öykülerimizi, aşklarımızı ve şiirlerimizi bırakmıştık.

Yılmaz Güney geleneksel Türk sinemasının "düş"ler anlatan bir ticari sihirbazlık olarak algıladığı sinemayı, "gerçek"leri anlatan bir görsel dil yapmaya çalıştı. Bunda da çok başarılı oldu. Bu başarısının bedelini fazlasıyla ödediği gibi ödülünü de aldı. ■

(*) Salih Bolat'ın bu yazısı 05 Nisan 2020 tarihinde **gazeteduvar.com** sitesinde yayınlanmıştı.

tan doğan

aşkî

aşkım'a

baktım ki kelime aşk
ağzın kadarım
su getirdim uzaktan sesi sözü bir
bak bu ot şu at ben oğlak
uçurumun ucundaki çocuğum hâlâ hayret
fakat rüzgârım lâzımmış meğer gönlüne
ömrüne duran kuş tan kızılı albatros
bulut gibi gök de yürür diyorum
bak buraya yazıyorum sonsuzdur koku
korku biriktiriyor gerçek yalandan
dilimde duran tattır tenin
tüyden hafif beden herhep mûcizevî
dere yatağında şarıl şarıl ruh
sen bu gece daha güney daha doğusun
yârdan mürekkeptir hayat demiş miydim hiç
yaprağına yazdıydım ilk harfimi bak
baktım ki kelâm da aşk
parmaklarım lüle lüle gül
içim geçse kıyâmet anla
rüya gibi hatırla sabah sabah sabahı
güz kadar hüzündür akşam ki geçer
sen bu gece daha güzel daha durusun
orda ılık bir yıldız âh hiç bilinmedik
terin dünle ipincecik bağı var
uzadıkça sözboyu boynun boyun uzuyor
göbek çukurunda uyumak harâm
yüz yaşında bir adam hâlâ emziriliyor
öğlenin köründe öle bakan kim
kızıl gömlek sarı lâle esmer can
kan dediğim tersin tersin akmalı
bir tebessüm aldım çoğaltıyorum
son kadar ilk harfmiş bir de alfabede z

sonra dedim şey gibisin s
her yanına uzanmış kıpkısa ömrüm
fakat yağmurun lâzımmış meğer gönlüme
ân dediğin sonsuzca yıkar mı yıkar
yakan hârdır kar sıcağı çırçıplağı
uzadıkça sözsuyu soyun sopun soğuyor
kânun bilmez mecnûnun huyu suyu sâf
tâ tarihten önce de doğduğun doğrudur
sen bu gece daha şirin daha yavrusun
insan lisânını unutsa ne gam
dur durak bilmeden sevişmek sanat
dünyalar kadar toprağın var
ezberimden gitti çiçek adları
toz muydu ilk tohum kül mü kum muydu
yırtık mıydı yanık mıydı yıkık mıydı dün
gördün mü seni bir ben şımartıyorum
yâni ıslık çalan ışık tanıdık
her kötü vakitten sıyrılmışsın sen
camdan mâî bakan esmer esmerim
unutma diyor yosun deniz çoktan çok
sen mi sildin lügâtımdan yalnızlığımı
görmezden geliyor evler yolları
bir döşekte bin bir ücrâ mâcerâ
eski eksik yeni esrik pek hoş
ay'a sarıyor güneş mevsimsiz densiz
demsiz ve değersiz her şey acıtır
düşten düşecek öpüş mü var
hem altı hem üstü çizilmez aşkın
ağzın kadarım demiş miydim
şimdi biraz daha ölüm yok
ömrümü ömrüne karmışım

Sezen Aksu'nun Şarkı Sözleri Üzerinden Koparılan Fırtına

■ H. DEMİRCİYAN

Sezen Aksu, nam-ı diğer MİNİK SERÇE müzik ile biraz yakınlığı olan herkesin tanıdığı bir sanatçıdır. 2017'de, "Şahane Bir Şey Yaşamak" şarkısında "Selam söyleyin o cahil Havva ile Âdem'e" sözleri 5 yıl sonra AKP trollerinin kopardığı "fırtına" ile gündeme güm diye oturdu. Birkaç hafta gündemi işgal etti. Birbiri ardından tavırlar takınıldı.

Recep Tayyip Erdoğan (RTE) 26.01.2022 tarihli TV konuşmasında "*Benim oradaki hitabımın muhatabı Sezen Aksu değildir.*" diyerek çark etse de bugün faşist T.C. devleti, AKP ve onun Başkanı RTE inandırıcılığını çoktan yitirmiştir.

Neymiş efendim, şarkıda "Âdem peygamberimize ve Havva anamıza dil uzatılıyormuş!" Koparılan fırtınaya bodoslama dalan ülkenin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan;

"Hazreti Âdem efendimize kimsenin dili uzanamaz", "O uzanan dilleri yer geldiğinde koparmak bizim görevimizdir. Havva validemize kimsenin dili uzanamaz. Onlara da had bildirmek bizim görevimizdir." (RTE, 14.01.22, Çamlıca Camii çıkışı)

Dil koparmada, en hafif deyimle insanları susturmada epey yol aldıklarının hakkını vermek lazım. Kendilerinden olmayan ve kendilerine karşı söylemleri susturmak için bu yönteme çokça başvurduklarını biliyoruz.

Bu çıkıştan verilen mesajı alıp kendine görev belirleyenler elbette boş durmadılar. Önce RTÜK devreye girdi. Aksu'nun şarkılarını yayınlamaları durumunda ağır yaptırımlarla karşılaşabileceklerini söyledi. Ardından "**millî ve manevi değerlere aykırı** tüm şarkıları devlet kanallarından yasakladı", diğer kanalları da tehdit etti.

Kendilerini "15 Temmuz Şehitler ve Gaziler Platformu" diye adlandıranlar Sezen Aksu için suç duyurusunda bulundu.

Kendilerini "Milli Beka Hareketi" olarak adlandıran başka bir güruhun Genel Başkanı Murat Şahin yaptığı açıklamada; *"14 Temmuz 2016'da 'CUNTA' imalı şarkının sözlerini yazan, dün de dini hassasiyetlerimize hakaret içeren şarkı sözlerini piyasaya sürerek kinini kusan, FETÖ'nün 'aziz dostum' dediği Sami Yıldırım'ın kızı #sezenaksu yarın 20:30'da kapındayız..."* tehdidini savurdu. 17.01.2022'de Sezen'in Beykoz Kanlıca'daki evinin önünde toplanan bu güruhtan 20 kişilik grup, "protesto" eylemi yaptılar, gözdağı verdiler. Şimdilik görev tamamlandı.

Faşist iktidarın "milli ve manevi değerlerinin" koruyucu ve takipçisi Diyanet boş durur mu?! O kurumun başı da usulüne uygun görevini "Dini şahsiyetlerle ilgili özensiz tutum saygısızlıktır" açıklamasını biraz daha detaylandırarak yaptı.

Diyanetin başı Ali Erbaş; *"Hz. Âdem'in ilk insan olmasının yanında aynı zamanda ilk peygamber olduğu"*nu belirtmekle yetinmedi. Ekledi: *"Bu yönüyle vahye muhatap olmuş; akıl, şuur, irade gibi hususiyetleri ve eşya hakkındaki ilmiyle meleklere üstün kılınmış mükerrem bir şahsiyettir. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'de 'halife' olarak nitelenen Hz. Âdem ve onun eşi Hz. Havva, bütün insanlığın müşterek değeri ve muazzez atalarıdır. Aynı şekilde Yüce Allah, 'Allah katında İsa'nın yaratılmasındaki durum, Âdem'in durumu gibidir."* (Duvar 17.01.2022)

MHP'nin başı faşist Bahçeli ise; *"Sorumsuz şarkıcının sefalet hâli, cehalet çukurunun açık seçik bir numunesidir. Bu sanatçıya diyorum ki serçeysen serçeliğini bil sakın kuzgunluğa heves etme."* ifadelerini kullandı. (Sözcü 18.01.22)

Müzik sanatına 400'den fazla beste ve şiir kazandırmış, popüler müziğin ve hafif müziğin önemli sanatçısına yapılan bu saldırıları kınıyoruz. Kendi deyimi ile *"Bugüne kadar Best Of albümü çıkarmadım. Nasıl çıkarayım her gün yeni bir beste yapıyorum. Üzülüyorum yapıyorum, seviniyorum yapıyorum. Yalçın Küçük haklı ben beste ishaliyim."* Yapıtlarının büyük ağırlığı aşk ve sevgi üzerine olmasına rağmen iğnelemeden de durmayan bir huyu var. Kendi bestelerinden birinde söylediği gibi; *"Uyumlu fani-*

ler bana uyumsuz derler. / Delirttiniz beni ey ehven-i şerler. / Uzlaşırsam namerdim ateşe verseler. / Garanti muhabbetlere yılışamadım. / Ben çatlarım kurallara uyarsam eğer. / Ruhumu şeytanla bölüşemedim."

Zülfü Livaneli doğru söylemiş:

"Sezen Aksu şarkıları 47 yılda kaç hükümet, kaç darbe, kaç başbakan, kaç bakan, kaç sıkıyönetim komutanı gördü. Adlarını hiç kimse sayamaz ama o şarkıları milyonlar söyler. Soft power derler buna. En büyük güçtür."

Sezen Aksu şarkılarında aşkı, sevgiyi, kederi, hüznü, mutluluğu, sevinci... bilcümle çeşitli duyguları, hayatın çeşitli renklerini müziğiyle iliklerimize kadar hissettiren bir sanatçıdır. Elbette Sezen'i sanatçı kılan da bu yanıdır. O da bilir ki; *"Dikensiz bir hayat olmaz ki."* Birilerine dokunmadan yapılan sanatın da değeri olmaz. Evet, Sezen de şarkılarında birilerine dokunuyor dokunmasına da nedense hep teğet geçiyor. Onun bu teğet geçişlerini bile hazmedemeyenler, kendilerinden farklı olana düşmanlıklarını kusmadan edemiyorlar.

Ne var şimdi beş yıl önce söylediği (aşağıda aktardığımız) bu şarkı sözlerinde? Sezen Aksu 2017 yılında müziğini yaptığı Yaşar Gaga'nın yazdığı "Şahane Bir Şey Yaşamak" şarkısının sözlerinin ilgili bölümü şöyledir:

"Acısıyla tatlısıyla / Ne şahane bir şey yaşamak / Dibe vurmak dimdik durmak / Bin bahane bin oyun kurmak

Acısıyla tatlısıyla / Ne şahane bir şey yaşamak / Dibe vurmak dimdik durmak / Bin bahane bin oyun kurmak / Binmişiz bir alamete / Gidiyoruz kıyamete / ***Selam söyleyin o cahil / Havva ile Âdeme****"*

(Kaynak: https://www.nedir.org/soru/sezen-aksu-bindik-bir-alamete-sarki-sozleri)

Şimdi ne var bu sözlerde. Herkes kendine bir şeyler çıkarabilir. Kim istemez ki *"Acısıyla tatlısıyla / Ne şahane bir şey yaşama"*yı. Şarkı kendi içinde gayet tutarlı ve diyalektik. Hele bir de; "*Binmişiz bir alamete gidiyoruz kıyamete"* bunun sebebini "Havva ve Âdem'in cahilliğine" bağlaması da anlaşılır, çünkü cennetten kovulmaları onların cahilliğinden (bilmemezliğinden) masalı bize hep yutturulmuştur ya, geçerken onlara selam çakması da anlaşılır.

Âdem-Havva masalına ilk rastladığımız eser Yahudilerin kendilerine rehber saydıkları kutsal kitap Tevrat'tır. Takriben günümüzden 3500 yıl önce yazılan bu eseri kaleme alanların kitapta anlattığı masallara o gün ki insanların inanması anlaşılır bir durumdur. Günümüzde bu tür masalların etkili olmasını sağlayan inancın örgütlenmiş hâli olan özellikle tek tanrılı dinlerdir. Yahudilik-Hıristiyanlık ve İslam dinidir. (Âdem ve Hava masalının detayını merak edenler 2014'te Dönüşüm Yayınlarından çıkan ***"Dinini Kitabını İyi Tanı"*** isimli kitabın s.59-71 arasına göz atabilirler.)

Biliyorsunuz çocukları uyutmak için anlatılan masallar gibi, din bezirgânları da dini yoksulların-halkların afyonu olarak kullanırlar; beslendikleri düzen sürsün diye.

Sezen'in bir şarkısında dediği gibi; ***"Eller günahkâr, diller günahkâr / Bir çağ yangını bu, dünya günahkâr / Masum değiliz hiçbirimiz."*** Bu anlamda kutsal kitaplarda bizim atamız diye yutturulan Âdem birinci günahkâr, onun "*kaburga kemiğinden yaratılmış*" gösterilen Havva yine ikinci sınıf insan. Elbette diğer masallar gibi bu Âdem-Havva masalı da insanlığın kültürel mirasıdır. Kültürel miras olarak kalsa problem yok. Fakat inançlar üzerine insanların yarattığı kültürel mirasların amaç dışı kullanımı problemleri beraberinde taşımaktadır. Sorunların üstünün örtülmesinin aracı olarak kullanıldığında tehlike büyümektedir.

İşte beş yıl önce yazılmış ve söylenmiş bir şarkının sözleri içinde "Havva ve Âdem" cahilliğine yapılan vurgu neden bugüne taşınmış ve gündem olmuştur.

Günümüz Türkiye'sinde işler yönetenler açısından pek iç açıcı bir durum arz etmiyor. Yani AKP ve MHP koalisyonu kan kaybediyor. Zamlar durdurulamıyor. Alttakilerin sıkıntısı giderek artıyor, ekonomik huzursuzluk siyasi huzursuzluğu tetikliyor. Kış koşulları yaşamı daha da zorlaştırıyor. Faşist baskıların beraberinde getireceği tepkilerin nereye varacağı bilinmiyor. Bunun içinde "Milli ve manevi duyguların" daha fazla sömürülmesinin fırsatları kaçırılmıyor. Eski defterler karıştırılarak sinekten yağ çıkarma hesapları içine giriyorlar.

Yaratılan bu suni gündeme tepkiler yağdı. Hedef gösterilen, tehdit edilen ve hapislere tıkılan elbette yalnızca Sezen değildir. Ülkelerimizde benzer tehditlerle karşılaşanların sayısı oldukça fazladır. Önce lümpen çeteler ve tetikçi medya, hemen ardından ak-kara troller devreye sokulup tehdide, hedef gösterilmeye maruz bırakılan çok insan oldu bu ülkede. Ahparig Hrant Dink'in başına gelen de bu şekilde olmadı mı? Uydurma gerekçelerle yıllardır hapishanelerde esir tutulan HDP eski Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş, Gezi'yi desteklediği için delilsiz yıllardır esir tutulan Osman Kavala, bir atasözü vesilesiyle tutuklanan Sedef Kabaş en yakın örneklerdir.

Sezen Aksu kendisine yapılana karşı dik durdu. Aksu'nun, resmi internet sitesinde yayımlanan açıklamasını aynen aktarıyoruz:

"Merhaba,

Öncelikle bireysel veya kurumsal olarak, ayrıca TV kanallarındaki açık oturumlarda, sağduyulu açıklamalarıyla farklı açılardan ele alıp konunun anlaşılmasına çalışan, destek mesajları veren, arayan soran, tanıdığım tanımadığım tüm dostlarıma teşekkür ederim.

Malumunuz olduğu üzere konu ben değilim, konu memleket.

Kendimi bildim bileli çeşitli insan-

lık hâllerini gözlemliyor ve söze döküyorum biliyorsunuz.

Mesela 2010'da şu şarkıyı yazmışım:

HOP DEDİK
O ne dedi? Bu ne dedi? Kim ne dedi?
Harcanan hayatlar bunlar
Vermişler ateşe yedi düveli
Hababam kaynıyo kazanlar
Hadi buyurun, biz gönüllüyüz
İple çekiyoruz vaktimizi
Kim en günahsızsa gelsin
Gelsin ilk o vursun bizi
Dizilmişler bi de dizi dizi
Hiçbirinde yok tek bi yara izi
Ateşe de yürürüz evelallah
Aşk yaksın yakacaksa bizi
Hadi siz düşünün, top bizde
Mangal gibi yürek çok bizde
Alevere dalavere yok bizde
"Yok" dedik, "Yok" dedik
Kırılıp dökülüyoruz lakin
Direniyoruz sakin sakin
E siz de dilinize biraz hâkim
"Hop" dedik, "Hop" dedik
Ya seyirci ya yanansın
Ortası yok, sınanansın
Ya emniyet şeridinde
Ya uçurtmaya uyansın

Aşağıdakini de dün gece (21 Ocak 2022) yazdım.

AVCI
Sen beni üzemezsin
Zaten çok üzgünüm
Nereye baksam acı
Nereye baksam acı
Ben avım sen avcı
Vur bakalım….
Sen beni sezemezsin
Dilimi ezemezsin
Nereye baksam acı
Nereye baksam acı
Kim yolcu kim hancı
Dur bakalım…
Beni öldüremezsin
Sesim, sazım, sözüm var benim
Ben derken ben herkesim

Sonuç olarak 47 yıldır yazıyorum…. Yazmaya da devam edeceğim. Sezen" (T24, 22.01.22)

Rober Koptaş, Avcı isimli şiiri 51 dile çevirdiklerini yazdı.

Sezen Aksu'nun "dil koparmaya", kapısı önünde yapılan protestolara, linç kampanyasına "Avcı" adlı şiirle verdiği karşılık kamuoyunun önemli bir bölümü tarafından olumlu, ***"sanatçıya yakışan bir tavır"*** olarak sahiplenildi, desteklendi.

Bu destek yanında bir kesim de Sezen Aksu'nun geçmişte anayasa referandumunda takındığı "yetmez ama evet" tavrını "hatırlatarak" yaşananlara "Oh olsun!" tavrını takındı. Kimileri Sezen Aksu özgülünde "sanatçıların AKP yandaşlığı"nı tartıştı, Sezen Aksu'nun kullanılıp bir kenara atıldığı, diğer yandaş sanatçıların da aynı akıbete uğrayacağını söyledi; kimileri ise "Sezen Aksu'nun babasının Fethullah Gülen Cemaatinin okullarında yönetici olmasından" dolayı Sezen Aksu'yu Fetöcülükle suçladı.

Neden Sezen? Hemen belirtelim Sezen'in *"yetmez ama evetçiler"*den olması ona karşı yapılan baskı ve tehdidi ne haklı çıkarır ne de oh olsun demeye gerekçe olamaz. Demokrasiyi sırf kendi tekelinde görenlerden hiç haz etmedik, etmiyoruz da.

Sezen kendi geçmişi ile kendisi hesaplaşmak zorundadır. Tevrat'taki gibi babasının günahını çocuklarına yükleyenlerden kendimizi ayırıyoruz. Sezen Aksu'nun babası Fetö'cü olabilir. Ama bu durumu otomatik olarak diğer aile fertlerine de sirayet ettirmek, sorunu kalıtımsal bir özelliğe dönüştürmek çok yanlıştır.

Sezen'e geçmişi bağlamında sorulan sorulara verdiği cevaplardan alıntılar yapmak istiyoruz:

*"**Soru: Babanızın Fethullah Gülen'in ilk açtığı okulun müdürü olduğu, Cemaat ile AKP arasında çatışma çıkınca sizin de iktidara desteği kestiğinizi yazanlar oldu... Bunları nasıl yorumluyorsunuz?***

– Ben doğru bulduğum şeyi destekler, eğri bulduğumda da muhalefet ederim. Bir kere benim mürit olmam, moda deyimle 'fıtratıma' aykırı. Bunu geçelim... Ciddiye alınacak bir tarafı yok. Zaten Gülencilik ile de kalmadı bana söylenenler; internette Yahudilikten Hıristiyan misyonerliğine kadar herşey çıktı. İsteyen istediğini desin. Çok ilgilenmiyorum. 40 yıldır ortadayım, her konuda yazmışım, fikrimi söylemişim. Alacağım tepkiden filan çekinmem. Kendimi anlatmaktan zaten hoşlanmam. Bu, 40 yıl boyunca her gün samimiyet sınavına maruz bırakılmak anlamına geliyor... Neden-sonuç ilişkisi kurabilmemiz, bilgiyi referans alma ihtiyacımız ve hafızamız biraz sorunlu.

Soru: 'Yetmez ama evet' gibi siyasi süreçlerde sizinle aynı yerde duranlar vardı. Fakat bir kısmı daha sonraki otoriterleşme yöneliminde özeleştiri yaptı, "Yanılmışım" dedi. Siz AKP'ye verdiğiniz destek konusunda pişmanlık hissediyor musunuz?

— Benim kuşağım büyük acılardan geçti. Darbelerden, faili meçhullerden, 'Cumartesi Anneleri'nden, işkencelerden gelir adaletsizliğine kadar... Hangi birini sayayım. Bütün bu acılardan süzülüp damıtılmış bir umuttu benim 'evet'im... Gerçek bir muhasebe, akademik düzeyde bilimsel kaynak ve referansa dayandırılmadan yapılamaz. "Pişman mısın" gibi soruları ya da "Özür dile" gibi buyurgan yaklaşımları özgürlükçülük bağlamında henüz yeteri kadar olgunlaşmamış oluşumuza bağlıyorum. İnsan umudundan pişman olmaz...

Soru: Bir söyleşinizde şöyle demişsiniz: "Çocukluğumun İzmir'inde rembetikoyla, Ermeni, Alevi türküleriyle büyüdüm. İzmir müthiş demokrat bir yerdir. Diğer kentlerden farklıdır." Bugünün İzmir'ini nasıl değerlendiriyorsunuz?

– Çok ilginç bir yer İzmir. Yüzde 10,5 çıktı HDP'ye. Hiç bekler miydiniz? İsteseniz de istemeseniz de Kürt de var, Ermeni de var, Alevi de var. İnsan bunlar yahu! Yok edip var edebileceğiniz canlılar değiller. Adalet esastır. Hakikatle yüzleşmedikçe bunlar kökünden çözülmez.

Soru: Bugünkü Gezi kuşağı bu ba-

Yaşanmıyor Be Üstat

Üstat Ahmed Arif'e...

■ İKRAM GÜNEŞ

Olmuyor be üstat
Olmuyor yaşanmıyor
Belirsizliğin kaygısı almış başını gidiyor
Yüzlerde yüzleşecek yüz görünmüyor
Ne zeytin dalı kaldı
Ne beyaz güvercin
Ne de buğday başağı...

Olmuyor be üstat yaşanmıyor
Ne cigara tat veriyor
Ne de şarap içiliyor
Her cüzdanda bir keder
Her kederde bin sancı
Ve her sancıda bin gözyaşı...

Olmuyor be üstat yaşanmıyor
Kanatlarımızı derinden kanattılar
Düşlerimizi yağmaladılar
Ceketimizi yırttılar
Mavimizi griye gebe bıraktılar
Bir de şafaklarımıza pranga vurdular...

Yaşanmıyor be üstat
Girişleri tutulmuş ümitlerin
Fırtına çıplak gezinir etrafta
Bıçaklar barbarca bilenir
Cellatlar hep bir ağızdan bağırır
Ve çocuklar her mevsim
Kefensizce defn edilir...

Yaşanmıyor be üstat
Gündüzlerimize yasak
Gecelerimize mermiler yağdırdılar
Gülüşümüze acımasız ayazlar giydirdiler
Ve o alnından öpülesi umutlarımızı
Alçakça enselerinden sıktılar...

Yaşanmıyor be üstat
Karanlığın hükmü zalim ve soğuk
Her köşe başı devriye
Her köşe başı sis
Ve her köşe başı kan kokusu...

Yaşanmıyor be üstat
Kitap gömüldü
Mürekkep döküldü
İmgeler yasaklandı
Şiir yakıldı
Ve şair zindana tıkıldı...

Olmuyor be üstat
Olmuyor yaşanmıyor
Ne beyaz beyaz görünüyor
Ne vefa sırtını doğrulta biliyor
Nede yürekler asilce terleyebiliyor...

Olmuyor be üstat
Olmuyor yaşanmıyor
Bilmiyorum kaç beden ama
Biz bu hayata göre fazla dürüstüz
Bu hayata göre fazla mert
Fazla asil ve de fazla onurlu...

Senle yaşamak vardı be üstat
Volta atmak
Mazgallar ardında şiirler okumak
Diyarbakır kalesine bakıp
Adiloş bebeğe notlar yazmak
Senle çay demlemek vardı be üstat
Tütün sarmak
Umuda ön ayak olmak
Birde haldan anlamaz soysuza
Haddini bildirmek vardı...

kışa daha yakın bir çizgiye mi geldi?

— Her hareketi kendi somut koşullarında değerlendirmek gerekir. Gezi kuşağı, bir tuşun ucunda dünyaya uyandı. Biçim farklı olsa da öz aynıydı bence: 'Daha adil bir dünya'. Onların farkı, doğası gereği yeni ve gülümseyen bir dil kurdular...Ve büyük bir dönüşümün başlangıcını, yeninin gücü ile gerçekleştirdiler. (CNN Türk ile 2015'teki söyleşiden)

Söylediklerine ister katılalım ister katılmayalım, Sezen bir devrimci veya bir komünist değildir. Onu değerlendirirken demokrat olmanın kıstasları terazisi ile tartmalıyız. Türkiye'de demokrat olmanın önemli kıstaslarındandır, Kürtlerin, Ermenilerin varlığını kabullenmek, bu sorunlarla yüzleşmenin taraftarı olmak.

RTE 26.01.2022 tarihli TV konuşmasında "*Benim oradaki hitabımın muhatabı Sezen Aksu değildir*" diyerek çark etse de faşist T.C. devleti, AKP hükümeti ve onun Başkanı RTE inandırıcılığını her geçen gün daha fazla yitirmektedir.

Dilini koparmak istediklerini belki geçici olarak susturabilir. Bu dünyadan nice Tayyipler geldi geçti, sönüp gittiler bu dünyadan. Anıldılarsa da kötülükleriyle. Ama sanatçılar bıraktıkları eserlerle hep yaşadılar yaşıyorlar... **Victor Jara, Pablo Neruda, Sebahattin Ali, Nâzım Hikmet...** gibi.

Sezen de mührünü çoktan bastı.

27 Ocak 2022 ■

Kardeş Türküler “Üçüncü Mevki” ile Berlin’deydi

■ GÜLFER UĞUR

“Hepimiz aynı trende oturuyoruz
ve yol alıyoruz zamanda.
Dışarı bakarız. Yeterince gördük.
Hepimiz aynı trendeyiz
ve kimse bilmiyor, ne kadar uzakta”

(Erich Kästner)

3-4 Şubat 2022’de, “Komische Oper” Berlin’de, farklı bir gösteri vardı: “Senfonik ve edebi fantastik bir tren yolculuğu” olarak tanıtılan “Kardeş Türküler” ile “Komische Oper”in ortak bir çalışması Nâzım Hikmet, Bertold Brecht, Erich Kästner, Nelly Sachs, Else Lasker-Schüler, Gülten Akın, Şerko Bekes, Cüneyt Yalaz, Turgut Uyar, Mehmet Uzun, Tumanyan’ın şiirleriyle sergilendi.

Ağırlıklı olarak Nâzım Hikmet’in dizelerine ve “Memleketimden İnsan Manzaraları”ndaki kurgusuna dayanıyordu. Kardeş Türkülerin tanıdık repertuvarından halk türkülerinin tınılarıyla Tolga Zafer’in harika müziğinin bütünleşmesi, aralıksız 90 dakika boyunca, eşsiz bir müzik şöleni sundu izleyicilere.

“Yola Çıkma vakti
Hazırım ne kadar hazır olunabilirse...
Evet, her yolculuk bir serüven.
Severim trenleri. Şairin dediği gibi.

Hepimiz aynı trende oturuyoruz. Ve yol alıyoruz zamanda.

Yanımıza ne alacağız?

Şiir!... Ve müzik! "

Pandemi döneminin zor şartlarında, video görüşmeleriyle hazırlamış bu müzik gösterisini Komische Oper Müzisyenleri ve Kardeş Türküler Grubu. Deniz Uzun ve Cüneyt Yalaz'ın Almanca ve Türkçe olarak okudukları şiirler... Almanca, Arapça, Ermenice, Kürtçe, Roman, Yunanca ve Zazaca dillerinde ezgilerle çok sesli, çok dilli. Bu arada Komische Oper Berlin'in dijital teknikle izleyicilerin içeriği çeşitli dillerde izleyebilmesinin olanağını yaratmış olması da dikkate değer. Koltukların arkasındaki dijital şeritte tüm şiirlerin ve türkülerin Almanca, Fransızca, İngilizce ve Türkçe çevirileri akıyor. Komische Oper epeydir Türkiye kökenli kitleyi salonuna çekebilmek için belirli bir çaba harcıyor. Bu ortak çalışma da bunun yeni bir denemesi olarak görülebilir. Ne yazık ki, salt iki akşamla sınırlıydı bu güzel gösteri.

Programın tanıtımında "*insanları bir noktadan diğer noktaya ulaştırmaya başladığı günden bu yana trenle gerçekleştirilen yolculuklar, onların hayal gücünü harekete geçirmiştir.*" deniliyor ve şöyle devam ediliyor:

"İki kişi, yolculuğun kendilerini nereye götüreceğini bilmeksizin bir trene biner. Bildikleri bir tek şey vardır: Yolculuk demek, karşılaşma demektir! Sadece farklı ve yeni yerlerle değil, aynı zamanda birbirine benzemeyen başka kişilerle de karşılaşır insan. Çünkü dışarıda camda değişen manzaralar hızla geçip giderken, içeride birbirini tanımayan insanlar balık istifi misali üst üste yığılmıştır ve isteseler de istemeseler de vagonlardaki yolculukları boyunca bir topluluk oluştururlar: Seyahat edenler topluluğu! Öğretmen, çiftçi, avukat veya kadın asker, iki çocuklu baba, tek başına yolculuğa çıkmış genç üniversiteli kadın, bir arkadaşlar grubu veya okul gezisine çıkmış bir öğrenciler topluluğu - hepsi, bir noktadan diğerine birlikte yol aldıkları için, bir şekilde birbirine bağlıdır. İsteyen istediği kadar kendi kabuğuna çekilmeye çalışsa da bütün diğer yolcuları görmezden gelmesi kesinlikle mümkün değildir. İsteğe bağlı olmayan bu zorunlu birliktelik ne kadar uzarsa, insanın kendi çevresine kurduğu çitlerin yıkılması ve zaten korunması zor olan mesafenin tamamen kalkması olasılığı da o kadar güçlenir. Sohbetler koyulanır, herkes karşısındakini daha yakından tanımaya başlar. Ancak yolculuğun sonunda ayrılma vakti gelir; hem de bir daha asla karşılaşmayacağını bilerek. Ancak bu karşılaşmaları böylesine özel ve böylesine değerli kılan, onların işte bu sınırlılığıdır."

Tren, edebiyatta, resimde ve müzikte her zaman iz bırakmıştır.

Nâzım Hikmet'in 1940'lı yıllarda ürettiği Memleketimden İnsan Manzaraları eseri de tren seyahatine dayanır. Nâzım, döneminin ülkesinde yaşayan insanlarının siluetini kurduğu bu sahnenin perdesine yansıtır. Böylece, parası ancak 3. mevki tren bileti almaya yeten çok sayıda insanı değişik özellikleriyle görmemizi sağlar. Nâzım ve okurları "510 numaralı üçüncü mevki vagon"da birbirine benzemeyen insanlarla karşılaşmakla kalmaz. Aynı zamanda, onların çoğunlukla yokluğun ve yoksunluğun, dışlanmanın ve başkaldırının damgasını vurduğu alınyazılarını da yakından tanıma fırsatı bulurlar.

"İsmiyle müsemma Kardeş Türküler de zaten izlenecek rotayı haber veriyor: Bu insan manzaralarının amacı, insanların tüm çelişkilerine rağmen bir arada yaşamalarının mümkün olduğunu göstermektir - hem de evrensel anlamda ve kendi ülkelerinin sınırlarını da aşarak."

Son söz yine Nâzım'ındır:

Yaşamak bir ağaç gibi
Tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine
Bu hasret bizim!

Teşekkürler Komische Oper!

Teşekkürler Kardeş Türküler Müzik Grubu!

Teşekkürler tüm emeği geçenler!

Pandemiyle iki yıldır körelen, paslanan duyularımızı muazzam bir müzik, gösteri ve enerjiyle yıkadınız, canlandırdınız.

Devamını bekleriz.

5 Şubat 2022 ■

ACININ, AŞKIN ve KAVGANIN ŞAİRİ

Adnan Yücel

"Aşksız ve paramparçaydı yaşam
Bir inancın yüceliğinde buldum seni
Bir kavganın güzelliğinde sevdim
Bitmedi daha sürüyor o kavga
Ve sürecek
Yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek"

(Yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek,
Adnan Yücel, s.5, Yurt Kitap Yayın,
7. Baskı, Ocak 2014, Ankara.)

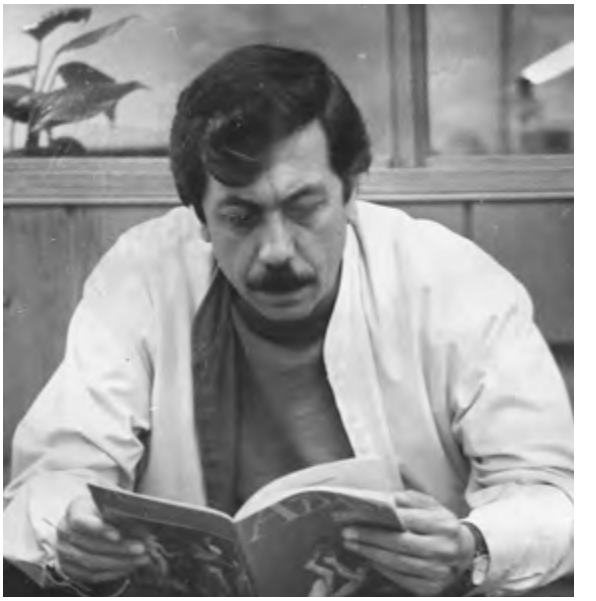

MEHMET DESDE

Adnan Yücel bir köy çocuğu olarak 1970 kuşağının şairleri arasında yer aldı. O, halk şiiriyle de ilgilendi, özellikle rubaileriyle bu coğrafyadaki tüm ezilenlerin, ötekilerin, susturulmuşların sesi oldu. "Yeryüzü Aşkın Yüzü Oluncaya Dek" nehir şiiri büyük yankı yarattı. Şiirde anlatılan büyük bir sevdadır, devrime duyulan özlemdir ve ülkelerimizdeki siyasi hareketlerin dizelere dökülmüş bir özetidir.

Yaşam öyküsü

Bir karayolları emekçisinin oğlu olarak 1953'te Elazığ'ın Seli köyünde yaşama gözlerini açtı. İlkokulu doğduğu köyde, ortaokulu Elazığ'da bitirdi. Elâzığ'da başladığı lise son sınıfta bir yıl okuma hakkı elinden alındı ve Dersim'e sürgün edildi. Liseyi Dersim'de tamamladı. Eylül 1972'de Ayşe Yücel ile evlendi. İki erkek çocuğu ve bir kızı oldu. Ankara Hukuk Fakültesi'ni kazandı. Ankara'da, hukukun kendisine göre olmadığını belirterek ancak 23 gün kaldı. Köyündeki okulda öğretmen eksiği olduğu için derslere girip öğretmenlik yaptı. Yazın tekrar üniversite sınava girdi ve bu defa istediği bölüm olan Diyarbakır Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandı.

1975'te Diyarbakır Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Elâzığ Karakoçan Lisesi'ne tayin edildi. 1976'da öğretmenlikten istifa ederek Ankara'ya yerleşti. Ankara'da Yenişehir Koleji'nde öğretmenlik yapmaya başladı. Daha sonra Ankara Yenişehir Lisesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Lisesi, Ankara Cumhuriyet Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. Öğretmenlik, müdür muavinliği Adnan Yücel'e yeterli gelmedi. O dönemde ikili eğitim vardı. Eğitim Fakültesi'nin Güzel Sanatlar Bölümü'nün akşam bölümüne başladı. Bunun yanı sıra Çağdaş Türk Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrenimini de 1979'da tamamladı.

Bu dönemde Adnan Yücel'in şiirleri dergilerde yayımlanıyordu. Adnan Yücel edebiyat çevrelerinde artık tanınan bir şairdi. İlk kitabı **"Kavgalara Sözlenen Sevda"** 1979'da yayımlandı. Ankara yıllarında dostları arasında, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Enver Gökçe, Ahmet Telli, Özgen Seçkin ve Gülten Akın da vardı. Hasan Hüseyin Korkmazgil'le ailece görüşüyorlardı. Adnan Yücel, Ankara Seyranbağları Huzurevi'nde kalan Enver Gökçe'yi sık sık ziyarete gidiyordu. 1981'de üç buçuk aylık bir askerlik yaptı.

2 Temmuz 1982'de, büyük oğlu Taylan Özgür Yücel'i bir trafik kazasında kaybetti. Ailece büyük bir acı yaşadılar. Sadece oğlunun acısını değil bütün dünya çocuklarının acısını içinde, yüreğinde hissetti. Yaşadığı acı O'nu kamçıladı ve kitapları ardı arkası gelmeye başladı. 1987'den itibaren Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak 15 yıl çalıştı.

Adana'ya ısındı, kendini Çukurovalı saydı. Bir yanda doğduğu kent Elâzığ vardı, bir yanda da yetiştiği kent Ankara. Adana bir bileşimdi onun için. Öyle sevmişti ki, **"Çukurova Çeşitlemesi"** adını verdiği kitapta bu bölgeyi anlattı. Çukurova'nın büyük ozanı, aynı zamanda Türk halk şairi Karacoğlan'ı inceledi. Adana'da edebiyata olan

tutkusu giderek tutkusu arttı. Şiiri Çukurova'da boylandı. Çukurova'nın yeni ikliminde rengine, sesine kavuştu. "Sevda" ve "Kavga" sözcükleri şiirinin sihirli anahtarı olarak hep yerini korudu. Ömrünün baharındayken, yapacağı daha çok şey vardı. 2001'de kansere yakalandı. O amansız hastalığın üstesinden gelemedi **"Teslim Olmak Yok"** demesine, bunun şiirini yazmasına rağmen 24 Temmuz 2002'de Adana'da yaşama gözlerini yumdu. Kırk dokuz yıl olan dopdolu bu yaşam serüveninden sonra, Elâzığ'da babasının köyünde toprağa verildi.

Sosyalist gerçekçi bir yazar

Adnan Yücel, her emekçi çocuğunun yaşadığı yoksulluğu yaşayarak büyüdü. İlk şiirlerini yazdığı andan itibaren tarafını seçti. Ezilenlerin, emekçilerin yanında yerini aldı, sosyalist oldu. O'nun safını açıkça belirtmesinin bir sonucu olarak ister istemez düşmanları da çoğaldı. O, "Toplumcu Gerçekçi Sanat"a Sosyalist Gerçekçi Sanat diyordu. O, 1980'de "Yapıt" dergisindeki bir yazısında, Sosyalist Gerçekçi Sanat anlayışını şöyle değerlendiriyordu:

"(…) En yalın, en basit gerçeklerin bile açıklanmasının suç sayıldığı 1950'lerden sonra, şiir anlayışı elbette gerçeküstücülüğe sığınacaktı. DADA'cılık, yani anlam ve akıldan uzak duruş, şiirimizin baş tacı edilecekti. Adına ister '1. Yeni', ister '2. Yeni' densin, şiir anlayışı söz konusu akımın etkisine girdi. Çok daha öncelerden başlayan Sosyalist Gerçekçi şiir yok sayıldı. Hasan İzzettin Dinamo, A. Kadir, Rıfat Ilgaz, Niyazi Akıncıoğlu, Enver Gökçe gibi değerler unutturulmaya çalışıldı." (Aşkın ve Başkaldırının şairi Adnan Yücel, s.193, Yurt Kitap-Yayın, Temmuz 2003, Ankara)

O, insanın insan tarafından sömürülmesine karşıydı. Toplumsal mücadeleye inanmıştı. Şiirin işlevinin olması düşüncesine sonuna kadar bağlı kaldı. Nâzım Hikmet ve 1940 kuşağının, Ahmed Arif, Enver Gökçe ve Hasan Hüseyin'le başlayan toplumcu gerçekçi şiirin damarına bağlanmış bir şairdi. Daha ilk şiirleriyle toplumcu gerçekçi anlayışı benimsedi, toplumcu gerçekçi şiir anlayışından hiç sapmadı. Aşk şiirlerinde bile somut gerçeklik verilerini dokudu. Şiirlerin yalın gücünü, sevda özünü korumayı sürdürdü.

Adnan Yücel'in şiirlerinin toplamına baktığımızda toplumcu gerçekçilikten ödün vermediğini görürüz. Her olayı ve olguyu toplumsallığa ulaştırdığına tanık oluyoruz.

İlk şiirler

Adnan Yücel'in **"Emekçiye Şiirler"** adıyla iki bölümden oluşan ilk şiiri, "Yeni Adımlar" dergisinin Aralık 1974'te, 24. sayıda yayımlandı. Bunu başka dergiler, gazeteler izledi. Art arda şiir kitapları çıkardı, olumlu eleştiriler aldı. Şiire otuz yıl emek verdi. Vazgeçemediği tek şey şiir, en sevdiği unvan ise şairlik oldu. **"Emekçiye Şiirler"** yayımlandığında, o sıralarda Diyarbakır Eğitim Enstitüsü'nde öğrencidir. **"Emekçiye Şiirler"** şöyledir:

"Eğer varsa tezgâhın birinde kan!/Kırılan bir kaval kemiğinin/Çatırtısı geliyorsa dişlilerden!/Ya bir kolundur parçalanan/Döner çarklar arasında,/Ya da bir parmağındır uçuşan/Keskin doğrama bıçaklarında…/Yine yırtıyorsa havayı çığlıklar,/Başlar ayrılıyorsa gövdelerden/Bil ki, arkadaşlarındır savrulan/Korkunç grizu patlamalarında/ Tüm bunlar nedendir biliyor musun?/Hep sunulsun diye seni/Bir tutam cani/Bir tabak kanı/Ve bir bardak gözyaşı olarak/Beylerin görkemli sofralarına.

Seni tepeden kuş bakışı görenler/Ya işyerlerinde bilirler tozlar içinde/Ya da üstü açık servislerinde bilirler/Soğuk sabahların erken saatlerinde/Ama bilmezler/Bilmek istemezler/Bilmek istemezler ki beyler/Gezindikleri bulvarların her adımında/Kaygan asfaltların her karşısındasın sen/Kat kat yükselen binalardasın/En güzel yıllarını çürüttüğün/Mahpushane duvarlarındasın sen/Onlara içilecek su kadar önemli/Solunacak hava kadar gereklisin/ Çünkü emekçisin, alın terisin sen…/Sen onlar için tüketirsin ellerini/Onlar için didinirsin hayatın boyunca/Oysa onlar/Onlar hiçbir şey vermez sana/Seni onlara tutsak edeni/Kahpe bir zincirden başka."

İlk şiirinde, şiirsel öğeler oturmamış olmasına rağmen, toplumcu-gerçekçi şiir olarak değerlendirmek gerekir. Bu dizelerde sınıf mücadelesine sımsıkı sarılma ve dayanışma ifade edilmektedir. Sınıf mücadelesine sımsıkı sarılma düşüncesi Adnan Yücel'in şiir serüveninde hiç eksik etmediği bir gerçeklik olarak ortaya çıkmaktadır.

Daha sonra Özgürlük İçin Direniş, Yapıt, Sesimiz, Petek, Sanat Edebiyat 81, Yeni Olgu, Dönem, Türkiye Yazıları, Somut, Dönemeç, Yazko Edebiyat, Yaba Öykü, Yeni Şiir, Sanat Emeği, Anadolu Ekini, Temmuz, Tavır gibi dergilerde, Yeni Halkçı, Demokrat, Cumhuriyet gazetelerinde edebiyat ve sanat üzerine yazılar yazdı. AYKO (Ankara Yayın Üretim Kooperatifi)'nun kurucuları arasında yer aldı ve yönetiminde bulundu (1981-1987) Adnan Yücel, sevdası ile kavgasını yan yana taşıyabilen, ikisini birlikte içselleştiren ender şairlerden biridir. Adnan Yücel, şiir yazımının yanı sıra, kültür, sanat, şiir ve siyaset üzerine birçok yazılar da yazdı.

Yapıtları

"Kavgalara Sözlenen Sevda", 1979'da yayımlandı. Bu kitapta yayımlanan şiirler, 1980 öncesi gelişen sınıf mücadelesinin bir panoramasını sunar. İlk şiir kitabı, 1980 öncesi dönemi yansıtan bir isimle yayımlanır. Bu kitaptaki tüm panorama; devrimci öğrencilerin, devrimci insanların, köylülerin ilişkilendikleri geleceğin kurulmasıyla ilgilidir. "Kavgalara Sözlenen Sevda"da şair, dönemin

toplumsal çalkantılarının kendisinde uyandırdığı duygusal tepkileri şiirine yansıtır.

İlk şiir kitabının çıkışından üç yıl sonra ikincisini, **"Soframda Kaval Sesi"**ni 1982'de yayımladı. "Soframda Kaval Sesi"nde daha çok yerel sorunlar işlense de dönemin sosyal olaylarının şiire yansıdığını görürüz. Dönem, 12 Eylül askeri faşist darbesinin toplumsal muhalefeti bastırdığı, baskı ve zulmün kol gezdiği bir dönemdir. **"Soframda Kaval Sesi"**, ortaya çıkan karamsarlığa, umutsuzluğa ve sessizliğe bir karşıtlık duygusunu çağırmasıyla ayrıca bir öneme sahiptir.

1984'de **"Bir Özlem Bir Türkü"** yayımlanır. 12 Eylül travması devam ederken Adnan Yücel, bir aydın kimliğiyle hem kendi direnişinin hem de toplumsal direnişinin zeminini araştırır. **"Bir Özlem Bir Türkü"**-deki şiirler, toplumsal direniş özne ve kurumlarını değil, daha çok bireye yaklaşan, onların savrulmuşluklarına bir zemin oluşturma, bir toparlanma duygusunun var olduğunu duyumsatma üzerine kuruludur. Bu kitapta devrimci bireyin öyküsü ilk kez bu denli öne çıkarılır. **"Bir Özlem Bir Türkü" şiir kitabı** yarınları sezdiren, düşleten, özleten dizelerle ses verir yaşama. Acılara karşı silah kuşanmanın da yolu gösterilir.

1985'de **"Acıya Kurşun işlemez"** kitabı yayımlanır. Dönem, dönekliklere, ihanetlere, alçaklıklara tanık olma, yüzleşme ve iç hesaplaşma dönemidir. **"Acıya Kurşun işlemez"** şiirinin bir bölümü şöyledir: *"Yıldızlar ve sular tanıktır bize / Aç ve kavruk bir memeden / Direnmeyi yudum yudum emen / Bir çocuk gibi öğrendik / Ve direndik / Ordular kurduk türkü renklerinden / Bütün ağıtları bir hücumda yendik / Acıya kurşun işlemez artık / Biz yaşamayı zulümsüz sevdik."* Şair, ülkelerimizde yaşanan her toplumsal acıya karşı duyarlıdır. O, sadece acıları şiirlerine yansıtmakla yetinmez. Her karanlığın sonu aydınlıktır misali, acıların ertesinde gelecek günleri de müjdeler. Bu anlamda Adnan Yücel'i acıların şairi olarak nitelendirmekte doğru değildir.

1986'da **"Yeryüzü Aşkın Yüzü Oluncaya Dek"** şiir kitabı yayımlanır. *"Aşksız ve paramparçaydı yaşam / Bir inancın yüceliğinde buldum seni / Bir kavganın güzelliğinde sevdim / Bitmedi daha sürüyor o kavga / Ve sürecek / Yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek."* Dokuz bölümlük nehir-şiire böyle bir giriş yapıyor şair. Nehir şiirinde "Aşk" sözcüğü geniş bir açılım kazanıyor, gelecek yeniden büyülü yüzünü gösterir oluyor. Aşk veya sevda kavganın diğer adıdır.

"Yeryüzü Aşkın Yüzü Oluncaya Dek" şiir kitabı, 12 Eylül öncesi ve sonrası devrimci hareketin genel bir eleştirisidir. "Yeryüzü Aşkın Yüzü Oluncaya Dek" şiir kitabı, ihanetlerin, çözülmelerin sonucunda devrim ve sosyalizm davasında "sırt dönme"lerin ve hortlayan tasfiyecilik süreçlerinin yaşandığı bir dönemde yazıldı. "Yeryüzü Aşkın Yüzü Oluncaya Dek" şiir kitabı, devrimci mücadeleden kaçışların hızlandığı, yılgınlık ve karamsarlığın diz boyuna ulaştığı, çürümenin-yozlaşmanın ayyuka çıktığı bir dönemde karanlıkta bir el feneri işlevini gördü.

12 Eylül askeri darbesi 78 kuşağını yok etti. Bir milyon insan işkencelerden geçirildi. 650.000 kişi gözaltına alındı, 230.000 kişi askerî mahkemelerce yargılandı, hapishanelerde ise işkence sonucu 171 kişi olmak üzere yaklaşık 300 kişi hayatını kaybetti. Darağaçları yeniden kuruldu. Kimsesizler mezarlığı doldu, taştı. Hapishaneler, gözetimhaneler doldu. Resmi binaların yatakhaneleri bile hapishane olarak kullanıldı. Yerleşim alanları, yerleşim olmayan alanlar arandı. Sıkıyönetim ve olağanüstü hâl yıllarca sürdü. Şair şiir kitabında, ihanete, çözülmelere ve karamsarlığa karşı şu dizelerle gerçek çözüm yolunu gösterir:

"Düşlerin sonsuza koştuğu yerde / sabrın çiçeklerini açtığı yerde / asla kapanmaz yaşanan defter / çünkü tarihin en güzel yerinde / son sözü hep direnenler söyler." (...) "İşte ihanet tutanakları işte biz / Kaç kez küllediler bu toprakları / Kaç kez kurakladılar / Yine denizlerdeyiz işte / Yine okyanuslardayız / İnançlarda şahlanan deli bir rüzgâr / Öpüyor gönlümüzün altın Sahillerini / Yılmayan gözler dikiliyor ufukara / Okuyorlar birer birer / Dayanmanın bitimsiz şiirlerini."

Her şeye rağmen sorgularda, işkencelerde, mahkemelerde direnenler de vardı. Direnenler adlarını bile söylemiyorlardı. İşkencecilerin yüzlerine direnişlerini haykırıyorlardı. "Yeryüzü Aşkın Yüzü Oluncaya Dek" kitabı bir dönemin tanığıydı.

1989 yılında **"Rüzgârla Bir"** yayımlanır. **"Rüzgârla Bir"** yılgınlığa karşı dirençli dizeler içeren bir kitaptır. "Rüzgârla Bir" adlı kitapta özellikle "Ciğer Parem" ve kitaba adını veren "Rüzgârla Bir" şiirleri, Adnan Yücel'in yaşam mücadelesinde temel aldığı toplumcu-gerçekçi söylemin şiire yansıtılmasıdır.

"Ateşin ve Güneşin Çocukları"nın ilk baskısı Mayıs 1991'de yapıldı. "Ateşin ve Güneşin Çocukları" on bölümlük uzun bir şiirden oluşuyor. İlk üç bölümde Mezopo-

tamya tarihine atıflar yapılıyor, Urartulardan, Asurilerden, Medlerden söz ediliyor. Tanrıların doğuşu, dinlerin, mezheplerin gelişmesi anlatılıyor. Daha sonraki bölümlerde Kürtlerin tarihine, geçmişine vurgu yapılıyor. Mem û Zîn güçlü bir imge olarak dile getiriliyor. 19. yüzyıldaki ayaklanmalar, Abdurrahman Paşa, Nurullah Paşa, Mir Bedirxan, Ubeydullah Nehri ayaklanmaları, T.C.'nin kuruluşundan sonra meydana gelen Kürt isyanları dile getiriliyor. Nuri Dersimi, Cibranlı Halit, Alişer gibi Kürt aydınlarının isimleri anılıyor. "Ateşin ve Güneşin Çocukları" kitabı bir siyasal eleştiridir, sitemdir.

"Ateşin ve Güneşin Çocukları" hep ezenle ezilenin, işgal edenle işgal edilenin, haklıyla haksız olanın, talancıyla mahzun olanın çelişkisi üzerine kuruludur. Şiirde böylesi sorunlara yer verilmesi, yaşam içinde kalan bir evrimin göstergesine işaret eder. Bu işaretin buluştuğu yer, insan, insanlığın tarihidir. Kitabın son iki bölümünde ise hapishane süreçlerine, direnişlere, açlık grevlerine özel bir alan açılır. **"Ateşin ve Güneşin Çocukları"** âdeta Kürtlerin kısa tarihi niteliğindedir. Kitabın 10. bölümünde, 17 Mayıs 1982'de Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi'nde işkencelere karşı bedenlerini ateşe veren ve Dörtler olarak anılan Ferhat Kurtay, Eşref Anyık, Mahmut Zengin ve Necmi Öner'e atıfla şöyle denilir:

"Bir havar yükseldi zindandan kırlara / Dört ateşten dört kıvılcım düştü dağlara / Dağlar tutuşup indi bağlara / Dört aynı ses yükseldi her ateşten / Söndürmeyin ateşi / Üfleyin korlara - üfleyin korlara"

1993'de **"Çukurova Çeşitlemesi"** yayımlanır. **"Çukurova Çeşitlemesi",** şairin yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği Adana'dan tüm bölgenin kavranması, kucaklanmasıdır.

Adnan Yücel yaşamını yitirmeden önceki son kitabı **"Sular Tanıktır Aşkımıza"**, 1998'de yayımlandı. Bu kitapta izlek haritası daha yoğun olarak çeşitlenir. Sivas'tan Toroslara, toplumsaldan bireysele, zamandan mekâna, özneden nesneye, öznelden nesnele gidip gelişler, sevgiler işlenir. Ayrıca kitapta, yerellik, otantiğin, evrenselle, evrensel değerlerle buluşturma konusu öne çıkar.

Sonuç

Adnan Yücel, 1970'lerin toplumcu-gerçekçi şairidir. O, yazdığı şiirlerde, ülkelerimizdeki adaletsizlikleri, yoksullukları bir gün bitecek umuduyla dile getirdi. Bu şiir anlayışı, otuz yıllık şiir serüveninin omurgasını oluşturdu. 1979'dan 1998'e kadar, dokuz şiir kitabı yayımlandı. O, bir yandan gelecek güzel uğruna yürütülen kavgada yitirdiklerimize ağıtlar yaktı, diğer yandan da bu savaşımın, "yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek" süreceğini belirtti.

Toplumcu-gerçekçi şairin şiiri başkaldırıdır, isyandır. Şairin görevi, baskıya, sömürüye ve daha iyi bir dünya için bir isyan başlatmaktır. Haksız savaşları, devrimleri, toplumsal başkaldırıları ile toplumun nabzını tutmak şiiri güçlendirir. Şair, topluma yol gösterir, insanla yüz yüze bırakır, düşündürür. Şair, şiirini ve insanları bir araya getirmek için bir mücadeleyi müjdeler. Adnan Yücel böyle bir şairdir. O, bir kavga şairidir. Şiiri de kavgasıdır.

1996 Ölüm Orucu direnişçileri için yazdığı: "Ölümün Adı Zafer" şiirinde şöyle der: "Alnınızda dalgalanan bayraklar adına / Bayraklarda yaşayan ölümsüzler adına / Durmak yok bu koşuda-teslim olmak yok / Ağıt yok dilimizde-dizlerde titreme yok / Kaç güneş sönerse sönsün içimizde / hep aydınlıkta yakalayacağız ölümü / Ya şafak sökerken ya güneş yükselirken / Sizin sesiniz olup sizi haykıracağız / Biz kazanacağız-biz kazanacağız."

Adnan Yücel, kazanma iradesini şiirine yansıtan bir sestir. O'nun şiirini kalıcı yapan, mitinglerde, isyanlarda, direnişlerde dillendirilmesinin nedeni tamda budur. Adnan Yücel şiirini yazarken çektiği acıyı, yaşadığı coşkuyu, çoğalttığı umudu şiir okuruna taşımasını bilendir.

Adnan Yücel, daha ilk şiirleriyle toplumcu-gerçekçi anlayışın dolaşım damarlarını benimsedi. Seçtiği bu yoldan hiç sapmadı. Aşk şiirlerinde bile somut gerçeklik verilerini dokudu. Şiirlerinde yalınlığı ve sevda özünü korumayı sürdürdü. O; "Kavgalara Sözlenen Sevda"sından hiç vazgeçmedi. Sınıf mücadelesinin büyüyen direnciyle kendini hep yeniledi. O, sınıf mücadelesinin belirleyici olduğu dönemde devrimci olup da sınıf mücadelesinin boyutlarının düşmesinden sonra çizgisinden sapanlardan olmadı. Yazdıklarından ve yaşadıklarından hiç pişmanlık duymadan yaşadı ve yazdı. Yılgınlığa, ortalarda durarak günü kurtarmaya, yabancılaşmaya, çıkarcılığa yüz vermedi. Kendini sürekli yenileyerek halkların, insan haklarının, evrensel değerlerin yanında saf tuttu. O, şiirleriyle, söyleşileriyle, yazılarıyla, duruşuyla, kavganın ve yeryüzü aşkının şairiydi.

"Yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek" baskılar, zulümler devam edecek ve kavga sürecektir. Çünkü sevda kavgalara sözlenmiştir. "Yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek" dizesi miting alanlarında, pankartlarda, gösterilerde, dinletilerde, hep yazıldı, hep bir ağızdan söylendi, söyleniyor. O, yeryüzünün zulümle, kanla, işkenceyle, kavgayla değil, hayatın nirengi noktası olduğuna inandığı aşkla kurtulacağını yineleyip durdu. O, bir kavga adamıydı, bir dava insanıydı. O, mücadelenin aşkla kazanılacağını savundu ve yüzbinler onun dizeleriyle hayata seslendiler hep bir ağızdan "Yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek." ■

Dil yaraları ve dil'siz bellekler

■ **Prof. Dr. ŞÜKRÜ ASLAN** (*)

Her insan bir dilin (lisan) içinde doğar, onunla büyür, düşünür, konuşur, gelişir. Dil, düşüncenin oyuncağı gibidir. Çok dille konuşmak çoklu düşünmeye imkân sağlayabilir. Dil'in, başka da katkıları vardır insanın düşün ve gündelik hayatına. Bu yüzden dilsel çeşitlilik korunması gereken bir kültürel miras olarak kabul edilir.

Dünyanın ulus devletler arasında paylaştırıldığı yüzyıllar boyunca her yerde bir diller mezarlığı ortaya çıkmıştır. Ulus devletlerin her birinde hâkim milliyetçi politikalar ve pratikler pek çok dilin görünmez kalmasına ya da tasfiye edilmesine yol açmıştır. Milyonlarca insan için zamanla başka dillerle düşünmek, konuşmak mecburi hale gelmiştir. Hatta bazı ülkelerin resmi dilleri bile kendilerinin değil, hükmetmeye gelenlerin dilleri olmuştur.

Kuşkusuz diller de zaman içerisinde ölebilirler. Görece daha küçük coğrafyalarda konuşulan ve eğitimde kullanılmayanlar için bu daha çok geçerlidir. Fakat bir dili/dilleri özellikle öldürmeye çalışmak modernizmin bıraktığı bir mirastır. Ne yazık ki Türkiye de bu kötü mirası tecrübe etmiş ülkelerden birisidir.

Türkiye'nin ilk genel nüfus sayımı verilerine göre ülkede 22 anadil konuşulmasına rağmen bu diller ancak hedef olmaları bağlamında resmi metinlerde telaffuz edilmiş; rejim, bu dilleri öldürmek için olağanüstü bir mesai harcamıştı.

Mesela 1925'de Şark Islahat Planı kapsamında kabul edilen programın 13'üncü maddesinde "aslen Türk olup Kürtlüğe mağlup olmaya başlayan kaza ve vilayet merkezlerinde resmi dairelerde, okullarda, çarşı ve pazarlarda Türkçe dışında dil kullanmak yasaklanmış; kullananların hükümete muhalefet ve mukavemetten cezalandırılacakları" ifade edilmişti. Hatta 16. maddede Fırat'ın garbındaki illerde dağınık surette yerleşik Kürtlerin de Kürtçe konuşmalarının men edilmesi öngörülmüştü. Oysa resmi raporlara göre bile bu coğrafyada nüfusun en az yüzde 80'i Türkçe bilmiyordu.

Raporlara göre Siirt ve Mardin gibi Arapça konuşulan yerlerde de Türk Ocakları ve mektepler açarak Arapçanın da tasfiye edilmesi hedeflenmişti. Cumhuriyet rejimi Türkçe dışındaki dillere karşı o kadar katı dışlayıcı bir politika izlemişti ki, Suriye'de hazırlanmış 'Latince Çerkes alfabesinin memleketimize sokulması,' 9 Haziran 1932 tarihli bir kararname ile yasaklanmıştı. Kuşkusuz resmi kararlar gündelik hayatta da karşılığını buluyordu. Mesela 21 Mayıs 1936'da Cumhuriyet'te yazıldığı gibi Gönen Belediyesi; çarşıda, pazarda, kahvehanelerde Çerkesçe, Gürcüce, Arnavutça, Pomakça gibi yabancı dillerle konuşmanın yasaklandığını, konuşanların cezalandırılacaklarını tellal aracılığıyla duyurmuştu. Oysa Gönen tam da bu göçmen grupların şehri gibiydi ve her biri doğal olarak kendi anadiliyle konuşuyordu.

Dillerin tasfiye edilmesindeki araçlardan birisi de Yatılı Bölge Okullarıydı. 1934 yılında Milli Eğitim Bakanı ve 1935'te de Diyarbakır Umum Müfettişi olan Abidin Özmen'in ifadesiyle bu mekteplerde sırf Türkçe konuşmayı, Türklük propagandasını ve Türk büyüklerine karşı sevgiyi uyandıracak bir program takip edilmeli ve tahsil müddeti üç sene olup, çocuk senenin on bir ayında mektepte kalmalıydı. Bu politikanın ilk örneği 1937'de açılan Elazığ Kız Enstitüsü'ydü. Dersim ve Bingöl'den alınan kız çocukları bu okulda tam da Özmen'in ifade ettiği gibi yetiştirilmişlerdi. Fakat asıl uygulama 5 Ocak 1961'de yürürlüğe giren 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile gerçekleşecekti. Kanunla 1962-1973'e kadar açılan 59 yatılı okulun tamamına yakını Kürt illerindeydi. Asimilatif dil politikaları o yıllarda o kadar yoğunlaşmıştı ki resmi terminoloji bile değişmişti. İlgili belgelerde artık Kürtler yerine kendini Kürt sananlar ifadesi kullanılıyordu.

Kısaca Türkçe dışındaki dillerin tamamı bu politikalar nedeniyle derin yaralar aldı. Türkiye; çarşıda, sokakta bile kendini ifade etmenin yegâne aracı olan anadilinden mahrum bırakılınca adeta bir dil mezarlığına dönüştü. Gerçi bugün artık ülkenin resmi TV kanallarında Kürtçe, Arapça ve diğer bazı dillerde yayınlar yapılmaktadır. Ama bu dil kırımının yol açtığı yaralar ve yarattığı tahribatla gerçek ve açık bir yüzleşme olmadan. Bu yüzden söz konusu politikalar, kapının önünde duruyor hissi yaratıyor, her an yeniden içeri girebilirmiş gibi... ■

(*) Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
(26 Ocak 2022 tarihli BirGün gazetesinden alınmıştır.)

Mona Emîlla

■ A. KARABAX

I.
Min navê te ji nasnameya te girt, Monîka
Bernavekî te xûşk bûyê li Bolîvyê, Îmîlla
Min, ew bi navekî din derxist çiyayên me
Tev hev bûn bi bernavê nû, Mona Emîlla.

II.
Mona Emîlla,
Ji nav malbateke dilşad, li paş kamerayan
Xwe nas kir û civiriya li çiyayên Bolîvyan
Li pişta hespeke latînî, bi bergên gerîlayan
Bi deng û olana şoreşê li waroşên bajaran.

Mona Emîlla,
Tê fehmkirin ji dilê te dibêje heman şoreş
Li qada gel û olan mînanî xwedawendekê
Bi dest hatiye raçandin xurca li pişt hespê
Rengareng bi nexş û nixûşên keçên gundî
Wek stranên ku bi gelek ziman û devokan.

Mona Emîlla,
Em dizanin xemriyên beresorîn ên asoyan
Cihên rê pê dikevin, li baniyan ên Ernesto
Bêhdanên rêhevalan li bihur û guzergehan
Hezeka Guevara ye kêşana cixara Habana.

III.
Mona Emîlla,
Manedar in hêrsên di ser umanan re difirin
Biharên beriyên me bi xeml in mîna bûkan
Zarî kulîlkan ber hev dikin li beriyên nêzik
Carinan rastî tiştên ku dişibin leyzokan tên
Di destên bikulîlk de diteqin yên têne dîtin.

Mona Emîlla,
Em dizanin tolên li parzemînekê helnayên
Zarokên me diçêrînin kar û berxên berkoz
Li çêrê, li dereke biçekî dûrî gom û malan
Têne lêxistin wek nîşangehên leşkergehan.

Mona Emîlla,
Em tê digihîjin, awirên te, kûr û dûrenêrîn
Hiş û mêjî diqedin bi dîmenên li welatî me
Şîfreyên kuştinan û yên balafir û kobrayan
Bi gule û jehran tên vêxistin asîmanên me
Meriv têne girtin, li gundan, li ber deriyan
Tên ezibandin û tên avêtin ji helîkopteran.

Mona Emilla

■ A. KARABAĞ

I.
Aldım adını Alman kimliğinden Monika
Kod adı, bacı demekmiş Bolivyalı İmilla
Yeni bir adla çıkardım dağlarına ülkemin
Karışıp kaynaştı kod adıyla Mona Emilla.

II.
Mona Emilla,
Mutlu aile yuvasından, kamera ardından
Bolivya Dağlarına vurulup gelişen kadın
Latin atı sırtında gerilla kuşamla dolaşan
Alev alevdir hasreti ufuklardan varoşlara.

Mona Emilla,
Anlıyoruz hemen devrim diyen yüreğini
Halklar, inançlar bahçesinde tanrıça gibi
El dokumasıdır atın sağrısındaki heybesi
Renk renk ve nakış nakış, köylü kızların
Onlarca dilden, binlerce deyişten hevesi.

Mona Emilla,
Biliriz, umudun alıyla donanan seherleri
Kanyon yol uğraklarında Ernesto molası
Yoldaş yoldaşa, yorgunluklar sofrasında
Bir Guevara keyfidir havana tütün sefası.

III.
Mona Emilla,
Anlıyoruz seni, okyanusu aşan öfkenle
Gelin gibi olur bizim bozkırların baharı
Çiçek toplarken yakın kırlarda çocuklar
Bazan oyuncak gibi bazı şeyler bulurlar
Ve çiçekli ellerinde patlar, metal narları.

Mona Emilla,
Anlıyoruz seni, kıtana sığmayan hıncını
Bizde çocuklar güder oğlakları, kuzuları
İki gözün görmediği bir günde bir yerde
Hedef tahtası gibi hedeflenir, vurulurlar.

Mona Emilla,
Anlıyoruz uzak, derin, durgun bakışlarını
Akıl dar gelir manzarasına memleketimin
İnfaz şifrelidir fermanlar uçaklar kobralar
Yakılır göklerimiz zehir çelik kusmalarla
Siviller alınır köy yerinde kapı önlerinden
Yaka paça dövülür, atılırlar helikopterden.

04.12.2020

Evîna Bêmirad

■ **SELAHATTİN ÇAM**

Serê sibê hêj rojê ji pişt çiyayê Arnawayê nuh serê xwe derxistibû û bi tirêjê xwe yên zer, ser Zeyweyê diçilwiland. Mamoste ji xew şiyar bûbû, lê mîna ku heft kes pê bigirin û neyîlin ji nav nivînan derkeve. Wiha canê wî pê de giran bûbû; qet nedixwest, rabe û dest bi rojê bike. Di dudilîyê de bû ku rabe yan jî xwe di nav ciyan de bitelîne. Di nav van hest û ramanên kûr de çavên wî çûn ser hev, neçûn ser hev; derî bi qewî lê ket. Xwe bi xwe got: "Xêr e,vê şefeqa sibê û mêvan. Mêvan bi şev tên." Û bi derî de lezand. Di beyaniya sibê de mêvanê wî ji gund hatibû.

Mamoste di bin şewqa lengerî de, extiyarê gund apê Dûrsan dît ku di derencê re bi diyar dikeve. Mêvanê wî bidiyarketine re, dest bi peyvê kir:

"Mamosteyê min ê delal! Bû çend roj e ku ez te nabînim; min bêriya te û sohbeta te kiriye."

"Were! Kerem ke, kekê hêja min do çavê xwe li bazarê li te gerand. Ez qet rastî te nehatim."

"Ez ne li vir bûm; çûbûm Qonyayê. Bîna min teng bû, min hinek bêhna xwe berda. Geriyam li Girê Eladîn û Seyrangehên Meramê."

"Tu çima wiha zehmetê dikişînî? Bazar û Mesîreya Zeyweyê ji her derê xweştir e."

"Mamosteyê minê delal! Her der li gorî xwe xweş e. Û her team tehm û çêja wî li gorî wî ye. Bi salan, ez li vî bajarê xweşik û şîrîn dimînim. Ji çardeh salîya xwe heta niha jiyana min li vir derbas bû. Heta dawiya emrê min di wê de derbas bû. Bîranînên min ên bi kêf û bi êş û jan di vî bajarê de bi cih û war bûne. Ez diçim li xortanî û bîranên xwe digerim." Mamoste bi hestiyarî lê nêrî û got:

"Tu baş dikî! Divê mirov bi kêfa dilê xwe bijî. Hesretê di dilê xwe de nehîle. Li pey dilê xwe here." Bi dawiya peyva xwe re mamoste bi lez bi pêjgehê ve baz da. Bi çaydanek û du îskanan ve vegeriya odê. Apê Dûrsan:

"Mamosteyê min,ne hewce bû; tu çima zemetê didî xwe. Ez te dibînim bes e! Sohbeta te hêjayî her tiştî ye."

"Ne zehmet e, çay jixwe amade bû. Min tenê dagirt û anî. Noşîcan be!" Mamoste, çay bi ser îskanan de berda û yek girt û ya din jî da destê mêvan. Mamoste li alîyek çay vedixwar û li alîyek jî li apê Dûrsan dinêriya: Porê wî spî wek berfa çiyayê Torosan, qermoçikên di enîya wî de li hev siwar dibûn. Gerdana binê qirika wî bihustek bi ser singê wî de direj bûbû. Çavên wî di bin birûyên stûr ê wek rihê Nêriyê Ask de, mîna lempeyên temirandî dixuyan. Îskana çayê mîna tûra nava avê di destê wî de dileriziya. Mamoste xwe bi xwe fikirî û got: "Gelo, ez ê jî wiha kal bibim û ji rewac de bikevim." Nivîsa ku li pêş erebeyê hat bîra wî: "Bijî bi kêf û zewqê; zû bimre, bila cesedê te qeşeng be!"

Mamoste bi dengê Dûrsanî re veciniqî û ji nav newal û geliyên xeyalan derket. Û guh da axaftina wî.

"Mamoste dema ku min vî gundî terk kir, ez ne wiha kal bûm. Hêj ez çardeh salî bûm, min gund hişt û li bajerokî biçûk û şîrîn ê ku li ber behrê bû, bi cih bûm. Mîna çûkeke birîndar ê bask şikiyayî, li starek geriyam. Di vî bajarokî de min çend mehan, garsoniya qehwê kir. Bo ku ez birçî nemînim. Paşê ez li ba hosteyê dîwar xebitîm. Westayê min pir jêhatî bû. Dîwarê ku wî çêkirana bêhempa û bê emsal bû. Tu kesî nikaribû mîna wî dîwar bihonan. Her tim min bi baldarî li hal û hereketê wî dinêriya; wî jî digot: "Mîna ku çavê te li hunera min be. Tu bibî hoste û min bêkar bihêlî!" Bi rastî jî çavê min li vî sinetî bû."

Mamoste nuqmî nava xeyalên gund û sohbeta zanayê gundê xwe bûbû. Û xwe bi xwe got: "Xwezî apê Dûrsan, bi zimanê min zanibûya û me hevpeyvîna xwe, bi zimanê dayika min ê şîrîn bikirana." Bi rastî jî mamoste pir bêriya zimanê xwe kiribû. Lewra li vî gundî kesê ku bi zimanê wî zanibûya tune bûn. Bû deh meh e ku bi zimanê xwe neaxivîbû. Tenê rojek, li bazara Zeyweyê, Lodos bi kelecan û bazdanê hatibû jê re gotibû:

"Mamoste were! Em zû herin cem, hinek kesên ku ji dûr de hatine." Mamoste:

"Çi ye, xêr e?"

"Em herin bal wan. Ew kes bi zimanê te dizanin. Bû heft meh e ku tu bi zimanê xwe yê xweşik napeyîvî. Min li Almanyayê ew bê kesî û bê zimanî dîtiye; ez zanim çi qas zor e." Lodos ew biribû cem wan; wî jî bi wan re sohbet kiribû. Apê Dûrsan têgihîşt ku mamoste guh nade wî û çûye gundê xwe. Bi qîrîn:

"Mamosteyê min tu qet guh nadî min û ketî nava xeyalên dûr û kûr!"

"Na! Na, guhekî min li te ye. Kerem bike."

"Min soz û peyman da xwe ku heta ez vê hunerê bi dest nexim û ez vî bazinê zêrîn nakim zendê xwe, ez ê venegerim gund."

"Û te bi dest xist!"

"Belê! Belê, min ev sinet bi dest xist; bazinê zêr min kir zendê

Şiirler Yaralı

■ **MED REŞİYAN**

Bir kavgaya tutsak ettiler gün ışığını,
Göğün mavisini,
Gecenin şavkını,
Güneşi kuşatılmış bu kentte
Çocuk gülüşlerinden vurdular yarınları

Zincir sesleri ardında kanayan bir dil yarasıdır ülkem
Talan akşamların koynunda bir çığlık, bir isyandır acılarım
Fırtınaların ayazında yaprak döker her sabah dört bir yanım

Dumanlı dağların ıssız karanlığında
Katledilmiş bir sevdadır özgürlük
Yaslı mevsimlerin hazin topraklarında
Başaksız, köksüz kalır şafaklarım

Kirli yağmurların altında
Nefessiz, baharsız
Öldürülür insanlık

Gün ağır, gece hain
Kimliksiz aşkların çaresiz ufkunda
Susturulan bir öykü, bir özlemdir umutlarım
Şimdi şarkılar dilsiz, şiirler yaralı
Ne yıldızlar ne de bulutlar duymaz artık beni.

xwe û vegeriyam gund. Ev xaniyên modern ên ku tu dibînî, tev bi destê min hatine çêkirin. Berê xaniyên vi gundî yek qat, nizm û serê mirov li qatiyan diket. Te xaniyê meta Emîş dîtîye; xaniyên gund tev wek wê malikê bûn." Bala mamoste kişandibû, vê mala biçûk. Ji xwendekarên xwe pirsîbû, ku çima ev xanî tenê biçûk e, di gund de. Zarokan jî gotibûn xwediyê wî jineke bêkes e. Û nikare ji xwe re xaniyekî ji serî de ava bike. Gundiyan hemûyan malên xwe nû kirine, lê ê wê rebenê wek berê mayîye.

Mamoste golpa xwe bi dûyê cixarê dagirt û dû bi ser odeyê ve berda; dûxana cixara wî tevlî ya qelûna apê Dûrsan dibû û wek mija ku bi ser Torosan de girtibû ode pêçand. Mamoste di nav vê mijê de, mala meta Emîş a reben didît. Bi dengê mêvanê xwe yê hêja, ji nav nîgaşan derket û hişê wî hat serê wî.

"Mamosteyê min! Ne tenê van xaniyan, bi hezaran wek wan min avahî çêkirine û teslîmî xwediyên wan kirine. Di avahiyên min de, min xwest tenê şadî û bextewarî bê jiyîn; bila êş û jan, derd û kul qet negihîjn van malan. Lewra min pir êş û jan kişandine." Mamoste heta çaya duyem anî, mêvanê wî amadehiya rabûnê dikir. Ji mêvanê xwe yê ezîz xwest ku hinek raweste û got:

"Min çaya te dagirt, çima wiha ecele dikî? Dibê qey tu hatî agir; rûne, em hinek sohbetê bikin. Zû de ye ku em hev nabînin." Apê Dûrsan hêz da xwe û bi lez rabû ser xwe.

"Mamosteyê delal! Divê ez îro herim zozanê gund. Ez ê warê evîna xwe, cih û şûnwarê berdilka xwe ziyaret bikim." Got û xatir jê xwest û berê xwe da çiyayê pêş gund. Berê wî di erdê de, di nav xeyalên pêncî salan de, bi dilê şikandî bi diyarê gir ve, bi derd û dilgiranî meşiya.

Mamoste ji gundiyan bihistibû ku yara apê Dûrsan li vir birûskê lê xistibû û çûbû ser dilovaniya xwe. Û wî jî ad kiribû ku di pey wê re, ji jineke din hez neke û gund terk kiribû.

Apê Dûrsan, bi destmala spî ya ku yara wî pêncî sal berê diyarî wî kiribû xwe gihand lûtkeya çiyê.

Gundiyan digotin: "Di destpêka evîna wan de, Gulnîgara nazenîn evîna xwe li ser cawekî çiftxas, guleke sor bi cî dike. Ew destmal dibe remz û sembola evîna wan."

Apê Dûrsan her ku dihat gund, teqez diçû yara xwe ziyaret dikir. Cihê birûsk lê ketibû, bi kevir, dar û beran têzîr lê gerandibû. Bi saetan di nav têzîrê de dima. Îro dîsa di nav vê têzîrê de ket jiyana xwe û yara xwe ya çardeh salî. Di evîna xwe û Gulnîgarê de winda bû.

Rojeke nîsanê ya xweş bû. Xweza di nav şadiyeke de bû. Rojê bi xweşî û aramiye dest pê dikir. Miyan ji berxên xwe, bizinan ji karên xwe, qumriyan ji hev, Dûrsan û Gulnîgarê jî di nav vê xweza rengîn de rojeke bihuştî dijiyan. Evîndaran li serê vî çiyayê xalî, xwe spart bûn bextê stara dara hevirzê. Bîna pûza darê ew bêhtir bi hev xweştir dikir û bedenên wan bi hev şîrîntir dikirin. Dûrsan yara xwe bi hesret hembêz kir. Ji gerdanê heta memikan gez dikir. Destê xwe bi jor de, ber bi navrana wê de dibir. Gulnîgarê jî, ji wê dema bihuştî pir kêf û zewq digirt. Lê nedixwest keçîniya xwe ji dest berde û bi jinêtî bibe bûk. Wê zanibû ku sibetira şeva ewil, ji bo wê yê keç û jinên gund çi bibêjin. Ê bibe benîşt û bikeve devê wan. Ê havîna xwe bi wê derbas bikin. Ê bibana mijara sohbeta wan a ser kanî, ber tenûr û nav rezan. Tevahiya axaftin û galegalan ê li ser ne keçiniya wê bûya. Di nav van hest û ramanên tevlîhev de, bi lez û bez xwe avêt derve. Û çend da ser zinar.

Li derve teyrik û tofanake nedîtî dest pê kiribû.Li alîyek bahoz û teyrik, li alîyek jî berq û birûsk. Ezman di carek de qelişî

Amed

■ MÜSLÜM ASLAN

Xewa min ku firar dike
Serê xwe datînim ser çongên te
Tu bi porê min dileyîzî
Ku tu digirî
Zingara çavên min diweşe
Mijankên min dibin daristan

Digerim dîsa têm cihê berê
Min got ez ê ji yara xwe re helbestekê binivîsînim
Navê te diniqute dilê min diteqe
Ê ku dimire ez im
Ê ku bi serdikeve
jî Amed delal delala min

Marjinal Düet

■ BİRCAN MİRZA

Ayetler şimşek çakıyor şehirlere, ardından gökyüzü konferansları
Kılcallarında akan yağmurla toprağın, evrim geçirmemiş şarkısı
Ne hoş bir düet ve ruhumda gezenti,
Aşk dediğin de böyle olmalı
Durmadan dönmeli gramofon iğnesi

El ele tutuşalım mı bugün boş kalan halkaların birinde
Bizim de dönsün devranımız, boyumuzu aşarken mısır tarlaları
Banliyö treninden inmiş gibi buluşalım
Bizimde kalsın
Fotoğraf karesinde ters yazılı, bir dünya hatırası

Hayatın cebinden ne çıkar, ne çıkarsa çıksın
Umurumda olansın, el ele tutuşalım bugün, şarkılar yağsın
Akarsa kanımdan özgürlük aksın

û şîşa agir, bi ser laşê wê de hat. Bedena wê ya ter û teze wek dilopek av hat xwarê.

Di pey vê roja reş re, êdî gund li apê Dûrsan star nekiribû. Rojek dîsa ji mamoste re ev tişt gotibûn: "Mamosteyê min! Piştî mirina Gulnîgara xwe, ez ê bi çi awayî li vir bimama? Evîna bi destpêkê bi dawî bûbû; mîna kulîlka nepişkivî ya çilmisî. Min navê evîna bêmirad lê danî. Êdî vî cih û warî li min herimî bû. Min serê xwe hilanî û ez çûm. Ketim rêwîteyeke dûr a nepenî. Otobusa ku ez pê diçûm, ji dengvedana wê dengê stranê bilind dibû. Min got belkî vê strana bo min dibêje:

"Min serî hilda û diçim,
Ne heye nas û dostê'm.
Kes tune bêje raweste,
Bimîne li vê derê,
Meçe xerîbîyê.
Xerîbî zor e"

"Mamosteyê min ez wê rojê çûm û hey çûm heta gihîştim bajarê Îzmîrê. Ez qet li piştxwe jî nezivirîm. Ez li wê ji westayê xwe hînî çêkirina mal û xaniyan bûm. Û vegeriyam gund, van avahiyan tev min lê kirin. Evîna min wek gula çilmisî û bêmirad bû. Min xwest di avahiyên min de tenê evîn, hezkirin, xweşî û bextewarî hebe." Apê Dûrsan wek bayê brûskê, xwe gihand ziyareta yara xwe. Li derodora ziyaretê geriya û çind da ser zinar. Zinarê ku yara wî lê çûbû ser dilovaniya xwe. Ew jî Mîna dilopek avê ket xwarê. Cihê mirina wê bû para wî jî.

Di berêvarê de, tevgereke li seranserê gund pêk hat. Dihat gotin ku apê Dûrsan ji zinar de ketiye û çûye rehmetê. Dema ku gundî gihîştin ciyê bûyerê, pêrgî laşê wî yê bêrih û bêcan hatin. Ji ser zinarê ku brûskê li yara wî xistiye ketiye xwarê. Û mîna ku bigihîje miradê xwe, çavên wî vekirî û dibişiriya....

Amed-Mersîn 4 çile 2015 ■

Pürüzlerim

■ GULAN KILIÇOĞLU

Pürüzlerimdesin
Yüzün eprimiş bir gerçekliği ifade eder
törpüleyemem
Sen aşılması en güzel
en heyecan verici
engelimsin
aştıkça değişirim
ekşiyen topraklarının şokuna uğrar ayaklarım
ben ben olmam
bırakırım ayaklarımı gömerim sana
gözlerimi gömerim
ellerimi...
Törpüleyemem seni
Sen unutulmuş aşkların çelişkisi
en derin pürüzümsün
seni gördüğüm günü hatırlıyorum
Elini sıkarsam kaybolur dediğim ellerimin
Birden dudaklarına gidişini
İlk sözlerini sonra...
Konuştukça sen,
Sevdam yeni doğmuş gibi
ülkem yürüyüp sığamamış gibi içime
Sende bırakabileceğimi
anlamımı
bedenimi
göğüslerimi gömebileceğimi
pürüzlerinde, o an anladım
Ve işte o derin vadinin bıçak keskini
taşlarına basarken
Kanın sende buluşmasıyla tanıştım
en derin pürüzüm; acıyan engellerim oldun
saçlarımın her bir telini bir yarana bıraktım
Küllere vurdum sonra
Tütsülendi adın
Harran ovası koktum
Ve buldum aşkı
aşkın unutulduğu yerde
aşık olmak yakışırdı zaten
Ve yar dedim sana
Yar...
Sarıldım öpüşlerim dolusu...

Mardin E Tipi Cezaevi

Hayallerim vardı, ben de sigara böreği sardım

■ SATI ARSLAN ARIKPINAR

Yaş aldıkça düğün davetiyeleri azalıyor. Zamanında düğünlerine gittiklerimizin çocukları daha küçükler; onların evlenmesi en az bir yirmi sene sürer. Yirmi sene sonra da kim öle kim kala… Gerçi çocukların yirmi sene sonra düğün yapacakları da zaten muamma. Yapsalar beni davet ederler mi? Onu da şimdiden kestirmem zor. Arayı o zamana kadar iyi tutsam bile, belki evlenecekleri kişi beni davet etmez, belki düğün olayı demode olur… Ola da düğün yaparlar ve yine de beni davet etmezlerse umurumda bile olmaz diyemeyeceğim; dümdüz küserim.

Düğün davetiyeleri yerine, düzenli yaş günlerini kutlayan arkadaşlardan doğum günü davetiyeleri almaya devam ediyorum. Yuvarlak sayılı doğum günü davetiyeleri de yaşanan rutine renk katıyor; çoğu arkadaşım 40'lı doğum günlerini kutladılar, 45'leri kutlayanlar azınlıkta, 50'lili doğum günleri hoş gelsin artık.

30-40 yaşın yaş günleri zaten çocuk doğum günleri gibi kutlanıldı. Gelen misafirler küçük çocuklarını beraber getirirdi. Tek fark pastadaki mumu çocuk değil, bazen annelerin, bazen de babaların söndürmeleri. Onu bile çoğu çocuklarına söndürtüyorlardı. Mutlu küçük aile nüansları…

Hatta bazen pasta bile olmuyordu. Maksat, yaşıyoruz bu hayatı, kutluyoruz yaşımızı duruşu.

Sonra *"Sen de salata getirir misin?"* doğum günleri diğerlerini takip etti.

Vaktim olunca sigara böreği yapıyordum; peynirli, patatesli… Ayıptır söylemesi güzel yaparım; çıtır çıtır, aynı boyda, lezzetli. Zahmetli olmasa da zahmetli gibi görünür sigara böreği. Dışarda tanesinin 1 Euro'ya satılması, bi o kadar zengin de kılar sigara böreğini.

Sıkışık olunca mozzarellalı domates salatası favorimdi. Hiç vaktim olmadığı zamanlarda –eğer davetiye yaz ayına denk gelmişse– en yakın süpermarketten karpuz alıp gidiyordum.

Sigara böreği yaptığımda böreği ev sahibine kendi elimle teslim ediyor, domates mozzarella salatasını ise "Ayyy fazla bi sey yapamadım" diyerek, fazla kimsenin de dikkatini çekmeden yemek masasının köşesine sıkıştırıyordum. Karpuzu ise çoğunlukla gittiğim yerin mutfağında kimsenin dikkatini çekmeden hazırlıyor, öyle servis yapıyordum.

Hayat, hazırladığım yiyecekler gibi bazen sigara böreği, bazen domates salatası, bazen de sadece alelacele satın alınan karpuz gibi bize geri dönüyor.

30'lu yaşlarımın başında akademiyi bitirmiş, işe başlamış, geçmişin tasasızlığı ile geleceğin belirsizliği arasında cebelleşirken, bir de biyolojik saatin sesini önce uzaktan uzağa "dın dın dın" diye, sonra kulağımın dibinde "dan dan dan" diye duymaya başlamıştım.

Beni iyi bilen, seven, zamanında devrimci gençlerin "Ana" dediği; dobra güzel halam; yıllar sonra: "Kızım sen kimin aklına uydun da çocuk yaptın!" dediği zaman, "Halacım her şey o biyolojik saatin planıydı" diyemedim. Çocuk bölümü benim hayatımın sigara böreği kısmı oldu; özendim, istedim, çok sevdim.

40'lı yaşlar taşların oturduğu, –belki de zorla– "BU TAŞLAR BURAYA OTURACAK" dönemiydi. Düzen, ev yapmalar, ileriye dönük birikim çabaları. Al sana mozzarellalı domates salatası, belki de alelacele alınan karpuz.

Sonradan gelen 50'li yaşlar ise azalan düğün davetiyeleri, hayatın tek düze gidişatı ve giderek haberini aldığımız hastalık ve ölüm haberleri... Bir de pandemi, Covid-19, her hâliyle ölümle yüzleşmek; hayat sona eriyor, erebilir hesaplaşmaları. Bugünden yarına yoksun belirsizliği.

Son 5 senedir yakın çevremden 3 kişiyi kaybettim. Dede, nine, yaşlı teyze, yaşlı amca yaşına ulaşmadan hayatın tam içinde var olan 3 yakınım: İkisi çok yakın dostum-iş arkadaşım, diğeri ise aynı ortamlarda bulunduğum, beraber kahve içip sohbet ettiğimiz, birbirimizi bildiğimiz, selam sabah ettiğim bir kişiydi.

Ve öldüler…

Biri trafik kazasından, biri Covid-19'dan ve biri de elim bir hastalıktan hayattan sıyrıldı gitti.

Ne kadar da şimdinin 50'si eskinin 30'u desek bile, her ölüm haberiyle beraber, acaba sıra bana mı gelecek? telaşı ve onunla beraber peki geriye neler bırakacağım? düşüncesi… Bir şeyler bırakmak için mi o biyolojik saatin sesini 30'larımda dan dan diye duydum?

Çok tanıdık ünlü falan değilsen en fazla 3 nesil sonra unutulma durumun var. Elimde olsa en az 90 yaşıma kadar yaşamak isterdim.

En son gittiğim cenaze töreni çok güzeldi; ölüm değil tören güzeldi. Tam aramızdan ayrılan kişiyi yansıtan bir tören oldu. Giden kişiye verilen değer, yaptığı işler, hayat hikâyesi yeniden anlatıldı, eskiler yâd edildi. En yakın arkadaşları anılarını anlattılar, sevdiği müzik çalındı. Ailesinden büyük abisi çok etkileyici

Annelere

■ YUSUF AKSOY

göğü olmayan o günden sonra
yaprakları dökülmüş
dalları sızlarken ağaçların
çığ altında gibi dondu her şey
dondu sokaklar ve fabrikalar
siren sesleri bastırdı haykırışları
betonlar çığlıkları gizledi
parmaklıklar tanığı oldu
sıkılan yumrukların

kaçtı martılar mavililerden
hava ağır kurşun kokusu oldu
sustu çağlayan nehirler
gizde kalanlar sustu
param parça gövde
hesaba yazıldı, ancak
karanlık gün
karanlık gece
hesaba yazıldı

anneler teselli oldu
sesleri tel örgüleri yırttı
duvarları deldi
sokakları salladı adımları
evlatlarının düşü onlarda uyandı
yüreklerindeki kanları
kanı çekilen canlarına ulaşsın diye
oluk oluk saçarak sokağa
çiğnedi geçti barikatları anneler

o çok nazik Didar öğretmen en önde
düştü kalktı- kan içinde oldu apak yüzü-
kanını karanfil yaptı sol elinde
ve haykırdı
evlatları boğazlanan anne nasıl haykırırsa
"bizi öldürmeden evlatlarımızı öldüremezsiniz"

evlatları bu toprakların ışığıydı
nasıl yok olurdu çocuğun düşü
ve annelerin yalın ayak gülüşü
ışık sönmeyecekti, susmayacaktı yürek

Erdal'ın, Necdet'in bakışları
onların bakışlarına doldu

bitti denirken yarına özlem
kalktı ansızın havaya
menekşe kokulu yumrukları
sessiz bir bayram oldu
isyana gebe çarşı pazarda
kanlı parmaklıklar ardında
ve
elleri bağlı evlatların kokusu gelir diye
penceresi, kapısı açık evlerin önünde

tuz basıldı yaralara güpegündüz
ay, güneş ve yıldızlar
şahididir, korkarsa dilleriniz
annelerin ahı lanetledi ama
yarınsız ve ışıksız neşterli elleri

kırlardaki tüm çiçekler annelerin
tüm şiirler ve türküler annelere
düşmeyen tek barikat annelerindir
mutlak gül renginde olacak sabah
sabah annelere mutlak müjde olacak

samimi bir konuşma yaptı. Şehrin Belediye Başkanı geldi ve siyasetçi olarak 1,5 saat oturdu, tek kelime konuşmadan gitti. Vakur duruşuyla giden kişiye değerini konuşmadan gösterdi.

Törenden sonra yanıma gelen bir arkadaşla kendi cenaze törenimizi hayal ettik.

–*"Benim törene kimse gelmez, hatta tören bile yapmazlar."*

–*"Ben gelirim."*

–*"O zaman ben de seninkine gelirim."*

–*"Lütfen o vakit ailemden birisinin konuşmasına izin verme."*

–*"Tamam."*

–*"Bir de sigara böreği bulunsun."*

–*"O iş bende."*…

Gülümsedik, güldük, helvamızı aldık ve dağıldık.

Eve giderken yorulmuştum, hani derler ya ölümle doğum hayatın bir parçası diye… Yarın tanıdık çevremden birisinin çocuğu doğmayacak, yeni bir dünyalı aramıza katılmayacak. Öyle bir şey olsa haberini alırdım, en azından belli bir hamilelik süreci var. Ama belki yarın çevremden tanıdık herhangi biri ölebilir diye düşündüm. Geride kalanlar için ölüme hazırlık gibi bir süre olsa… Bir hafta bile yeterli olur. Ölecek kişi bilmese de olur.

O anlamda 20'li 30'lu yaşlarda olduğu gibi ölmeyecek gibi yaşamak değil de, 50'li yaşlardan sonra ölecek gibi yaşamak mı daha etkili olur.

Sanırım ölüm haberlerinden sonra etkileniyor sonra yeniden rutin hayata geçiyorum.

Siz yine de nasıl isterseniz öyle yaşayın,

Sağlıcakla kalın. ■

Halk Edebiyatında Kadın Şairlere Dair

■ HATİCE EROĞLU AKDOĞAN

Güney'de yer alan bir yazımızda Divan Edebiyatı kadın şairlerin cinsiyetlerinden dolayı edebiyat çevresi ve toplumsal hayatta yaşadıkları sıkıntılara değinmiştik. Hâl böyle olunca ikili bir edebiyat sürecinin yaşandığı (Divan ve Halk Edebiyatı) Osmanlı'da Halk Edebiyatı alanındaki kadınlar da hemen akla gelmekte. 'Edebiyatın halk cephesinde kadınlar var mıydı? Varsa nerede, ne biçimde konumlanmıştı?' şeklindeki soruların peşinden giderek bu konuda bir fikir sahibi olmak elbet olanaklıdır.

Öncelikle Divan Edebiyatı ile Halk Edebiyatının koşullarının farklı oluşu, Halk Edebiyatı alanındaki kadın gerçeğinin birçok boyutu ile açığa çıkarmaya engel de teşkil ediyor. Bir kere Divan Edebiyatı, Osmanlı saray ve saraya yakın çevrelerde vücut bulmuş bir edebiyattır. Bu alanda ürün verenler genel olarak toplumun okuryazar olan azınlık tabakasına mensuptur. Medrese ya da Enderun'da eğitim görmüşlerdir. Divan Edebiyatında ürün veren kadınlar da eğitimli tabakanın (*paşa, kadı, şeyhülislam, saray kâtibi vs*.) kızları ya da yakın akrabalarıdır. Halk Edebiyatı ise devletin etkisi ve kültürü dışında gelişen, halkın dilinde oluşan, genellikle sözlü aktarımla yaşayan bir edebiyattır. Okuma yazma bilen aşıklar vardır ve bunun yanında şiirleri okuma yazma bilenler tarafından cönklere [(1)] yazılarak aktarılmış şanslı diyebileceğimiz şairler de vardır.

Bilindiği gibi Halk Edebiyatı kendi arasında Tasavvuf (Tekke) Edebiyatı, Âşık Edebiyatı, Anonim Edebiyat olarak dallara da ayrılır. Anonim edebiyat içeriğinin öznesi belli olmadığından bizi ilgilendiren Tasavvuf ve Âşık Edebiyatı'ndaki kadınlardır. Yine de 20. yüzyıldan önceki yüzyıllarda özellikle kendini halkın yoğun olarak yaşadığı kırlarda var eden Âşık Edebiyatı alanında, kadın şair/ozan kaydına kolayca rastlayacağımızı düşünmek biraz saflık olur. Dönemin halkı zaten okuryazar değil; kadınlar ise hiç değildir. Kadınların ozan ya da şairlik eğilimi ise olsa olsa küçük dünyasında kayda geçmeden yanıp sönen; kadın öldükten sonra sözlü ya da anonim edebiyat alanında kalan bir eylem olduğundan zaten orada kadına dair bir iz bulmak oldukça zordur.

Tasavvuf Edebiyatı alanında Bektaşi tekke ya da dergâhlarının önemli bir etkisi vardır. Ki Bektaşi tekkeleri orta ve Batı Anadolu'da çoğunlukla kentler ya da kente yakın yerlerde yer alır. Bektaşi öğreti, muhabbet erkânları ve cemlerine okuma yazması olan nüfuzlu, varlıklı kişilere bağlı olarak, onların kadın yakınları da gidip gelir. Bir dergâha ve onun postnişini baba veya dedeye bağlı olanlar arasında böylelikle kadınlar da bulunur. Zaten bu inanç ve öğreti kadınlara ana olarak bu cemlerde bulunma yetkisi de vermektedir. Sazlı sözlü sohbetler ve cem ayinlerine kadınlarla erkekler birlikte katılır. Müritler arasında erkek şairler yanında kadın şairler de çıkar. Belirttiğimiz gibi bu kadınlar kentli ya da yarı kentlidir. Ailesinin ekonomik ve siyasi açıdan belirli bir kudreti vardır.

Kadın şairlerin şiirleri Bektaşiliğin inancına, değerlerine ilişkin konular içerir. Kadınların bağlı oldukları postnişin meclisine katılması, pir ve yol aşkı için şiir yazmasında bir sorun görülmez ancak aynı kadınların sosyal hayatın diğer alanlarında nasıl karşılandıklarına dair onların bazı sitemkâr dizeleri dışında çok az bilgi sahibiyizdir. Bunun dışında tasavvuf içeriğinde şiirleri olup Malatya'nın bir köyünde yaşamış olan Şah Sultan'a ait bilgimiz yaşadığı yüzyıl için çarpıcı ve neredeyse şimdilik tek örnekti.

Bektaşi Dergâhında Şair Olanlar

Cinsiyet ayrımcılığına ilişkin kadınlar arasındaki bilincin yaygın olarak oluşması geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğine denk gelir. Geçmiş tarihe yönelik araştırmalarda bir takım konu ya da konulara resmi tarih ve erkek egemen bakış açısıyla yaklaşılmış olması dolayısıyla kadınların yaşamına dair ayrıntılar bu bakış açısının gölgesinde kalmıştır. Elbet gün geçtikçe çoğalan araştırmalarla birlikte kadının hem sosyal yaşamı hem kültür sanat ortamındaki yeri ile ilgili daha aydınlatıcı bilgilerde ortaya çıkacaktır.

"Türklerin Anadolu'ya geldiğinden sonraki süreçte kadınları temsil eden bir kurum/kuruluş var mıydı" şeklinde bir soruyu takip edecek olursak; etik ilkeler etrafında bir esnaf ve zanaatkâr sözleşmesi olan Ahilik teşkilatı paralelinde, XIII. yüzyılda kadınların da üretmek, ürettiğini satmak babında Ahilik kurallarını esas alan bir yapılarının olduğuna ilk olarak Aşık Paşazade, kendi yazdığı Tarih'te değinmiştir. Kadınların söz konusu teşkilatı Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) diye geçer. Hatta Bacıyan-Rum'un ilk liderinin de Ahiliğin piri sayılan Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı olduğu söylenir. Fatma Bacı, Moğolların Anadolu'yu istila etmesi ve eşi Ahi Evran'ın ölmesinden (*A. Evran ö.1261*) sonra

(1) Uzunlamasına açılan, ensiz şiir defterlerine eskiden verilen isim.

Sulucakarahöyük'teki Hacı Bektaşi Veli dergâhında rol alır. Zamanla kendisi Hacı Bektaş'ın öğretilerinin temsilcisi "Kadıncık Ana" diye anılır. Bunlarla birlikte Bacıyan-ı Rum kadınların ekonomik dayanışmasını sağlama yanında, Anadolu'nun çalkantılı döneminde savunma ve saldırı eylem ekipleri kurduğuna dair belirtiler olduğu bilinir. Yönetmenliğini Ezel Akay'ın yaptığı "Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü?" filminde şehrin belli kapılarını koruma görevini, kılıçlarıyla birlikte liderleri de olan bir grup bacının üstlendiği gösterilir.

Anadolu'nun, güçlü bir devlet kurma peşindeki Osmanlılarla birlikte İslamlaştırılması ve erkek egemen askeri bir otoritenin etken olmasıyla Bacıyan-Rum da tarihe karışmıştır. Kadıncık Ana'nın ölümünden sonra 14. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar olan sürede Saray çevresi dışında kadın şairlerin izine rastlanmaz. Bektaşi çevreleri de baskı altındadır ve faaliyetlerini gizli gizli sürdürmeye çalışır. Ayaklanmaların da dâhil olduğu çalkantılı dönemden çok sonra Bektaşi Tekkeleri çevresinde yetişmiş kadın şairlere ait bilgiler gün yüzüne çıkmaya başlar.

1940'lı yıllarda İzmir'de öğretmenlik yapan Fazıl Yenisey hayatta olan bazı (Fevzi ve Hüsnü Baba) Bektaşi Babaları aracılığı ile onların bildiği kadın şairleri kayda geçirir. Bazı bilgiler şifahi bazıları da kaynak atfedilerek yapılır. F. Yenisey'in "Edebiyatımızda Kadın Simalar-2" [(2)] kitabının önsözüne" mazisi ve tarihi XIII. yüzyıla Hacı Bektaşi Veli'ye kadar uzanıp Bektaşi edebiyatında XVIII. yüzyıla gelinceye kadar kadın şairlere bugün hiç rastlamıyorsak bu hâl hiçbir zaman XVIII. yüzyıldan önce kadın şair yetişmediği anlamına gelmez" diye giriş yapar. Ki F. Yenisey'e bilgisi verilen kadınlar çoğunlukla 18. ve 19. yüzyıl şairleridir.

Bektaşi kadın şairlerin adının yanına bir de "bacı" (kız kardeş, abla) ismi getirilirdi. 18. yüzyılda yaşadığı bilinen ilk Bektaşi şairi Kırım Giraylarından Rabia Bacı'dır. 18 yüzyılda İstanbul'da yaşamıştır. Şiirleri beyit tarzındadır. 1795 yılında doğup 110 yaşında öldüğü tahmin edilen Havva Bacı ise Denizli'nin Yarangüme kasabasında yaşamıştır. Ezberde kalan bazı dörtlükleri yörede onun unutulmamasını sağlayan etmen olmuştur. Yine 18. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Hüsnüye Bacı'nın "Hüsnü" mahlasıyla yazdığı bir şiirine cönklerde rastlanmıştır.

Köy Bektaşilerinden Useyle Bacı'nın yaşamına ait pek bir bilgi yoktur. İzmirli Fevzi Baba onun 19. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olabileceğini tahmini olarak belirtmiştir. Nefes tarzındaki tek şiiri ile bilinir.

Babası şair olan Sakine Bacı 1842'de doğmuştur. Eskişehir Sücaaddinli'de bulunan Bektaşi tekkesindendir.100 yaşında ölmüştür. 95 yaşında yazdığı şiiri çok bilinir: "İçelim kırkların içtiği demden/Gönülde kalmasın kaygudan gamdan/Hatice Fatıma girdiği cemden/Ararlarsa böyle cem bulunur mu"

Öksüz Zeynep Bacı, Gülsüm Bacı Münir'e Bacı, İkbal Bacı, Hatçe Bacı, Şeref Bacı, Arife Bacı, Zehra Bacı, Emine Beyza Bacı, Seher Bacı… Çoğu 19. yüzyılda doğmuş yaşamış bazıları da 20. yüzyılda ömür sürmeye devam etmiş kadın derviş şairlerdendir. Edebi faaliyette onlar da erkek dervişler kadar etkili söyleyişe sahiptir ve müdavimi oldukları dergâhın postnişini yanında tarikata bağlı bir birey olarak itibarları da vardır. Yine de derviş kadınların çoğunluğunun toplumda ileri gelen, varlıklı ailelerden olmaları, onlara karşı cinsiyetçi söylemleri gölgeleyeceği gerçeğini de göz önünde tutmak gerek. Bunun dışında şair kadınlar arasında kadını küçük görmeye karşı Şah Kulu Sultan Dergâhı dervişlerinden 1870 doğumlu Zehra Bacı'nın nefesi çok dikkat çekicidir:

"Ya Muhammet bize nâkıs [(3)] diyorlar/Nedendir erlerin bu hataları?/Ehl-i Beyte karşı düşkün olurlar/Çünkü doğru değil iddiaları

Ezvacı tâhirat nâkıs olur mu?/Nâkıs diyen erler hakkı bulur mu/Böyle kem söz erden hiç umulur mu/Kim doğurdu bunca enbiyaları

(2) Fazıl Yenisey Edebiyatımızda Kadın Simalar 2; Baktaşi Kadın Şairlerimiz, Pazar Neşriyat Yurdu, İzmir 1946, 54.sayfa

(3) Nâkıs: Noksan, eksik.

Abes bir şey hak etmemiştir Hûda/Nâkıslığı kabul etmeyiz asla/Bacılar büyüttü işte essalâ;/Bu dünyaya gelen evliyaları

Ey erler, biz sizden dünyada eriz,/Çünkü size hürmet hizmet ederiz/Gittiğiniz yolda hep beraberiz/Gütmeyiniz böyle boş davaları

Gerçi kıyafette size uymayız/Hakikatte sizden geri kalmayız/Malumunuz olsun erden saymayız/Bize nâkıs diyen budalaları

Nâkıstan mı geldi Ahmed-i Muhtar/Nâkıs zade midir Hayder-i kerrar/Ananıza nâkıs demeyin zinhar/Tesir eder size bedduaları

(Zehra)nın nutkunu güzel dinleyin/Ey erenler, erler doğru söyleyin/Biz doğurmadık mı beyan eyleyin/Sizi irşat eden bu babaları" (4)

Kadına "nâkıs"lık isnat edenlere karşı Zehra Bacı'nın aynı dergahtan1872 doğumlu arkadaşı Naciye Bacı'nın da dizeleri vardır:

"Ey erenler erler, nasıl ersiniz?/Söyleyin sizinle davamız vardır/Bacılara niçin (nâkıs) dersiniz/Bizim de hazreti Havva'mız vardır

Bizi de halk eden Süphan değil mi?/Aslanın dişisi aslan değil mi/Söyleyin makbul-ü Rahman değil mi?/ Ümmü Gülsüm, Zeynep, Leyla'mız vardır./

(Naciye) fâkire kemter bacıdır/Muhammet Ali'ye kuldur nacidir/Cümle erenlerin başı tacıdır/Fatımat-üz Zehra anamız vardır" (5)

Şah Sultan Örneği

Şah Sultan'ı ayrı bir başlıkta ele almamız onun farklı bir kültür ortamı olan Doğu kırsalında, yoksul bir köylü ailesinden olmasıdır. Evinden çıkıp bir tekkeye gidip gelmemiş ve kendisi gibi düşünen kadınlarla bir arada bulunmamış; şairliği, yaşadığı eve gidip gelen aşık dervişlerden etkilenmesiyle başlamıştır.

Şah Sultan 1755'te Malatya/Arguvan ilçesine bağlı İsaköy'de doğmuştur. (6) Annesinden hiç söz edilmemektedir ama babası Babo Ahmet adıyla bilinir. Babo Ahmet'in aynı yörede âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden Derviş Muhammet'le yakınlığı vardır. Derviş Muhammet aynı zamanda Bektaşi'dir. Babo Ahmet'in evi Derviş Muhammet'in dışında başka aşıkların da gelip gittiği bir mekândır.

Şah Sultan (*muhtemeldir ki* 'şah' *unvanı şairliği ile birlikte adının önüne eklenmiştir)* Derviş Muhammet'in hem görüşlerinin hem de sazı-sözünün iyi bir dinleyicisidir. Babası öldükten sonra da Derviş Muhammet ile mezarı şimdi Kayseri'de olan Ozan Aşıkî de Şah Sultan'ın evine gelir ve ozan meclisini, tasavvuf sohbetlerini idame ettirirler. Köyün beyleri ise durumdan pek rahatsızdır. Şah Sultan hakkında dedikodular çıkarırlar. Bunun üzerine Derviş Muhammet köyden ayrılarak Divriği'ye bağlı Anzahar köyüne gider. Aşıkî de Kayseri tarafına yönelir. Şah Sultan'ın şu dizeleri bu ayrılığın duygusu gibidir: "Güzel turnam pervaz edip gel gitme/ Gidip garip elde bir mekân tutma/Garip kaldım gidip beni terk etme/Gel bizim elleri gez kerem eyle"

Derviş Muhammet'ten sonra köyün beyleri ve ileri gelenleri Şah Sultan'ı evlendirmek için köyden biriyle nişanlarlar. Çok geçmeden nişanlısı ölür ve bu sefer nişanlısının kardeşi ile nişan yaparlar. İkinci nişanlısı da ölür ve Şah Sultan'a "ermiş" gözüyle bakıldığı söylenir. Geleneklerde "eren" olana saygı varken her ne hikmetse Şah Sultan'a aynı muamele yapılmaz, pek rahat verilmez. Diğer yandan bir kadının şiir dizmesi, şiir söylemesi deli-divanelik olarak yorumlanır. Hakkında dedikodu üretilir. "Yalancının menzilinden usandım/İnanmayın şu çürüğün sözüne/Sofuyum der gelir ceme oturur/İbadeti daim kendi özüne"[7]

Köyünde rahat bırakılmayan Şah Sultan bu gelişmeler üzerine saygı gördüğü yakın köylerden Karahüyük'e göçer. Bir süre de orada yaşadıktan sonra Derviş Muhammet'in yerleştiği Anzahar'a gider ve piri ölene kadar Anzahar'da yaşar. Şah Sultan bir süre köyde koyun ve kuzu çobanlığı yapar daha sonra ise D. Muhammet'in yakın bir dostunun bulunduğu Arguvan'a bağlı Bozan köyüne gider. Burada Derviş Muhammet'i mürşit kabul eden Küçük Hüseyin'in korumasında yaşamaya başlar. Şah Sultan 1848'de öldükten sonra mezarı kutsallık addedilen şahsiyetlere özgü bir biçimde ziyaret yerine dönüştürülür. Günümüzde mezarı bakımlı bir türbe hâlini almış olarak ziyaret edeni de çoktur.

Okuma yazması olmayan Şah Sultan'ın 20 şiirinin yazılı olduğu kırmızı mürekkeple yazılmış 16 sayfalık bir cönk defteri kendisinden sonra geriye kalan en önemli emanetidir. Aynı köyden Araştırmacı Ali İhsan Öztürk, "Şah Sultan Divanı" adıyla cönkteki şiirleri Latin harfleriyle çevirip yayınlamıştır. (8) Zorlu bir hayatı olan ve baskılara Derviş Muhammet'ten ve şiirlerinden aldığı güçle 93 yıl direnen Şah Sultan'ın yaşam bilgisi iki-üç nesil aktarımıyla günümüze ulaştığı gibi cönk defterinin oluşu da bizler için büyük bir şanstır. Şah Sultan'ın bazı şiirlerine ise Derviş Muhammet'in şiirleri arasında rastlanmıştır. Her iki şairin şiirlerini inceleyen araştırmacılar bu ayrımı yakalama inceliğini sağlamışlardır.

A. İhsan Öztürk konuya giriş yaparken "Şah Sultan

(4) Fazıl Yenisey, Age., s.28
(5) Fazıl Yenisey, Age.,
(6) Şah Sultan'la ilgili saha çalışmalarının akademik açıdan ilki 2008 yılında İTÜ Devlet Konservatuarı bitirme ödevi olarak Dr. Seval Eroğlu tarafından yapılmış, 2011 yılında Malatya Uluslararası Halk Müziği Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuş, 2018'de Porte Akademik Uluslararası hakemli dergide makale olarak yayımlanmıştır.
(7) Dr. Seval Eroğlu, Age.
(8) Ali İhsan Öztürk, Şah Sultan Divanı, Malatya 2015, 72 sayfa.

yürekli bir kadın şairdir. Hepimiz biliriz kadın şair olmanın zorluklarını. Kadın gülerse yadırganır. Sevinince kınanır. Âşık olunca azat edilir. İşte Şah Sultan bütün bu zorluklara rağmen kendisine şair denmiş ve kendi şairliğini de kabul ettirmesini bilen yüce bir ozandır" diyor ama bugünden geriye baktığımızda Şah Sultan'ın 93 yıllık yaşamında çok ağır bedeller ödemek zorunda kaldığını tahmin etmemiz hiç de zor olmuyor. Örneğin Şah Sultan'ın Osmanlı'ya şikâyet edildiğini, zaptiyelerin onu gelip Keban'daki karakola götürdüklerini biliyor ama şikâyetin nedenini bilmiyoruz. Dergâhlarda kendini yetiştiren kadınların şiirlerinin aksine Şah Sultan'ın dizelerinde yaşadığı sıkıntılara ilişkin çokça sitem vardır.

"Birliğe de teşviş münkir sofular/Gece gündüz kastımıza yelerler/Hakkı tanımazlar hak arıyorlar/Büyüğü küçüğü cümle yalanlar

"Büyük küçük bir araya geldiler/İleri gelenler geri durdular/Şurada garip kaldığımız bildiler/Ne gördünüz bizden nedir adamlar" (9)

Ayrıca bir başka şiirinde;

"Zalim kast eyledin girdin haneme/Yağma eyledin malım ondan sana ne/Seni şekva ederim bari hüdama/Zahmeti zarınan kalasın zalim

Her ne kadar zahmet edersen bana/Niyazım hakkadır kıblem Kabe'ye/İlacım bulmadan gitmem uzağa/Zahmeti zarınan kalasın zalim" (10)

Hiç kuşkusuz ki belirli yetenekleri olan kişilerin ilgili alanda ürünlerinden önce hikâyeleri yayılır. Şah Sultan diye birinin yaşadığı 20. yüzyıl boyunca da bilinmekteydi. En azından geçmişe dair söylenenler, cumhuriyet döneminde okuryazar kuşaklara eriştiğinde karanlıkta kalma tehlikesi de ortadan kalkmıştı. Halk şairliği geleneğinde elbet saz olarak bağlama mutlaka vardır. Derviş Muhammet belli bir Aşık Kolu'na mensuptur. Aşık Kolu'nda usta-çırak ilişkisi esastır. Şah Sultan'ın da Derviş Muhammet'in çırağı olduğuna göre saz çalıyor olması kuvvetle muhtemeldir ki kırklı yıllarda babam en büyüğümüz olan ablama Şah Sultan gibi bağlama öğrenmesini salık verirmiş.

Şah Sultan deyiş ve nefes tarzı şiirlerinde mahlasını çokça Derviş Muhammed'le birlikte kullanır. "Derviş Muhammed'im bölme oluptur/Evliya enbiya andan geliptir/Şah Sultan ilmine âlim oluptur/Artık küfrümüzü imana düştük" (11)

Yalnız kendi mahlasını ve kendi mahlasını Derviş Muhammed'le birlikte kullandığı şiirleri dışında; sadece Derviş Muhammed mahlasını kullandığı şiirleri de vardır. Derviş Muhammed'e ithaf niteliğindeki bu türden şiirlere hem cönk defterinde hem de araştırmacılar tarafından Derviş Muhammed Divanı'nda rastlanmıştır. "Derviş Muhammed'im pınarın gözü/Seni bilmeyenlerin karadır yüzü/Yarın Mahşer günü sen kurtar bizi/Dünya ahret umudumsun efendim" (12)

İnsanın her konuda geçmişe dair araştırmaları dur durak bilmiyor elbet. O yüzden eski yüzyıllarda iz bırakmış yeni bir kadın şair gerçeğiyle karşı karşıya gelinmesi bizim için şaşırtıcı olmamalıdır da. ■

(9) Cönk defteri A-2'den aktaran A. İhsan Öztürk Age., s.20
(10) Cönk defteri A-17'den aktaran A. İhsan Öztürk Age., s.17
(11) Cönk defteri A-16'dan aktaran A. İhsan Öztürk Age., s.37
(12) Cönk defteri A-20, Aktaran A. İhsan Öztürk, Age., s.41

Kadife Bir Gecenin Şavkıydın

■ **HALİL İÇÖZ**

Kadife bir gecenin şavkıydın,
Gözlerimde yanan.
Olmazsa olmazım,
Bir o yana,
Bir bu yana uçuşan,
Dumanlı serimdin aşk esintilerinde.
Zemheri gecelerde çatlayan goncam,
Yüreğimin yağını eriten sevdam.
Bir roman güzelinin,
Güllü eteğiydin nefesimi kesen.
Ah be,
Mayhoş zamanlarında hayatın,
Dokundukça yangınlar çıkaran.
Tanrıya göre kaburgam,
İnsana göre yaşam pınarım.
Ben cennet meyveleri solurken,
Gönül tahtasında boylu boyu uzanmış.
Sense ılgıt ılgıt,
Damarlarımda dolanan kan.
Her uğradığında kalbime yolun,
Bahtiyarlıktan yorulur,
İnan ki bütün varlığım...

29 Ağustos 2019, Leverkusen

Tüylerden kalemlere, “Kadın Devrimi”ne!

■ **GANİME GÜLMEZ**

Özünde her şey, ataerkil tahakkümden kaçışla başlar.

Kadın hakları konusunda ellerimize-gözlerimize değen yazınlar, bizzat yazıcılarının da hayatlarında atan hak gasplarının tarihidir.

Onlar da henüz on dört yaşındayken evlendirilenlerdir. Onlar da henüz kendileri çocukken anne olmak zorunda kalanlardır. 1600’lü yıllardan 1700’lü yılların ortalarına dek, yani tüylerden-kamışlardan kalemlere geçilene dek, aralıksız bir düşünsel üretim içerisinde olanlardır.

Kadının sosyal alanlarda sınırlandırılmasından tutalım da ev içi ve toplumsal iş bölümündeki konumlandırılışına dek sayısız çalışma yapanlardır. Olympe de Gouges böyledir. Mary Wollstonecraft böyledir.

Edebi ve sanatsal ürünleri, politik alanda mücadele verebilmeleri için ellerinde tutabildikleri ve bırakmadıkları âdeta tek araçtır. Kendilerini mektuplarla, hikâyelerle, romanlarla, şiirlerle, tiyatro oyunlarıyla ve tablolarla ifade ederler. Bu aracı en verimli hâle dönüştürme mücadelesinden asla vazgeçmezler.

Gün gelir: “Benim cinsiyetimi ezme hakkını size kim verdi?” demeyi, bir Kadın Hakları Bildirgesi’nin başına atabilmeyi dahi başarırlar.

Ve ne yazık ki onlar, kırklı-ellili yaşlarını dahi deviremeden hayata veda ederler!

●●●●

Devrimler olur. Komünler denenir. Ancak kadınların formüle ettiği talepler hep küçümsenir. Hatta bunlarla dalga bile geçilir. Neredeyse SSCB deneyimine dek bu hep böyle sürer gider. Şüphesiz ki insanlık tarihi, Rusya’nın yarı-feodal döneminden kapitalizmin filizlendiği dönemine geçerken kaçırmadığı trene çok şey borçludur.

“Kadın Devrimi” kavramı 18. yüzyılın sonlarına doğru kullanılmaya başlar. Bu kavramı kullanan da içeriğini doldurmaya çalışan da kavramın topallığını bizzat pratikte farkeden de kadınlardır. Yakıcı olan, ‘Kadın Sorusu’nun hep devrimlerden sonraya ertelenişidir. Hiyerarşilerin ağırlıklı olarak kadınları biçişidir. Ardından erkeklerin de pervasızca birbirini biçişleri gündeme gelir ve artık ‘İnsan Sorusu’ da merkeze yerleşir.

Günümüze gelindiğinde ise o asırda doğan ve nasıl doğduğunu öğrenme olanağımız da olan bu kavramlar, yeterince bilgilenilmeden melezleştirilir, melezleştirilir. Ve teorik arenada, âdeta bir tüketim malzemesiymişçesine servis edilip durulurken, kadınlara, vermeleri gereken bir mücadele de sipariş edilmiş olur.

Bu nedenle, “Feminizmi tüylerle yazan kadınlar” satiresiyle başladığımız bu yolculuktaki şimdiki durağımız, feminist uyanışların teorik-pratik şekillenişlerinin yine ağırlıklı olarak edebi izleri olacak. Ve bu izler daha nerelerden nerelere uzanacak...

Ingeborg Harms

FEMİNİST UYANIŞLAR

Ataerkil Tahakkümden Kaçış: Olympe de Gouges ve Mary Wollstonecraft

Olympe de Gouges (1748-1793) ve Mary Wollstonecraft (1759-1797); bu iki isim her şeyden önce bir gerçekliğin bağıntılarıdır. Onların kadını özgürleştirme yönlü broşürlerinden sıklıkla alıntılar yapılır. Ancak aslında bu broşürler neredeyse hiç okunmamıştır. Wollstonecraft, eserlerinin yedi ciltlik bir baskısını ardında bırakırken de Gouges'in önemli bir kısmı tamamlanmamış olan sadece birkaç metni hayatta kalır. Ancak onun geride bıraktığı bu metinler, kibirli ve heyecan verici bir karaktere ilişkin bir bakış açısı oluşturmak için yeterli görülür.

Paris'te o dönemin gündemine oturan Kasabın Kızı, gezici soytarılar tarafından edepsizce sahnelenirken ve Gouges'in iyileştirici dürüstlüğüne dikkat çekilirken, bu oyun âdeta bir devrim sahnesi için yaratılmış gibi görünmekteydi. Joan W. Scott'ın yakın zamanda da belirttiği gibi, o, kendi doğasını ve doğallığını retorik olarak defalarca dile getirmesine rağmen, toplumsal görünümünü büyük ölçüde kontrol etti. Toplumsal öznelik konusu, Gouges'in sonuna dek üzerinde çalıştığı bir kurguydu. O, Marie Gouzes olarak doğdu. Sonraki yıllarda sadece yaşını ve adını değiştirmekle kalmadı, aynı zamanda kendi soy ağacını da bozdu: Edebiyat dünyasında tanınmış olan, Marquis le Granc de Pompignan'a ek olarak Louis XIV olarak da bilinen kişi, onun gerçek babası olarak kabul edildi.

[Burada Freud'la bağlantılandırılarak birkaç paragraflık psikolojik çözümleme deneniyor –ÇN–]

De Gouges, kadının "Görev-Sorumluluk İlkeleri"ni tabiri caizse bir çırpıda tamamlar: Henüz on dört yaşındayken kendisinden çok daha yaşlı bir adamla evlenir; on sekiz yaşına geldiğinde ise bir erkek çocuk annesidir ve dul kalır. 1780'lerde bir oyun yazarı olarak ortaya çıkmaya başlar. De Gouges sayısız dramında, sosyal ve politik konularda aldığı tavrı da işler.

1785'te patlayıcı bir etki yaratan 'Zamore ve Mizrah' ya da 'Zenci Köleliği' oyununu, anonim olarak Fransa'nın ilk tiyatrosu Comédie Française'ye sunar. Değerlendirme Komitesi, iki zenci kölenin kaderi etrafında dönen ve onların insani haklarını talep eden bu duygusal kurguyu beğenir. Ancak oyunun amacı sömürgeci Fransız yöneticilerinin çıkarlarına aykırı olduğu için, ilk etapta sahnelenmez.

Comédie Française, oyunu devrimci dalgalanmalar sırasında sahnelediğinde ise de Gouges hemen 'Negroid Halk Üzerine Düşünceler'i (1788) yayınlayarak, oyunun etkisini pekiştirmeye çalışır. Fransa'da yayınlanan bu ilk yazınında, Amerikalı kölelerin durumuna değinir, doğal hukuk temelinde bir merhamet çağrısında bulunur: "İnsan ticareti! ... Büyük tanrı! Ve doğa asla donmaz! Eğer onlar hayvansa, biz de aynısı değil miyiz?" (Queuvres,1986, s.84)

De Gouges, ırklara yönelik bir hiyerarşiye dair hiçbir şey duymak, kabullenmek istemez. Çok kültürlü bir bakış açısı formüle eder: "Her şey farklıdır ve doğanın güzelliği bu farklılıktadır." (s.85)

Olympe de Gouges,
Portre: Alexander Kucharski (1741–1819),
pastel boya, özel koleksiyon.

Mary Wollstonecraft, Portre: John Opie,
tuval üzerine yağlıboya, 1797,
Londra Ulusal Portre Galerisi.

Ancak de Gouges sadece uzaklardaki köle sefaletine yönelik iyileştirme önerileriyle yetinmez, akla gelebilecek neredeyse her konu onun huzursuz zihnini harekete geçirir: 1788'de Krallık Kasaları boşaldığında yaşanan bir bocalama sırasında, vergi artışları yerine, henüz yaygın olmayan bir öneriyle, vatanperver bir kasa önerisiyle gelir. Kim ne ödeyebiliyorsa onu ödemelidir. Sonrasın-

da ise gerçekçi olmayan bu öneriye bir alternatif olarak, lüks gider vergileri ve bunun cirolarından endişe duyanlar için, lüks malların satışının ek ücretlerle kısıtlanamayacağına dair güvence veren bir öneri sunar.

De Gouges'e göre, şans oyunları ve tiyatro da vergilendirilmelidir. Aynı yıl hazırladığı başka bir broşüründe hükümdarlardan; işsizler, yaşlılar ve yetimler için kışlık konutlar yapılmasını talep eder, yanısıra da mutlaka dul yurtlarının olması gerektiğini belirtir. Sokakların temizliği için mücadele ederken, etlerin daha iyi kontrol edilmesi çağrısında bulunur. Ve rahiplerin bekârlığından duyduğu üzüntüyü belirtir.

1789'dan itibaren kadın hakları temelinde açık kampanyalar yürütür. De Gouges bir broşüründe, Comédie Française ile birlikte 'ulusal ahlak sahnesi' olarak ulusal bir tiyatro çağrısında bulunur. Bu taleple birlikte, sadece Gotthold Ephraim Lessing ruhuna uygun bir eğitim kurumunu değil, aynı zamanda Fransa Özgürlükçüleri'nin alanı dışında, sadece kendi cinsiyetinin ciddi bir şekilde pratiğe geçebileceği bir alan ifadelendirmiş olur. Evli olmayan annelere yönelik kötü muameleye, yoksul, engelli veya fahişelik yapan kız ve kadınlara yönelik barınakların olmamasına da dikkat çeker: "Maalesef kadınların kendileri mutsuz ve zayıf; hiçbir zaman onların gerçek koruyucuları olmadı. Beşikten itibaren utanç verici bir aptallığa mahkûm edilmek, çocuklukta da sadece küçük bir rekabet müsadesini bize tanıdı [...], cesaretimiz, erkeklerin desteğini umut edemeyecek denli kırıldı." (s.80)

[Burada da kısa bir psikolojik analiz deneniyor. –ÇN–]

De Gouges, 1789 yazında parlamentoya yakın olmak üzere Versailles'e taşınır. Hemen kısa bir süre sonra bu platformda ve çeşitli kulüplerde açıkça konuşmaya başlar. 1791'de, bu iki yıl boyunca kendisini alenen öfkelendiren suistimallerin, bir tez mahiyetinde toparlanarak özetlendiği 'Kadın Hakları Bildirgesi'ni yayınlar. Bu çalışma, 1789 İnsan Hakları Bildirgesi üzerinde çalışılıp, on yedi madde hâline getirilmesi biçimindedir. Çalışmanın en şaşırtıcı sonuçlarından biri, kadınların ifade özgürlüğünün, öncesinde tüm sorumluluklardan muaf olan gayrımeşru çocukların babasını belirleme ve onları nafakadan sorumlu kılma hakkı olarak yorumlanmasıdır. Kadın Hakları Bildirgesi; evli olmayan annelerin ve boşanmış kadınların gördüğü onur kırıcı muamelelere ek olarak, evlilik içerisindeki eşitsizliği de ele alır. De Gouges, erkeklerle mülkiyet hakları temelinde bir cinsiyet eşitliği ve tüm kamu alanlarına ve halka açık yerlere engelsiz erişim talebiyle haykırır. Aynı zamanda, kadınların yasal alanlardaki tüm sorumluluklarının kendilerine ait olmasını, vergiler ve diğer harçlar konusunda ise muaf tutulmalarını, özerkliklerini talep eder.

Bildirgenin önsözü, erkeğe yöneltilen şu tartışmalı soruyla başlar: "Benim cinsiyetimi ezme hakkını size kim verdi?" (s.101). Kölelik yasasında olduğu gibi burada da insanlara ait doğal iktidar iddialarının asılsız olduğunu açıklamak hedeflenir ve doğadaki krallık ile karşılaştırmalar yapılır: "Hayvanlara doğru in, elementlere danış, bitkileri incele [...], eğer yapabilirsen, doğanın idaresi altındaki cinsiyetleri ayırt et. Onları; her yerde birbirine karışmış ve ölümsüz bir şaheser üzerinde ahenkli bir şekilde çalışırken bulacaksın." (Age.) De Gouges, ilişkileri çarpıcı bir döngü içerisinde tersine çevirir ve "üstün cinsiyeti doğurur." (s.102) Ancak, onun özgürlük yazısına sadece kapsamlı bir ek olarak gerekli olan, erkeğin zayıflıklarını açığa çıkaran bu bildirge, bildirgedeki talepler her iki cinsiyetten çağdaşlarına düpedüz bir saçmalık olarak göründü ve devrimciler arasında yankısı olmadı.

De Gouges, yazılarında defalarca kilit siyasi konumlardaki şahsiyetlere hitap eder. Örneğin, Kadın Hakları Bildirgesi'ni Marie Antoinette'ye adar. Bu vesilelerle iddia ettiği saldırgan eşitlikçilik, yalnızca retorik strateji değil, aynı zamanda de Gouges'in yaşamı boyunca beslediği varoluşsal rol oyununun bir parçası olur. Kraliçe, Kral Honoré Gabriel de Mirabeau ya da Maximilien de Robespierre ile rekabet edebileceği anlar onu tatmin eder ve parıltılı polemiklerine ilham kaynağı olur. Ve böylece, 1792'nin sonunda, Robespierre'i, kendisine yakın parti grubunun düşmanı olarak görür ve çılgın bir şekilde aşağılar: "Ruhlarımızdaki farklılığa bakın. Benimki gerçekten cumhuriyetçi, seninki asla olmadı." Ve bu keskin hitap, ayaklarında top gülleleri ile birlikte ortak nehirlere atlanılması önerisiyle son bulur: "Ölümün ruhları susturacak ve cenneti, sade bir yaşamın kurban edilmesi silahsızlandıracak." (s.122).

De Gouges, Devrim Mahkemesi önündeki illüzyonsuz savunma konuşmasında (1793), jakobenliği mutlakiyetçiliğin uşakça kurallarıyla karşılaştırır: "Ancien Régim'in emirlerinin eski köleleri, sarayın köleleştirilmiş hizmetkârları, dört günlük cumhuriyetçiler! Yüce karakterli ve gerçekten cumhuriyetçi bir ruha sahip bir kadını dava etmek, işte ancak sizlere düşer!" (s.123 f.)

Bu cumhuriyetçi ruhuna rağmen de Gouges, monarşik düzene duyduğu sempatiyi asla gizlemez. Bu sempati, cumhuriyet döneminde varolan grup entrikalarına, kardeşlik bağlarına-birliğine, sık sık yaşanan iktidar değişikliklerine ve özellikle kadınların daha en baştan itibaren katılmalarına izin verilmeyen cumhuriyetçi şans oyunlarına karşı duyduğu tepkilerle açıklanabilir. Temmuz 1793›te tutuklandığı sırada, Jakobenler arasındaki kadın haklarının kaderi hakkında artık herhangi bir tereddüt duyması mümkün değildir. Çünkü devrimci hükümet, bir önceki sonbaharda kadın vatandaşların tüm kulüplerini ve halka açık toplantılarını zaten katı bir şekilde yasaklamıştır. Cumhuri-

Ekim 1789'da Versay'da Kadınların Yürüyüşü'nün bir sunumu.

(Kaynak: Bibliothèque nationale de France, Wikimedia Commons)

yetçi ev kadınlarının Rousseaucu idealleri, baskıcı bir norm hâline getirilir.

De Gouges, "Kurtarılan Fransa" ya da "Tahttan İndirilen Tiran" (1792) oyununda monarşiye karşı ikircikli tavrını gözler önüne serer. Bu dram, Marie Antoinette'nin odalarında geçer; eylemin doruk noktası de Gouges'in ortaya çıkışıdır. Kraliçe, nedimeleri tarafından monarşi yanlısı bir ayaklanma için devam eden hazırlıklar hakkında bilgilendirilir. Varennes'e yapılan başarısız bir kaçış denemesinden sonra, Marie Antoinette halkın gözünde sadece karikatürize edilen bir kişilik hâline gelir ve artık kimsenin ona saygı duyması gerekmemektedir. [Bu bölümde oyundan alıntılar yapılarak, de Gouges'in kendi kişilik betimlemesini yaptığı farz edilen çözümlemeler yapılıyor. –ÇN–]

De Geoges'in destansı klişelerle beslediği siyaset anlayışı, 1792'de Louis XVI davasına karşı kendi savunmasını yaparken öne çıkar. Ulusal Meclise hitaben yazdığı bir bildiride, ölüm cezasına ilke olarak karşı çıktığını belirtir. Kral açısından ise; akıllıca düşünüldüğünde, kralın kafasını kesmenin yeterli olmadığına, onu böyle bir şiddetle öldürmenin, şehit bir kral olarak yeniden dirilmesine olanak sunacağına dikkat çeker: "Kral, ancak bu davadan sağ kurtulursa gerçekten ölür.» (s.48)

Olympe de Gouges'in aktifliği, stratejik planlarla ve hatta partizan bağlantılarla olmaz. Ancak o, sayısız probleme ilişkin kendiliğinden tavır alır. Özellikle, 'bir kadın' olarak konuştuğunu belirtmeyi asla unutmaz. De Gouges, Champs-Élysées'deki Mirabeau (1791) oyununun önsözünde kız kardeşlerine hitap eder. Kadınları, ortak örgütlemede karşılıklı hoşgörüye ve daha fazla tutarlılık göstermeye çağırır. Erkeklerin kışkırttığı, «bizi bölen ve onları eğlendiren görünüş, ruh, karakter, düzen ve giyim konularındaki rekabetten" (s.117) kaçınılması gerektiğini belirtir ve bunları kınar. Yurttaşlarının özgürlük coşkusu karşısında körleşmekten hayli uzak bir bakış açısıyla, kadınlara saygının azalmasını kınar ve bunun sebebini kadın dayanışmasının eksikliğine bağlar. Ulusal Meclis'te basitçe "Kadın Devrimi" çağrısı yapar. (s.115) Tüm bunlara rağmen, kendisine yakınlık hissettiği tek kadın Fransız Kraliçesi gibi görünmektedir.

●●●●

Olympe de Gouges, daima göz alıcı otobiyografilerle ilgilenirken, Mary Wollstonecraft ise oldukça sade bir hayat sürer. Görünümle cezbetmek onun işi değildir. Daha çok yazılı sözün gücüne güvenir.

Zamanında zengin olan bir dokumacı aileden gelir. Babası servetini dikkatsizce harcamıştır. Erken yaşlarda kendi hâline bırakıldığında, 1784'te, Newington Green'de, arkadaşı Fanny Blood ve bir kız kardeşiyle birlikte kısa bir süreliğine bir okul işletir. Londra yakınlarındaki bu kasabada, Fransız Devrimi'nin değerlendirilmesinde aktif olan Edmund Burke ve David Price'in de –Price daha sonra Burke'ye karşıt olacaktır– dâhil olduğu muhalif bir topluluk vardır. İşletmekte oldukları okul kapandıktan sonra geçimini, kızları için yazdığı, eğitim üzerine bir kitabı yayınlayarak sağlar (1787).

Bu kitapla birlikte, hayatının esas faaliyetinin ana temasına değinir: Kadınların eğitimini iyileştirmenin zorunluluğu. Wollstonecraft, annelerin kızlarını yetiştirirlerken kendi heveslerine-mizaçlarına göre değil, sorumluluklarına uygun olarak yönlendirilmeleri gerektiği konusunda uyarılar yapar. Anne kılavuzluğunun ilk ilkesi zihnin eğitimi olmalıdır: "Her şeyden önce ona fikirlerini birleştirmeyi öğretin" (Works, cilt 4, s.11). Yazar bu ilk kitabında, çağdaş kadınlık idealini karakterize eden uysal nezaketin ve duygusal kibarlığın aksine, "kaynağını akıldan alan davranışlar"ı savunur (cilt 4, s.14).

Wollstonecraft 1786'da İrlanda›da bir mürebbiye olarak çalışmayı kabul eder. Onu aşağılayan böylesi bir deneyimden, ikinci bir yayınını, duygusal romanı Maria'yı kurgulama olanağı bulur (1788). Wollstonecraft'ın eğitim üzerine yazdığı bu kitap, kadın eğitiminin hedefi-nihai amacı olarak sunduğu "düşünme gücünü" kendi çabalarıyla elde eden zengin ve kızgın ebeveynlerin, ihmal edilmiş olan kızlarının hikâyesidir. Maria, çekilmez kocasından ayrıldıktan sonra, kendisini "hastaları ziyaret etmek, yaşlıları desteklemek ve gençleri eğitmek"le bütünleştirir (cilt 1, s.73).

1787'de İrlanda'dan ayrılır ve Londra'ya gider. Burada, yanlarında eleştirmen olarak çalışmaya başlayabileceği işverenlere ulaşır. 1788'de başka bir eğitici kitap yayınlar: "Gerçek Hayattan Gerçek Hikâyeler". Bu kitap, iki kızı ideal bir şekilde yetiştirmeyi kendine görev edinmiş hırslı bir mürebbiyenin, Bayan Mason'un protokolüdür. Gezintiler ve kapsamlı saha araştırmalarına varoluşun tehlikeleri ve çirkinlikleri ilgili ahlaki hikâyeler eşlik eder. Bu öğretici hikâyelerde, her şeyden önce tek bir amacı vardır: Kızlara, öz kontrolü-iradeyi ve böylelikle, tutku ve benmerkezciliğe olan eğilimlerini tomurcuklandırmayı öğretmek. Bayan Mason'un bazı tepkilerini betimlemesi, bu anlamda karakteristiktir. Mürebbiyelik yaptığı kızlardan birinin, arı sokması sonucu yüksek sesle ağlamaya başlaması üzerine, Bayan Mason; "Sizin yaşınızdaki bir kızın, bedensel bir acıdan dolayı ağlamasından hoşlanmıyorum, bu zayıf bir aklın ürünüdür" der (cilt 4, s.437).

Wollstonecraft, kişinin gelecekteki yetişkinlik hayallerine olan tutkularının aksine, sadece sabırlı bir dayanıklılığın direnç kazandırdığına inanır.

Fransız Devrimi, özellikle insan denen canlının kendi kendini kontrol etme-iradi müdahalede bulunma yeteneğine sahip olup olmadığı sorusunu merak edilir hâle getirir. Edmund Burke, "Fransa'daki Devrim Üzerine Düşünceler" (1790) adlı eserinde, insanlığın gelişme kapasitesi ve bireysel sorumluluğu hakkında sistematik olarak şüpheler uyandırırken, aynı yıl Wollstonecraft bu sorulara karşı coşkulu bir yanıt yazar. "İnsan Haklarının Gerekçelendirilmesi"nde, geleneksel haklara ve mülkiyet birikimi olan birkaç ailedeki "Mülkiyet İblisi"ne karşı çıkar. Wollstonecraft ilk romanında, eğitimdeki suistimallere ithafta bulunarak, artık aile dinamikleri açısından da bir monarşiden söz etmeye başlar: "Böyle bir hükümet, ne iyi bir ebeveynlik otoritesi olarak adlandırılabilir ne de ihmal edilmiş çocukların yüreklerinde doğal-alışılagelen bir sevgi uyandırabilir." (cilt 5, s.17)

[Burada birkaç paragraflık bir psikolojik çözümleme deneniyor –ÇN–]

Wollstonecraft'ın bunları kaleme almasının ardından, yaklaşık iki yıl sonra, Fransız Ulusal Meclisi'ne, kızları dışlayan ve milli eğitimi büyük ölçüde erkek çocuklar için öngören bir plan sunulur. Bu plana yürüttüğü polemiklerle karşı çıkar Wollstonecraft. Ve bu karşı koyuş onu, Olympe de Gouges'in Kadın Hakları Bildirgesi'ne yakınlaştırır. Ancak de Gouges hakların eksikliğine vurgu yaparken, Wollstonecraft hemcinslerinin ihmallerinden ve görevlerinden daha fazla söz eder. De Gouges'in birçok yerde yaptığı gibi, o da kadın davranışlarında bir devrim çağrısı yapar. Kendilerine yükledikleri acemilik-olgunlaşmamışlıkları, yanlış duyguları, aşamalı zayıflıkları ve tiranlık eğilimlerini şiddetle yargılar.

Wollstonecraft'ın yazıları bir erkeğe hitap ettiğinden ve öncelikle daha güçlü olan cinsiyetin, erkeklerin içgörüleriyle bir çare bulmayı umduğundan, birçok yerde erkeklerin çıkarlarıyla da çatışmış olur. Bir koca, çocuk yetiştirme ya da ev işleri hakkında hiçbir şey bilmeyen aptal ve uçarı bir eş isteyebilir mi? Ve: Karısı hakkındaki tüm kararları kendisi alan bir koca, erken ölümü hâlinde, karısının kendi ve çocuklarının geçimini sağlayabileceğinden emin olabilir mi?

Wollstonecraft bu ikinci tartışma yazısında, Georg Wilhelm Friedrich Hegel'in efendi ve hizmetçi diyalektiğini öngörmektedir: Erkeğin kadına karşı alçakgönüllülük gösterilerinde, kadın, fiili olarak "sadece erkek cinsiyetinin üstünlüğünü teyit eden" hakaretleri tanır (cilt 5, s.126). Mazlumun, "kölelik"ten doğan sayısız engelleri olmakla birlikte, güç dengesini tersine çeviren gizli etkileme araçları da vardır: "Kadın tarihinin izini sürmek için antikitenin muğlak kroniklerine başvurmaya ihtiyacım olmayacak; onun her zaman köle ya da despot olduğunu söylemek yeterlidir." (cilt 5, s.123).

Wollstonecraft, kadınları doğal olarak daha zayıf bir cinsiyet olarak görse de onların biyolojik açıdan güçsüzlüğünü haklı çıkarmaz. Kadınların bu sefil durumunu, ağırlıklı olarak haz ilkesinin egemenliğine, "anın tadını çıkarma" eğilimine bağlar (cilt 5, s.121). Hemcinsleri ile çağının antikarakteri olan kadınsı saray mensupları arasında bir paralellik kurar. Evlilik entrikalarının bir benzeri olarak, nefret ettiği mutlakiyetçilik de Wollstonecraft'ın üretmesine vesile olur.

Ancak Wollstonecraft'ın yaklaşımı, de Gouges'in yaklaşımından daha az pragmatiktir. Onun felsefesinin özü, sadece belirli suistimaller değil, genel ve tarihsel açıdan köklü bir sefalettir. Aşk, namus, haysiyet, erdem, görev-sorumluluk ve yerleşik cinsiyet farklılıkları gibi kavramları peşinden sürükleyen kapsamlı bir ideoloji eleştirisini amaçlar. Wollstonecraft çözümlemelerini Pope ve Dryden'den Milton'a kadar çok sayıda ulusal edebiyat eserinden alıntılarla destekler; böylelikle kadınları anlamsız, güvenilmez yaratıklar olarak damgalayan şiirsel konuşma gelene-

Olympe de Gouges giyotinin önünde,
Desen: Lavis de Mettais, 1793

ğinde süren bir önyargı zincirini gün ışığına çıkarırr. Wollstonecraft kendini, kapsamlı bir şekilde Jean-Jacques Rousseau okumaya adar. Julie ya da Neue Heloise (1761) ile birlikte ortaya atılan şekilde bir devrimci kadın idealinin asla doğal olmadığını kanıtlar:

Rousseau'nun yapay figürü Julie hakkında "Ancak, bunun temeli üstyapı değildir," der, "Bu karakterin kaynağı, işte tam da benim saldırmak istediğim şey, onların yetiştirilme ilkeleridir." (cilt 5, s.93)

Kadın hakları üzerindeki bu tartışmaların, özellikle bir noktada Aydınlanma Düşüncesi'ne bağlı olduğunu da kanıtlar: Eleştirilerinin sertliği geleceğe dair iyimserliğini engellemez. Wollstonecraft, ilerlemeye olan inancını şöyle formüle eder:

"Rousseau, her şeyin başlangıçta iyi olduğunu, birçok yazar, her şeyin şimdi iyi olduğunu ve bense her şeyin doğru olacağını kanıtlamaya çalışmaktayım." (cilt 5, s.84)

Bu tartışma yazınlarıyla tanınmaya başlayan yazar, 1792'nin sonunda Paris'e gider. Ressam Johann Heinrich Füßli'ye karşı duyduğu talihsiz bir tutkuyu ardında bırakmak ister. Ve bu yeni başlangıç için, o an Avrupa'nın en heyecan verici olan şehrini seçer. Bir dizi güncel-modern mektup yayınlayarak geçimini sağlamayı umar. Ancak, yazdığı ilk mektup dahi Londra'daki liberal arkadaşları tarafından engellenir. Yeni gelenlerin yaşadığı hayal kırıklıklarının çetelesi kabarıktır: Fransızların kıyıya vurmuş aptallıkları ve ahlaksızlıklarına yazık!

De Gouges'in düşüncelerine tüm kan dökmelere karşı duyduğu antipati rehberlik ederken, Wollstonecraft bu korkunun üstesinden gelir ve sonunda tarihsel değişimin çıkarları açısından gerekli olan baskıyı meşrulaştırır. "A Historical and Moral View of the Origin and Progress of the French Revolution (1794)" adlı çalışmasında, Fransızların yapması ve yapmaması gerekenleri genetik bir perspektife yerleştirmeyi öğrenir. 1789 olaylarının nedenleri arasında; "Ticaretin yıkıcı etkisi" (cilt 6, s.233) ve insanların bu çarklara dönüşmesini, iş bölümü ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan vahşileşmeyi sayar. Şöyle der: "Kölelerin intikamı daima korkunçtur." (cilt 6, s.234)

Olympe de Gouges, 3 Kasım 1793'te idam edildiğinde, Mary Wollstonecraft Paris'tedir. 1794'te Le Havre'da bir kız çocuğu dünyaya getirir. Bu çocuğun babası ise Amerikalı bir maceracı, köle hakları aktivisti ve sabun tüccarı Gilbert Imlay'dır. [Burada, eserlerinden alıntılar da yapılarak Wollstonecraft'ın psikolojik olarak yaşadıkları analiz edilmeye çalışılıyor. –ÇN–]

Wollstonecraft, son çalışmasında, de Gouges tarafından ele alınan ve daha sonra Simone de Beauvoir tarafından sistematik olarak formüle edilen, kadın haklarının ancak organize eylem yoluyla kurulabileceği anlayışına yaklaşır.

Wollstonecraft, ikinci kızını doğurduktan birkaç gün sonra ölür. İkinci eşi, yazar William Godwin, hemen ertesi yıl onun eserlerini yayınlar. Böylelikledir ki, bu İngiliz kadının rahatsız edici görüşleri ve ünü, yalnızca Paris Devlet Arşivleri'nin vicdani görevlilerinden biri olan Fransız kadınınkinden çok daha hızlı ve daha derin bir etki yaratmaya başlar.

Bu her iki kadın da yazılarındaki keskin retorik noktaları, taze ve reddedilmeyen sesleriyle ve birer şiirsel imgeyle, aynı maharetle kullanabilmiştir. Bu her iki kadın da sanatı politik açıdan algılamış ve kadın özerkliğine ilişkin sanat alanının da bizzat bu politik zeminde kurulması gerektiğini anlamıştır.

Kaynak: Hiltrud Gnüg ve Renate Möhrmann tarafından yayınlanan, 'Kadınlar Edebiyat Tarih, Orta Çağ'dan Günümüze Yazan Kadınlar' adlı kitap, s.549-558, Shurkamp 1998. "Feminist Uyanışlar" ana başlığıyla hazırlanan bu bölüm, beş kadın araştırmacının yazınlarından oluşmaktadır ve farklı farklı ülkelerdeki feminist uyanışlar incelenmektedir. Aktardığım bu bölüm, kültür bilimcisi ve öğretim görevlisi olan İngeborg Harms'ın (1956) çalışmasıdır. Küçük açıklamalar eklediğim ve aktarmadığım yaklaşık iki sayfalık bölüm dışında, metnin tamamı böyledir.

Çeviri: Ganime Gülmez

ENDÜSTRİ MİRASI, ZONGULDAK YA DA ACININ TARİHİ

■ **ÜZEYİR KARAHASANOĞLU**

Bağırsam neye yarar, nasılsa duymazlar.
Ben bir kömür ocağının onulmaz göçüğüyüm;
İçimde cesetler ve daha ölmemişler var.
— Metin ALTIOK—

On dokuzunda göçük altında kalan
Taner Nasuhoğlu'nun anısına...

Sanayi kentlerinde yaşayanlar iyi bilirler, siz ilgilenmeseniz de yaşamınıza girer sanayi. Üstelik sadece ürettikleriyle değil, çevre kirliliğiyle, istihdamıyla, sıklıkla kullanılan nice sözcüğüyle... Dolayısıyla bir sanayi kentinde yaşamanın yoğun izlerini kendinizde gördükçe burada yaşamanın herhangi bir yerde yaşamaktan çok daha fazla özellik taşıdığını fark edersiniz. Hele de 1820'lerden beri kömür üretimi yapılan Zonguldak gibi bir kentte yaşıyor ve çevreye, sorunlara kayıtsız kalamıyorsanız söz konusu etkinin bir mirasın kalıntıları olduğunu anlayacak kadar kentle aidiyet bağı kurmuşsunuzdur.

Sanayi Arapça kökenli, *endüstri* Fransızca. Böyleyken tercihinizi ister benim gibi sanayiden ister son zamanlarda bir adım öne çıkan endüstriden yana kullanın; bu iş kolunun büyük ölçekte bize yabancı olduğu aşikâr. Bu iş koluna uzak durmamıza kanıt gibi kendi sözcüğümüzü (t)üretememişken bugün bu iki sözcükten türetilmiş nice sözcük ve sözcük öbeği kullanıyoruz: sanayici, sanayicilik, sanayileşme, sanayileşmek, yarı sanayileşme, sanayileştirme, sanayileştirmek, sanayi bölgesi, sanayiinefise, sanayi kuruluşu, sanayi odası, sanayi sitesi, sanayi ülkesi, sanayi yatırımı, ağır sanayi, hafif sanayi, organize sanayi, yan sanayi, sinema sanayisi, endüstrileşme, endüstrileşmek, endüstriyalizm, endüstriyel, sinema endüstrisi...

Yukarıdaki sözcükler, bizim sanayileşememiş bir ülke olduğumuzu da göstermez mi? Sözlükteki yerlerini dahi yadırgayan bu sözcüklerin her biri çağın gerektirdiği, hatta bizzat dayattığı gerçekler olsalar bile bizimle ilgili değiller sanki. Hissiz, soğuk, eğretiler. *Sanayici* sözcüğü dışında insan unsurundan uzak oldukları aşikâr ki o da yatırımı yapan paranın temsilcisi gibi. Gerçekten de eğer bir sanayi bölgesinde yaşamıyorsanız söz varlığımızdaki bu insansız, dolayısıyla soğuk uzaklığın içinde bir "endüstri mirası" olarak reddedilen o insani sıcaklığın izlerini görmeniz mümkün değil. Söz gelimi sanayici sözcüğü sanayi kökünden türetilmesine karşın sanayide çalışan işçi sözcüğünün iş kökünden türetilmiş olması da sanayiye uzaklığımızı gösteren bir dil göstergesi değil midir? Endüstri tarafında sözlüklere girmeye aday *endüstrici* kapıda bekleyedursun, burada da işçisinin esamisi okunmuyor.

Yeterince işlenmemiş bir konu olan edebiyatımızdaki endüstri mirasına bakmaya çalışalım. Doğrusu yüzeysel bir bakışla dahi edebiyatımızdaki endüstri izlerinin tarım, ticaret, hayvancılık kadar geniş ve yaygın olmadığını kolaylıkla tespit edebiliriz. Diğerlerine oranla sonradan gelişen ve hâlâ yeterince gelişememiş, dahası bu kadar insansız bir alanın birden boy verip meyveye durmasını beklemek hayalciliğin bile ötesinde olurdu. Osmanlı'nın son demlerinde tomurcuklanıp sonraki dönemlerde ufak ufak boy veren endüstrinin edebiyatımızdaki ilk örnekleri de bu nedenle daha çok gerçekçilik akımıyla ilgilidir. Engels'in 1888'de yazdığı mektubu bu gözle okuyabiliriz:

Mr. Grant'ınız bir harikadır.

İleri sürebileceğim tek eleştiri, hikâyenizin tam yeterince gerçekçi olmayışı. Bence gerçekçilik, ayrıntıların gerçekçiliğinden başka, tipik durumlarda tipik kişilerin tipik konumlarda gösterilmesi demektir. Sizin kişileriniz de onları çevreleyen ve eylemlerini belirleyen ortamları için aynı şey söylenemez. City Girl'de işçi sınıfı, kendini kurtarmayı bile beceremeyen, edilgin bir kitle olarak görünüyor. Onu sefil yoksulluğundan kurtarma yolunda tüm çabalar dışarıdan, yukarıdan geliyor. Bu, 1800'ler ve 1810'ların, Saint Simon ve Robert Owen zamanının geçerli bir betimlemesi olabilirdi, ama aşağı yukarı elli yıldır savaşan proletaryanın çoğu kavgalarına katılabilme şerefini kazanmış ve bütün bu zaman boyunca proletaryanın kurtuluşunun, işçi sınıfının kendi hedefi olduğu ilkesine göre hareket etmiş bir adam, 1887'de de durumun böyle olduğunu kabul edemez. İşçi sınıfı üyelerinin kendilerini kuşatan baskıya karşı devrimci tepkileri, insan olarak haklarını kazanmak için –yarı bilinçli ya da bilinçli– ihtilaçlı çabaları tarihin malıdır ve dolayısıyla gerçekçilik alanında yeri olduğunu iddia edebilir.

Özetle, işçi sınıfı kendini kuşatan baskıya devrimci tepkiler vermelidir, diyerek Margaret Harkness'e görüş bildiren Engels'in bizim edebiyatımıza nasıl tepkiler vereceğini hayal bile edemiyorum.

"Türk edebiyatında endüstri mirası" denince akla ilk olarak kömürün, dolayısıyla Zonguldak'ın gelmesi boşa değildir. Dört başı mamur olmamakla birlikte taş kömürüne bağlı üretim endüstrisiyle uzun süre Türkiye'nin enerji ihtiyacını karşılayıp ekonomik yükünü sırtlayan kentte madenciliğin zorluklarına ve yaşanan facialara bağlı bir "maden edebiyatı" gelişmiştir. Bir kentin edebiyatını oluşturmakla bir olgunun edebiyatını oluşturmanın at başı gittiği özel bir yerdir Zonguldak. Bu minvalde niteliklisi, vasatı, niteliksiziyle kitaplaşmış, dergilerde kalmış, seçkilerde yayımlanmış maden temalı nice eser yazılmıştır. Günümüzde Zonguldak'ın edebi belleği bir bütün olarak gün yüzüne çıkarılabilse madene ve onun etrafında yaşanan acılara bağlı bir edebiyatın, dolayısıyla Zonguldak'ın endüstri mirasının dökümüne de ulaşılabilirdi. Ve bugün bu kadim kent, günbegün değerini yitirse de hâlâ çok sayıda maden ve madenci kurumuyla, Maden Fakültesi'yle yeni acılarını her daim hazır kıta bekleyen insanlarıyla geçmişinden bihaber yaşamaya devam ediyor. Ne var ki yaşadığı çağdan, mekândan koparılan insanların günbegün kimliksizleştirildiği bu kentin tarihi, acının tarihi, hatta acının ta kendisidir.

Nüfus cüzdanındaki tek satırla bir kişiyi bir kente bağlamak, o kişiyi bir yere bağlamadığına sadece kaydetmeye yaradığına göre o kişi gerçekte nerelidir, nereye aittir ya da bir yerle böyle bir ilişkisi bulunmalı mıdır? Evetse bu yer nasıl belirlenmelidir? Nitekim birkaç yıldır epeyce Zonguldaklılaştığımı hissetmişken, geçenlerde Edip Cansever'in ünlü şiirini yeniden okurken bu düşünce hiç olmadığı kadar doldurdu içimi ve sanırım şaire katılarak kararımı kesinleştirmiş oldum: "İnsan yaşadığı yere benzer." Bu şehre geldim geleli, nice badireden geçip nice acıyı tanıdım tanıyalı düşünürüm. Haliyle "Zonguldak, acının ta kendisidir!" yargısı itinayla damıtılmıştır.

Zonguldak'la benzerliklerimiz, hatta giderek aynılıklarımız artadursun aramızdaki ilişkiye dair aklıma çoğunlukla olumsuz örnekler geliyor. Şehrin kasvet yüklü gri gökyüzünün yarattığı karamsar psikoloji mi böyle düşündürüyor? Kendimden çok şehre mi, şehirden çok kendime mi bakmalıydım? Bu ikilem aklımda dönedursun parçaları birbirinden ayırmam, her şeye beraber bakmam gerektiğini biliyorum. Fakat bu, tekinsiz bir karanlığın içinde yol almaya benziyor. Öyle ya, "emeğin başkenti" diye anılan, "emeklinin başkenti" diye itibarsızlaştırılan kentime açılan tek pencere var ki orada ışık yok. Sonuçta Zonguldak'ın bereketi, Çukurova gibi can veren toprağında değil, derinindeydi; hasadı güneş altında değil, yeryüzünden yüzlerce metre aşağılarında koyu karanlıktaydı. Çukurovalı için ışıl ışıl yanan pamuk tarlaları neyse Zonguldaklı için yerin kalbindeki kömür galerileri oydu. Ve elbette bir zenginliği elde etmek için öne sürülen insan seli... Borç harçtan, mükellefiyet belasından, işsiz kalma kaygısından cehennem karanlığına girenler! Karıncalar gibi usanmaksızın çalışan, kazalarla, facialarla korkunç karanlıklarını koyultan işçi; dünyaya, hayata, ailesine bile yabancılaşarak ilkel koşullarda çalıştırılmanın kara yazgısını iki yüzyıl boyunca yaşadı anbean. Hâl böyleyken nasibini, memleketin ve dünyanın sayılı maden facialarıyla fazla fazla aldı Zonguldak. Öyle ki bu ölüm kuyularında kaybettiğimiz insan sayısını demeye kalemimiz çekinir.

Zonguldak'ın yer altı bir örümcek ağına benzer, binlerce maden ocağı binlerce örümcek ağıyla sarmıştır şehrin bodrum katını. Ne var ki yazgısı madenlere

bağlı olmadan geleceğini bu şehirde arayan, dolayısıyla madenle ilişkisi hiçbir zaman başat olmayacak her insan gibi ben de konuya nispeten edilgen kalmak zorundaydım. Neticede çileyi en iyi sahibi tanır ve elbette ateş düştüğü yeri yakar! Gelgelelim ocakta hiç çalışmamış, bir rehber aracılığıyla dahi yer altına hiç inmemiş olabilirsiniz ama en olmadık zamanlarda şehir inleten siren seslerine, konu komşunun göçük, grizu hikâyelerine, ülkeyi sallayan grevlerine, yürüyüşlerine kayıtsız kalamazsınız! Dahası şehrin atardamarı Türkiye Taşkömürü Kurumu her ne kadar eski gücünden, görkeminden uzaksa da hâlâ madenleriyle soluk aldığını, başka seçeneğin gerçekçi olmadığını pekâlâ bilirsin. Bundandır devletin geri durduğu, çekildiği, görmezden geldiği, yok saydığı nice alanda sayısız ve güya kaçak maden ocağının varlığı. Buyurun ikiyüzlülüğe, oradan cehenneme ve yeryüzü mezarlığına! Değil içini, sadece maden ocağının ağzını görerek, tek bir madenciyle dahi konuşmadan –evet, sadece ve sadece ocak ağzını görerek– yaşanacak hikâyeleri irkilmeden düşünemezsiniz. Gencecik insanların o nizamsız, kapkara deliklerden içeri girip bütün gün sağını solunu kazarak para kazanmasını hayal etmek dahi korkunçtur! Fakat buralarda binlerce insan çalışmaktadır ve bu insanlarla, onların yakınlarıyla çarşıda, pazarda, sokakta, apartmanda, okulda karşılaşırsınız. Çoğuyla tanışıklığınız evvele gider. Dostlarınız, komşularınız, öğrencileriniz olmuştur kimisi. Her ne kadar emekçi de olsanız onların yanında kendinizi kolay para kazanan bir beyaz yakalı gibi duyumsarsınız ve kolay değildir bu duyguyu sindirmek. Liseye yeni başlamış çocukların hafta sonları madenlerde çalıştığını işitmek ve bir gün onlardan –yine– birinin yaşanan göçük nedeniyle…

Zonguldak'ın tarihi mirası, yer altından bağımsız düşünülemez. İki yüzyıllık hikâye! İki yüzyıldır kömür çıkarma uğruna yaşanmış nice hikâye. Canla, kanla yazılmakta olan bir tarih! Hiç mi değişmemiş peki bu gidiş? Hep mi kara, hep mi acılı?

Zonguldaklı işçinin kendine reva görülen kara yazgıya karşı çıkışının geçmişi, Osmanlı'nın son demlerine değin ulaşır. 1908'de Fransız şirketinin işçi ücretlerinden *"hastane parası"* adı altında para kesmesiyle işçilerin greve başladığı ve bu sayede uygulamadan vazgeçildiği; 25 Şubat 1910'da Gelik ocaklarında farklı ücret tarifeleri uygulayan şirkete ve şirket temsilcisine karşı yapılan eylemle yeni bir ücret tarifesi belirlendiği ve şirket temsilcisinin görevden alındığı; 1911'de yine Gelik'te ücretlerin arttırılması amacıyla greve gidildiği; 1913'te tahmil (yükleme) ve tahlisiye (kurtarma) işçilerinin ücretlerinde artış olması için greve gitmeleriyle bütün işlerin durduğu, üretim yapılmadığı kayıtlara geçmiştir. Ne var ki Osmanlı'nın yıkılmasına ramak kala gerek bölgenin gerek memleketin yaşadığı çalkantılı tarihsel süreçte Zonguldak işçisinin bilinç düzeyi yeterince yüksek değildir. İşçilerdeki bilinçlenme eşiğinin aşılması içinse çok beklenmeyecek, 7 Temmuz 1923 günü Zonguldak'ın ilk toplu sözleşmeli grevinin imzalanmasıyla bu eşik aşılacaktır. Üstelik işçilerin kazandığı bu başarıda ne bir sendikanın ne bir emek örgütünün katkısı vardır.

Gelgelelim madenleri yaşayarak değil, okuyarak öğrenen bir beyaz yakalının konuya bakışı "dışarlıklı bir ilgi" düzeyinde kalabiliyor. Her ne kadar kaybedilen nice cana içim yansa da ben bu mesleğin yabancısıyım! Hem öyle yabancısıyım ki kendimi ancak Natsume Soseki'nin madencisi kadar madenci hissedebiliyorum.

1908'de Japonya'nın bir gazetesinde tefrika hâlinde yayımlanan "Madenci" romanını şu cümlelerle bitirir Natsume Soseki: *"Kâtip olarak beş ay boyunca azimle çalıştım. Sonra da Tokyo'ya döndüm. İşte madencilik tecrübelerim bundan ibaret. Ayrıca söylediğim her şey doğru, zaten bunu kitabımın bir romana dönüşemediği gerçeğinden pekâlâ anlayabilirsiniz."*

Tokyo'daki evinden geri dönmemecesine kaçarken kırsala yerleşmeyi düşünmeyen, geleceğini alt etmek için kuzeye doğru giden genç adam yürüdükçe içinden sıyrılamayacağı bir dünyaya daha çok battığını fark eder. Yaşama amacı olmayan bu adam, hiç kimsenin olmadığı bir yerde tek başına yaşamayı istemektedir. Ailesini sevmediğinden ya da onları üzmek istediğinden değil, tüm insanlara karşı duyduğu tiksinme ve nefret duygularından dolayı evinden kaçarak kurtuluşu –denize düşen yılana sarılır hesabı– madende arar. Madenci romanı, bu yönüyle edebi gerçeğini sorgulatır ve titiz okura Çalıkuşu romanını anımsatır. Öyle ya, idealist öğretmenimiz Feride'nin eğitim aşkı da bambaşka bir sebeple gerçekleşmemiş miydi?

"Kâmran Beyefendi. 'Sarı Çiçek' romanını baştan başa öğrendik. Bir daha ölünceye kadar birbirimizi görmek yok. Senden nefret ediyorum."

Adanmış bir hayat yaşamayı, aldatılmaya dayalı bir aşk hikâyesine bağlayan Reşat Nuri'nin realizmine benzer Soseki'nin on dokuzluk genci madene sürüklemesi. Nitekim Çozo'nun teklifiyle geçişi sağlar: *"İş lazım mı genç adam?"* İki roman kişisi de dönüşü olmayan yollara gelişigüzel atılmaktan çekinmeyen karakterlerdir ve bu gözü pekliğin onların kişilik gelişimlerine uyup uymadığı tartışmaya açıktır.

Romanın adına bakarak bir maden ve madenci kitabı bekleyen benim gibiler için on dokuz yaşındaki bu delikanlının macerası şaşırtıcıydı. Yazarın yukarıdaki cümlelerinden de anlaşılacağı üzere bu metin ne kadar romansa o kadar da maden ve madencilik kitabıdır. Dolayısıyla Soseki'nin kendine özgü bakış açısıyla örülü eserin kişilerinde madene sürülen işçi-

nin çektiği çileye ya da sınıf çatışmasına dair belirgin bir iz bulunmaz. Hatta romanın tek cümlesinde bile toplumcu bir çıkış yapılmaz. Türk edebiyatında sıkça rastladığımız, haksızlıkları görüp de susan kişiler de bulunmaz Madenci'de. Ne toplumcudur ne toplumsal. Tamamen çözümsüz bir örgü içinde seyrederiz on dokuzundaki delikanlıyı ve onun hep teyakkuzda olan, gerilen, değişen duygu ve düşüncelerini.

Elbette bir maden şehrinde yaşayınca o madenin karanlığını yaşamasanız da hissediyorsunuz. Dahası bu şehir Zonguldak'sa bu hissin birkaç adım ötesine de geçilebiliyor. Kâh yerli kâh yabancı maden şirketleri, uzun yıllar bu şehrin kanını emip içini boşaltırken işçiler zaman içinde hak arama mücadelelerine daha sık başvurmak zorunda kalırlar. Tüm gayreti olabildiğince çok para kazanmak olan ilk şirketlerse insani düzenlemeleri, çalışma koşullarında gereken iyileştirmeleri savsaklamalarına karşılık 12 saat çalışma süresini dayattığı her işçiye bu ağır emeğin karşılığında son derece düşük ücret ödemekteydiler. Söz konusu yıllarda 12 saatlik ağır mesainin sonunda yer üstü işçileri 70 ile 200 kuruş, yer altı işçileri 70 ile 120 kuruş arasında ücretler almaktaydı. Günlük 80 kuruş kazanan bir kazmacının ekmeğin 20 kuruşa satıldığı o dönemde yevmiyesiyle ailesinin geçimini sağlaması elbette mümkün değildir.

Aslına bakılırsa şirketlerin bu pervasızlıklarında kabahat salt kanuni olmayıp idari boşluklardan da doğabilmektedir. Öyle ki Havza-i Fahmiye Amele Kanunu 10 Eylül 1921'de çıkarılmış ancak işçilere kanunda belirtilen haklar uygulanmadığı gibi üstüne üstlük şirketler, işçileri daha fazla üretim yapmaları yönünde sürekli baskı altında tutmuşlardır. İşte tam da o günlerde İstanbul gazeteleri *"İstanbul Elektrik ve Tramvay İşçileri Grevi"*ni, işçilerin mücadele ederek kazandığı hakları anlattıkça Ereğli'deki demiryolu işçileri de benzer istekler öne sürmeye başlamışlardır. Bu doğrultuda on iki yıllık askerlik hizmetinden sonra Fransızların işlettiği Ereğli Şirketi'nde gar şefi olarak çalışan Laz Eminzade Emin Efendi'yi kendilerine önder seçerler. Aralarında bir de komite oluşturarak bir bildiri hazırlar, şirkete verirler:

1. Amele Kanunu'nun 11. maddesi gereğince belirtilen ve saptanan asgari ücret ödenmelidir.

2. Amele Kanunu'nun 8. maddesi gereğince 8 saat çalışma süresi kabul edilmeli ve uygulanmalıdır. Aynı maddeye göre normal çalışma saatleri dışındaki çalışmalar için iki katından ücret ödenmelidir.

3. İktisat Vekâleti'nin bildirisi gereğince işçilerle şirket arasında bir süre önce saptandığı gibi, her işçiye haftada bir gün izin yaptırılmalıdır.

4. Maden Nizamnamesi'nin 71. maddesi gereğince Havza'da çalıştırılmaları yasaklanmış yabancı uyrukluların çalıştırılmaları önlenmelidir.

Ereğli Şirketi ve onun Fransız patronu Mösyö Duroi, Laz Emin'i hemen işten atarak bildiriye ilk tepkisini verir. Ne var ki işçiler, Laz Emin'in kovulduğunu duyar duymaz Yeniçarşı'daki Çınarlı Kahve etrafında toplanarak taleplerine ve önderlerine sahip çıkarlar. Toplanan kalabalığın şirket tarafından hükümet yetkililerine bildirmesiyle kolluk kuvvetleri işçilere müdahale eder. Bazı işçiler sorguya çekilip salınırken bazıları tutuklanır. Laz Emin karakola alındığındaysa kimsede yılgınlık oluşmamış, aksine işçiler birbirlerine ve önderlerine kenetlenerek bu saldırıyı boşa çıkarmışlardır.

Ereğli'de yükselen tansiyon, tüm maden havzasını sardıkça şirketle işçiler arasındaki tel gerildikçe gerilir. Önceden işçilerin veresiye alışveriş yaptıkları dükkânlar satışı kesince işçiler önlem olarak *"İaşe Komisyonu"* kurar, aralarında topladıkları bir miktar parayla ihtiyaç sahibi ailelere erzak yardımı yaparlar. Diğer taraftaysa Fransız patron Duroi üretimi kesinti-

ye uğratmamak, böylece grevi de etkisizleştirmek için sahaya yeni işçiler sürer. Yaşanacakları önceden tahmin eden işçiler, işi bırakmadan evvel sadece kendilerinin çözebilecekleri yöntemlerle makineleri işlemez duruma getirdiklerinden patronun bu hamlesi etkisiz kalır. Ayrıca işçilerin yakınları yolları kapatıyor, rayların üzerine yatıyorlardı. Bir sinir harbi... Patronun canını sıkan olumsuzlukların en büyüğüyse bizzat işin kalbinde gerçekleşir ve acemi işçiler sürekli kazalar yaşadıkça üretim durma noktasına yaklaşır. Grevin ciddiyetinin işçilerin birlik ve beraberliğinden kaynaklandığını anlayan şirket kıramadığı direnci kırmak, bölemediği bütünlüğü bölmek için yetkililer aracılığıyla Laz Emin'e ciddi paralar teklif etse de o, davasına ihanet etmez. Böyleye çıkar yolu kalmayan şirket, mecburen işçilerle masaya oturmak zorunda kalır.

7 Temmuz 1923 günü yapılan resmi görüşmeye Belediye Başkanı Bartınlı İbrahim Bey, Defterdar Halil Bey, Havza-i Fahmiye Maden Müdürü Abdullah Gu-

leman, Başçevirmen Sadettin Bey, Sorumlu Müdür Mühendis Behçet Bey, Ereğli Şirketi Genel Müdürü Mösyö Duroi, işçiler adına ise Laz Emin, şeftren Giritli Ahmet Usta ve makinist Bartınlı Hasan Usta katılır. Uzun saatler süren bir irade savaşı verilir ve her fırsatta İstanbul'daki grevi emsal gösteren işçi heyeti, isteklerini aşağı yukarı kabul ettirmeyi başarır:

"8 saatlik çalışma süresi kabul edilip 8 saati aşan mesai saatlerinde saat başına iki katı kadar ücret ödenmesi, hafta sonu tatilinin uygulanması, asgari ücretin %20 eksikle ödenmesi, yabancı uyrukluların çalışmalarının yasaklanması kabul edilip karara bağlanmıştır."

İşçi heyeti bildirideki genel istekleri kabul ettirebilse de Laz Emin'i yeniden işe aldırmayı başaramaz. Mösyö Duroi, istediğim adamı çalıştırır, istemediğimi çalıştırmam diye bu bahsi kestirip atar.

Laz Emin uzun süre işsiz kalacak olsa da işçilere haklarını kazandırmış mağrur bir adamdır artık. İşçiler arasında sevilen, saygıda kusur edilmeyen ideal kişidir öyle ki Laz Emin'in büyüyen itibarının gölgesinden bile korkan yetkililer, onu "komünist" ilan edecek, peşine polis takmakta gecikmeyeceklerdir.

Soseki'nin Madenci'sindeyse ne madencilerin isyanından ne haklarından söz edilir. Bir romancı elbette toplumsal bir olayla romanını özdeşleştirmek zorunda değildir. Ne var ki romanında on bin işçinin çalıştığını söylediği maden ocağında da hiçbir şey insanlıkla ilgili değildir. Dahası insanlardan tiksinen on dokuzundaki gencimizin "madenci" sözcüğünü duyduğu andan itibaren meslekten sürekli biçimde insanlığın dışında bir şeymiş gibi bahsetmesi kayda değer.

"Dünyada çok türlü amelelik işi vardı ama bana kalırsa madencilik bunların arasında en adisi ve en hor görüleniydi."

Bir maden kentinde, madencilerle iç içe yaşayan bana acımasız gelen bu iş tanımı, romanın isimsiz gencinin düşünce dünyasında gayet tutarlıdır.

"İlkin belki de ölürüm düşüncesiyle evden kaçmıştım. İkinci safhada düşüncem değişmiş, insanlardan uzakta olduktan sonra ölmesem de olur şeklini almıştı. Üçüncü safhada ise ben daha farkına varmadan çalışmayı kafaya koymuş hâle gelivermiştim. Ama illa ki çalışacaksam da normal bir işte çalışmaktansa en azından ikinci safhaya yakın olan bir işte, hatta ilk safhadaki düşünceyle bağlantılı bir işte çalışmak en uygunu olurdu."

Madencilik günümüz Türkiye'sinde dahi neredeyse ölümle eşse, insanlardan nefret eden bu delikanlı neden intihar etmiyor diye düşünmek de çağımız için olağan. Öyle ya, Camus ve varoluşçuluk az mı biçimlendirdi bizi? Şöyle diyordu Albert Camus: *"Gerçekten önemli olan bir tek felsefe sorunu vardır, intihar. Yaşamın yaşanmaya değip değmediği konusunda bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna yanıt vermektir."* Fakat ne 1900'lerde yaşıyor ne de felsefi yoğunluğu olan bir metinden söz ediyoruz. Buna karşın delikanlı birkaç kez intihara meyletse de her seferinde korkup vazgeçtiğini, hâl böyle olunca kendini çürümeye bırakmak istediğini öğreniriz ki bu da varlıklı denebilecek ailesinde mümkün değildir. Evdeki rahatını terk ederek her şeyi göze alan birisinin toplumsal konumunu bildiği madencilikle canlı canlı gömülmeye razı olduğunu da gözden kaçırmamak lazım.

"Madencinin, yük hayvanları arasında ancak öküzden ve attan üstün olduğunun pekâlâ farkındaydım ve madenci olmaktan utanacağımı biliyordum, bundan gurur duymayacaktım."

Romanın ortalarına doğru delikanlının madenci olma çabası ustabaşı tarafından ilk kez olumsuz karşılanır. Fakat ta Tokyo'dan buralara gelmişken artık başka seçeneği kalmamıştır ve ne pahasına olursa olsun madenci olmalıdır. Ustabaşına cevabı tam da durumunu göstermesi bakımından önemlidir: *"Şayet madende çalışamazsam, sokaklarda dilencilik yapmaktan başka çarem kalmayacak."*

Denemek, yapıp yapamayacağını bizzat yerinde görmek için çukura inmeyi kararlaştırdıklarında ustabaşı söylediği sözlerle dönemin madenlerinin tablosunu çizer.

"Şimdi bu madende on bin kişi çalışıyor. Çalışanlar ise kazıcı, kakmacı, yontmacı ve madenci olarak dörde ayrılıyorlar. Kazıcılar tam olarak madenci sayılmazlar, madencilerin bir alt rütbesi olduklarını söyleyebiliriz. Kakmacı ise çukurda çalışan bir çeşit marangoza denir. Yontmacıların çoğunluğu çocuklardan oluşur, şu az önce sizinle gelen ufaklık gibi, tek yaptıkları iş de taş ufalamaktır. Yani herkes zamanla madenciliğin inceliklerini öğreniyor. İşte kabaca böyle özetleyebiliriz. Madenciler sözleşmeli çalışır ve şanslarının yaver gittiği günlerde bir yen hatta iki yen bile kazanabilirler. Ne var ki, kazıcıların günlük geliri sabittir ve yıllar yılı günde otuz beş sen kazanmak için çalışıp didinirler. Üstüne, onun yüzde beşini de ustabaşı alır, bir de o gün hasta filan olurlarsa yevmiyesinin yarısı kesilir. Kalan paradan üç sen –soğuk günlerde kesinlikle iki kat almak gerekeceği için toplamda beş sen– yorgan kirası, pirinç pilavına ise yan yemekler hariç günlük on dört sen beş rin verirler."

Ertesi gün madene girmek için hazırlandığı sırada madencileri kendi gözüyle görür: *"Suratlarını görünce –itiraf ediyorum– ödüm patladı. Demek istediğim, kesinlikle sıradan bir insan suratına sahip değildiler. Sıradan bir insan suratı böyle olamaz zaten. Katıksız birer madenci suratıydı hepsi. Onları daha farklı şekilde betimlemek mümkün değildi. (…) Elmacık kemikleri çıkmıştı. Çeneleri sivrilmiş, yanakları ise içeri çökmüştü. Göz yuvaları çukurlaşmış, gözleri oyuk gibi derinle-*

re kaçmıştı. Burun delikleri iyice sarkmıştı. Bir başka deyişle, vücutlarında et namına ne varsa çekilmiş, kemikleri ise hep birden zafer çığlıkları atarak öne çıkmış, sivrilmişti. Surattan kemiklere mi, yoksa kemikten suratlara mı baktığımın ayırtına varamayacağım kadar haşindiler. Durum belki de çeşitli şartlar altında çalışmanın getirdiği erken yaşlanma şeklinde açıklanabilirdi ama doğal yaşlanmanın asla böyle sonuçları olamazdı. Bu suratlarda yuvarlak hatlara, sıcaklığa veya yumuşaklığa dair en ufak bir ize rastlamak mümkün değildi. Tek kelimeyle yabaniydiler."

On bin işçinin kendi arasında geliştirdiği bir iletişim biçimi vardır ve patronu da kardeşliği de bilmekle başlar madencilik. Ne var ki her şey gibi kardeşliğin gelip dayandığı yer de maddiyattır. Sefil işçilerden Kin hastalanmış, hastalanınca borçlanmış ve bir türlü iyileşemeyeceği için borcunu ödeyemeyince rehin gösterdiği karısı elinden alınmıştır. Karısını geri alması içinse çok para kazanıp daha değerli bir teminat bulması, hepsinden önceyse hastalığını yenmesi gerekmektedir.

Ancak madende çalışmak zorunda kalanların düşebileceği bir karanlık içindedir tüm işçiler. En ufak bir zekâ parıltısından, küçücük insani duygulardan yoksun bu kişilerin içinde kimseyi kendine yakın göremezken nihayet Yasu'yla karşılaşır. Onca cahilin, sefilin, barbarın içinde Yasu gibi eğitimli, sıradan bir madencinin rüyasında dahi göremeyeceği biçimde Çince ifadeleri rahatlıkla kullanabilen, nazik, dürüst, fikir sahibi birinin çukurda ne işi vardır? İşlediği suçtan ötürü eğitim hayatını yarıda bıraktığını, saygınlığını yitirdiğini, mahvolduğunu ve adaletin elinden kurtulmak için altı yıl önce kendini bu çukura tıktığını anlatır Yasu. Bir yıl sonra gün ışığını unuttuğu bu delikten ayrılabilir ama… Bu altı yılda insanların tüm pisliklerini görmüşken tiksinmesine, öfkelenmesine rağmen buradan topluma karışma isteği duymamaktadır. Toplumu düşününce burada sabredebilmektedir çünkü. Fakat onun gitmesini, alışmadan bu insan mezarlığından kurtulmasını salık verir. Hatta bu uğurda yol parasını da temin edebilir. Böyle bir adamın madendeki varlığını şöyle sorgular isimsiz delikanlı: *"Toplum mu Yasu'yu öldürmüştü yoksa Yasu toplumun affetmeyeceği bir şey mi yapmıştı? Öylesine zihin açıcı bir adamın düşüncesizce şiddet eylemlerine başvurmasını kabullenmek güç olduğu için, suçlu muhtemelen Yasu değil, toplumdu."*

Her ne olursa olsun Yasu onunla dalga geçmeyen tek kişiydi. Madencilik yapsa bile özünde madenci değildi. Çekiç sallayarak yaşıyor ve onu kurtarıyordu. Bu ışık ona yeterdi. Ölemezdi; Yasu hayattayken ölünmezdi.

Soseki'nin Madenci'sine emek tarihi açısından değil, edebiyat tarihi açısından değer biçmek gerek. Öyle ki ilk modern roman 1920'lerde James Joyce'un yazdığı Ulysses kabul edilmekle birlikte onun öncüleri için Proust, Kafka gibi yazarlar anılır. Günümüzde Kavabata, Marukami gibi büyük kalemlere sahip Japon edebiyatının modernleşmesinin önemli isimlerden biri olarak Natsume Soseki de bu bağlamda anılmaktadır. Sanatsal kıymetini çok uzaklardan bizim dahi bildiğimiz Soseki'nin bu saygın yeri elde etmesindeyse Madenci diğer eserlerine nazaran neden daha etkili olmuştur? Bunda daha önce işlenmemiş konusu, aklın ve mantığın yanında sezgilerle tuhaflıkları barındırması, dış dünyayı ve gerçekleri bireye göre vermesi, insanın değersizliğini, yalnızlığını, umutsuz çaresizliğini tüm çıplaklığıyla vermesi, içe dönüklüğü, insana odaklanarak onun karmaşık psikolojisine ve bilinçaltına dayanması, absürt ögeleri işlemesiyle yenilikçiliği sayılabilir. Üstelik yaşı yüzü aşmış bir roman için yıllandıkça tatlanması da cabası.

Madenci'nin yazılma süreciyse biraz karmaşık. Romanın yayımlanmasıyla iskeletini oluşturan notların tutulmaya başlaması arasında yaklaşık bir ay var. Soseki kendisine yapılan bir ziyarette tuttuğu notları kullanmış. Romanda anlatılanların şubat ayında ülkeyi çalkalayan Aşio Bakır Madeni'ndeki madenci isyanıyla birleşmesi ihtimali hiç de düşük değil. Haruki Murakami'nin son sözde belirttiği üzere özellikle çalışma koşullarının acımasızlığı, ücretlerin düşüklüğü, rüşvetçilik, çalışma denetimlerinin sertliği, yetersiz güvenlik önlemleri, yaşanan göçükler, ölmeyen madencilerin silikoza yakalanıp kırkını zar zor görebilmesi, hijyenin zayıflığı romandaki maden ocağının Aşio olduğuna kanıt gibidir. Üstelik söz konusu maden ocağı romandaki isimsiz gencin gittiği doğrultuda ve uzaklıktadır.

Türkiye'de endüstrinin nasıl ne biçimde ne kadar geliştiği apayrı bir tartışma konusu olsa da "edebiyatımızda endüstri mirası" söz konusu edildiğinde –ki bütünlüklü bir çalışmaya rastlanılamamıştır– herkesin aklına Zonguldak'ın gelmesi gayet manidardır. "Maden edebiyatı" ya da "madenci edebiyatı" diye adlandırabileceğimiz bu edebi miras, bir kara yazıdır çoğunlukla ve yinelersek Zonguldak demek acının tarihi, hatta acının ta kendisi demektir. ■

Kaynaklar:

Marx-Engels, Sanat ve Edebiyat Üzerine, Çev. Murat Belge, Birikim Yayınları, 2001

Natsume Soseki, Madenci, Çev. Sinan Ceylan, Jaguar Kitap, 2018

Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu, İnkılâp Yayınları, 2007

Albert Camus, Sisifos Söyleni, Çev. Tahsin Yücel, Can Yayınları, 2011

Metin Köse, Büyük Yürüyüş, Doğan Kitap, 2014

Cemalettin Sağtekin, "Zonguldak'ta İlk Toplu Sözleşmeli Grev", Madencilik Bülteni, Temmuz-Ağustos 2007

Ekrem Murat Zaman, Zonguldak Kömür Havzasının İki Yüzyılı, TMMOB Maden Mühendisleri Odası, 2004

HASAN ÇAPİK İLE ŞİİR VE ŞİİRİ ÜZERİNE

“Sanat ve hayat aynı saftadır...”

■ SÖYLEŞİ: AYŞE KAYGUSUZ ŞİMŞEK

Önce şairi sonra şiirini tanımak için desem ki, bize çocukluğunuzu anlatın biraz…

Şu sözü hep başucuma koymuşumdur; “Çocukluk insanın anayurdudur.” Dönüp dolaşıp köklerimize varıyoruz. Bu, çocukluğumuzda her şeyin mükemmel gittiği anlamını doğurmasın. İlk tatlar, deneyimler ve bizi şekillendirmesiyle ilgili. Var oluşunuzun mayasıdır çocukluk. Artık nasıl tutarsa o maya, devam edip gider. Çocukluktan çok farklı değişiklikler yapanlar devrimcidir. Devrimciliği salt siyaset içerikli kullanmıyorum. Kişilikteki radikal değişimler için gerekli olan üst düzeydeki bilinç ve kararlılıktan söz ediyorum. Bu yapılmadığında, yaşam kör topal sürer. Çocukluğa duyulan özlemin derinliğinde feci bir yenilginin olduğunu da düşünüyorum. Nasıl? Yaşadığımız dünya, sermayenin vahşetine göre şekilleniyor. Burada insanın kendisi bile eşyanın ötesine geçemiyor. Devlet ve sermaye elinde insan kullanışlı eşyadır. Romalıları aşmış değiliz yani. Romalılar da kölelere “kullanışlı eşya” diyorlardı. Bizden daha dürüst oldukları kesin. Bizde söylem olarak her şey var ama uygulama fiyasko. İnsanlara değerli olduklarını hissettirecek ortam olmadığı için insan giderek sinikleşiyor veya öz kıyımlar gerçekleşiyor. Öz kıyımını sadece intihar olarak almıyorum. Bir insanın “ben bu dünyada hiçbir şeyim” demesi yeterlidir. Bu değersizlik ve edilginliğin sonuçlarını varın hesaplayın. Bu hâldeki hayatın çekilmezliği insanları çocukluğa sığınmaya sürüklüyor. Kimileri tarihten bir geçmiş bulup oraya sığınıyor kimileri dine. Ama dünyadayken saklanamazsın hiçbir şekilde. Saklanmayı düşünmektense sorunları çözmeye çalışmak daha akıllıca. Hele çocukların başına gelenleri gördükçe! Aylan bebeği anımsa, yıkımın kült hâliydi. Çocuklarla birlikte çocukluğun da göçtüğünü görüyorsun. Oysa çocukluk göç etmemeli; çaydaki şeker gibi içimize erimeli biz büyüdükçe. Çocukluğuma gelince, uzun uzadıya anlatmayayım. Köyde büyümüş, teknolojiden uzak biriydim. İnsani değerlerin devindiği bir ortam ve güvenlikte büyüdüm. Yıldız ve toprak kokusunu içine çekmiş biri mutludur. Kürt, alevi, yoksulluk kimliğinden etkilenmiş ve bunların üstüne sosyalist anlayışı eklemiş bir çocuk… Şimdi şiir ve öğretmenliğiyle özgür bir dünya kalsın diye kavga veriyor.

Sizce şiir nedir, neyi ifade ediyor?

Bir benzetmeden hareket edeyim: "Şiir, fosildir." Eğer toprağın mahzenlerine fosiller düşmeseydi, dünyanın serüvenini nereden bilecektik. İlkin dünyanın kendisi… Yaklaşık 5 milyar yıllık süre içinde değişik aşamalardan geçmiş ve hâlâ devinimde. Eskiler dünyayı düz ve hareketsiz sanıyorlardı. Onlar fosilleri analiz etme gücünden yoksun oldukları için bu kanıya vardılar. Yani aptal değillerdi. Ellerindeki olanaklarla bu kadarını yapabildiler. Yine, doğada yaşamış milyonlarca canlı ve tür var. Fosiller sayesinde çeşitliliği öğreniyoruz. Darwin evrim fikrine böyle ulaştı. Kırık bir vazonun parçalarını birleştirir gibi kalıntıları birleştirdi. Renklere, dokulara, iskeletlere, geçiş izlerine bakarak, okumalarının adına 'evrim' dedi. Bu fikre en çok kızanlar, fosillere yani gerçek kanıtlara bakmayanlardır. Şöyle bir şey de var Ayşe abla; düşün ki ne yazı var ne de bir kaydedici. Bu fosiller olmasa yanmıştık. Belleksizlikten kim bilir hangi hurafeye saracaktık. Ve dahası fosiller yazıdan daha güçlü: Eğip bükemez, yok sayamazsınız. Fosil, amansız gerçektir. Şimdi şiire gelebiliriz! Yazının iktidarından önce söz vardı. Şairler aktardıkça aktarıyordu. Ama sözün doğal sınırı vardı. Örneğin bir dengbejin Kürtçe söylediğini, başkası müzikal olarak dinler ama anlamadığı için es geçer. Sözel durum bütün diller için geçerlidir, arızidir. Sanayileşme atılımı dünyamızda her şeyi değiştirdi. Şair hem etkisinde kaldığı küresel dünyanın hem de doğal sınırı yıkma düşüncesiyle yazıya kapandı. Etki alanı yine sınırlı kalsa da şairleri pek çoktu. Hem de her toplumda. Burada da doğal bir ayıklama gerçekleşecek ve her çağdan yalnızca birkaç fosil 'şair ve şiir' kalacak. Zaman ve estetiğin amansız kuralları bunu gerektiriyor çünkü. Ama kalanlar, insanlığın DNA'sını yani tüm yaşanmışlığı estetize bir hâlde taşıdıkları için çok değerli olacaklar. Çağın tutanakçısı 'fosil şiirler!' Üstelik siyasi ve ahlaki söylemleri aşarak, toplumu yansıtacakları için. Bunun değeri ve bilinciyle şiire yaklaşmaya çalışıyorum. Yarınımızı da bu fosillere bakıp kuracağız bence. Dünya ve doğadaki canlılarla ilgili keşiflerimizle bilgisizliklerimizden arınmaya başladık. Şu anda arzuladığımız hâlde olmasa da o bilgiler sağlam bir dünya kurmak için bizlere sütun oluyorlar. Kültürel yönden de böyle olacak. Bir zaman sonra parçalar yerine oturduğunda o ütopik yarınlar da kurulacak. Bu düş bile şiirin değerini belirlemeye yeterdir sanırım.

Şiirin yaşamınızdaki yeri nedir?

Şiire bakışım şiirin yaşamımdaki değerini de ortaya koyacaktır. Şiir için nasıl beslendiğim de bu şekilde cevap bulur sanıyorum. Bu söyleşide şiir için bir benzetmede daha bulunayım. Bu tamamen bilincimin serbest çağrışımından doğuyor. Tartışarak doğruluğunu anlayabiliriz. "Şiir, atomdur." Burada biraz felsefeye uzanmamız gerekiyor. İlk çağ filozofları her şeyi akılla temellendirmeye çalışıyorlardı. Dönemin koşulları deneye pek olanak vermiyordu. Demokritos, varlığına cevap aranan ana maddeyi atom olarak belirlemişti. Düşüncesi şuydu: Bütün varlıklar durmaksızın parçalanıyorsa, temelde hiç parçalanmayacak bir madde olmalıdır. Aynı zamanda diğer varlıklar da bu varlığın özünden var olmalıdır. Bu atomdur. Öyleyse atomlar, her varlığın temeli ve belirleyenidir. Atomun tarihsel seyrine yüzeysel bir bakış sundum. Buradan nereye varacağım? Demokritos ve bütün doğa filozoflarından önce Homeros yaşamıştı. Şair, Odyyseia ve İlyada ile toplumun varlığını eserinde toplamıştı. Toplumun her şeyiyle birikmesinden dolayıdır ki, bu eserler kolay aşılamıyor. İşte o dönemin atomudur Homeros'un eserleri. Sanatının bir yerini söküp alamazsınız. Güzelliğin birliğidir karşımızdaki. Bu tavır sanat eserlerinde daima gözlenir ve aranır özelliktir. Antikçağ filozofları nasıl ki atomun bölünemeyeceğine inanıyorlardı, bu görüş toplum ve sanat için de geçerliydi. Sanatın toplumculuğu için, incelikli ilke. Sonra modern zamanlar geldi. Bilimsel açıdan atomu parçaladık. Bu bilimsel yönden doğrudur elbette. Sanayi toplumu atom sembolü ekseninde her şeyi parçaladı: İş bölümü, yabancılaşma, yalnızlık, türe özgü duyarlıkların her yönden saldırıya uğraması vs. ekleyelim. Şiir de öyle: Mıymıntı, sözcük şövalyesi, kısır. Kendi sevişmesinden evren doğuracağı sanısında. Suratsız ama bilgili yaşlıya benziyor. Yaşamadığı aşkların, vermediği kavgaların, taşıyamadığı dirimlerin enerjisini taşımaya çalışırken de yalpalıyor, bireyin dünyasını dev aynasına çekmeye çalışırken de. Sanayi toplumunun bu bölücülüğü tekinsiz fırtına gibi hep insandan ve hayattan bir şeyler koparıyor. Bütünlüğünü unutan insan(lık) mutsuz, vandal ve estetik yönden zayıf. Yarınsız! Yarınsız olmak kadar korkunç bir şey yoktur. Dante'nin, parçalanmış vücutlarıyla cehennemlerinde gezinenleri gibiyiz. Şiirim bunlara isyandır. Şiirim insandır. Homeros'un bilincinden, engin gönlünden esinlenerek kendini var etmeye çalışır. Elbette, insanlığın her türlü mirasından beslenerek!

Edebiyata şiirle, şiir kitaplarıyla giriş yaptınız. "Bekleyişin Zerdüştü", "Sismik ve Ritüel" ve "Sfenks Çatlağı" adında üç şiir kitabınız var. Şiirin kitaplaşmaya giden süreci nedir? Neden öykü değil de şiir?

Burada benzer yolculuklar vardır şairlerde. Bir bakarsınız şiir yazmaya başlamışsınız, dergilere göndermişsiniz ve bakmışsınız ki yayımlanmış. Sonra biriken şiirleri kitaplaştırma kaygınız belirir. Yayım-

larsınız. Sonra ölü sessizliği. Bu sessizlik bana göre hareketlidir. Sanat ortamlarını, eleştiri tarzını, tavırları, insanların derinliğini veya ne yapmaya çalıştıklarını gözlemlersiniz. Sanat yolculuğuna dair gerçek niyetinizi ve kararlığınızı gözden geçirirsiniz. Ben bu aşamada sanatla da yüzleştim. Sessizlikte şiirin yalnız şiir olmadığını öğrendim. Şiirin şahdamarı evrenmiş, öğrendim. Bilgi şiir için gerekliyse de şiirin bunun ötesinde söylem olduğunu kavradım. Şimdi rahatça hiçbir şey bilmediğimi söyleyebilirim. Çünkü şiir karadelik gibi, doymuyor. Bu yönüyle üç kitabım da bana çok şey öğretti. Neden öykü değil de şiir? Bunun başat öğesi, tercih! Kendindeki yetileri tartıyorsun ve ondan sonra yöneleceğin alanı seçiyorsun. Ben epey öykü ve tiyatro yazdım. Büyük çoğunluğunu yırttım. Bu iki alan için yeterince donanımlı olmadığımı düşündüm. İçime sinmeyen hiçbir metin yayınlanmaya değer değildir. Belki zamanla o olgunluğa ulaşırlar, o zaman yayınlanır. Bir de korkum vardır benim, saygılı korku. Shakespeare veya Çehov okuduğunuzda, insanı anlama ve yansıtmalarındaki derin duyumsayış, estetik bilinç… Sanatta yarışma, başkasını aşma değil söylediğim. Derinliğe duyduğum saygı. Benim ki haddini bilmek, sınırlarını kavramak olarak da anlaşılabilir. Ayrıca minimal metinlerde daha iyi yoğunlaştığımı düşünmüş olmalıyım ki şiir önceliğim oldu.

" …
Mezopotamyalı kadınlar
Yoksunluklarıyla
Nam salmış yaşamamaklarını
Ve öpüş biçaresi dudaklarını
Ayrıca yarınsız yüreklerini
Yalın ayak yalın hesaplarıyla
Dolaştırırlar taştan taşa
Ağaçtan ağaca…."
(s.21, Bekleyişin Zerdüştü)

"…çocuklar/hayata atardamar çocuklar
içinden geçerken yok olası yoksulluğun
bir avuç mutluluğu mısır patlatırcasına çoğaltırlar"
(s.53, Sfenks Çatlağı).

Şiirlerinin en belirgin teması 'kadın ve çocuk'. Biraz oradan konuşalım… kadın, çocuk ve şiir.

Yüzyılımız belirgin şekilde kadın ve çocuk hakları yönünden yıkımı yaşıyor. Kadınların haklarını hiç değilse yasalar üzerinden korumaya çalışan 'İstanbul Sözleşmesi'nden de çekildik. Kadının özgül güçlerini bir türlü yaşama geçiremediği bir tarih var arkamızda. Kadınların emekleri kadar beden ve bilinçlerinin amansız kuşatmada olduğu bu zamanlarda taciz, tecavüz ve öldürme sıradan! Sıradanlığı asla kabul etmeyen ve bunun için direnenlerdenim. Çocuklara gelince, onlar da öyle! Senin de alıntıladığın şu dize: "Bir avuç mutluluğu mısır patlatırcasına çoğaltırlar"da derin bir gözlem ve anlam olduğunu söylesem, ukalalık olmaz sanırım. Çocuklar her hâliyle paylaşımcı, sosyal, yardımsever, hayal gücü ve güzelliklerden yapılma bir hamur. Kim güzellikte çocukluklardan daha çok çoğalabilir. Bu hamuru kurutanlarsa bizleriz. Daha dünyayı kavrayacak kadar bilinçleri oluşmayan çocuklar, kapitalizmin iğreti sistemi içinde yok oluyorlar. Kapitalizmi sermayedarlar kadar ayakta tutansa bizim çarpık bilincimiz, emeğimize göre yaşam modeli kuramamamız elbette! Kapitalizm kadın ve çocukları daha savunmasız gördüğünden olacak ki en çok onlara saldırıyor. Erkekleri de başka şekilde eziyor, bu ayrıca konuşulabilir. Kapitalizme yenilen erkeğin öfkesini kadından çıkarması olayın küçük bir görünümü. Şair çağının tutanakçısı gibi davranacaksa bunları görmeli, göstermeli ve itiraz etmeli. Bu çelişkileri estetize ederek sunmayı insanlık borcu olarak biliyorum. Boş bir toplumcu soyutlamaya düşmemek için de yer, zaman ve isimleri şiirimde görünür kılıyorum. Ki çağ ve acı bilinsin. Belki ders çıkarılır da akış değişir. "Yoksa özgürlük müdür ölümün öteki adı…" dizeni Ayşe abla, şöyle yenilemek içindir bu uğraşı: 'Yoksa özgürlük müdür yaşamın öteki adı…'

"…
elim yandı yüreği yandı bizimkilerin
yer değiştirdik tesellide: korkmayın
korkmayın geçer, kalıcı değil acı, dedim

yuttum acımı başkası acılanmasın diye…"
(s.16, Sfenks Çatlağı)

Şiirini okurken kendi şiirimden dizeler geldi dilimin ucuna:

"… Sağılırken yaralı ceylanların sütü
Analar höllük mü eler ninni mi söyler
Çocuklar topraktan mı biter söyle
Ölümüdür kuşların dili
Yoksa özgürlük müdür ölümün öteki adı…"
(Maviler Unutulmayacak)

Ne çok ortak yönümüz var, demekten alıkoyamadım kendimi. Sonra düşündüm, aynı acılı bir coğrafyada yaşamayı. İktidar ve şiir… Ne dersin?

"Coğrafya kaderdir" sözü olağanüstü bir tespittir. Aynı coğrafyada yaşayanlar, benzer yaşanmışlıkları sanat eserlerine taşırlar. İktidar ve şiir ilişkisine gelince… Çok şey söylenir ama şöyle açıklamaya çalışayım: İktidar, doğası gereği bir sermayenin sözcüsüdür. Sermaye, yasalarıyla yaşamı kontrol etmeye ve dondurmaya çalışır. Statükoya bayılmasının nedeni buradadır. İktidar veya sermaye oransal olarak toplumun çok küçük kesimini temsil eder. Yüzde beş bile değildir. Toplumsa diyalektik ve hareket hâlindedir. Hareketin olduğu yerde yasaların donuk, tekçil ve aptal yüzü hiçbir şey ifade etmez. Yine toplumsa çok sesli/renkli ve büyük bir yürek. Sadece büyüklüğünün ve gücünün farkında değil. Ama sermaye bunun çok iyi farkında. Bunun içindir her türlü sendikal veya sınıfsal hareketlilikleri bastırmaya çalışması. Sanat da halk ve hayat gibi sürekli devinim halindedir. Sanat, yaşadığımızın güçlü ve güzel özetidir. Bu sebeple sanat ve hayat aynı saftadır. İktidarlar bu iki güce farklı şekillerde çelme takmaya, ayırmaya çalışır. Sanat buna boyun eğmez. En baskın dönemlere bile şiirin sesini bırakması bu direnişindendir. Son sözüm olsun bu soru için: İktidarlara yamanmaya çalışmak da sanatın kendisine yaptığı harakiridir.

Son söz olarak ne söylemek istersin?

Sanatın son sözü olmaz som sözü olur. Bu söyleşiyi yaparken senin yaşamını da geçirdim gözümün önünden. Neden? Yaşamın feodal değerlerinden kadın kimliğini kurtarmışsın. Emeğini merkez alarak sınıfsal yerini almışsın. Ve bu mücadeleni sanatla aktarıyorsun. Kısaca, 'insanlık' birikmişsin. Ben sanatın ve yaşamın arzulanır yarınlarının da böylesi mücadeleyle kurulacağını düşünüyorum. Bağdaştırmayı bunun üzerine kurdum. Sanat ve yaşam bileşimi bu şekilde olursa elimizden hiçbir 'karanlık' kurtulamaz. Teşekkür ederim bu güzel söyleşi için. ■

Ne Olur Sorma

■ **ADİL BAŞOĞUL**

Ne olur sorma bana
Seni sevdiğimi söyleyemem

Türkü yakılırmış
Şarkı yazılarmış
Çok sevdiğine aşk söylenemezmiş
Bunu ben çok geç anladım

Bir türkü yakayım aşk acısına
Bir şarkı yazayım kavuşan âşıklara

Göğün deliğinden öpeyim seni
Getireyim eskilerden yıldızlarla sevişen
Sırılsıklam ala mavi bir gökyüzü

Getirsem
Kırlangıçlarla süslü yeşil mavi bir deniz
Çocukların ayaklarına sersem

Ne olur sorma bana
Seni sevdiğimi söyleyemem

Bir türkü yakayım ben ikimize
Şah Cihan'ın sesi yankılansın
Bânu Begüm için Agra'da
Aşkı fısıldasın
Babür mimarisi Tac Mahal'den
Beyaz memerleri kızıla kessin utancından

Ne olur sorma bana
Seni sevdiğimi söyleyemem

Bir şarkı yazayım ben ikimize
İspanyol esmer bir çingene
Olanca ihtişamıyla raks etsin Endülüs'te
Siyah ve kırmızı eteklerinde yanalım
Diken ve gül gibi
Kan ve gül gibi

Ama ne olur sorma bana
Nasıl söylerim sana
Seni nasıl sevdiğimi…

Bizim Çil Tavuk

■ **Dr. HÜSEYİN SAKLAMAZ**

Dedim ya, tavuk beslemek zordur. Dur deyince duran, git deyince giden, azarlayınca küsen kedi, köpek beslemeye benzemez. Bunlar başlarına boydak yaşarlar. Durdan sustan anlamazlar. İnattırlar. Bacaklarına kelepçe takmadan bir yerden bir yere götüremezsiniz. Ölür de gitmezler. Hepsinden de kötüsü çok da ziyankârdırlar.

Ben, dünyaya gözlerimi annemin tavuklardan şikâyetlerini dinleyerek açtım. Annen sana ninni söyler miydi derseniz, o dediğiniz şey tavuklardan şikâyet değilse, hayır derim.

Bir ara babamı tavuk besleme hevesi sarmış. Davar mal sürüleri, ekip biçme işleri, bu kadar işin üzerine bir de tavuk besleme hevesi girmiş aklına. Çiftçi milletinin sıkça böyle halleri olur. Mülk sahibiler ya... Dünyanın bir parçasının tapusu ellerinde ya... Kendilerini dünyayı değiştirme yetkisine sahip sanırlar. Getirisini, götürüsünü hesaplamadan büyük işlere soyunurlar. Çünkü dünyanın kendilerine hep cömert davranacağına inanmışlardır. Ta **Sinop** taraflarından gelen **Gerze** cinsi tavuk bulmuş. Gurka yatırarak gittikçe sayılarını artırmış. Siyah, iriyarı, gösterişli, etten yana da yumurtadan yana da göz doldurucu iyi bir cinsmiş. Kiminle otursa tavukları ile övünerek lafa giriyormuş. Başta, komşular babama kıskanır gibi bakıyorlarmış. Adam cesur, bravo der gibi davranıyorlarmış. Bir müddet sonra iş içinde iş üretmeye de başlamış: Yalnız tavukların sayılarını artırmakla kalmamış, yuvalarından keklik yumurtalarını toplayıp gurk tavukların altına koyarak yüzlerce keklik yavrusu *(ferik)* çıkartmış. Keklikleri de evcilleştireceğine, bu konuda herkese örnek olacağına, insanların niye şimdiye kadar bizim aklımıza gelmedi diye hayıflanacağına inanmaya başlamış. Düşünün, her tavuğun altından on beş, yirmi keklik yavrusu çıkıyor. Ferikler, bir müddet üvey analarının etrafında, tavuk yumurtalarından çıkan üvey kardeşleri civcivlerle beraber, sevgi dolu '**guk, guk'** şarkısını dinleyerek kardeşler olarak birlikte büyürlermiş. Ama bu mutluluk hiçbir zaman devam etmiyormuş. Bacakları, kanatları biraz güçlenen ferikler, ortada hiçbir sebep yokken, döğüş kavga yokken, sessizce, otların arasından kayıp dağlara kaçıyorlarmış. 'Bereket ki', hiçbir civciv onların aklına uyup da evlerini terk etmiyormuş.

Komşular babama çabalarının boşa gitmesinden dolayı üzüntülerini bildirmişler. Ama annem onlara öfkeliydi: Babamın yüzüne öyle söylüyorlar ama arkasından, dişlerini ışıldatmadan, **hıs hıs**, güldüklerini düşünüyordu.

İşin başında annem babamın bu hevesine ortak olmuş. Yani desteklemiş. Ama ikisi de kapılarının önündeki, her bahar **'**heves güves' yeşerttikleri bostanlarına bu kadar zarar vereceklerini düşünememişler. Bostan bu, yazın yeşilini, kışın kurusunu, turşusunu 'bol bolamat' yedikleri rızklarını veren, kazmayla, kürekle didinerek toprağını hâsıl ettikleri, olmazsa olmazları...

Köylük yerde, işleri bitirip de dinlenirken, hele bir komşu, dertleşecek bir ahbap oturmaya geldiğinde ne konuşulur? Babamın seferberlik zamanı askerlik anıları bütün zamanı doldururdu ama annemin de tavuklarla olan savaşının bazı sahneleri babamın anıları kadar acıklı ve heyecanlıydı. O da savaşının bir yerinden başlayıp anlatmayı çok severdi:

"Fideleri diker dikmez, zarar vermek için, başında biterler. Karıklarda eşinerek fideleri sökerler, kırarlar. Haydi derim, kalanlar bize yeter. Zaten bostanlık çok geniş, nerdeyse bir dönümlük yer. Bir başlayınca hevesimi alamaz elime geleni toprağa gömerim, sonra da yorulunca niye bu kadar diktim diye kendimle kavga ederim. Çiçek açarlar, bakarım çiçekler yerlerde. Yemek için mi kekip düşürürler yoksa sırf zarar vermek için mi yaparlar ona da akıl erdiremedim. Bostanın etrafı senelerdir, adam boyu, dikenli kuru çalılarla çevrili. Her uğramamda fırdolayı gezer, çalı altlarındaki geçebilecekleri boşlukları tek tek kapatırım. Her seferinde artık buralardan yılan bile geçemez diyerek içim rahat eve girerim. Sen misin bunu diyen? Hemen arkadan bir yolunu bulup üçü dürdü birden girerler. Sonunda büyük oğlumuz bunların planlarını keşfetti: Etrafta dut, kaysı ağaçları var. Siz hoplayıp onların başına çıkın, oradan da, çalıların üzerinden uçarak, hooop, bostanın ortasına konun. Gözüyle görmüş. Şeytanın aklına gelmez!.."

Herkese böyle uzun uzun anlatmaz. Daha çok kendisini ağlatan sahneyi anlatırdı:

"Irgatlara yetecek kadar bir tencere pilavımı yaptım. Süzme yoğurdu, kaysı hoşafını da bakraçlara koydum. Bir de salata yapmak geldi aklıma. Domatesler yeni kızarmaya başladı; tur-

fanda olur milletin hoşuna gider dedim. Uzaktan, beğlenmeye başlayan domatesler gözüme çalınmaya başlamıştı. Elime bir kap alıp bostana girdim. Girmez olaydım!.. Kızarmaya başlamış bütün domatesler, iri biberler hepsi tek tek yoklanmış. Delip içindeki çekirdekleri yemişler. Hiç böylesini görmedim de duymadım da. Canı çıkasıcalar, onların içinde çekirdek olduğunu size kim söyledi? Delinmedik, içi boşalmadık domates biber bırakmamışlar. Oturdum hüngür hüngür ağlamaya başladım. Kendi geldi. Kendimi tutamadım. Akşam millet eve toplandığında da yine kendimi tutamadım, zırıl zırıl ağladım."

Bunlar ben doğmadan önce veya aklımın ermediği zamanlarda olmuş. Belki beşikteydim.

Oturup, yalvar yakar, babamı tavukçuluktan vazgeçmeye ikna etmişler. Zaten kâr için değil zevk için yapılıyor gibiymiş. Evde sepetler dolusu yumurta birikmiş, sağdan soldan bunu kasabaya götürüp satın diyenlere babam, "Şimdi bir de yumurta satıcısı mı olayım?" diye cevap veriyormuş. Annem bozulmaya yüz tutan yumurtaları itlerin yalına kırıyormuş. Tavuk satmak da zor iş. Kasabaya vasıta yok. Vasıta yolu bile yok zaten. Patika yollardan davar sığır sürüsü gibi önüne katıp, dere tepe aşarak, götüremezsin ki. Köyde herkesin kendine yetecek tavuğu da yumurtası da var. Kimse yumurtaya da tavuğa da cüzdan açmaz. Yine en çıkar yol, biraz da mecburiyetten, tavukları köylülerine hediye olarak dağıtmışlar. Annem, "Ziyanlarından kurtulmamızı kâr bildik," derdi.

***

Aklım erdiğinde bizim bir Çil tavuğumuz vardı. Annem bakmış ki ev yumurtasız da olmuyor, komşunun gurka yatmış tavuğunun altından bir civciv almış. Avcunda taşıyarak getirmiş. Daha tavuk mu olur, horoz mu çıkar o bile belli değilmiş. Kapının önündeki odunlukta tahtalar üzerine tüner, şafak vakti çıkıp gezer tozar, öğleye doğru, 'bir alamet bir garametle, **gık gık gıdaaak, gık gık gıdaaak** bağırtı çağırtısıyla gelir, beş on dakika bu makamla öterek kapının önünde gezindikten sonra kanat açıp bir hoplamada **takaya** çıkıp yumurtlardı. Taka çok yüksek değildi. Benim boyum yüksekliğindeydi. Ben o zaman dört beş yaşlarında olmalıyım. Annem, baştan o takaya fol koyarak alıştırmış. Artık fol koymadan da çıkıp oraya yumurtluyordu.

"Haydi oğlum, benim aslan oğlum!.. Yumurtayı takadan al da getir yerine koy."

Her gün benim aslı görevim buydu. Tavuğun sesi biter annemin sesi başlardı. Yumurtayı getirip, tandırın yanındaki köşede, tabanına saman serilmiş takaya koyuncaya kadar annem her beş dakikada bir aynı lafları sayardı.

"Daha yapmamıştır!.."

"Yaptı, yaptı!.. Sesi kesileli çok oldu."

Bazen daha yapmamış olur, elimi uzatınca **gııık** diye bağırır, bana kızardı. Ama yapmışsa zaten çekip gider, başına erken bitmişsem ayak sesimi duyar duymaz 'pat diye' takadan atlayıp inerdi.

Annemin korkusu, altında yumurta birikirse gurka yatmak ister derdi. Kapımızda sürüyle tavuk olması onun gözünü korkutmuştu.

***

Gündüzleri ev çok tenhalaşıyordu: Yalnız annem ve ben... Ama Çil'i, küçük köpeğimiz Fino'yu, kedimiz Sarı'yı da saymak lazım. Sabahın karanlığında babam, abim davarı, sığırı toplayın gidince evde bu saydıklarım kendi başımıza kalmış oluyorduk. Yani annemin 'can yoldaşları' bu kadardık... Ama annemin bu **can yoldaşlarımsınız** lafı iyi zamanlarında söylediği lafıydı. Kızdırdığımız zaman **ömür törpüleri** oluyorduk. O zaman aklıma gelip te anneme sormadım ama en can yoldaşı da en ömür törpüsü de ben olmalıyım diyorum. Çünkü bu yoldaşları içinde sözünü en az dinleyen bendim. Bir çağırmada hemen koşup gelemiyordum. O yaşlarda oyunu bırakıp gelmek kolay yapılacak bir şey değildi. Çil, ben **cüvvv... cüvvv...** diye seslendiğimde uzaktan bakıp, gelip gelmemekte tereddüt ederdi ama annem çağırdığında hem koşar adım hem de kanat çırparak, yürüme ve uçma güçlerini birlikte kullanarak, yel gibi gelirdi. Çünkü annem ona her gelmesinde bir şeyler ikram ederdi. Pisboğazlıkta eşi yoktu!.. Kediye çok bağırdığını biliyorum. Ocakta yemek pişer, kokusunu alır almaz tırnakları ile eteğine asılıp iş görmesini engellerdi. İllaki o yemekten, ocaktan inmesini beklemeden, hemen tadacak. Her halde annemin en uslu, en söz dinleyen can yoldaşı Fino'ydu. Babam onu tavukları tilkilerden korusun diye tutmuş. Yoksa bizim sürünün peşinden giden çoban köpeğimiz vardı. Fino kapıdan ayrılmaz ve en ufak bir çıtırtıda havlardı. Böylece her saat, her dakika, ağaçlar arasında kaybolmuş evimizde bir yaşam olduğunu, bir de koruyucusu olduğunu dosta düşmana bildirmiş oluyordu. Zaten onun oturduğu yerden havlaması bile tilkileri korkutuyormuş.

Durup dururken bu düzenimiz Çil tarafından bozuldu. Hem de fena hâlde bozuldu. Huyu değişti. Artık takaya çıkıp yumurtlamayı bıraktı. Gidip bostan tarlasının çevresindeki çalıların otların dibine yumurtlamaya başladı. Artık işin yoksa saatlerce yumurta ara dur! Annemde bu işe

çok kızdı. Söylenip durdu. "Bir evin bir tavuğu olunca yedirdik içirdik, şişti. Ağırlığını kaldırıp takaya çıkmak zor geldi zar. Gözlerden uzak yumurta biriktirip gurka yatmak istemişte olabilir. Cadı!.. " diyerek yüzüne epeyce laf saydı. Ama anlayan kim?.. Eski kabahatleri de varmış. O aksiliklerini de hatırladı annem: Takaya saman sermiş yumuşak yerde yatıp yumurtlasın diye. Samanı ayakları ile süpürüp atmış. Samanın içinde tene aramıştır çayır otu sereyim demiş, onu da kabul etmeyip etrafa saçmış.

İşin yoksa bütün gün yumurta ara dur. Hâlbuki benim çok işim vardı. Değirmenim vardı. Arıza yapıyor; oturup da tamir edemiyordum bunun yüzünden. Değirmenim dönmeden öyle harap dururken ben çok üzülüyor, çok sinir oluyordum.

Yukarı dereden bizim evin önüne su harkı gelirdi. Bir oluktan akıp oradan da bahçeye, bostana giderdi. Oluktan akan su benim değirmeni döndürüyordu. Tam bozulsa bile kavak çubuklarından yenisini yapabiliyordum. Abim öğretti. Ona da babam öğretmiş. Abim ben yaşlarındayken çok yaramazmış. Bunu herkes söylerdi. Bütün gün ağaçların başından inmezmiş. Kavakların tepelerine tırmanırmış. Babam bu çocuk bir gün ağaçtan düşüp, Allah korusun, sakat sukat kalacak diye bu değirmeni yapıp artık bununla oyna diye, eline vermiş. Pervanesi çok bozuluyordu. Yerinden çıkıp suyla akıp kaybolan da oluyordu. Pervanesi azalınca dönmüyor ölmüş gibi oluyordu. Çöplerden yontarak yeni pervane yapmak çok zamanımı alıyordu. Çünkü bıçağım kördü. O zamanlarda en büyük arzum, büyüdüğümde bir keskin bıçak sahibi olmaktı.

Rüyalarımda bile yumurta arıyordum. Sanki annem benimle beraber rüyalarıma da geliyordu. Gündüzleri, yumurta getirmem biraz gecikince annem dışarı çıkar, uzaktan seslenerek bana yol gösterirdi. Rüyamda da aynısı oluyordu. Birbirimize bağırıp duruyorduk.

"İşte orada tam orada, sesi bulunduğun yerden gelmişti."

"Oralara çıkmaz oğlum, oralara çıkmaz. Orada çalı çırpı mı var? Güneşin alnına, yazının yüzüne yapmaz."

"Ben buralarda da gördüm onu"

"Oralara çekirge, kelebek kovalarken çıkar. Kırk kere söyledim sana: Yumurtasını saklayacağı yerlere yapar. Gölgesi koyu, dibi karanlık gibi olan şeylerin dibine yapar."

***

Üç dört gündür eve hiç yumurta getirememiştim. Annem, "Bostana yeni su bağladık, etraf ıslak, o ıslak yerlere yumurtlamaz; sen en iyisi dereye in, öbür geçeye bak," dedi. Derenin öbür geçesi tarlaydı. Oranın toprağı beyazımsı ve yumuşaktı. Üzerinde yürürken insanın ayağı gömülüyordu. Çil de sıkça o tarafa geçip ağnardı: Yüzüstü yatar, ayaklarıyla kazdığı torağı kanatları arasından havaya savurur, altında oluşan çukura yatarak gözlerini kapatıp bir müddet uyuklar gibi yapardı. Ama onun uyuması da bir tuhaftı. En ufak seste, her yaprak hışırtısında gözler açılır, boyun uzar, kafa diklenir, uyuyor mu uyuma taklidi mi yapıyor anlaşılamazdı.

Etrafa bakınıp dururken orta yerde, yazının yüzünde iki tane yumurta gözüme çarptı. Etrafta ne çalı var ne ot. Bu nasıl iş diye diye o tarafa yürüdüm. Bembeyaz, kar beyazı iki yumurta yan yana duruyor. Eğilip elime alınca altlarında birkaç yumurtanın daha toprağa gömülü olduğunu gördüm. Sevinçten mi diyeyim, bir suçlu yakalamanın verdiği kahramanlık coşkusundan mı diyeyim anneme öyle bir yüksek sesle seslendim ki dere boyu sıralı kavakların üzerindeki bütün

Umut

■ ALİ DOĞAN

Bütün yıllar bitiyor.
Bitmeyen yıl olmadı hiç,
Her yılın sonunda umutla beklenen,
Kâh sevgili,
Kâh karın tokluğuna bir ekmek,
Hep umut, hep bir güzel gün özlemi,
Oysa beklemek mi umut edileni,
Yürümek mi gerek umuda?
Bütün yıllar bitiyor,
Henüz gelmedi bitmeyen yıl,
Henüz bitmedi, bitmemeli umut,
Artık karın tokluğu değil,
Ekmek kadar özgürlük de gerek belki,
Düşünmek umudu,
Beklemektense yürümek ekmeğe, özgürlüğe ve umuda.

2021 Aralık

kuşlar dereyi dolduran bir hışırtı gürültüsüyle uçuştular. "**Anne!.. Anne!.. Yumurta kuyusu buldum!.. Çil yumurtalarını burada torağa gömmüş!..**"

Annem elinde süpürge dışarı çıktı. İki elimde iki yumurta, havaya kaldırıp bağırıyorum, annem hiçbir şey söylemeden bakıyor. O ses çıkarmadıkça ben daha yüksek sesle bağırıyorum. Nihayet, ölgün bir sesle:

"O yumurtalardan birini kırmadan yerine koy, bir tanesini al gel" dedi.

Koşarak tık nefes eve çıktım. Annem kapıdaki dut ağacından bir yaprak koparıp sekideki minderin üzerine koymuş, onun üzerine de bir yumurta koymuş; beni bekliyordu. Elindeki bir dut yaprağını minderin üzerine koyarak elimdeki yumurtayı yaprağın üzerine koymamı söyledi. Bizim Çil'in yumurtası daha iri, kabuğu sarımtırak ve sanki daha kalın gibiydi. Benim getirdiğim kar beyazı ama ufaktı. Annem yumurtalara uzun, uzun bakarken içinden konuşur gibi söylendi:

"Gamsızdır bunlar!... İşte böyle, bu güzel yumurtalarını toprağa gömüp arkalarına bakmadan çekip giderler. Yumurtalar yerinde duruyor mu, üzerleri açıldı mı, yavrular çıktı mı, çıkan yavrular kurda kuşa yem olmadan ayaklandılar mı, dönüp bakmazlar. Onun için yüz elli sene yaşarlarmış ya bu gamsızlar!.."

Annemin yüzü hüzünlenir gibi olmuştu.

"Bu yumurtalar bir kaplumbağanın. Tavuklar yumurtalarını gömmezler. Bu yumurtayı götür yerine koy, üzerlerini de aynı kalınlıkta toprakla ört. Her yumurta içinde bir can taşır. O canlar da gözlerini açıp dünyayı görsünler."

Annem beyaz yumurtayı iki dut yaprağına sarmalayıp elime verirken, yine şikâyete başlamıştı. Bu defa kendi kendisinden şikâyetçiydi. Arada bir böyle kendi kendisine kızar, kendi huyundan şikayetçi olurdu.

"Ben gamsız olamam!.. Keşke olabilsem!.. Dünyada herkes gamsız olabilir ama ben olamam!.. Şu gün olmuş, koca adam oldunuz, ben hâlâ her gece uyanır, yorganı tekmeleyip üzerinizi açtınız mı diye kontrol ederim. Ben bir şey olamam!.. Herkes olur ama ben olamam!.."

Biliyordum, bazı geceler üzerimi örterken nefesinin sıcaklığını yüzümde duyar; uyanırdım.

Kasım 2021 ■

Eylemde Genç Bir Kız

■ M. RAUF ARPAÇAYLI

Eylemde genç bir kız; pankartına.
"Kimse üzülsün istemiyorum" yazmıştı.
Ben Toka'ma kırmızı bir bayrak astım
Üstüne hiçbir şey yazmadım.
Uçsuz sularda zaten yalnız olacaktım.
Hoşça kal güzel kadın.
Ben bucaksız sulara yelken açıyorum.
Gelmeye niyetin varsa, elini çabuk tut.
Eğer büyük fırtınaları atlatırsam
Öteye varmak çok da zor olmayacak.
Bildiğin ne varsa hepsini unut
Bazen çok bilmek bir işe yaramıyor.
Hatta yük bile olabiliyor insana.
Yüklerinden kurtulmaya bak.
Yalan zekâ isidir, dürüstlükse cesaret,
Eğer zekâ yetmiyorsa cesaretini kullan,
"Dürüst olmayı dene" diyorsun ya!
Kırmızı bayrağımı cesarete bandırdım
O'nu güzel şeylerle boyayacağım,
Yolum uzun, yolum zorlu ama
Cesaretim avuçlarına emanet,
Yunuslarla selamlaşıp hasretle kucaklaşacağım.
Kıyıda kalışına şaşırmadım inan
Ama "Kuşlar gerçekten uçuyor"
Uçmalılar da zaten.
Ve güzel kadın asıl yüreği kıyıda bırakmak,
Bir gecekondu mahallesinde çığlık çığlığa geçen
Fecir trenlerinin sesiyle uyanmak gibi acı.
Fakat acılardan öğrenmek değil mi cesaretin ilacı?
Unutma! Tek başına değilsin.
Derin nefes al, gökyüzüne bakmayı dene
Seni sen de sevebilirsin.
İskelede bağlı bir kayık hep seni bekliyor olacak.
Ben kavgayı seçtim, yani sevmeyi.
Okumaya gülmeyi bir de senden vermeyi, unutma.
Sigarayı da bırak iyi edersin.

Atın Çığlığı

■ **REŞİT YAMAN**

Mart ayıydı. Karlar yeni yeni eriyor ve güneş ısıtmaya başlamıştı. Öğlene doğru ısınan ıslak topraktan buharın yükseldiğini görülebiliyordunuz. Rüzgârda hafifçe sallanan pembecik, sarı ve eflatun o tazecik taç yapraklarıyla, kar çiçekleri de yer yer eriyen karın altından uç verip baharı müjdeliyorlardı.

Yeni kahvaltı yapmıştık. Çoban gelip bizim kısrağın dün gece gelmediğini söyleyince babamı bir telaş aldı ve bana,

–Hemen kalk git dün nahır nereye gitmişse oralara bak, dedi, yanına tüfeği almayı da unutma.

Ben de telaşlandım çünkü o boz atımızı çok seviyordum. Hemen kalkıp hazırlandım. Yanıma tüfeği ve sadık köpeğimiz Hürço'yu da alarak yaylaya doğru yola çıktım.

Dereler ve çukur yerler hâlâ karla doluydu ama baharda bu kar katılaşır âdeta beton gibi olurdu. Yer yer katılaşan bu karların üzerinde yürüyordum. Ayaklarım batmıyor aksine yürümesi hoşuma gidiyordu.

Yaylaya doğru giderken sürekli yükseklere doğru çıkıyor, bayırlar tırmanıyordum. Yukarılara doğru çıkıldıkça da kar artıyordu. Bir saat kadar yürüyerek köyden epey uzaklaştım. Artık köy görünmez olmuştu ve Mela Dağı'nın eteğine vardım. Dün sığır sürüsü o dağın arkasına gitmişti. Çukur ve otu bol bir otlaktı orası.

Dağı tırmanıp aşmak yerine eteğini dolanarak arkasına varmak istedim. Buna rağmen yine de bayır tırmanıyordum. Uzunca bir bayırdı. Hem bu sıkıcı ve zor yolculuğu yapıyor ve hem de ata ne oldu diye düşünüyordum.

Binilecek yaşa gelince amcam onu biraz alıştırdıktan sonra ben de ona binmek istemiştim. O gün köyde düğün vardı. Adettendi, at yarışı yapılacak ve birinci gelene gelinin hazırladığı özel bir yastık ile birlikte iki çift yün çorap ve eşarplar hediye edilecekti. Amaç o hediyeleri almak değil de köyde kimin atı en hızlı ve kim en iyi süvariydi onu ortaya çıkarmaktı. Kızların gözüne girmek için köyün bütün gençleri bu yarışı kazanmak istiyorlardı. O gün otuza yakın genç olarak atlarımızla köyün aşağısındaki düzlüğün başına gitmiştik. En az üç dört kilometrelik uzun bir düzlüktü orası ve o yüzden sık sık oranın ne güzel bir hava alanı olabileceğini düşünürdüm.

Köyde herkes gibi benim de sevdiğim bir kız vardı ama bana hiç yüz vermezdi. Biraz da onun gözüne girmek ve belki beni beğenir diye tehlikeyi göze alarak o genç kısrağa binmeyi göze almıştım. Babam,

–Oğlum o at ham, daha binmeye alışık değil, seni düşürür, demişti ama dinlememiştim. Aklımda sevdiğim kız Gülçin vardı. O ne diyecek ne düşünecek... sadece onu düşünüyordum. Kendimi birinci gelmiş ve köyün içinde atını şahlandırarak geçen bir kahraman gibi düşlüyordum. Gülçin hayranlıkla ve sevgiyle bana gizli gizli bakıyordu.

–Otuz kadar atlı düzlüğün başında sıraya girdik.

–Ben haydi deyince yarış başlayacak! diye bağırdı İsmet amca.

Atım bir türlü yerinde rahat durmuyor ve üzerinde onu zor zaptediyordum derken yarış başladı. Ok gibi öne fırladı atım. İlk beşyüz metrede yüz metre kadar önde gidiyordum. Kimsenin beni geçmesi mümkün görünmüyordu. Arkamda atları süratlendirmek için atılan kamçıların şakırtıları, çığlıklar, atların burunlarından çıkan fır fırlar ve nal sesleri birbirlerine karışıyordu. Atım hiç yorulacağa benzemiyordu. Enerji dolu oluşu ve gençliği ile kimseye önü vermeyeceğe benziyordu. Ben de çok mutluydum. Aklımda Gülçin ve birincilik vardı.

Buzdan Canlar

■ **YUSUF ÖZDEMİR**

Buzdan canlar çağında
Buzdan adamlar, buzdan kadınlar
Dokunduğun her ruhun içinde
Kocaman bir sirk çadırı seni bekler.

Sırasını bekleyen bekleyene
Akrobatlar, cambazlar, palyaçolar
Biletsiz bir gösterinin içindesin.
Buzdan adamlar, buzdan kadınlar.

Kutup çölünde, kendi gecende
Dokundukça önce ellerin üşür.
Sonra ruhun uyuşa uyuşa donar.
Buzdan canlar çağında.

İlk kilometre bitince ben hâlâ öndeydim. Hatta mesafeyi daha da arttırıyordum.

Ta uzaktan köyü görebiliyordum. Düğün nedeniyle rengarenk giyinmiş kadın, kız, erkek... herkes düzlüğün bitiminde toplanmış gelişimizi izliyorlardı ve ben en az yüz metre öndeydim.

Düzlüğün bir yerinde sıra sıra bir metre kadar yükseklikte kayalar vardı. Birdenbire atım o kayalara yöneldi ve tüm çabalarıma rağmen o kayalardan birinin üzerinden atladı ve ben düştüm. Sanki ben düşeyim diye kasıtlı olarak gidip o kayanın üzerinden atlamıştı. Ve o yine de durmayarak aynı hızla köye yönelerek yarışı birinci olarak bitirdi. Tüm köylüler birinci gelen bu süvarisiz genç ata gülmüştü. Ondan sonra çok yarış kazanmıştı o kısrak ama üzerinde ben değil amcam vardı.

Şimdi bayırı tırmanırken işte o anım aklıma gelmiş ve o atımızı aramaya çıkmıştım.

Tam bayırı dönüyordum ki birdenbire o kısrağın acı acı kişnemesini işittim. Sesi çok uzaktan geliyordu. Köpeğim Hürço da o sesi duyunca önce kulaklarını dikti ve sonra bana dönerek sanki sesi ben de duydum der gibi hafifçe havladı.

–Tamam Hürço, aradığımızı bulduk galiba, dedim.

Hızlandık. Bayırı bitirip dağın arkasına varınca birden ta uzakta, derenin içinde atı gördüm. Etrafında dönüp duran iki kurt vardı.

–Bozeeeee! diye bağırdım

Çok sevdiğimiz o atımıza "Boze" diye bir isim takmıştık.

At sesimi duyunca acı acı kişnemeye başladı. Öyle bir kişnemeydi ki bu sanki gel beni kurtar diyordu. O sırada atın neden yerinde sabit kaldığını, koşmadığını merak ederken ön bacaklarının arasında, tam göğsünün altında bir şeyin kımıldadığını gördüm.

Boze doğum yapmıştı ve yavrusunu kurtlara kaptırmamak için büyük bir savaş veriyordu. Hemen namlunun ağzına bir mermi verip tetiğe bastım. Korkunç bir gürlemenin sesi sırayla dağları dolaşarak yankılandı. Ardından kurtları gören Hürço fişek gibi fırladı ve arkasından ben koşmaya başladım. Boze de sanki sevinç çığlıkları atıyor gibi başını göğe dikerek yüksek sesle durmadan kişnemeye devam ediyordu.

Kurtlar birden patlayan silah ile havlayan Hürço'nun sesiyle ürkmüş yavaş yavaş atın etrafında dolanmaktan vazgeçip uzaklaşmaya başlamışlardı. O sırada Hürço yetişip birine vurup takla attırdı. Öteki kaçarken Hürço yere düşürdüğünü boğmaya başladı. O kaçan kurda nişan alıp ateş ettim ama vuramadım. Yanına varınca Hürço'ya çekil kenara dedim ve kurt yalnız kalır kalmaz ateş edip öldürdüm. Sonra birlikte atın yanına gittik.

O manzarayı unutmayacağım.

Boze, kurtlara kaptırmamak için yavrusunu iki ön ayaklarının arasına almış ve yaklaşan kurtları çifteleriyle uzaklaştırmaya çalışırken belki de dün geceden beri korkunç bir savaş vermişti. Bu yüzden orada o korkunç bir savaşın izleri vardı. Atın etrafında çember gibi yuvarlak bir ark meydana gelmişti. Etrafında dört dönen kurtlarla döndükçe ve çifte attıkça taze toprağı kazmış dört tarafa savurmuştu.

Bizim o kısrak insana pek yaklaşmayan yabani bir huya sahipti ama o gün gözlerimi yaşarttı. Yanına gittiğimizde çok müteşekkir olmuşçasına burnundan fır fır sesler çıkararak bana sokuldu ve ağzını yüzüme sürmeye başladı. Sonra da Hürço'ya dönerek hafifçe kişnedi. O anı asla unutmayacağım. Atların da köpekler gibi sahiplerine sadık olduklarını biliyordum ama bu kadar iyilikten anladıklarını ve teşekkür ettiklerini bilmiyordum.

Küçük yavruyu kucağıma alıp dereden çıkmaya başladık üçümüz. Daha önce beni üzerinden atan ve sevmeme bile hiç izin vermeyen yabani huylu atım hep yanı başımda yürüdü ve o yol boyunca ikide bir hem yavrusunu ve hem de beni burnuyla fır fır ederek, minik minik kişneyerek nazik dokunuşlarla sevdi durdu. Bu mutluluk köye gelinceye kadar devam etti. O gün ilk defa boz atımla aramızda bir sevgi ve yakınlaşma bağı kurulmuştu.

13 Aralık 2010, İstanbul ■

Ölüme Karşı Deyişler (7)

■ **RAHİME HENDEN**

(Mürsel oğlu
Ömer Henden'in anısına)

Kuş gagasında çırpınan
bir yürekti gençliğin...
Çok çalıştı, çok üretti ellerin.
Avuçlarının arasından
kayıp gitti sevdiğin...
Sıcak ülkelerde
yağmur damlasıydı terin.

18.01.2021, Çobançeşme

Deli İbrahim'in Bilgisayarı

■ **AHMET ZEKİ YEŞİL**

Yaşıyorsa kulakları çınlasın, apartmanımıza Deli İbrahim diye biri taşınmıştı. İçip içip kadife sesiyle, "Ben seni unutmak için sevmedim" şarkısını söylüyor; şarkı bitince de camı çerçeveyi indiriyordu. Sonunda tepem attı! Hep aynı şarkıyı mı dinleyeceğiz? Bir peçeteye istek şarkımı yazıp, kapısını çalmıştım. 'Bulguru Kaynatırlar Kenan'ım' türküsünü bilmiyormuş... "Bilmiyorum" diyeceğine, verdiğim peçeteyle burnunu silmişti. Ardından, "Sevdim seni Kenan" diyerek, dolgun maaşla bana bir iş teklifinde bulunmuştu. Deli İbrahim'in asıl niyeti, işe başladığım zaman anlaşıldı. Evden dışarıya çıkamadığı için, karşısında küfredebileceği biri olsun istiyormuş. Böylesini ne duydum ne de gördüm. Önce gazeteleri okuyor, sonra beni güzelce kalaylıyordu. Televizyonda hoşlanmadığı birini mi gördü, yakası açılmamış küfürleri yüzüme tükürürcesine haykırıyordu. İçtiği rakıyı evinde kendisi yapıyormuş. Apartman yöneticisi, "Deli İbrahim, vergi kaçırıyor" diyerek şikâyet etmiş. Aynı gün, apar topar götürdüler. Giderken, maaşımı ödeyemediği için bilgisayarını bana vermişti. Kulakları çınlasın, o kadar da dürüst bir adamdı...

İşte, benim bilgisayarımın hikâyesi... Deli İbrahim'in hatırası olduğu için ne atabiliyorum ne de satabiliyorum. Ne zaman bilgisayarımın başına geçsem, ister istemez onu hatırlıyorum.

Geçen gün, hiç olmayacak bir şey oldu... Rakı şişesi gitti, bilgisayarın üzerine devrildi iyi mi? Daha doğrusu rakı, bilgisayarın üzerine döküldü. Rakı şişesi, zaten bildim bileli sarhoştur.

"İçme şunu" diye kaç kez ikaz ettim oysa.

O da haklı, bu zıkkım yalnız içilmez ki...

"Eyvah rakı gitti" diye bağırmışım.

"Gitmedim buradayım, yağ gibi akıyorum" demez mi?

Hemen bilgisayarın tuşlarına birkaç kez bastım, saçma sapan bişeyler yazdı. Zaten, Deli İbrahim'in bilgisayarından ne beklenir? Delidir, ne yapsa yeridir. Bilgisayar koltuğumun altında, yakındaki bilgisayar tamircisinin yolunu tuttum.

"Bak usta" dedim, "bu bilgisayar Deli İbrahim'in... Bu nedenle, ona gözüm gibi bakıyorum. Tuşlarına basınca, saçmalamaya başladı. Anlayacağın, kafası biraz iyi..."

Bilgisayarcının gözlerinde, dayak yemiş boksörün bakışı vardı.

"Bi dakka" deyip, tezgâhın altından bir gazete çıkardı.

Ardından da bir dudak payı boşluk bırakılmış rakı kadehi... Kadehten bir yudum aldıktan sonra sanki kulağıma fısıldadı:

"Korona nedeniyle işler kesat. Aylardan sonra gelen ilk müşterimsin, şerefine içtim. İlaç gibidir strese iyi gelir, damarları genişletir."

Aramızda derin bir sessizlik oldu. Bilgisayarcıya, bir boşluğa bakar gibi baktım. Çünkü, elimden başka bişey gelmedi. O, yüzüne bir gülücük kondurup konuşmasına devam etti:

"Bir Osmanlı padişahının bilgisayar kullandığını ilk kez senden duyuyorum. Aslında olmayacak şey değil. Hatırlarsın, bir akademisyen, Nuh Peygamber'in cep telefonu kullandığını söylemişti. Nuh Peygamber, cep telefonu kullandıysa eğer; Deli İbrahim, bilgisayarı hayde hayde kullanmıştır. Alkolün bana verdiği yetkiye dayanarak, şimdi sana bir soru soracağım. Bu bilgisayarı, içkiye kim alıştırdı?

Gel de her şeyi en başından anlat... Üşendim... Zoraki bir

Hayat Denen Römork

■ **OSMAN AKYOL**

Yaşıyorsan çekeceksin
hayat
denen römorku

Kimi zaman
tek
kimi zaman çift

Sızlanmayacaksın

Yükün
kimi zaman insanlık olacak

Kimi zaman
kurbanlık

Ama

Hep arkanda olacak

Çekeceksin
dolu boş

4 Haziran 2021, İstanbul

sırıtmayla soruyu geçiştirmeyi düşündüysem de düşündüğümü gerçekleştiremedim. Deli İbrahim'e olan saygım ve sevgim nedeniyle, bilgisayarcının sorusuna kısa ve öz bir yanıt verdim:

"Bana geldiğinde rakının tiryakisiydi. Onu, ele güne muhtaç etmedim."

O sırada televizyonda, 'Bulguru Kaynatırlar Kenan'ım' türküsünün klipi oynuyordu. İkimizin de gözü klipe takıldı. Türkü bitince, bilgisayarcı kadehinden bir yudum daha alıp konuştu:

"Deli diye, bütün sorumluluğu Deli İbrahim'e yüklemen doğru değil. Osmanlı padişahlarının ağzına içki sürmediğini ve sadece gazoz içtiğini herkes bilir. Saray, virüslere karşı alkolle yıkanırken; Deli İbrahim'in bilgisayarı kokudan etkilenmiştir. Yani, canı çekmiştir. Asıl sorun, senin rakıyı nereden temin ettiğindir..."

"Rakı nereden alınır, tabii ki marketten..."

"Olmadı işte! Devletin, en büyük vergiyi alkolden aldığını bilmez misin?

Bu durumda, imamların maaşını sen ödemiş oluyorsun. Böylece, günahına başkalarını dahil ediyorsun. Deli İbrahim yaşasaydı eğer, kellen çoktan gitmişti..."

Bu sözlerin ardından bilgisayarcı, işaret parmağını, tezgâhın üzerine serdiği gazetenin iri puntolu yazılarında gezdirmeye başladı. Parmak, haberlerin üzerinde bir tur attıktan sonra durdu:

"Bu haberin başlığını yaz bakalım."

Şaka yaptığını düşündüysem de itiraz etmeyip yazdım.

"Şimdi oku bakalım."

"Hıyarsız evlat, babasını on yerinden cacıkladı."

"Bir hakkın kaldı, ona göre. Şimdi, şu haberin başlığını yaz bakalım."

Yazdım...

"Oku bakalım."

"Ekonomiyi batırdınız, yetmedi vatandaşın salatalığına göz diktiniz."

"Salatalık da nereden çıktı? 'Salatalığına' değil, 'Sağlığına göz diktiniz' olacaktı. Senin gözlerin bozuk olmalı, yanlış okuyup yanlış yazıyorsun."

Ayıp bişey yapmış gibi utandığım için derin bir nefes aldım.

"Vallahi gözlerim bozuk değil."

Bilgisayarcı, bir an durakladı.

"Durum anlaşılmıştır" deyip ekledi, "Deli İbrahim'in bilgisayarına çamur atman hoş değil. Ayıptır günahtır, kınıyorum seni! Anla artık, sarhoş olan sensin birader."

Hay Allah, şimdi buna ne karşılık verilir ki?

"Kafamda, bir magandanın mermisini taşıyorum. İçmesem de sarhoş zannediyorlar. Bunu anlatmaktan dilimde tüy bitti. Baktım olmuyor, kimseyi yanıltmamak için içmeye başladım" desem, bana inanır mı?

Deli İbrahim'in hatırına, kendisinden özür diledim. Tamir ücreti olarak benden para almadığı gibi, kendi ürettiği rakıdan tattırdığı için de teşekkür ettim. O ise, bilgisayarımı teslim ederken bir hususa dikkat çekti.

"Rakıyı benden alırsan günaha girmezsin Kenan..." dedi.

Gülümsedim.

"Günaha girmeyi kim ister ki?" dedim...■

Hayat

■ CEVAT BAYRAK

Çok zor hayat demek
Muhteşem bir saz konçertosudur hayat
deniz kanaryalarının.

Başkalarının da yaşadığını
Ve yaşanacak nice güzel günlerin olduğunu
Düşünerek başlayacaksın güne
Seni yolundan alıkoyan engelleri bilerek
koyulacaksın yola.

Bilgeliğin dar gelecek hayata
Farklı olmaya her an hazır olacaksın
Ne hayata yük olacaksın ne de sırtında
taşıyacaksın onu
Bir elin göğsündeyse diğerini Güneş'e uzatacaksın
Gönül vereceksin ona.

Sonsuz bir yolculuğa çıkacaksın bir gün
Uyudun uyanmadın olacak, ağlamayacaksın
Ağladı ağlayacaktı dedirtmeyeceksin
Yüzüne su değecek bazen, çağlayacaksın
Karanlıkta şarkı söylemekten korkmayacaksın
Dolu dolu yaşayacaksın yani
Yani, onurlu olanı seçeceksin.

Kaybolan Mavi

■ GÜLBİN SODAN

Köy köy geziyoruz babamla. Hiçbir köyde uzun süre kalamayız. Saçlarım mavi diye! Kümes ve koyun bekçiliğinde usta olsa da böyle bu! Köylüler sıra dışı renklerden hoşlanmıyor. Uğursuzlukmuş! Babamın dediğine göre; annemin yeşil saçları, kendininkilerin sarısıyla karışıp, bende mavi olmuş. "Ne talihsizlik!", diye yerinip durur her gün! Kendi talihsizliği! Ben durumdan hoşnudum! Ve asla boyamam onları! Asla!

Sekiz yaşındayken öldü annem. Şimdi dokuz yaşındayım. Bir an önce büyümek, kendime bakmak istiyorum! Babama gereksinim duymadan! Ama şu anda olanaklı görünmüyor!

Tek başıma gezerim! Köylerin ağaçlık, kırsal alanlarında. Hayvanlarla konuşurum! Bunu babama söylediğimde sövmüştü! Bir daha söylemedim.

Çoğunlukla yalnız olmak en büyük şansım. Ama uyanıp nöbete gitmeden önce, benimle kalmak istiyor babam. Sohbetinden de sürekli paradan söz etmesinden de hoşlanmıyorum! O kocaman, kaba ellerinin, bedenimde gezinmesinden de!

En korkuncu, vurduğu tilkileri, kurtları anlatması! Onların nasıl can verdiğini! Ne büyük bir nişancı olduğunu! Köy ağalarının hayvanlarını nasıl başarıyla koruduğunu! Tüm bunlardan tiksindiğimi biliyor! Özellikle yapıyor; acı vermek için! Zevk alıyor bundan! Böyle bir adamın kızı olmaktan utanç duyuyorum!

Önceki gün yaşadıklarım da acı verdi bana! Yaşlı çınarın büyük köklerinin arasına uzanmış, bir kırlangıç sürüsünü izliyordum. Dişi kırlangıç, kırlara doğru alçalıyor, erkeği onu uyarıyordu; "Yüksekten uç, seni vurabilirler! "Dişi dinlemiyor, sevinçle ötüyordu;" İşte yuva kuracağımız yer! Beton yığınlarından kurtulduk!" "İnme!", diye yalvarıyordu kırlangıç, eşine! "İnme! Vururlar seni!"

Tüfek patladı! Takla atarak düştüğünü gördüm yakınlara! Sonra sevinç çığlıklarını insanların;

"Vurduk vurduk!"

İvedi ayrıldım oradan! İçim ağlıyordu! Hiç kimseyle paylaşamazdım!

O gece bir tansık diledim evrenden! Beni mutlu edecek bir tansık! Bir arkadaş diledim! İki kişi olmak ve konuşmak!

Tam dört gün sonra gördüm Mavi Tilkiyi! Yaslandığım ağacın biraz ötesinde! Tüyleri saçlarımın renginde! Düş gördüğümü sandım! Yüzüme, gözlerime dokundum! Eski bir tanıdığa bakarcasına baktı! Yaklaşmamı bekledi! Sonra okşamamı! Sonra konuşmamı!

Yalnızca renklerimiz değil, ruhlarımız da bir Mavi Tilkiyle! Buluşuyor mutluluğa doygun zamanlar geçiriyoruz. Babamın onun peşinde olduğunu biliyor! Köy halkının nefretini paylaşıyoruz birlikte! Birimizi gördüklerinde, ikimizi de görmüş gibi olduklarını!

Babam hem rakip hem düşman görüyor onu! Yalnızca onu öldürmeye odaklanmış!

"Senin gibi soyu bozuk!", diyor; "Tüyleri Mavi!"

"İnsanlar da kümes hayvanlarını kesip yiyorlar," diyorum; "Ama onlar zararlı olmuyor! Neden?"

"Her şey insan içindir!" diye yanıtlıyor; "İnsan olduğum için hayvanları tüketirim!"

"Hayır!" diyorum;" Her şey senin için değildir! Ben de varım!"

Tokatı yiyorum! Umurumda mı? Umurumda olan tek şey, Mavi Tilkinin varlığı! Onun hayatta kalması! Yüreğimde kara bir top büyüyerek yuvarlanıyor! Kötü şeyler duyumsuyorum!

"Geceleri dikkatli ol!", diyorum sevgili Tilkime; "Babam gündüzleri uyur!"

"Gündüzleri avlanılmaz", diyor o da "Av, gece işidir!"

Birden kulakları dikiliyor, ayağa kalkıyor! Çok tedirgin! Onun baktığı yöne doğru, arkamı dönüyorum! Babamın yeşil parkasını görüyorum dalların arasında! Ama çok geç! Elinde tüfekle fırlıyor bize doğru!

"Kaç!", diye bağırıyorum; "Çabuk kaç sevgili Tilki! Kaç!"

"Çekil önümden sütü bozuk!", diye haykırıyor babam da "Çekil önümden yoksa vururum!"

"Nefret ediyorum senden!", diye karşılık veriyorum ben de. "Dilerim bir gün seni de vururlar! Dilerim bir gün sen de ölürsün hayvan katili!"

Tüfek patlıyor! Göğsümde bir sızı! Acı duymuyorum! Gökyüzüne bakıyorum yattığım yerden!

Kırlangıçlar yok! Yavaşça kayboluyor mavi... ■

Emeğin İsrafı

■ **ALİ DEMİR**

Fakültenin yemekhanesine saçı sakalı birbirine karışmış, üstü başı dağınık, orta yaşın üstünde olduğu her hâlinden belli olan bir adam girdi. Yemekhanedekilerin bakışlarına aldırış etmeden, sırt çantasından çıkardığı saklama kaplarına çöpten alabildiklerini almaya başladı. Herkes çatalı kaşığı bırakmış bir hâlde şaşkınlık içinde olup biteni izliyordu. Şaşkınlıkları bir adamın çöpten yiyecek almasından ziyade böyle birinin fakülteye nasıl girdiğineydi. Yaşanılan bu olay zararsız gibi görünse de akademiye yakışmayacak bir görüntüydü.

"Ne oluyor ya, bu ne şimdi? Bu fakültenin güvenliği yok mu?" diyerek sesini yükseltti Rabia. Onun bu çıkışından cesaret almış olacak ki karşı masadaki bir çocuk da "İpini koparan fakülteye giriyor" dedi. Bu tepkiler karşısında tedirgin olan adam daha fazla olay çıkmasına izin vermeden alabildiklerini çantasına koyarak geldiği gibi yemekhaneden çıkıp gitti. Bu görüntüden sonra bir de yemek için evden getirdiğim ekmeğin ucundan Selim'in eliyle bölmesi benim için yemek faslının bittiği anlamına geliyordu. Neden yemediğimi sorduklarında Selim'e ayıp olmasın diye çöp kovasından yemek alan bu tuhaf adamı bahane sundum.

Yemekhanedeki adam, öğrenciler arasında kulaktan kulağa yayıldı. Bu konu, konuşulanlara bakılırsa bir süre daha öğrencilerin gündeminden düşmeyeceğe benziyordu. Ertesi gün fakültedeki öğrencilerin konferans salonunda toplanması yönünde bir anons yapıldı. Bu toplantı yemekhanedeki adam hakkında olmalı diye düşündüm. Yoksa idare niye durduk yere tüm fakülteyi konferans salonuna toplasın ki?

Konferans salonu neredeyse ağzına kadar dolmuştu. Arkadaşların benim için ayırdıkları boş yere geçip oturdum. Fakültedekiler kendi aralarında sohbet ederek toplantının başlamasını bekliyorlardı. Yemekhanedeki garip görünümlü adamın konferans salonuna girmesiyle salondaki gürültü bıçak gibi kesildi. Kimseden çıt çıkmıyordu. Bir süre kapının önünde bekleyen bu adam, kendinden emin adımlarla sınıfın ortasına kadar geldi. "Yemekhanedeki o adam değil mi?" diyerek fısıltıyla konuştu Selim. "Evet, o ta kendisi! Yine girmiş fakülteye. Bu kadarı da fazla" diyerek itiraz edecektim ki çantasını çıkarıp masanın üstüne bıraktı. Hiç vakit kaybetmeden sırtını koskoca salona dönüp cebinden çıkardığı kalemle tahtaya şu anlamsız kelimeleri yazdı:

Elma-Armut
Kalem-Silgi
Pilav-Çorba
Elektrik-Su

Bu adamın kesin aklından zoru olmalı. Yoksa yemekhanede çöpten yemek almasının, pejmürde görünümünün, tahtaya anlamsız şeyler yazmasının hiçbir mantıklı açıklaması yok. Ben bunları düşünürken o, gayet sakin bir şekilde masanın ucuna oturup ellerini göğsünde kavuşturarak: "Merhaba çocuklar, ben Nadir Yücel. Felsefe hocanızım. Salondaki herkes şok geçirmişti. Deli olduğunu düşündüğüm birinin hocam olması benim için de sürpriz olmuştu. Kafamdaki hoca şeması allak bullaktı. Nadir Hoca konuşmasına devam ederek arkasındaki tahtayı gösterdi; "Bu gördükleriniz arasında hangisini ya da hangilerini satın alabiliriz?" Neydi şimdi bu? "Bu soru da nerden çıktı? Yemekhanede olanların bir açıklaması yapılmayacak mı?" sanki onun sorusu bütün soruların kapısını açan bir anahtardı. Kafamın içi birden bu sorularla doldu. Belki dahası da gelecekti ancak arkadan bir ses:

"Hepsini hocam, hepsini satın alabiliriz. Bunu bilmeyecek ne var? O an cevap veren öğrenciye değil bana baktı. "Gerçekten de bunu bilmeyecek ne var? Her zaman satın alıp kullandığımız şeyler. Burada işin yok buraya ait değilsin" düşünceleri bir gülümsemeyle nasıl ifade ediliyorsa öyle gülümseyerek baktım. Anlamıştı! O da yüzünde beliren o çok tanıdık bir gülümsemeyle acıyarak gözlerini gözlerimden çekti.

"Hayır bilemediniz!" Tek tek tahtada yazılanların hepsi söylendiğinde de Nadir hocanın cevabı değişmiyordu. "Hayır bilemediniz!" Geriye tek bir cevap kalıyordu. "Hiçbirini!" Bu cevabı da ön sıralardan bir öğrenci verdiğinde bu sefer Nadir hocanın cevabı değişmişti. "Aferin doğru bildin. Peki, neden hiçbiri?" Konferans salonunda bu cevaba karşı itirazlar yükseliyordu. Elindeki kalemi gösteren biri: "Hocam ben bu gördüğünüz kalemi satın aldım" Bir diğeri elindeki silgiyi gösteriyordu. Onun bu her şeye itiraz eden alaycı tavrına dayanamadım. Çantamdaki ara öğünüm olan elmayı çıkardım. Nadir Hocaya göstererek: "Nasıl olur? Ben bu elmayı satın aldım. Eğer sizin dediğiniz gibi satın almamış olsam onun üzerinde başkalarına karşı nasıl hak iddia ederim? "

Nadir Hoca, benim bu çıkışıma tebessüm ederek bana doğru

yaklaşmaya başladı. O, her adım attığında biraz sonra yemekhanedeki çöp kovasının kokusunu duyacakmışım gibi bir his uyandı bende. Derin bir nefes aldım. Ağzımın içinde çürük tadı vardı. Şaşırdım. Nadir Hoca yaklaştı ve biran bile tereddüt göstermeden elimdeki elmayı aldı. Bu kadarı da fazla diye düşünmeye kalmadan elindeki elmayı ısırarak: "Elmanın senin olmadığını söylemedim. Elma senin ama satın aldığın şey elma değil!

İznimi almadan yiyeceğime dokunması bu da yetmezmiş gibi bir de onu yemesi tahammül sınırlarımı zorluyordu. Sinirden dişlerimi sıkıyordum. Bu adam nasıl bu kadar rahat olabiliyordu? Üstelik bir fakülte dolusu insanı, saçma sapan bir soruyla meşgul ediyor, görünüşe bakılırsa da bundan zevk alıyordu. Onu bu zevkten mahrum etmek istedim: "Peki o zaman hocam nedir bu satın aldığımız şey?" Yediği elmanın hoşuna gitmesinden mi yoksa öğrencileri meraktan kıvrandırmasından mı nedir Nadir Hoca'nın yüzündeki tebessüm yerini gülücüklere bıraktı. "Durun bakalım, ne bu aceleniz? Hem Felsefe hocası olarak burada soruları ben sorarım! Nadir Hoca'nın neşesi artarken benim öfkem daha da büyüyordu. Ben, bu tipteki insanların dalga geçebileceği türden biri değildim.

Nadir Hoca, ön sıralardan bir çocuğun, yarısı dolu olan su şişesini aldı. Hiç tereddüt etmeden kapağını açarak bir yudum içti. Su daha Nadir Hoca'nın boğazından aşağıya inmemişti ki yüzümün buruştuğunu midemin dönmeye başladığını hissettim. Elindeki pet şişeyi göstererek: "Hepinizin kendine ait bir evi olduğunu varsayalım. Ben, şu elimde gördüğünüz bu su ile evlerinizi satın alabilir miyim? Yeni bir soru daha. Salon allak bullak olmuştu. Yemekhanedeki davranışı, saçı sakalı, üstü başı, elmayı yiyip suyu içmesi, hiç mantıklı olmayan soruları... Bu adam söylediği gibi gerçekten de felsefe hocası mıydı? İdarenin bu toplantıdan haberi var mıydı? "Alamaz Hocam. Nasıl alsın? Markette 1 TL "diyerek düşüncelerimi böldü Selim. "İyi düşünün, belki başka bir yerde bir ev parası olabilir!" Kısa bir sessizlikten sonra: " Haklı olabilirsiniz hocam. Şartlar değişirse suyun değeri de değişebilir," dedi Selim. Yakın bir cevap olduğunu tüm bedeniyle Selim'e hissettiren Nadir Hoca: "Örnek verebilir misin peki" dedi. Selim, gayet kendinden emin bir şekilde:" Bir çölde olduğunuzu düşünün. Ölmek üzeresiniz. Biri sizden bu su karşılığında evinizi istese hiç düşünmeden verirsiniz." Nadir Hoca'nın istediği cevaptı bu. "Peki, marketteki suyun şekli, kokusu, tadı ve miktarı değişmedi. Biz gerçekte suyu satın almış olsaydık marketteki 1 TL olan miktarı ödememiz gerekecekti ancak şimdi evimizi verir durumdayız. Nasıl oluyor bu? O zaman bizlerin satın aldığı şey ney? Salondakilerin kafası yine karışmıştı. Nadir Hoca, tekrar tahtanın başına geçti. Güzel bir elma ağacı yanına da kasketiyle, ceketiyle, ağzına kadar elma dolu sepetiyle bir çiftçi çizdi. Tekrar sınıfa dönen Nadir Hoca, başkalarının ne düşüneceğine aldırış etmeden, geriye sadece çöpü kalacak şekilde elmanın hepsini yedi. Bu yaptığı normalmiş gibi de elindeki elma çöpünü gömleğinin cebine koyarak konuşmasına devam etti.

"İşinizi biraz daha kolaylaştırayım. Bir elma almak istiyorsunuz. Parayı ağaca mı verirsiniz yoksa çiftçiye mi? Salon hep bir ağızdan "Çiftçiye diye cevap verdi. "Peki, siz neyi satın almış oldunuz? Selim, Nadir Hoca'nın beklediği kelimeyi söylemişti. "Emeği! Çiftçinin elmayı üretirken verdiği emeği satın alırız." Duyduğu cevap karşısında gülümseyen Nadir Hoca: "Hele şükür, sonunda istediğim kelimeyi söylediniz dedi.

"Çocuklar, bizler tükettiğimiz şeyleri değil onlara verilen emeği satın alırız. Kalemi-silgiyi ya da yediğimiz elmayı, içtiğimiz suyu değil, onları üreten, onları bizlere ulaştıran insanların emeklerini satın alırız. Eğer aksi olsaydı, yani elmaya, kaleme, ekmeğe, suya para ödeseydik, bunların değeri nerede olursak olalım değişmezdi. Bundan binlerce yıl önceki elma aynı elma olduğuna göre fiyatı da aynı olmalıydı. Ancak elmanın fiyatı sürekli değişmektedir. Yine bilindik bir yanlış daha var. Faturasını ödüyoruz diye elektriği, suyu boşa tüketme hakkımız yok. Bizler suya ve elektriğe değil onun bize ulaştırılmasındaki alt yapı hizmetine ücret öderiz. Su ve yiyeceklerinizi tüketirken para ödemiş olmanız onu istediğiniz gibi israf edeceğiniz, çöpe dökeceğiniz anlamına gelmez. Sınırlı olan bu kaynaklara, yeryüzündeki diğer sayısız canlının ortak olduğunu unutmayın. Tükettiğiniz onca şeye karşı, üretenlere teşekkür etmenin başka bir yolu da israf etmemektir. Bundan sonra bu bilinçle hareket edeceğinizi umarak toplantıyı bitiriyorum. Çıkabilirsiniz. "Hocam bir şey sorabilir miyim" diyerek söz almak istese de Selim, Nadir Hoca: "Unuttun mu burada soruları yalnızca ben sorarım ve bu günlük bu kadar soru yeter diyerek tam sınıftan çıkacakken bir şey unutmuş gibi arkasını döndü. Sırt çantasının fermuarını açtı ve içinden bir şişe çıkararak suyunu içtiği öğrenciye uzattı. Arkasından da bir elma çıkarıp bana doğru fırlattı. "Teşekkür ederim" diyerek sınıftan çıktı.

Bütün gün, Nadir Hoca'yı ve onun konuşmasını ağzıma yerleşen o çürük tatla düşündüm durdum. Şimdi düşününce, yemek-

hanedeki davranışı, üstü başı, saçı sakalı, çantasına doldurduğu yiyecekler, hepsi de ne kadar planlı geliyordu. Tüm bunlar biz öğrencilere bir ders vermek içindi. Etkilenmiştim. Onun gerçekte nasıl biri olduğunu merak etmeye başladım. Eve gitmek üzere otobüse bindim. Şanslıydım ki bu saatte cam kenarında bir koltuk boştu. Çantamı, kulaklığımı aramak için açtığımda Nadir Hoca'nın bana attığı elmayı gördüm. Önce kulaklığı çıkarıp telefona taktım ve rastgele dinlendirici bir müzik açtım. Elma avuçlarımın içinde olduğu hâlde başımı çevirip otobüs camından dışarı baktım. Yüksek apartmanların alt katlarındaki pencerelerde güneş çoktan batmıştı. Öğrencinin ağırlıklı yaşadığı bu semtte sokaklar yavaş yavaş boşalıyordu. Otobüs Kurtuluş durağına geldiğinde, parkın kenarında sırtı otobüse dönük bir adamın sokak köpeklerine yemek verdiğini gördüm. Kısa bir an tereddüt yaşadıktan sonra Nadir Hoca'yı tanıdım. Bu oydu, gerçekte oydu, gerçekten oydu. Elindeki saklama kaplarından çıkardığı yiyecekleri, onu tanıdıkları her hâlinden belli olan köpeklere veriyordu. Kimi elini, kimi yüzünü yalıyordu. Hem Nadir Hoca'nın hem de köpeklerin mutlu göründüğü bir tabloydu bu. Onları orada o parkta arkamda bırakırken elimdeki elmanın ağırlığıyla kendime geldim. Nadir Hoca'ya karşı peşin yargılarımın da bir israf olduğunu düşününce yüzümün kızardığını hissettim. Ağzımda bozuk bir tat yüzümde mahcup bir gülümseme vardı. Çöpten topladıklarıyla sokak köpeklerini besleyen birine ait olduğuna aldırış etmeden, elimdeki elmadan bir ısırık aldım. Bir ısırık, bir ısırık daha. Ta ki elimde kuru bir elma sapı, ağzımda da bir emekçinin emeğine saygı duymanın tadı kalana kadar... ■

Biz eşek kesmeyiz komutan beg, gönahtır!

■ **AKMAN GEDİK**

12 Eylül'ün üzerinden kaç ay geçmişti? Zulüm kıyıcı rüzgârlarını estirmeye devam ediyordu. Mevsim bahara henüz evrilmişti. Nisan ayının başı olmalı, yine rutin operasyonlardan biri olmuştu Varto köylerine. Nisan yağmurla değil operasyonla gelmişti. Varto ovası baharı umutla değil kâbusla karşılıyordu. Başlarında komutanları jandarmalar evlerin kapısını dehşetle vuruyorlardı. Köylüler bir korkuyla kapıyı açıp eve davet ediyorlardı jandarmaları.

"Bir çay için" diyorlardı. Jandarmalar onları köy meydanına çağırıyorlardı.

"Mazeret yok, tez elden gelin" diye de özellikle vurguluyorlardı.

Askerliğini Kore'de yapmış olan Ali Amca, Kore'de aldığı gazilik madalyasını ceketinin yakasına iliştirdi, bastonuna yüklenerek çıktı evden. Madalyanın ona ayrıcalık getireceğini tahmin ediyordu. Köy meydanına vardığında tüm erkeklerin toplandığını gördü. Her zamanki sorular soruluyordu. "Anarşistlere ekmek veren, barındıran, yardım edenlerin" neleri beklediğinin sözü bilmem kaçıncı defa kulaklara üfleniyordu. Köylüler tek sıra hâlinde ayakta, elleri önde bitişik hâlde müşkül bakıyorlardı. Herkesin sesi içine kaçmıştı sanki. Herkes susmuştu. Zazaca ödünç Türkçe kelimelerle yarım konuşuyorlardı. Konuşmaya söyleyecekleri tam kelimeleri yoktu ya da yetmiyordu.

Topluluğun az ilerisinde bir eşek yerde ölümü bekliyordu. Gözleri zor açılıp zor kapanıyordu. Belki de son nefes alışıydı. Ölümü bekleyen bir hayvanın bekleyişiydi bu.

Komutan topluluğa bağırdı. "Ulan eşek burada can çekişiyor. İçinizde bunu kesecek bir babayiğit yok mu?" İnsanlar ürkerek anlamsız birbirine baktılar. Kore Gazisi Ali Amca madalyasına güvenmiş olacak ki, "Komutan Beg, ben Kore'de eskerliğimi yaptım. Gaziyem. Ahanda bu benim madalyam" dedi.

Komutan alaycı bir edayla gülümsedi. "Ulan benim dedem de gazi, şimdi ne yapalım. Eşek can çekişiyor diyorum, sen bana gazilikten bahsediyorsun" dedi.

Ali Amca nefesini toplayarak, hafiften öksürdü. "Biz eşek kesmeyiz Komutan Beg, gönahtır" dedi. "Ne günahı lan, baksana can çekişiyor, kimde bıçak var" dedi komutan.

O zamanlar ilkokul öğrencisi olan Mehmet atıldı öne, "Komutan Bey biz de var" dedi. Komutan Mehmet'in kafasını sıvazladı. "Haydi fırla git al gel" diyerek itekledi. Mehmet komutanın sözünü ikiletmeden bir koşu gidip aldı geldi bıçağı. Herkes suspus olmuş, korkuyla birbirine bakıp kafasını yere indiriyordu. Mehmet'in elinden bıçağı alan komutan geldi yaşlı Seydali'nin önünde durdu. Bıçağı uzattı, "Al" dedi. Seydali, "Benim çocuklarım var komutan bey, ben günaha girmem. Vurursan vur. Öldürürsen öldür ama benden böyle bir şey

isteme" dedi. Komutan patakladı Seydali'yi. Seydali sözünden caymadı. Bu sefer geldi orta yaşlarda olan Haydar'ın önünde durdu. Haydar'da yeminler içti, ağladı. Yetim olduğunu söylediyse de Komutanın dayağından kurtulamadı. Komutan kimin yanına vardıysa kimse bıçağı eline alıp ben keserim demedi. En nihayetinde köyün öğretmeninin önüne gelip durdu.

"Öğretmen Bey bu görev sana düştü, kes" dedi. Öğretmen, "Komutan bey, eşeğin kesilmeyeceğini pekâla siz de bilirsiniz. Ne demeye insanlara bu kadar eziyet eder durursunuz. Maksadınız bizi dövmekse buyurun dövün. Cezamız neyse söyleyin bilelim. Ama bize bu hakareti yapmayın, niyetiniz cezalandırmaksa bunun yeri mahkeme. Verin bizi mahkemeye, varalım suçumuz ne, bilelim" dedi.

Komutan bir sert bakış fırlattı öğretmene, "Dilin çok uzun öğretmen. Çok uzun. Söylemedi deme" dedi.

O esnada eşek de son nefesini vermişti zaten. Eşeğin can verdiğini söylediler komutana. Komutan köylülere parmak sallayarak, "Gidiyorum şimdilik. Gözüm hep üzerinizde olacak. Ananızdan emdiğiniz sütü burnunuzdan getireceğim, o anarşistlere yardım etmek ne demek, göstereceğim size" dedi.

Giderayak köylülerden birkaçını tokatlayarak ayrıldı. Jandarmanın çekilmesinden sonra köylüler bıçağı getirdi diye Mehmet'e kızdılar. İçlerinden birkaçı Ali Amca'ya madalyasının işe yaramadığını şaka yollu söylediler. Öğretmen, köylülere eşeğin ölüsünü köyün dışına çıkarmalarını istedi. Taşıdılar bir tepenin dışına. Kurda kuşa yem olsun diye öylecene bıraktılar.

Pir Kekil kafasını salladı. Olanlara bir anlam veremedi. Biz ki yek insana değil, ez cümle varlığa ikrar vermişiz. Her canlının yaşam hakkı kutsaldır nazarımızda. Komutan Bey bilmez mi, eşeğe kıyılmaz. Eşek kesilmez. Bilir bilmesine lakin bize eziyet etmek ister. Eziyet sadece fiziki manada değil, bazen böylesi davranışlarla da olur. Ne diyeyim, insana rast gelmek mühimdir oğul, bilesiniz.

Üzerinden yıllar geçmiş. Hâlen eşek kesme meselesini daha dün olmuş gibi anlatıp durur köylüler...■

Diyemem

■ KADİR AYDEMİR

Ne yersin ne içersin
Bilesim geldi
Neyi çok sevdin hep
Sevesim geldi

Bir bilsen,
Ne çok özler oldum seni
Sendeki bizi.
Tanışmadık oysa bilirim,
tanışmadık
Tanışmadan sevmek...
Sevmelerin en sancılısı
Anladım

Dili lal, sevmesi helal
İklimlerden geldim
Kime yansam derdimi
Çaresi yok
Kime söz açsam
Olanaksız

Sana desem...
Diyemem.

26 Ağustos 2020

Deniz

■ ÖMER ÖZYURT

Bir yangın yükseliyor yüreğimizde
adı acı
adı inkâr
adı isyankâr...
Koca şehir ardından ağlıyor
ve insan diyor Deniz
insan titriyor şehir kanıyor kanıyor...
koca kent bu gün bir Deniz oluyor
Deniz çalkalanıyor
kendini kentin kıyılarına vuruyor
acıyor içimiz Deniz...
fakat bu da sana sözümüz olsun
yarım kalan kahvaltın gibi
yarım kalmayacak kavgamız!

Yusuf

Dr. Musa

7 Mart 2021'de, dergimizin değerli okuyucu, dağıtıcı ve destekçisi ve yazarlarından biri olan, dergimize katkıları büyük olan devrimci **Yusuf** arkadaşımızı ağır bir hastalık ertesi yitirdik. Bu sayımızda O'nun, 2004'te ölen bir başka devrim emekçisi arkadaşımız **Dr. Musa**'nın ardından yazdığı bir şirini yayınlayarak onları ve mücadele sürecinde yitirdiğimiz bütün arkadaşlarımızı anıyoruz. ■ **GÜNEY**

Sessizlik:

■ YUSUF

Her komünist gibi
senin ardından da
söylenecek çok söz
yazılacak çok şey var ...

Sessizliğini anlatmaya bile
sayfalar gerekli

"Az konuşup çok iş yapmayı"
Şiar edinmiştin sanki

Çok konuşup, az çalışanlara
inattın âdeta...

Kusura bakma
ama
sen de çok az konuşuyordun...

Bazen yanımızda oturduğunu
bile fark etmezdik
eğer "abisi bir çay da bana"
demeseydin...

Sessizliğine
alışmıştık artık
ama sensizliğine
alışmak çok zor...

O gün...
yani bizi sessiz sessiz
terk ettiğin gün....
Kızıl güller arasına
koyduğumuz resminde
yine sessiz sessiz
gülümsüyordun bize

Sanki yanımızda oturuyor
ve hakkında söylenenleri
dinliyordun....

Kimi donup kalmış
kimi sessiz,
kimimiz sesli ağlıyorduk
hıçkırık seslerinden
başka bir şey duymadın bizden.

Ağlarken birilerimiz
gözyaşları içinde
diğerini teskin etmeye çalışıyordu.
Ama söyleyecek laf bulamıyorduk...

Dilimiz tutulmuş gibi
sessizdik...

Teskin etmek için
bulamadığımız lafların yerini
birbirimizi
her zamankinden
daha sıcak
daha samimi
ve daha sıkı
kucaklamak almıştı...

Kenetlendik birbirimize
akıyordu gözlerimizden yaşlar
daralıyordu kalbimiz
bir şey çok açıktı ama
seninleydik hepimiz...

Seni yitirmenin acısıyla
mezarın oldu kalplerimiz ...

Gözün arkada kalmasın yoldaş,
seni kalbimize gömdük
ve mücadelemizde bize eşlik edeceksin...

Seni Bolşevik mücadelemizde
yaşatacağız...

"ELİ ANNEMİN, DÜNYAYA AÇILAN PENCERE"

■ ADİL OKAY

"Ne vakit paslansa kelimeler
Zorlansam yokluğunun imtihanında
Göğe açarım kollarımı
Yüzümde duymak için avuçlarını."
(Sami Özbil,
"Anne Şifası" adlı şiirinden.)

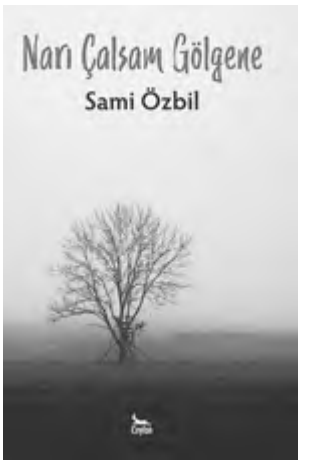

Künye: Sami Özbil,
Narı Çalsam Gölgene, Şiir,
Ceylan Yayınları, İstanbul,
Kasım 2021.

Sami Özbil, tam 24 yıldır zindanda olan bir yazar. İlk gençlik yıllarında girdiği hapishaneyi okula çevirmiş, içeride olgunlaşmış, orta yaşa ayak basmış bu süreçte çeşitli dergi ve gazetelere makale yazmanın yanı sıra roman, öykü ve şiir çalışmaları olmuş. Edebiyatın farklı disiplinlerinde ürünler veren Sami Özbil'in toplamda yedi roman, bir öykü ve dört şiir kitabı yayınlanmış.

2021'in son günü bana ulaşan ve okumaya başladığımda daha ilk mısralarda beni saran, sarsan "Narı Çalsam Gölgene" Sami Özbil'in yeni yayınlanan dördüncü şiir kitabı.

●●●●

Özbil'in "Umutlu zamanlar olsun" diye İmzaladığı kitabın ikinci sayfasında "Hapishane Eğitim" Komisyonu" tarafından basılmış kocaman bir "Görüldü" mührü var. Bu mühürle "Ben buradayım" diyor iktidar. "Sizi görüyorum, gözetliyorum". Normal koşullarda "rutin görev" diye hoş görebileceğim, üzerinde durmayacağım bu mühür artık bende "kötülüğün imzası" izlenimi bırakıyor. Zira bu kötülük mührü hep muhaliflerin bağrına basılıyor. Örnek vereyim: Politik mahpuslara yolladığım birçok yasal kitabım "görüldü, yasak, sakıncalı, kuruma kabul edilmiyor" gibi ibarelerin yer aldığı mühürlerle geri döndü. Sahiplerine verilmedi. Sadece benim kitaplarım değil, yüzlerce yasal kitap da hapishanelerin "Eğitim Komisyonları"nın bastığı bu mühürlerle aynı akıbete uğradı. Kimi zaman da tutsaklara kendi yazdıkları kitapların verilmediğini basından öğrendik. Bu konuda defalarca basın açıklaması yaptım, kitaplarımı alamayan birçok tutsak da infaz hakimliğine başvurdu. Bazıları hukuk mücadelesini kazandı, bazıları kazanamadı. Kitaplarıma ulaşamayan tutsaklar itiraz dilekçe örneklerini, mahkeme belgelerini, tutanakların fotokopilerini bana da yolladılar. İbret belgesi olarak arşivimde duruyorlar.

Yani bir hapishanede serbest olan yasal kitap diğerinde yasak. Yasa, mevzuat aynı ama keyfiyet diz boyu.

Velhasıl tutsaklar "okuma hakkı" için bile mücadele etmek zorundalar. İşte Sami Özbil de bu koşullarda yazıyor. Kısa süre önce tutsak Dr. Ayhan Kavak ile birlikte hazırladığım "Firari Yazılar – İçerideki Yazarlarla Söyleşiler" adlı, Klaros Yayınları'ndan çıkan kitapta yer alan 38 tutsak yazardan biri de Sami.

Sami kısa bir süre önce "Dünyayla aramdaki son bağdı" diye betimlediği annesini kaybetti. Yanlış anımsamıyorsam annesinin cenazesine katılmasına izin verilmedi. "Narı Çalsam Gölgene" adlı şiir kitabında yer alan 80 şiir içinde beni en çok etkileyenler de annesi için yazdıklarıydı.

●●●●

Sürgünler ve mahpuslar arasındaki ortak yan nedir diye sorsalar. Özlem derim. Memlekete özlem, anaya, babaya ve kucaklaşamadıkları diğer sevdiklerine özlem. Bitmeyen, sağalmayan bir acıya / yaraya dönüşen bir hasrettir bu. Benim sürgünde 20 yıl boyunca yaşadığım. Sami'nin zindanda 24 yıldır yaşamaya devam ettiği. Betimlemesi zor olan.

Sami şiirlerinde bu zor yolu denemiş. O hapisteyken kaybettiği anasına, babasına (ve mücadele yıllarına) olan özlemi duru – yalın ama sarsıcı bir dille betimlemiş.

Anne dolu dünya

Dolabı açıyorum tencere dolusu sarma
Oğlum çıkarsa yesin demiş
Hıçkıra ağlaya bakıyorum pencereye oturmuş dağa
Yüklükte lavanta kokan pike
Bunu örter sıcak gecelerde

Sonra adımı sayıklaya sayıklaya yoğun bakım
Gözlerini açmış en son
Beni sen sandı dedi Erhan
Çok şükür bitti hapisliğin
Annemden kalan son kelimeler kalbimi dağlayan

Artık kimsesizim

Dünyayla aramdaki son bağdı

Annem daha sağdı
Geldi sarıldı dünyamsın diye fısıldadı
Bir o bırakmaz sanırdım
O da kandırdı…"

Gözlerim nemleniyor şiirin son mısralarında. Birden Aysel Tuğluk düşüyor aklıma. Annesinin cenazesinde yaşadıkları. Ona yaşatılanlar. Kaybetmeye başladığı belleği. Edebiyatın taşıyamayacağı, mısralara sığamayacak yükler bunlar. Fazla geliyor. Sayfayı hızla çeviriyorum. Başka bir dünyaya gitmek için ama heyhat bu kez "Kavuşmak" şiiri çarpıyor beni.

"Asma çardak dutlu söğütlü avlu
Soğuktan kaçan kuşlar inerdi ne zaman baksak
Eli annemin, dünyaya alçılan pencere
Çocukluk ilk gençlik gerisi hapislik
Annem yok artık
Dünya dediğin el kapısı
Hasret baki
Burada olmadı
Başka bir hayatta belki…"

●●●●

Şimdi bu şiirlerde anlam ve biçem eytişimsel bütünlüğünü, şairin imgelerinin gücünü ya da zayıflığını nasıl irdeleyeyim. Toplumcu Gerçekçilik, Büyülü Gerçekçilik veya Eleştirel Gerçekçilik tartışmasını nasıl açayım. Özbil'in şiirlerinde hangi akımlardan izler bulduğumu nasıl yazayım. Hayır hayır yapamam. Zira on yıldır yazıştığım Sami'nin öz yaşam öyküsü, şiirlerinde biçem yanı sıra anlamın üzerimdeki etkisi objektif değerlendirmemi engelleyecektir.

Bu değerlendirmeyi eleştirmenler yapsın diyorum. Bu makale de bir kitap tanıtım yazısı olarak okunsun.

Sonuç itibariyle "sanat bulaşıcıdır" değil mi? Güçlü eserler için söylenir bu. Okuduktan, dinledikten, izledikten sonra bir süre kendinize gelemezsiniz. O eser (söz, mısra, nota, replik) size bulaşır – yapışır bir süre etkisinden kurtulamazsınız. Özbil'in şiirleri de önce beni yerime çiviledi. Sonra da masa başına. Yazmasam kendime gelemeyecektim. Belki şair de yazmasa kendine gelemeyecekti. Dört duvar arasından dışarı süzülemeyecekti. Havalandırma avlusunun duvarlarına dikilen dikenli tellere ve tel kafeslere konan güvercinlere mısra serpemeyecekti.

"Çatılar onarılmadı bu güz kış akacak üstümüze / Dünyaya bir tamircinin ufkundan bakmak / Yaşlanmaya başlamak / Bir de refakatçin duvar tanıksa saçlarının ağarmasına / soğuğa boş verip pencereyi açmalı kuşlara…" (s.71)

●●●●

Özbil'in şiirlerinden tadımlık birkaç bölüm daha aktarıp bitiriyorum diyeceklerimi.

Eline aklına duygu dünyana sağlık Sami diyerek.

"Ciğerimdeki leke / İçimde mahsur / Yarım şarkının mührüdür /

Lanet değil hatıra / Hikayesi genç ömrümdür…" (s.25)

"Bir dağa gömülen çocuklar / Diğerinde çiçeklenir masalda / Cevabı onlardadır ömürle ödenmiş soruların / Tanıklığa çağırır onbeşimizde kalbimizden geçenlere / Güldüklerinde halkın ah'ı ayaklanacak / Gözbebeklerinde…" (s.81)

"Yine dilek tuttum uyanınca / Kış geçer yara kabuklanır aldırma /

Mutlu yıllar mutlu yıllar sana / hüzün değmesin yanaklarına…" (s.55)

03.01. 2022 ■

ÖZGÜR M. DEMİREL'İN "SERZENİŞ" ŞİİR KİTABI

Özgür M. Demirel'in "Serzeniş" isimli şiir kitabı, Eylül 2021'de Klaros Yayınları'ndan çıktı. Şiir kitabında toplam 61 şiir yer alıyor. "Yaşamak" başlıklı şiirin Almanca tercümesi de var. Kitapta ayrıca "Yolunun Üstünde" başlıklı Almanca bir şiire de yer verilmiş. Kitaba ismini veren "Serzeniş" şiiri şöyle:

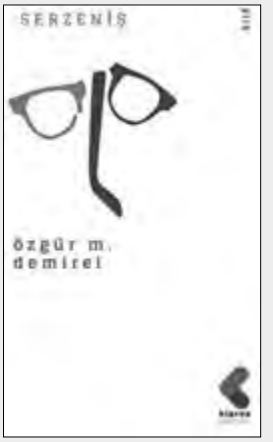

bir yıldız gibi
sefil dünyanın sefaleti ile boğuşurken;
insanların yollarını aydınlatmaya
gücün yeter mi

yollarına ışık olup
yüreklerindeki korkuyu kırmayı
başarabilir miyim

bir ölü gezegen gibi
söndükten sonra bile;
bin yıllarca parlayabilir miyim
uzaklarda bir yerlerde ışığım
melhem olur mu bir insanın yalnızlığına

parlayıp ta yüreklere
dokunmayı başarabilir miyim

Künye: "Serzeniş", Özgür M. Demirel,
Klaros Yayınları, Birinci Baskı, Eylül 2021, Ankara

“Dikenli Tellerle Kanayan”

■ NURAY ŞEN

Aşk kalbin nefesidir. Nefes kokudur, renktir, sestir. Aşkla mayalanır, şiirle şarkıyla demlenir, kıvam alır. Aşk varsa herşey var. Aşk yoksa çoraktır insan kalbi bir dal menekşe yeşerip açmaz o topraklarda. Hayat şiirsiz, şarkısız, kimsesiz kalır.

Lakin işte aşkın menzili hüzündür çoğunlukla. Aşka bilgelik bahşeden sır. Hüzne batmayan şiir, hüzünle incinmeyen şarkı dokunmaz yüreğe. Öylece geçip gider.

Vuslatsız ayrılıklar derin hasarlar bırakır kalpte. Ecelsiz ölümlerde çıldırır acılar. Bir yere ait olanların, hiçbir yere ait olamadıkları o araf bir isyan fırtınasıdır ki, yakar, boğar insanı.

“...çocukluğumun lale kokan baharlarına doğru...” sımsıcak ekmek kokusu gibi tadı damakta kalan “memleket’ yapışır kalır insanın saçına başına, içine dışına. Ve hasret insanın yakasına bir kere yapıştımı bir daha iflah etmez artık.” “...ülke nakışlı bir mendile düşer gözyaşları...” Halil Alp, “...yeşil giyinmiş Varto Ovası, Lale kokan baharıyla...” derken, Şerevdin yaylalarına hasretini seriyor önümüze bir sofra gibi. Ne varsa kalbinde sunuyor ikram niyetine.

Bu dizelerle ben, nasıl olup da bir kez bile Varto Ovası’nı görmediğime kahırlanıyorum. Rengarenk lalelerin efsunundan bir katrecik olsun kalbimin sırlarına bir hatıra katmadım diye hayıflanıyorum. Oysa kadim arkadaşım Refik Akhan’ın gönül sofrasına oturmak isterdim bir hüzünlü Varto akşamında... Kalbimin acılarını lalelerin yüreğine düşürmek, onların hikayelerini dinlemek isterdim tek tek...

Şairin işi aşka âşık olmaktır. Bir büyücü gibi kelimelerin kalbine harf harf dokunmak, ruhuna vakıf olmaktır.

Hayyam’a çırak olmak, Mevlâna’nın eşiğinde yatmaktır.

“...ben söz işçisiyim can vermektir işim doğmamış kelimelere...” diye anlatıyor Halil aşktan çıktığı şiir yolculuğunu. Her dönemeçte bir başka yara düşüyor yoluna, sarılmamış yaralar...kanayan, kanatan...birbirine benzeyen lakin hiçbirinin diğerine benzemediği hikâyeler işte. Bize ait.

“Gabar’da vurulmuş” evladının mezarını sulayan Karadenizli anne gibi “1915 tufanında mavi gözlü çocuklarını Murad Suyu’na bırakan” anne de ve “...sahte sınırları aşıp, dikenli tellerle kanayan”lar da biziz. Hepimiz hasarlıyız aslında. Mateme müebbet yürekleri sakatlanmış annelerin diyarıdır coğrafyamız.

Sevgili Halil yüzünü şiire dönüp kelimelere yüklenmiş. Acılara kelam olmuş... Söz işçiliğinin hakkını vermiş bu dizelerle. Aşk hüzüne akar çoğu zaman. Lakin kalpte bıraktığı o tatlı ve acı hasardır şiirin kıvamı, demi, lezzeti... Şairi, şair yapan da acılarla yolculuğudur.

Kim tanırdı Mecnun’u, Leyla olmasaydı? Leyla ile Mecnun’u kim bilirdi Fuzuli’nin o nakış nakış işlediği Mesnevi’nin büyülü kelimeleri olmasaydı?

Mem ve Zin’in hikâyesini ölümsüzleştiren, Ehmed-î Xanî’nin, efsunlu kelimeleriydi.

Şiire, şarkıya aşkla bulaşmış insanlardır hayatımızı katlanılır kılanlar.

Halil Alp’i kutluyorum “Dikenli Tellerle Kanayan” armağanı için. Uzun ve çileli yolculuğunda yıldızlar düşsün yoluna, kalbinin bahçesinde yedi iklim dört mevsim çiçekler açsın bin renk bin kokuyla. Ve hepsini şiirlerine katman dileği ile... Teşekkürler.

23.12.2021 / Paris ■

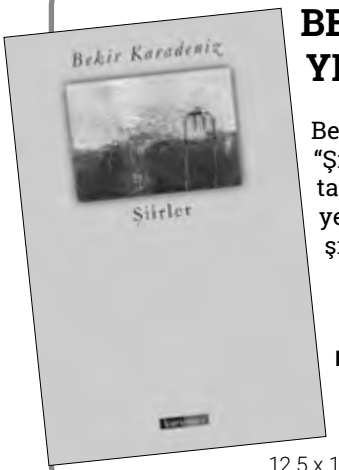

BEKİR KARADENİZ’DEN YENİ ŞİİR KİTABI

Bekir Karadeniz’in yeni kitabı “Şiirler” KaraMavi Yayınevi tarafından yayınlandı. Kitapta yeralan şiirlerden “Bell’ Etme” şiiri şöyle:

Künye: “Şiirler”, Bekir Karadeniz, KaraMavi Yayınları, 1. Baskı, 2021
ISBN 978-3-949408-12-0,
12,5 x 19,5 cm, 144 Sayfa

Bell’ Etme

Marifet ehline varmak istersen
Mahir ol da maharetin bell’ etme
Meclis-i kamile girmek istersen
Mizan tartmaz o servetin bell’ etme

Mesel masal fayda etmez boşuna
Murdara merci yok düşme peşine
Mazbatayı bela alma başına
Meziyetle kemaletin bell’ etme

Meskün metruk Deniz kime kalırmış
Menkul cümle mülkün elin olurmuş
Muktedir muhannet belki bulurmuş
Melun bilmez faziletin bell’ etme

BİR ZAMANLAR WESTERN:
Kovboy Miti Üzerine

■ OLCAY BAĞIR

Westernin, ABD'den çıkan tek film türü olduğunu söylemek yanlış olmaz sanırım. Konularını, Amerika'nın –tartışmalı ve şaibeli– tarihinden ve kültüründen alan westernin popülerliği sayesinde Hollywood, 1920'lerden 1960'ların başına kadar küresel film piyasasında hâkimiyetini korudu.

İlk western, 1903 tarihli, Edwin S. Porter'ın yönettiği *Büyük Tren Soygunu (Great Train Robbery)* filmidir. Sadece 12 dakikalık bu sessiz ve siyah beyaz film, bir tren istasyonunda soygun yapan ancak takip edilip yakalanan ve cezalarını bulan bir grup kovboyu anlatıyordu. Farklı mekânların ustalıkla kullanılmasıyla dikkat çeken film, daha önce örneğine rastlanmamış hızlı kurgu anlayışıyla da öncü konumundadır. Filmin en önemli sahnesi belki de haydutların lideri Barnes'in tabancasını kameraya (yani seyircilere) doğrultarak ateş etmesiydi. Bu, hem o dönem için seyircileri şok eden, korkutan; (1895 tarihli *Trenin Gara Girişi* filminde kameraya yaklaşan trenin seyircilerde bir panik yaratıp kaçışmalarına sebep olması gibi) hem de kendinden sonra gelecek westernlere örnek oluşturan bir sekanstı. İşin ilginç yanı, yönetmen Porter'in bu filmde ne yaptığının pek de farkında olmamasıydı!

Türün konuları neredeyse bir elin parmaklarını aşmıyordu. Zamanla tren soygununa banka ve posta arabası soygunları eklendi ve tablo aşağı yukarı şekillenmiş oldu. Bir kere, Kızılderili'siz western pek mümkün değildi. Westernler, gerçek tarihin yerine kendi şaibeli/yanlı resmi tarihlerini getirdi, deyim yerindeyse "kovboyluk miti"ni yerleştirdi. Jean Mitry, İlyada'nın Yunanların; Nibelungen'in Almanların destanı olması gibi westernin de Amerika'nın eposu olduğunu belirtir. Western, popüler / ana akım sinemanın en önemli türlerinden olduğu kadar, mitolojik hâle dönüştürülen bir tarihin de öyküsüdür aynı zamanda. Bu mitoloji, özellikle Amerikan yerlileriyle (Kızılderililerle) kovboylar (beyazlar) arasındaki ilişkide görülür (Beyazlar ile yerliler arasındaki ilişkileri ele alan birçok film, aslında beyazlar ile siyahlar arasındaki ilişkiyi de kodlayan örneklerdir. Ancak bu benzerlik bu yazının konusu değil, başlı başına başka bir yazının konusu olabilir).

Klasik westernler

Posta Arabası (Stagecoach, 1939) filmi klasik westernin yapı taşıdır. Western deyince ilk akla gelen yönetmen olan John Ford ve 20'den fazla filmde birlikte çalıştığı, yine westernin ikon aktörlerinden John Wayne'in beraber çevirdiği ilk filmdi bu.

Sıradan bir posta arabası yolculuğu, başlarında ünlü Geronimo'nun olduğu Kızılderililerin saldırısı başlayınca "kâbusa" dönüşüyordu. Ağzına kadar dolu olan posta arabasında; ayyaş bir doktor, müşterilerinin parasını zimmetine geçirmiş bir banker, iki kadın yolcu ve Way-

"Büyük Tren Soygunu" ("Great Train Robbery"), Yönetmen: Edwin S. Porter, 1903

ne'nin canlandırdığı Ringo Kid vardı.

Filmin klasik olmasını sağlayan etmen, sadece zaman-mekân ve eylem birliğini dikkatle kollaması, böylelikle türün başka birçok filmine örnek teşkil etmesi değil, sanki ilk kez kendisi kurmuş gibi western mitosunu kusursuzca yansıtmasıydı.

Westernlerden hepimizin aşina olduğu Utah'daki Monument Vadisi'nde yapılmıştı çekimler. Sarp kayaların üstünde beliren yerliler, âdeta doğanın birer uzantısı gibiydi. *Posta Arabası* filmi, Kızılderilileri tehdit edici bir dış etken (ilkel doğa) düzlemine indiriyor ve insani en küçük özelliklerine işaret edecek bir boşluk bırakmıyordu.

Ford'un *Posta Arabası*'nın yanı sıra, toplumsal kurumların ve eleştirinin hemen benimsediği büyük westernler, türün temel örnekleri olarak tanıtılıp popüler Amerikan geleneğinin kendine özgü yol göstericileri hâline dönüştüler. 1940'lardan başlayarak klasik bir westernin nasıl çekileceğinin formülü, yönetmenlerin ve senaristlerin eline yazılıp verilmişti böylece.

Westernin olgunluk çağı: 50'ler

1950'li yılların başında western, artık olgunluğuna erişmiş bir tür olmuş, kendi dilini ve kalıbını bulmuş, formülü tam olarak oturmuş, kendine göre bir mantık ve bir mitoloji kurmuş ve popülaritesini dünya çapında kabul edilir düzeye ulaştırmıştı.

Bu yıllarda çekilen *Kahraman Şerif (High Noon, 1952), Vadiler Aslanı (Shane, 1953), Johnny Guitar (1954), İntikam Kanunu (The Man From Laramie, 1955), Çöl Aslanı (The Searchers, 1956)* ve westernin John Ford gibi sembol yönetmenlerinden Howard Hawks'ın *Kahramanlar Şehri (Rio Bravo, 1959)* filmleri, türün nitelikli ve çok gişe yapan örneklerindendi.

Sadece 1950'de Hollywood'da tam 130 western yapıldı. On yıl sonra bu sayı 28'e düşmüştü. 1960'larda kaliteli filmler çekilmesine rağmen western türü bir duraklama ve ardından bir gerileme dönemine girdi.

Klasik westernin sonbaharı: 1960'lar ve 70'ler

Bu durumu açıklayan birçok neden sayılabilir: Western yıldızlarının artık yaşlanmış olması, televizyonun yaygınlaşması, western dizilerin artması ve western türünün arkasındaki ideolojinin, daha açık görüşlü olan toplumda önemini yitirmeye başlaması (Bu durum özellikle dünyada hissedilir şekilde kendini gösterir: ABD Vietnam'a girmiş ve emperyalist yüzünü çok açık ve kanlı bir şekilde göstermiştir. Böylelikle İkinci Dünya Savaşı'yla kazandığı sempati ve kredi-yi tüketmeye başlamıştı. Özellikle Avrupa'da yayılan sosyalist dalga ve özgürlük hareketi pek çok Amerikan değerini demode hâle getirdi, birçok Amerikan imajı düşman olarak görülüp antipatiyle karşılandı. Örneğin artık kimse Kızılderilileri katleden Bufallo Bill'i kahraman olarak görmek istemiyordu).

Tüm bunlara rağmen bu yıllarda çok izlenen ve sinemasal olarak nitelikli filmler de yapıldı. John Sturges'in

Akira Kurosawa'nın 1954 tarihli ünlü epik filmi Yedi Samuray'ından uyarladığı *Yedi Silahşörler / Muhteşem Yedili (The Magnificent Seven, 1960)*, Sam Peckinpah'ın 1962 yapımı *İz Peşinde (Ride the High Country)* ve 1969 yapımı *Vahşi Belde (The Wild Bunch)*, George Roy Hill'in yönettiği *Sonsuz Ölüm (Butch Cassidy and the Sundance Kid, 1969)* ve Sydney Pollack'ın *Kafatası Avcıları (The Scalphunters, 1968)* ile *Jeremiah Johnson (1972)* filmleri bu dönemin önemli işlerindendi. Klasik Western (yani Hollywood Westerni) Robert Altman, Arthur Penn ve Sam Peckinpah gibi televizyondan sinema endüstrisine geçen yeni kuşak yönetmenler tarafından 1960'lar ve ötesine kadar yaşatıldı.

Taze kan: Spagetti western

1960'lı yıllarda Hollywood prodüksiyonlarının dibe vurmaya başladığı, ahlak, politika, tarih temalı Ame-

rikan Western filmlerinin de "eğlendirici yanlarının" eksik kaldığı bir dönemdi. Alacakaranlık bir döneme giren Hollywood Westerninin düşmanı artık "çapulculuk yapan Kızılderililer" veya siyahlar içindeki silahlı soyguncular değil, ucuza mal edilmiş dizileriyle televizyonun ta kendisiydi! Ancak bu tür henüz son nefesini vermemişti. Kurtarıcısı ise westernin asıl mekânı olmayan Avrupa kıtasıydı. Avrupa'da çekilen westernlerde stüdyo çekimlerinin haricindeki dış çekimler, Amerika'da konunun geçtiği Vahşi Batı bölgesine çok benzemesi nedeniyle İspanya'nın güney bölgelerinde gerçekleştiriliyordu. Özellikle de İspanya'nın Endülüs bölgesinde yer alan Tabernas Çölü, Spagetti Westernlerin çekildikleri doğal platolardandı. Zaten ilk Avrupa Westernleri genel bilinenin aksine İtalya'da değil İspanya'da yapıldı. Bunlar bir takım Zorro filmleri ile B türü ucuz kovboy filmleriydi. Ancak İtalyanlar öyle westernler çektiler ki bu dönemde, sadece Avrupa Westernlerini değil, Western türünün ana vatanı Hollywood Westernlerini bile ezdi geçti.

Öncelikle küçük bütçelerle tıpkı diğer Avrupa Westernleri gibi Amerikan Westernlerini taklit ettiler ama kısa bir süre içinde kendi tarzlarını yaratarak fenomen bir akım hâlini aldılar. ABD'liler önce türü küçümsemek amacıyla Spagetti Western adını verdilerse de kısa sürede buna teslim olmak zorunda kaldılar. Sergio Leone, Sergio Corbucci ve Gianfranco Parolini gibi İtalyan yönetmenlerin öncülüğünde çok sayıda film çekildi. Western izleyicisi Django, Sabata, Ringo ve Sartana gibi hızlı silahşorların hikâyelerini izlerken, Trinity Kardeşler gibi bir tür komedi-Spagetti Western izleyerek güldü.

Spagetti Westernin sembol yönetmeni Sergio Leone'nin alâmetifarikasına dönüşmüş Ennio Morricone'nin melankolik, hüzünlü, klasik İtalyan operasından esinlenmiş müziğiyle desteklenen filmlerdeki kahramanlar, Klasik Westernin kahramanından oldukça farklıydı. Ne bir şerif ne de bir aile babasıydı onlar. Ne sütten çıkma ak kaşık ne de kasabasını koruyan bir fakir fukara babasıydı… Kendine ait bir onur anlayışı da olsa Clint Eastwood'un canlandırdığı "İsimsiz Adam" insanüstü silahşorluk yeteneklerini kendi çıkarları için kullanan bir oportünistti.

Yeni ikon: Clint Eastwood

Sergio Leone'nin Dolar Üçlemesinin ilk filmi *Bir Avuç Dolar (1964)* filminin girişinde (ki bu filmin Kurosawa'nın 1961 tarihli *Yojimbo* filminin resmi olmayan bir western uyarlaması olduğunu, Kurosawa'dan izin alınmaksızın sahne sahne kopyalandığını hatırlatalım) Clint Eastwood'un hayat verdiği yalnız kovboy Joe, ağır ağır Meksika sınırındaki bir köye yaklaşmaktadır. Susuzluktan kavrulan yalnız kovboy, bir çeşme başında susuzluğunu giderirken, bir grup haydudun bir aileye musallat olduğuna şahit olur. Bir baba ve bir oğul tartaklanıyordur, haydutlar adamın karısını zorla alıkoyuyordur. Genç kadının yardım dileyen bakışları bile bizimkini ikna etmeye yetmez. Haklıyı tayin eden şeyin şiddet olduğu, toplumun ahlaki normlarının geçersiz kaldığı bu diyarda belli ki yalnız kovboyumuz başkası için kendi postunu deldirmek niyetinde değildir.

İşte özelde Leone filmlerinin, genelde ise Spagetti Westernlerin Klasik Westernlerden ayrılan en önemli ve vurucu özelliği bu sahnede yatıyordu. Böyle bir sahneyle karşılaşan Klasik Western kovboyu (örneğin bir John Wayne karakteri) derhal tabancasına davranır ve haydutların leşini yere serip kadını kurtarırdı.

Spagetti Westernlerinin kahramanları çıkarları doğrultusunda taraflarını değiştirebilen, kendi "avantasına" bakan kurnaz tiplerdi. Bu tip, kazanır ve mümkünse ganimetten payını alırdı. Kandıran, aldatan,

tuzağa düşüren kovboydu o. Hayal kuran, sınır tanımayan ama en önemlisi bir "kurtarıcı" olmaya hiç niyeti olmayan "mitossuz" bir tipti. Bu yapısal özellikler Eastwood'da iyice stilize olmuş haldedir. Selefi John Wayne gibi genellikle "maço" filmlerin aktörü olarak anılsa da Eastwood'un isimsiz kovboyu, Wayne'in zaman içinde Amerikan sinema mitolojisinin başkahramanları için bir şablona dönüşen dürüst, iyi yürekli ve sert mizaçlı kovboyundan oldukça farklıydı. ■

Kaynakça:

V.Atayman - T.Çetinkaya, Popüler Sinema'nın Mitolojisi, Ayrıntı Yayınları, 2016.
R. Bergan, Film, Çev.: Zeynep Berik, Selen Erdoğan, İnkılâp Yayınları, 2008.
Veysel Atayman, Şiddetin Mitolojisi, Donkişot Yayınları, 2005.
Nilgün Abisel, Popüler Sinema ve Türler, Alan Yayıncılık, 1995.

Pepe Mojika ve Sineması

LEVENT KAÇAR

İki film seyrettim paralı televizyon kanallarından birinde. İlki Emir Kusturica'nın yönettiği bir belgesel, El Pepe: Yüce Bir Yaşam. Diğeri de Álvaro Brechner'in yönettiği; A Twelve Year Night; 12 Yıllık Gece.

Kusturica, filmi öyle ustalıkla tasarlamış ki; dönemin bütün panoramik fotoğrafını, Uruguay'dan insan manzaraları eşliğinde görüntüleyerek, film sizi sarmalayarak içine alıyor... Korkunç yıllar; siyasi duruşlarından asla taviz vermeyen üç liderin; işkence, direniş ve mücadeleyle dolu yaşam öyküsünü biraz huzursuz olarak ama öfkeyle ve içinizdeki gözyaşlarınızı bastıramadan izliyorsunuz. Sinematografi ve dramaturji açısından kusursuz iki filmle tanışacaksınız. Birinde bütün çıplaklığıyla yaşananlara tanıklık ederken diğerinde kurmaca anlatımın bütün hünerlerini sergiliyorlar. İki yönetmen de kaliteli sinema yapıyor. Basit, sade ve sıradan bir hayat kesitini; her şey çok normalmiş gibi canlandırıyor Pepe ve arkadaşları. Mojika'nın Latin Amerika'nın Birleşmiş Milletler'inde yaptığı konuşma ders gibidir. Halka açık alanlarda, her fırsatta anlatıyor düşüncelerini; en sade ve yalın hayattı bizim özlemimiz der gibi hem de. Pepe hiçbir şey beklemeden vermek, almayı hiç düşünmemek ne menem bir şeydir; dersini veriyor insanlığa âdeta... On iki yıllık esaretten sonra, o insanlar Uruguay'ın tarihinde Tupamarolar efsanesine dönüşüyorlar.

Uruguay siyasi tarihinin en renkli aktörü kimdir diye soracak olursanız; cevabı basit, elbette Pepe ilk sırada gelir, komutan ve şair hemen Saraysız Başkan'ı takip ederler...

Sinemanın anlatım gücünün bu kadar etkili olduğu çok az film seyrettim. Hayat hikâyelerinin bu anlatım gücündeki etkisi tartışılmaz ama sinemanın örgütleyici karakterini bir kere daha bu iki filmle anlayacaksınız. Ben yer yer içim kanayarak, yer yer öfke içinde ve yer yer de umut dolarak izledim. Bir görün derim; bilmem siz ne dersiniz?...

Filmin yönetmenine dair; sinemanın dahi çocuklarından sayılan Emir Kusturica; 24 Kasım 1954 yılında Yugoslavya'da, Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna'da Boşnak Müslüman bir ailede doğdu.

2001 yılında belgesel film yapmaya başladı. 1986'dan beri gitar çaldığı çingene tekno-rock grubu "No Smoking" orkestrasının turlarında yaşadıklarını anlattığı Super 8 Stories / Süper 8 Hikâ-

yeleri ile Chicago Uluslararası Film Festivali'nde "En İyi Belgesel Film" dalında "Gümüş Plaket" kazandı.

Life is a Miracle / Bir Mucizedir Yaşamak (2004) ise Cannes Film Festivali'nin yarışma filmleri arasında yer aldı.

1988 yılında çektiği Çingeneler Zamanı filmiyle sinema dünyasının dikkatini çekmeyi başardı.

Yeraltı (Undergraund) filmi; Doğu dünyasının İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşadıkları zorlu dönemi mizahi bir dille anlattığı başarılı bir sinema örneğidir.

Karakedi Akkedi ise Çingeneler Zamanı filminin farklı bir versiyonu gibidir. Ama dramaturjisi ve oyuncuların başarılı performansıyla sinema tarihinin seçkin örnekleri arasındaki haklı yerini almıştır. Hayatın neredeyse her alanında kendi bildiğince müdahale etmeyi başarmış bir yönetmendir Kusturica...

Karakterlerine dair; Pepe Mojika; Uruguay halkının ve Tupamarolar'ın mücadele içerisinde önce silahlı halk hareketine önderlik etmiş; on iki yıllık esaretin ardından pazarlık masasına oturan Tupamarolar silahları bırakarak legal mücadele yöntemlerini benimsemiştir. Ve Pepe devlet başkanlığına kadar yükselerek Uruguay halkının efsane lideri olmuştur. Mütevazı kişiliği ile dikkat çeken Pepe; 'Saraysız Başkan' unvanını ölene kadar hakkıyla taşımıştır.

Şair Russo; bu süreçte Pepe ve Komutan Neto ile eşitlik sürecini direnci, inancı ve şair ruhuyla ayakta kalmayı başaran Tupamarolar'ın diğer lideridir.

Komutan Neto; Tupamarolar'ın efsane gerilla komutanı Neto da aynı esaret koşullarında ayakta kalmayı başaran diğer lideridir.

Bu üç önder sonraki süreçte de Uruguay halkının mücadelesinde önemli roller oynayarak silahlı ve siyasi mücadeleleriyle tarihe not düşmüştür...

Filme dair; Her iki film de bu üç adamın yaşam öyküsünü anlatıyor. İki farklı biçimde. Kusturica; belgesel sinemanın nasıl olması gerektiğini âdeta sinema dersi niteliğinde başarıyla anlatırken bilgisel film ile belgesel sinema ayrımını kalın çizgilerle ayırmayı zekice ve esprili bir şekilde gözler önüne seriyor. Álvaro Brechner ise kurmaca sinemanın hem örgütleyici hem de dramaturjik açıdan nasıl olması gerektiğini başarıyla göstermiştir. Sinemanın sihri tam da buradadır. Sinema sanatı; bazen efsane yaşamları konu edinirken bazen de sıradan hikâyeleri efsaneleştirir. Bu iki film de bu sınavı başarıyla geçmeyi becererek sinema tarihine geçiyor. İyi seyirler. ■

Ocak sonu hayat hikâyeleri bir film şeridi... 2022

SİNEMA NOTLARI

Yeter artık!

■ **ANUŞ PAZARCIYAN**

Şimdi nerede ise iki yıl oldu sinemadan uzak kalalı. Ama zaten Korona günlerinde sinema, sinema değil. İmkân çıktığı zaman, arada bir yaptığım kaçamaklarda da tadı, keyfi yoktu sinemanın. Sinemaya gitmek için bir sürü ön hazırlık. Aşın var mı? Güncel negatif testin var mı? Sonra FFP2 maskenle gir salona. Mümkünse seyir boyunca da çıkarma. Ne olur ne olmaz. Belki yakınında oturan biri negatif testli de olsa, aşılı da olsa –hem de birden fazla– taşıyıcı olabilir. Böyle sinema keyfi olabilir mi? Haklı bir korkunun seyire eşlik ettiği yerde sinema keyifli olabilir mi? Sinema da korku, ancak korku filmlerinde olmalı. Korona'sız sinemalarıma hasret bitsin artık. Korona inkârcısı, aşı retçisi, sahte "özgürlük savaşçısı", benciller, sizin yüzünüzden keyifle sinemaya gidemiyoruz. Yeter artık!

Sakın bana, "Ama sorun ne, yine güzel filmler çevriliyor, bir dizi yayın platformu üzerinden evine kadar geliyor filmler. Geç TV'nin karşısına, uzat ayaklarını keyifle seyret!" filan demeyin. TV'de seyrettiğin film, istediği kadar büyük olsun bir TV ekranına sıkışan film, sinema için çekilmiş bile olsa, sonunda TV filmi! Ben sinemayı seviyorum. Filmi büyük ekranda sinema seven insanlarla birlikte izlemek istiyorum.

Üç gün sonra Berlinale başlayacak! Ve koltukların yarısı boş tutulan sinema salonlarında, maskeli ve aşılı/testli seyircilerin katılımı ile yapılacak 72. Berlinale. Biletler yalnızca internet üzerinden alınabilecek vs. vs. Katılacağım, ama bu Berlinale de gerçek Berlinale olmayacak tabii. Nasıl olduğunu bir dahaki sayıda anlatırım artık.

Bu arada ister istemez evde TV'de seyrettiğim, aslında sinema için yapılmış, görsel değerini ancak büyük perdede gösterecek üç iyi film hakkında kısaca yazmak istiyorum.

Jane Campion insan denen bilmeceyi çözme peşinde

The Power of the Dog
(Yeni Zelanda/Avustralya 2021)
128 dak.
Kötülüğün iktidarı…
Yönetmen&Senaryo:
Jane Campion
Kamera: Ari Wegner
Müzik: Jonny Greenwood
Oyuncular ve rolleri:
Benedict Cumberbatch: Phil Burbank, Kirsten Dunst: Rose, Jesse Plemons: George Burbank, Thomasin McKenzie: Lola, Kodi Smit-McPhee: Peter, Frances Conroy: Yaşlı kadın, Keith Carradine: Vali Edward, Peter Carroll: Yaşlı Adam, Adam Beach: Edward Nappo, Sean Keenan: Sven, Alice May Connolly: Pearl, vd.

Amerika Birleşik Devletleri… 1920'li yıllar. Montana'da bir büyük çiftlik evi. Ufuktaki dağlara kadar uzanan uçsuz bucaksız bozkır. Doğa içinde, hayvanlarla haşır neşir bir yaşam.

40 yıldır birlikte yaşayan, bu iki katlı büyük çiftlik evinde de aynı odayı paylaşan iki erkek kardeş; Phil ve George Burbank'lar.

Birbirine hiç benzemeyen, âdeta birbirinin zıddı iki erkek. Phil: Vahşi batının maço erkek tipi. Görünürde duygusallıktan uzak. İnce, uzun, güçlü bir vücut. Evde ve çiftlikte iktidar sahibi. Ve bunu en başından itibaren çevresindeki herkese gösteriyor. George: Kılığı kıyafeti, biraz topluca vücut yapısıyla, yavaş hareketleri ile içinde bulunduğu çevrenin insanı değil. Aslında o vahşi ortamda "ben burada ne arıyorum" modunda âdeta. Phil'in iğneli sözlerinin, ince bazen kaba alaylarının, aşağılamalarının, bunlardan

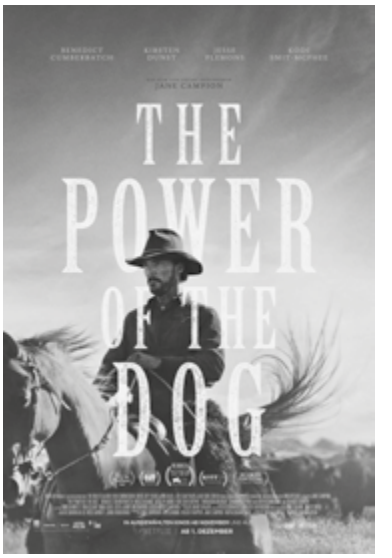

rahatsız olmuyor görünen nesnesi. Phil, dağılmakta olan, modern çağın gerilettiği kır – kovboy tipinin son örneklerinden biri âdeta. At, eğer, üzengi, hayvan derisi ona otomobilden çok daha yakın. Kent ona yabancı. George ise açıkça kentli. Phil'in çalgısı banjo ve mızıka. George'un tercihi piyanodan yana. Kır kente, at otomobile, köylü/kovboy burjuvaziye karşı.

Gelişme içinde ama bunun yalnızca görüntü olduğunu, aslında filmin ana karakteri olan Phil'in bilinen köylülerden olmadığını algılıyoruz.

Jane Campion'un beş başlık/beş bölümde anlattığı öykünün girişinde çizilen Phil resmi, çevresindeki insanları küçümseyen, terörize eden, kaba, saldırgan, kızgın, her an patlamaya hazır bir tipin resmi.

Daha sonra kasabada hayvan satışı ertesinde bir meyhanede yenen kutlama yemeğinde bu mekânda, mekânı çalıştıran ve kendisi de çalışan dul Rose ve oğlu Peter'i tanıyoruz. Phil, her ikisini o kadar insan içinde aşağılıyor. Alayın, aşağılamanın konusu hâline getiriyor.

George'u ise utanç ve sıkıntı içinde kardeşi adına özür dilerken görüyoruz.

Sonrasında Rose'nin Phil'e karşı zaferi var. George, Rose ile evleniyor. Rose'nin çiftlik evine gelişi, George'un Phil ile ortak kaldığı odadan ayrılıp, Rose ile yaşaması, eve piyanonun girmesi var.

Fakat Phil, onun şahsında eski yaşam tarzı, kolay pes etmez. Rose onun gözünde kötülüğün simgesidir. Meyhanedeki ilk karşılaşmalarında dışa vuran korkunç kadın düşmanlığı, daha da harlanır. Rose ile George'u birbirinden ayırmak, Rose'yi çiftlikten uzaklaştırmak için her şey mubahtır. George, Rose'yi kendince sevmesine rağmen, onu Phil'in psikoljik saldırılarına karşı koruyacak, Phil'e açıkça karşı çıkacak durumda değildir. Phil'e haber vermeden, onun karşı olduğunu bilmesine rağmen, Rose ile evlenmesi, onu eve getirmesi, onunla birlikte yaşaması yapabileceği ve yaptığı en büyük "ihanet" ve "isyandır" Phile karşı.

Kendini yalnız his eden Rose için alkol giderek daha fazla ölçüde sadık dost ve çare hâline gelir. "Güçsüz kadın, güçlü erkeğe karşı" yenilmiş (mi) dir?

Üniversiteye giden Peter'in sömestr tatilinde çiftliğe gelmesi Phil için Rose'ye karşı savaşta yeni bir fırsat gibi görünür. Peter'i onu çok seven annesinden ayırmak, kendisine benzetmek Phil'in zaferini taçlandırabilir. Phil filmin girişinde meyhanede feminin hareketleri nedeniyle aşağıladığı Peter'le onu "gerçek erkek" olarak eğitecek "ağabey"

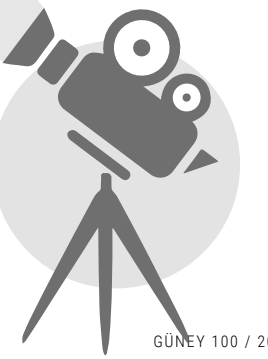

ilişkisi geliştirmeye koyulur. Ata binmeyi, doğayla iç içe yaşamayı, ufukta ki dağlarda oluşan gölgeleri, bulutları okumayı, kovboy hayatını öğretir Peter'e. Bu ilişki içinde fakat aynı zamanda yavaş yavaş başka bir Phil tanımaya başlarız. Onun dışa yansıttığı duygusuz, sert "gerçek erkek" imajından uzaklarda, çocukluğunda sevgi yaşamamış, sevgiye muhtaç, homoseksüel cinselliğini yaşamamış, hep bastırmış, aslında sevgiye muhtaç, bir Phil'dir bu.

Phil karşısında zayıf gördüğümüz, çareyi alkolde bulan Rose'nin ise, Phil'in çiftlikteki sorgulanamaz iktidarına karşı isyan edecek kadar cesur görürüz. Onun anlamsız "kızıl derililere deri satılmayacak" emrini açıkça çiğner Rose! Kimdir güçlü olan? Görünürdeki, kadın düşmanı maço erkek mi, yoksa görünürdeki güçsüz kadın mı?

Jane Campion'un, ABD'li yazar Thomas Savage'nin, 1967'de yayınlanan "The Power of the Dog" [1] isimli romanına dayanarak yazdığı senaryo temelinde çektiği yeni filmi aslında görünürdeki kimlikler, ardındaki gerçek kimlikleri sorgulayan bir psikolojik çözümleme filmi bence. Hiç kimse ilk anda göründüğü gibi değil. Jane Campion yaptığı çözümlemeyi bitirmiyor filmde. İpuçları veriyor yalnızca. Film, akışı içinde birçok kez yön değiştiriyor. Filmin kahramanlarının da değişik, birbiriyle çelişir görünen yanlarını izliyoruz. Onları tanıdıkça, "acabalarımız" başlıyor. Jane Campion, çözümlemeyi seyirciye bırakıyor. Usta bir anlatıcı o. Anlatısının sürdürülmesini dinleyene/filmini izleyene bırakıyor. Seyirciyi anlatıyı düşünmeye, tartışmaya, sürdürmeye zorluyor.

"The Power of the Dog" tam bir oyuncu filmi. Benedict Cumberbatch, sert görünüm altındaki kırılgan, sevgi yoksulu Phil'i mükemmel oynuyor. Aslında ince yapısı ile çok yerinde bir oyuncu seçimi bu. Kodi Smit-McPhee Peter'i, Kirsten Dunst'un Rose'yi sahiden onlarmış gibi oynuyorlar.

Filmin kurgusu, müziği, görüntü yönetmenliği de usta işi.

Jane Campion ile 2021 Venedik Film Festivalinde En İyi Yönetmenlik İçin Altın Aslan ödülünü aldı.

"The Power of the Dog" bu yılki Oscar'larda 12 dalda Oscar adayı. Şaşırtıcı değil. Boş dönmeyeceği kesin. Kaç Oscar'la döneceğini göreceğiz.

(1) Kitap ve ona dayanan film ismini İncil'deki şu sözlerden alıyor: "Hayatımı kılıçtan koru, tek varlığımı kurtar köpeklerin (kötülüğün)iktidarından. Beni aslanların ağzından, boğaların boynuzundan koru! Bana cevap verdin. Kardeşlerim arasında senin adını yayacağım. Toplumda sana övgüler dizeceğim." Burada soru kötülüğün temsilcisinin kim olduğu sorusu. Bu kimin nerden baktığına göre değiştiği gibi, aynı insanın birbirini dışlar görünür karmaşık kişisel özelliklerine, tavırlarına göre de değişiyor.

Ya yukarıya bakacağız ya da... Adam Mc Kay'dan mükemmel bir toplum eleştirisi

Dont Look Up
(ABD 2021) 138 dak.
Yukarı bakma...
Yönetmen&Senaryo:
Adam Mc Kay
Oyuncular ve rolleri: Leonardo DiCaprio: Dr. Randall Mindy, Jennifer Lawrence: Kate Dibiasky, Meryl Streep: Başkan Janie Orlean, Cate Blanchett: Brie Evantee, Rob Morgan: Dr. Teddy Oglethorpe, Jonah Hill: Jason Orlean, Mark Rylance: Peter Isherwell, Tyler Perry: Jack Bremmer, Timothée Chalamet: Yule, Ron Perlman: Benedict Drask, Ariana Grande: Riley Bina, Kid Cudi: DJ Chello, Himesh Patel: Phillip, Melanie Lynskey: June Mindy, Michael Chiklis: Dan Pawketty, Tomer Sisley: Adul Grelio, Paul Guilfoyle: General Themes, Robert Joy: Kongre üyesi Tenant, Jack Alberts: Oliver, Ting Lik: Win, Lance A. Williams: Daniel, Shimali De Silva: Nisha, Hettienne Park: Dr. Calder

Bilimin burjuva siyaset açısından değeri

Kate Dibiasky, ABD'de Michigan Üniversitesi'nde astronomi dalında doktora yapan bir bilim insanı. Çalışmaları sırasında evreni gözlerken tesadüfen bir anomali keşfediyor. Çok büyük çaplı bir kuyruklu yıldız yeryüzü ile çarpışacak bir rotada hareket etmektedir. İnanılacak gibi değildir bu. Keşfini doktora çalışmasında kendine yol gösteren profesörü Dr. Randall Mindy ile paylaşır. Birlikte bu büyük kuyruklu yıldızın rotasını, hareket hızını ve büyüklüğünü, ağırlığını baz alarak yaptıkları hesaplar temelinde

sonuca varırlar: Bu büyük kuyruklu yıldız tam altı ay 14 gün sonra dünyaya çarpacaktır. Eğer engellenemezse, bu kuyruklu yıldız dünyaya yönelik rotasından saptırılamaz veya yolda parçalanamazsa, dünyayı büyük felaket beklemektedir. Bu kuyruklu yıldızın dünyaya

çarpması, yeryüzündeki bildiğimiz hayatın bitmesi, insanlığın sonudur.

Bilim insanları, bu bilimsel sonuçları derhal siyasi karar alıcılara duyurma ve onları harekete geçirme görevine sahiptir. Dibiasky ve Mindy derhal yola koyulurlar. İlk durakları ABD Uzay Programından sorumlu kurum NASA bünyesindeki Planeti Savunma Koordinasyonu Ofisi'ne ulaşmak olur. (Gerçekten var bu örgüt! Dünyanın dünya dışı güçlerin saldırısına karşı veya meteor, kuyruklu yıldız vb. tehlikesine karşı eylemleri koordine etme görevine sahip bir örgüt!). Bu örgütün yöneticisi Dr. Teddy Oglethorpe de bir bilim insanıdır. Önüne konan sonuçlar bilimseldir. Kaybedecek zaman yoktur. Dibiasky-Mindy-Oglethorpe üçlüsü acilen Beyaz Saray'dan randevu talep eder ve başkanla görüşmek için Beyaz Saray'a giderler. Onları Saray'da bekleyen tam bir hayal kırıklığıdır. Saatlerce bekletildikten sonra nihayet kadın Başkan Orlean'a dertlerini anlatabildiklerinde karşılaştıkları reaksiyon siyaset ile bilim arasındaki ilişki, bilimin siyaset açısından değeri konusunda bilgi vericidir: Yakında ara seçimler vardır. Seçim öncesi bu olası felaket haberinin duyurulması hem paniğe yol açabilir hem de hükümet açısından seçimlerde olumsuz rol oynayabilir. O yüzden "gelişme izlenmeli" ve fakat "sakin olunmalı" ve tabii, en önemlisi dışarıya bilgi sızdırılmamalıdır. Devlet gizidir bu! Tersine davranılması devlet gizinin ifşası olur. Bunu yapan yaptırımlarına katlanır! Bir

yanda bilimsel veri: Kaybedecek zaman yok! Dünya batma, insanlık yok olma tehlikesi ile karşı karşıya! Öbür yanda siyaset. Seçim açısından bu bilgi nasıl kullanılırsa yararlı olur! Cehalet midir, aptallık mıdır bilim karşısında bu yaklaşım?

Hayır siyasettir bu! Burjuva siyaset!

Aynı burjuva siyaseti, daha sonra Beyaz Saray'da yaşanan bir seks skandalı gündemi belirlemeye ve hükümetin desteğini aşağılara çekmeye başladığında, dünyaya yaklaşan, insanlığı tehdit eden büyük felakete karşı mücadele bayraktarı olmada hiçbir çelişki görmez. Çünkü bu kez felaketin büyüklüğü ve ona karşı mücadeleyle iktidarı kurtarmak mümkündür. Bilimsel veriler, burjuva siyaset kurumu için iktidarı almak ve elde tutmaya yaradıkları ölçüde değere sahiptir.

Bunlar size bir şeyler hatırlatıyor mu? Hani Korona filan?

Bilim ve burjuva medya

Bilim insanları açısından dünya ve insanlık ciddi bir yok oluş tehdidi altında ise ve siyasi sorumlular bu tehlikeyi küçümsüyorlar ve halka bilgi vermiyorlarsa yapılacak iş bellidir. Gerçeği eldeki bütün imkânları kullanarak, ulaşılabilecek en büyük kitleye ulaşarak bizzat açıklamak. Bunun için en çok izlenen TV programından daha iyi bir araç olabilir mi? Tabii internette a-sosyal medyayı da kullanabilirsiniz. Fakat orada kitleye ulaşabilmeniz için gerçekleri açıklamanız vb. değil, en çok tıklanan "sosyal medya fenomeni", "influencer"i vb. olmanız gerekir. Yoksa sizi zaten tanıyanlardan başkasına ulaşamazsınız. Hele hele vereceğiniz bilgi sosyal medya hizmet sunucusu firmanın ya da devletin

işine gelmeyen 'zararlı' bir bilgi ise kimseye ulaşamazsınız. Böyle işler burjuvazinin iktidarında 'bilgiye ulaşma hakkı', 'fikir özgürlüğü' vb. vb. Diğer yandan bazen bunun tersi de mümkündür en geniş dedikodu platformu olan a-sosyal medyada. Her şeyi "açıklayan" bir dizi deli saçması, komplo masalları onlara inanan bir kesin inançlılar zümresi tarafından ve çokça da bot hesaplar üzerinden ışık hızıyla yayılabilir. Bunlar etrafında, kendi balonundaki kurgulanmış "gerçekliği" hakikat sanan, buna inanan, kesin inançlı cemaatler çıkar ortaya.

Siyaset kurumunun hiçbir şey yapmadığını, gerçeği gizlemeyi tercih ettiğini gören Dibiasky ve Mindy gerçeği açıklamak için, Mindy'nin tanıdığı bir çalışanın da araya girmesiyle, ülkenin en fazla seyirci tarafından izlenen magazin programına çıkarlar. Reklamlar ve bir sürü dedikodu konusu arasına sıkıştırılır onların bölümü. Ha ha, hihi moderatörleri "aa ne ilginç" buldukları konuşmaları, reklamlarla, saçma sapan şakalarla keserler. Onları Dibiasky'nin saçları; kılığı kıyafeti, seksi güzelliği verdikleri haberlerden daha fazla ilgilendirmektedir. Ayrılan sürenin sonu geldiğinde, –sırada Rihanna'nın sevgilisi ile arasının nasıl olduğu konusunda çok önemli!!! bir haber ve bizzat Rihanna ile yapılacak bir röportaj vardır– sözleri kesilir. Minsky çileden çıkar. Onun bu çıkışı ve Dibiasky'nin moderatöre taş çıkaran seksi güzelliği sayesinde yaygınlaşır haber. Programın bu bölümü, program yapımcıları tarafından başarılı, toplum tarafından "eğlenceli" bulunur.

"Eğlenceli" bir program! Fakat verilen haber bir felaket haberidir. Ya doğruysa?

Bu temelde toplumda ayrışma başlar. Bir bölüm bu haberin bir "fake haber" olduğuna emindir. Arkasında büyük ihtimalle Yahudiler, ya da ortaya çıkan panik hâlinden yararlanıp özgürlükleri kısıtlayacak olanlar ve para kazanacak olanlar vardır. İnanmamak lazımdır.

Aslında bu haberin doğru olup olmadığının ispatı başını yukarı kaldırıp, yukarı bakmaktadır. Başını yukarı kaldırıp bakanlar, gökyüzünde her gün biraz daha büyüyen ve daha berrak görülen yeni bir yıldız göreceklerdir. Dünyaya her gün biraz daha yaklaşan bir kuyruklu yıldız.

Toplum "Yukarı Bak"çılarla,

"Yukarı Bakma"cılar arasında ikiye bölünür. Dünyanın her yerinde "Yukarı Bakma" eylemcileri ve onları protesto eden "Yukarı Bak"çılar karşı karşıya gelirler. Analog, dijital, a-sosyal medya bir savaş alanına döner âdeta.

Ortam medya ve a-sosyal medya kurumlarının çılgın zenginliklerine muazzam ölçüde yeni zenginlik kattıkları bir ortamdır. Savaşın kazananları ateşe benzin döken medya ve a-sosyal medyadır.

Aptallaştırdıkları toplum onların zenginlik değirmenine su taşıyan konumundadır.

Bunlar size bir şeyler hatırlatıyor mu. Hani Korona döneminde bugün de yaşadıklarımız filan?

"Korona diktatörlüğüne karşı" özgürlük savaşçısı pozlarında sokak eylemlerindeki faşolar filan?

Bilim ve kapitalistler

Tabii bu gelişmeler tüm kapitalist sınıf adına hareket eden siyasi iktidar ve siyasetçileri devreye sokar. Başkan Orlean, Beyaz Saray'daki seks skandalının (Bill Clinton'un kulakları çınlıyor mudur?) üzerini örtmek ve bir dahaki seçimlere dünyayı kurtaran başkan olarak hazırlanmak için bilim insanlarından çareler üretmelerini ister. Çare bellidir: Kuyruklu yıldız, dünya güzergâhında yolculuğunda atom silahı başlıklı füzeler tarafından vurulacak, param parça edilecek, zararsız hâle getirilecektir. Bütün hazırlıklar yapılır.

Fakat bu arada kuyruklu yıldızın yeni teknolojilerde ihtiyaç duyulan pek çok nadir madenden oluştuğu yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Devreye büyük tekeller, en başta da sosyal medya hizmeti sunuculuğu sayesinde dünyanın en zengin insanı hâline gelmiş Peter Isherwell girer devreye. (Zuckerberg/Gates/Musk karışımı bir tip) Bu kuyruklu yıldızı, zerreciklere ayıracak bir yok edici yöntem kullanmak yerine, kontrollü küçük patlamalarla onu zarar vermeyecek parçalara ayırıp, küçük parçalar hâlinde kontrollü bir biçimde dünyaya düşmesini sağlamak "insanlık" ve "ilerleme" açısından (siz bunu "bizim kârımız açısından" diye okuyun) çok daha yararlı olacaktır. Çok hümanist, tek dertleri insanlığa hizmet etmek olan "hayırsever" Isherwell ve onun tekeli bunun için gerekli teknik hazırlığı yapmaya, bu programı uygulamaya hazırdır. Siyaset daha önceki kuyruklu yıldızı berhava etme planından vazgeçmelidir. Bu propaganda muazzam bir kampanya ile yaygınlaştırılır. Sonuç yola çıkmış olan atom başlıklı füzelerin yolculuğunun yarıda kesilmesidir. ABD dışındaki uzay tekniğine sahip diğer devletlerin kuyruklu yıldızı parçalama misyonları da başarısızlıkla biter. Sonuç Isherwell tekelinin planının uygulanmasıdır. Canlı yayında bu planın, henüz yeterince denenmemiş tekniğin yetersizliği nedeniyle işlemediğini, kuyruklu yıldızın bütün kütle hâlinde yolculuğa devam ettiğini görürüz.

Bilim insanları sonu aile ortamında ve birlikte bir "son akşam yemeği"nde beklerler. Onlar bir arada sonlarını ve insanlığın sonunu beklerken, Başkan Orlean Minsky'e kendisinin seçilmiş insanlarla birlikte bir uzay aracıyla yola çıkmakta olduğu haberini verir, onun da kendileri ile gelmesini önerir. Minsky ret eder bu öneriyi. Büyük patlama ve yok oluş kaçınılmazdır.

Bilimin kâr için, egemenlerin iktidar mücadelesi için kullanıldığı, gerçek işlevinin bu olduğu yerde, toplumların aptallaştırılıp kesin inançlı cemaatlere bölündüğü yerde, insanlığın sonunun başka türlü olacağını sanmak salaklık değilse, aşırı iyimserlik temelinde kendi kendini kandırmadır.

Filmin sonunda, bugünden 22470 yıl sonra, batan dünyadan kaçan insanların, yani kapitalist dünyanın ABD'li elitinin içinde bulunduğu uzay aracı, nihayet canlıların yaşadığı bir planet bulur. Uzay aracından inen insanlar ayaklarını bu yabancı planet toprağına bastıklarında saldırıya uğrar. Planetin yerlisi olan bir dinozor Başkan Orlean'ı yer!

Bu dünyayı yöneten zenginlerin, dünya batarsa başka bir planette hayatlarını devam ettirebilecekleri beklentisi de boştur.

Mc Kay'in "Dont Look Up"ta, bir komedi/bilim kurgu filmine çok keskin bir burjuva siyaset, burjuva medya, burjuva toplum eleştirisini yerleştirmeyi başarmış.

Çağrısı, "Yukarı bakın, bilimin gösterdiği yolda yürüyün!" çağrısı. Kapitalist sistemin çok iyi bir eleştirisi. Tabii filmi yalnızca keyifli bir komedi olarak da izleyebilirsiniz. Ustalık da böyle bir şey zaten. Kapitalizm eleştirisi "Kahrolsun"la, sloganla olmuyor. Böyle güldürerek, düşündürme yoluyla da yapılabiliyor.

Bana, ama alternatif yok bu filmde demeyin. Her şeyi bir filmden beklemeyin. Kapitalizmin bütün insanlığı barbarlık içinde çöküşe götürdüğünü güldürerek anlatıyor Mc Kay.

Alternatifi anlatmak onun işi değil! Bu ondan çok şey beklemek olur. O, kapitalizmin tek alternatifi sosyalizm için bilinçli, örgütlü mücadele yürütenlerin işi.

Napoli'ye, çocukluktan ergenliğe geçişe ve de tabii Maradona'ya selam...

È stata la mano di Dio
(İtalya 2021) 130 dak.
Tanrının Eli
Yönetmen&Senaryo:
Paolo Sorrentino
Oyuncular ve rolleri:
Filippo Scotti: Fabietto Schisa, Toni Servillo: Saverio Schisa,Teresa Saponangelo: Maria Schisa, Marlon Joubert: Marchino Schisa, Luisa Ranieri: Patrizia, Renato Carpentieri: Alfredo, Massimiliano Gallo: Franco, Betti Pedrazzi: Baronessa Focale, Biagio Manna: Armando, Ciro Capano: Antonio Capuano

Sorrentino, bana hep Frederico Fellini'yi hatırlatan, bence onun izinde yürüyen bir yönetmen. O da yaptığı filmlerin büyük bölümünün özgün senaryo yazarı aynı zamanda. O da Fellini gibi filmlerinin büyük çoğunluğunda kendini, yaşadıklarını bir türlü film içine yerleştiriyor. O da Fellini gibi en trajik olanda bile gülünecek şeyler bulan bir ince espriye sahip. O da Fellini gibi muazzam bir görsel zenginliğe sahip. Onun da takıntıları var. Takıntılarından biri futbol ve Maradona hayranlığı. Maradona'ya saygı sunduğu, selam gönderdiği ilk film değil "Tanrı'nın Eli." 2015'te yaptığı "Gençlik" filminde Maradona vardı. (Bkz. Güney sayı 75, s.89-91)

Sorrentino yeni Filmi "Tanrı'nın Eli"nde ergenlik çağında, 17 yaşındaki Fabietto Schisa'nın öyküsünde aslında 17 yaşındaki kendini anlatıyor.

1984. Napoli. Yaz.

17 yaşındaki Fabietto'nun tüm ailesi ile bir bahçe yemeğinde tanışıyoruz. Geniş bir aile. Ağabey Marchino, kız kardeş Daniela. Neşeli, şakacı anne. Ciddi baba. Sürekli uyuklayan ya da

uyuklar gibi yapan, uyandığında emredici, baskın babaanne. Fabietto'nun ve Marchino'nun da cinsel fantezilerinin yıldızı güzel, genç teyze Patrizia. Yeni nişanlısını tanıştırmak için yemeğe getiren dayı.

Filmde ayrıca yaşlı ve fakat hep bakımlı, şık komşu Barones Focale de önemli karakterlerden biri. Fabieto'nun ilk cinsel deneyimini yaşadığı kişi. İlk öğretmeni.

Yemekteki ana konu Maradona'nın Napoli'ye transfer dedikodularının doğru olup olmadığı konusu. Napoli İtalya'nın yoksulları çok olan kentlerinden biri. Futbol insanların hayatında önemli bir rol oynuyor. Napoli Futbol Kulübü öncelikle futbolsever gençlerin, ama aslında bütün kentin kendi ile özdeşleştirdiği umudu. Fakat İtalyan liginin en alt sıralarında hep ligden düşme sınırında yaşayan bir kulüp. 1978'de Arjantin'in dünya şampiyonluğunu kazanmasında başrol oynayan Maradona'nın Napoli'ye gelmesi, Napolililer için inanılmaz bir masaldır âdeta. İnanmak istemektedirler, ama inanılması zordur.

Sonra bütün ailenin katıldığı bir tekne gezintisi. Hiç kimseye aldırış etmeden teknenin burnunda tek başına çıplak güneşlenen Patrizia. Teknedeki bütün erkeklerin, en başta Fabietto'nun gözlerini kaçırmaya çalıştığı, fakat kaçıramadığı bir görüntü. Fellini'nin kulakları çınlasın.

Filmin gelişmesi içinde Fabietto'nun lise edebiyat dalı öğrencisi olduğunu ve daha sonra üniversitede felsefe okumak istediğini; üniversite öğrencisi ağabeyi Marchino'nun film artisti olmak istediğini öğreniriz. Baba Saverio banka müdürüdür. Hayat dolu annesi Maria ev kadını. Sürekli banyoda olan kız kardeş Daniela'yı film boyunca hemen hiç görmeyiz.

Fabietto, bir kez ağabeyi ile Fellini'nin bir filmi için yapılan castingde ona eşlik eder. Marchino'nun castingi başarısızdır. Film kariyeri başlamadan biter. Fabietto'nun film dünyası ile tanışması bu yolla olur.

Patrizia çocuksuzdur. Çocuksuzluk onun kabusudur. Eşi Franco ile sürekli kavga hâlindedir. Ve çok kıskanç olan eşine sadık değildir. Eşinin fiziksel şiddetine uğrar sürekli. Böyle gürültülü kavgalarda kavgaları ayırmak için Fabieto'nun anne ve babası sürekli devreye girmektedir. Sonraki yıllarda Patrizia eşinden ayrılır, depresyonlarla, psikolojik tedavi gördüğü bir kurumda yaşar. Onun sadık ziyaretçilerinden biri olur Fabietto.

Fabietto'nun anne/babası arasındaki ilişki de babasının bir başka kadınla geliştirdiği gizli ilişkisinin bir çocuğun doğmasıyla açığa çıkması so-

nucu bozulur. Maria kocası Saverio'yu kovar evinden. Saverio eve yeniden dönmek için elinden geleni yapar. Çocukları ile, öncelikle de Fabietto ile daha sıkı bir ilişki içine girer. Onu kazanmanın bir yolu olarak —bu arada Maradona'nın Napoliye transferi gerçekleşmiştir— Fabietto'ya Napoli'nin bütün

iç saha maçları için yıllık kart hediye eder. Maria ve Severino barışma için bir dağ evinde Fabietto ile bir hafta sonu tatili yapmak isterler. Hafta sonunda maç vardır. Fabietto'nun tercihi anne-baba ile tatil yerine maç olur. Bu tatilde anne-baba yaktıkları şömineden yayılan karbon monoksit gazının farkına varmaz, zehirlenir, birlikte ölürler. Maradona Fabietto'nun hayatını kurtarmıştır. Fakat anne-babanın ölümü onu da büyük depresyonlara sürükler.

Fabietto'yu mafyavi ilişkiler içine de sokabilecek kimi serüvenler, mafyavi ilişkiler içinde olan arkadaşı Armando'nun kız kardeşine âşık olma, buluşmalar, kontesa ile yaşanan ilk cinsel deneyim vs. ertesinde Fabietto tesadüfen tanıştığı film yönetmeni Capuano ile dost olur. Fabietto'daki yeteneği sezen Capuano, onu Napoli'de kalıp, kendisine yardımcılık yapması için ikna etmeye çalışır. Fakat Fabietto film serüvenine doğrudan Roma'da başlamaya kararlıdır. Patrizia'yı son kez ziyaret ettikten sonra Roma trenine biner.

O Roma yolunda iken, Napoli Futbol Kulübü'nün tarihindeki ilk şampiyonluğunu —1987— kutlamaktadır. Bayram yeridir Napoli.

Sorrentino'nun kendisinin "en kişisel filmim" dediği "Tanrının Eli" ismini Maradona'nın 1978 Dünya Futbol Şampiyonası'nda çeyrek finalde İngiltere'ye attığı kafa/el karışımı gol hakkında yaptığı açıklamadan alıyor.

İki saat 10 dakika süren film bittiğinde, keşke bitmeseydi dediğim bir film "Tanrı'nın Eli." Çok kişisel bir öykü olmasına rağmen hiç sıkmayan, tersine daha fazlasını seyretmek isteyeceğiniz bir film "Tanrı'nın Eli."

2021 Venedik Film Festivali'nde "Tanrı'nın Eli" Jüri Büyük Ödülü Gümüş Aslan ile ödüllendirildi.

Görün derim.

Ama her üç film için de: Eğer imkân bulursanız sinemada görün. Ben bu filmleri ileride sinemada göreceğim sözünü verdim kendime!

8 Şubat 2022 ■

KARİKATÜR ■ K. ÖNTAŞ

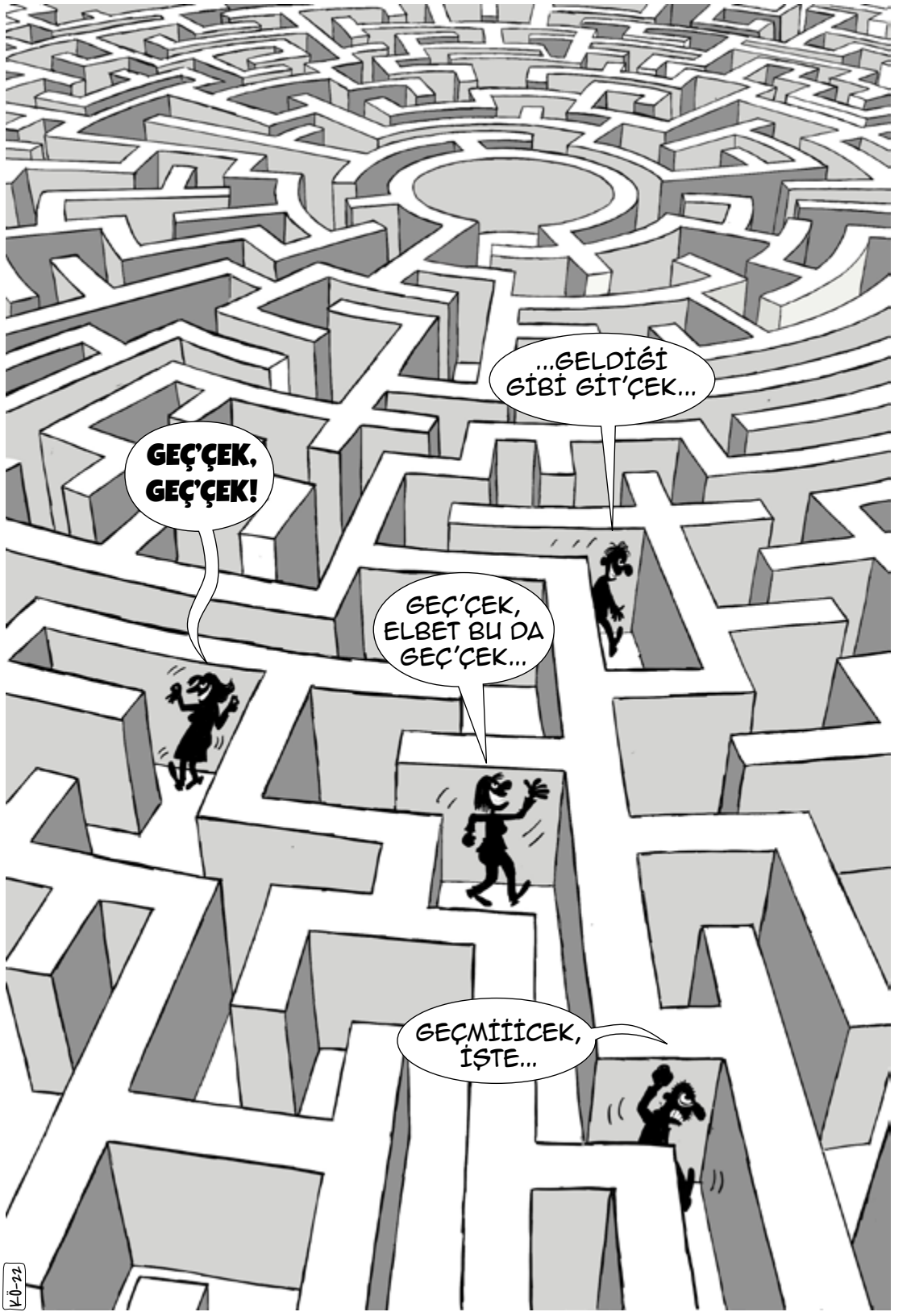

Değiş(tir)mek için kitap(lar)... Okuyun!

Güncel Politika

- **Ne Oldu? Ne Oluyor? Ne Olacak?** H. YEŞİL ..... 30 TL
- **Ermeni Sorununda Tavır** Derleyen: H. YEŞİL ..... 50 TL
- **TKP/ML 3.Konferans Eleştirisi** H. YEŞİL ..... 20 TL
- **Sosyalizmden Geri Dönüş Sorunu** H. YEŞİL ..... 50 TL
- **Troçki/zm Üzerine Yazılar** H. YEŞİL ..... 30 TL
- **İşçi Sınıfının Uluslararası Mücadelesi** H. YEŞİL ..... 34 TL
- **Dinini Kitabını İyi Tanı** H. UYAN ..... 60 TL
- **Latin Amerika: "21. Yüzyılın Sosyalizmi mi?"** H. YEŞİL ..... 20 TL
- **Demokratik Devrim mi, Sosyalist Devrim mi?** H. YEŞİL ..... 30 TL
- **Bolşevik Bakışla Mehabad Kürt Cumhuriyeti** H. YEŞİL ..... 30 TL
- **Stalin Eleştirileri Üzerine** H. YEŞİL ..... 30 TL
- **Ekim Devrimi Üzerine** H. YEŞİL ..... 20 TL
- **Mao Zedung ve Çin Devrimi** H. YEŞİL ..... 30 TL
- **İşçi Sınıfı Hareketi Üzerine Yazılar** H. YEŞİL ..... 30 TL
- **Faşizm Nedir? Sosyal Demokrasi Nedir?** H. YEŞİL ..... 24 TL
- **Doğa ve İnsan** H. YEŞİL ..... 24 TL
- **Bolşevik Parti İnşa Öğretisi Üzerine** H. YEŞİL ..... 24 TL
- **Eserleri ve Mücadelesiyle Rosa Luxemburg** H. YEŞİL ..... 24 TL
- **Kemalist Devrim** (1. Kitap) H. YEŞİL ..... 50 TL
- **Halkın Sanatçısı/Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney** H. YEŞİL ..... 30 TL
- **Arnavutluk Emek Partisi Değerlendirmesi** K. DEMİRKAPI ..... 30 TL
- **Bir Çay da Senden Olsun** OSMAN ULUDAĞ ..... 60 TL
- **Çölde Ölüm** Ermenilerin Soykırıma Uğraması ROLF HOSFELD ..... 40 TL
- **İbrahim Kaypakkaya** — Kazanımları Ve Hataları — H.YEŞİL ..... 30 TL
- **Ermeni Soykırımı ve İslam (1870-1923)** DENIS DREISBUSCH ..... 50 TL

Kültür - Sanat - Edebiyat

- **Sizin Masalınız** HASAN KIYAFET ..... 20 TL
- **Bizim Lise** HASAN KIYAFET ..... 20 TL
- **Nazi Kızları** HERMYNIA ZUR MÜHLEN ..... 24 TL
- **Panta Rei** HASAN ERKUL ..... 20 TL
- **Hikmeti Mavi** HASAN ERKUL ..... 18 TL
- **45'Lik** HASAN ERKUL ..... 18 TL
- **Meydan Düşü** HASAN ERKUL ..... 18 TL
- **Dilan** NURİYE DOĞAN ..... 20 TL
- **Artık Ağlamayacağım** NURİYE DOĞAN ..... 20 TL
- **Yağmur Masalı** ŞABAN DEMİR ..... 20 TL
- **Acılar da Üşür** ORHAN BAHÇIVAN ..... 18 TL
- **Güneşin İntihar Çiçekleri** HÜSEYİN KARTAL ..... 18 TL

Kadın Sorunu

- **Kadın Sorunu Üzerine Yazılar** H. YEŞİL ..... 30 TL
- **Sosyalist Kadın Hareketi İçin** H. YEŞİL ..... 20 TL
- **Rusya'da 1917 Sosyalist Ekim Devrimi ve Kadınların Kurtuluşu - 1** "Tavuk Kuştur, Kadın İnsandır" — GÜL ÖZGÜR ..... 34 TL
- **Rusya'da 1917 Sosyalist Ekim Devrimi ve Kadınların Kurtuluşu - 2** "Tavuk Kuştur, Kadın İnsandır" — GÜL ÖZGÜR ..... 30 TL

Uluslararası Komünist Hareketin Belgeleri

- **Manîfêsta Partîya Komünîst Komünist Partisi Manifestosu** KARL MARX - FRIEDRICH ENGELS ..... 25 TL
- **3.Enternasyonal'de Örgütlenme Sorunu** A.BEWER - A.MÜLLER - B.YAKOLEV ..... 20 TL
- **Burjuva-Demokratik Devrimin Proleter Devrime Dönüşmesi** K.POPOV - A.S.DOBROV ..... 20 TL
- Politik Bir Örgütlenme Biçimi Olarak **Halk Demokrasisi** A.SOBOLEV - H.MINC ..... 20 TL
- **3. Enternasyonal'de Faşizm Üzerine Tartışmalar - Belgeler 1** ..... 25 TL
- **3. Enternasyonal'de Faşizm Üzerine Tartışmalar - Belgeler 2** ..... 30 TL
- **3. Enternasyonal'de Devrim Aşamaları** ..... 30 TL
- **Moskova 1937** LION FEUCHTWANGER ..... 25 TL
- Büyük Sovyet Ansiklopedisi **ÇALIŞMA** B. MARKUS ..... 15 TL

Farklı Yayınevleri

- **Nereden Nereye Türkiye (SEY Araştırması)** H.YEŞİL — YENİ DÜNYA İÇİN ÇAĞRI YAYINLARI ..... 50 TL
- **İşçi Kadınlar Sermaye Düzenine Karşı Örgütlenin** — YENİ DÜNYA YAYINLARI ..... 15 TL
- **Kızıl Sendikalar Enternasyonali'nin Deneyim ve Derslerinden Öğrenelim!** — YENİ DÜNYA YAYINLARI ..... 15 TL
- **Yılmaz Güney ve Arkadaşları** DEVRİMİN SORUNLARI — GÜNEY ..... 36 TL
- **Yılmaz Güney İle Paris'te İki Yıl** MUZAFFER DOYUM — GÜNEY ..... 28 TL
- **SSCB Ansiklopedisi — Edebiyat ve Sanat** — GÜNEY ..... 20 TL
- **Çağımdan Utanıyorum** A.KADİR KONUK — GÜNEY ..... 20 TL
- **Yılmaz Güney Sineması** NİHAT TAYDAŞ — KALAN ..... 20 TL
- **Bolşevik Bakışla Emperyalist Güçler Gerçeği** H.YEŞİL — EL ..... 15 TL
- **Bolşevik Bakışla Proleter Kültür Devrimi** H.YEŞİL — EL ..... 20 TL

TÜM KİTAPLARDA
%40
İNDİRİM!

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Asmalımescit Mahallesi Terkos Çıkmazı Sokak, Terkos Han, No: 1/42 Beyoğlu/İstanbul
Tel.: 0212/2511191
e-posta: donusumyayinlari@gmail.com
www.interyayinlari.com

GÜNEY
Tina Modotti
Brecht bizimdir!
Güneşe Yolculuk
Documenta 11
11 eylül
Frida Kahlo
İşçi kültürü
İşkence!
Pablo Neruda
Albert Einstein
Charlie Chaplin
Charles Darwin
üst alt kimlik tartışmaları
Freud
Leonardo da Vinci
Mayakovski
Shakespeare
Karl Marx
Abidin Dino'yla karşılaşma
Bütün Renkleriyle mi?
Frankfurt 2009
Botero
Bilinmeyen Dil
Pop Art
4+4+4
Documenta (13)
"Babam, Yılmaz Güney, Yeşilçam ve ben"
Can Yücel'e Doğru Uzun İnce Bir Yol
Barbarlık hüküm sürüyor!
Hrant'ı anıyoruz
Şimdi yüzleşme zamanı!
1915-2015
Halklar barışa hasret!
"Kültür Devrimi" üzerine
Umut, umut, umut
"Mutlaka kazanacağız!"
Documenta 14
Yeşilçam'lı Türkiye sineması
200 yaşında
"Yeryüzü sofrası"
Gerçekçi ol, imkânsızı iste!
Banksy ve kapitalist sanat pazarının teşhiri
100 yıl
Küba
Sanat Sokakta!
Ludwig van Beethoven
Korona günlerinde kültür-sanat ve kapitalizm üzerine
"Bir bıçak sırtında ilerliyoruz"
"Sınıfa karşı sınıf" politikası...
100.
SAYIMIZ